

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

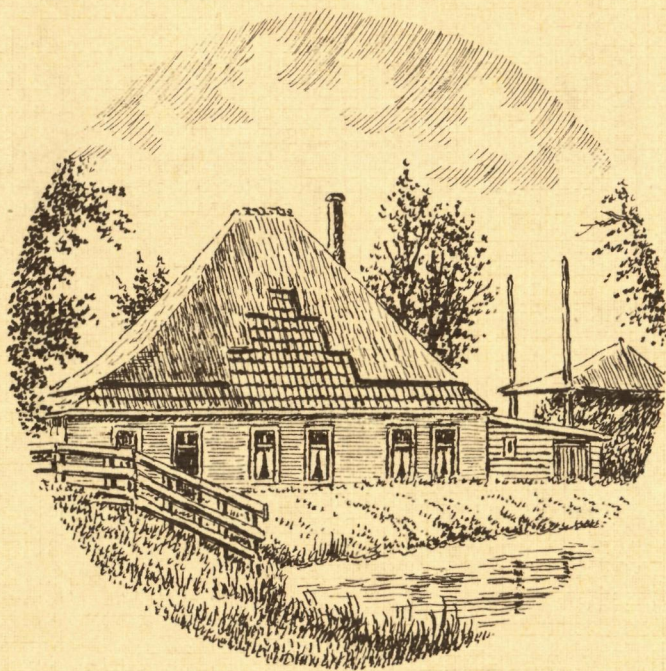
For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/148343>

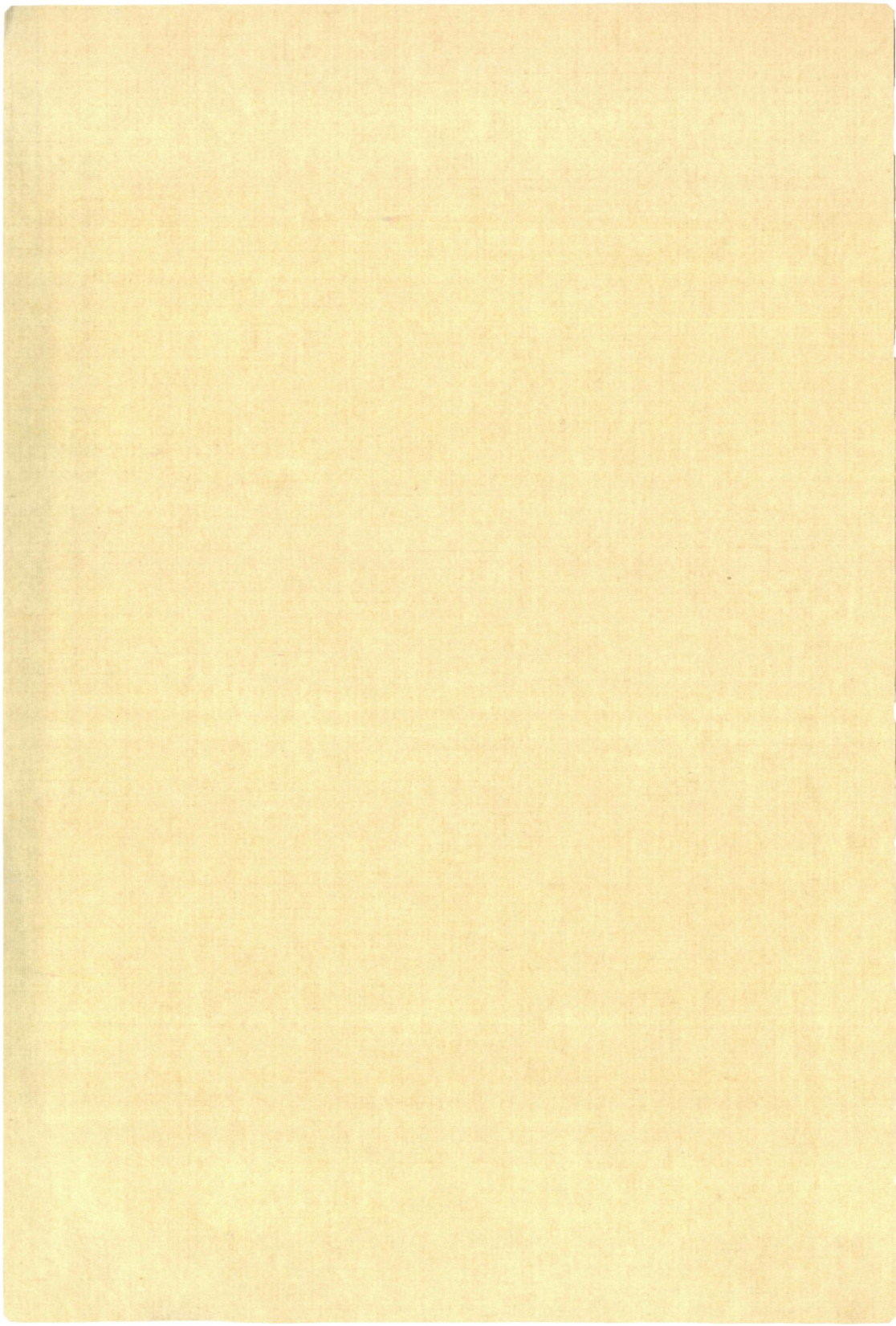
Please be advised that this information was generated on 2017-12-05 and may be subject to change.

2295

WOORDVORMING IN HET HEDENDAAGS WESTFRIES

J.A. PANNEKEET

WOORDVORMING IN HET HEDENDAAGS WESTFRIES

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van de graad van doctor
in de letteren aan de Katholieke
Universiteit te Nijmegen,
op gezag van de Rector Magnificus
prof. dr. P.G.A.B. Wijdeveld,
volgens besluit van het College van Decanen
in het openbaar te verdedigen op 19 oktober 1979
des namiddags te 4 uur,

door

JOHANNES ANTONIUS PANNEKEET

geboren te Alkmaar in 1925

AMSTERDAM 1979

Promotor: Prof. Dr. A.A. Weijnen

aan Truus en Carry

INHOUD

AFKORTINGEN

Hoofdstuk 1	INLEIDING	1
1.1.	Woordvorming in de studies van ndl. dialecten	1
1.2.	Uitgangspunt en werkwijze	2
1.3.	Beperking van het onderzoek	9
1.4.	Taalmateriaal	10
1.4.1.	Westfries	12
1.4.2.	Zaans, Waterlands, Wierings, Tessels	14
1.4.3.	Nederlands	14
1.4.4.	Fries	14
Hoofdstuk 2	SAMENSTELLING EN SAMENKOPPELING	16
2.1.	Determinatieve samenstellingen en samen koppelingen met substantivisch karakter	16
2.2.	Bijzondere samenstellingen en samen koppelingen met substantivisch karakter	19
2.2.1.	Samenkoppelende samenstelling	19
2.2.2.	Appositionele samenstelling	19
2.2.3.	Tautologische samenstelling	19
2.2.4.	Ingekorte samenstelling	19
2.2.5.	Exocentrische samenstelling	20
	2.2.5.1. Possessieve samenstelling	20
	2.2.5.2. Imperatieve samenstelling	20
2.3.	Overgangsgevallen	20
2.4.	Determinatieve samenstelling en samen koppeling met adjectivisch karakter	21
2.5.	Samenstellingen en samen koppelingen met verbaal karakter	22
2.6.	Pseudo-samengestelde verba	23
2.7.	Kopulatieve samenstellingen en samen koppelingen	24
2.8.	Verschillen binnen het Noordhollands	26
2.9.	Gemeenschappelijk Noordhollandse verschillen t.o.v. het Nederlands	27
Hoofdstuk 3	KLANKVORM(EN) VAN AFLEIDINGSAFFIXEN	30

Hoofdstuk 4 FORMELE STRUCTUUR EN SYSTEMATISCH OP- TREDENDE BETEKENISMOMENTEN VAN EXPLI- CIETE AFLEIDINGEN

	56
4.1. Afleidingen met substantivisch karakter	56
4.1.1. Formaties op -aai/-(d)eraai	56
4.1.2. Formaties op -aar/-(e)naar/-(d)er	57
4.1.3. Formaties op -(er)d	58
4.1.4. Formaties op -erd	59
4.1.5. Formaties op -(d)er/-n(d)er	59
4.1.6. Formaties op -dom	60
4.1.7. Formaties op -erik	61
4.1.8. Formaties op -es	61
4.1.9. Formaties op -hoid	61
4.1.10. Formaties op -in	63
4.1.11. Formaties op -ing/-(e)ling	64
4.1.12. Formaties op -ing	65
4.1.13. Formaties op -ker	66
4.1.14. Formaties op -(e)nis/-es	66
4.1.15. Formaties op -se	67
4.1.16. Formaties op -sel/-eles	68
4.1.17. Formaties op -skap/-skip	68
4.1.18. Formaties op -st	69
4.1.19. Formaties op -ster	70
4.1.20. Formaties op -t	70
4.1.21. Formaties op -te/-t, -de	70
4.1.22. Formaties op -tje/-je/-ie/-pie/-sie/-ke	71
4.1.23. Formaties met ge-	72
4.1.24. Formaties met her-	74
4.1.25. Formaties met mis-	74
4.1.26. Formaties met on-	74
4.1.27. Formaties met wan-	74
4.1.28. Formaties van het type ge-. . -te	75
4.2. Expliciete afleidingen met adjectivisch karakter	75
4.2.1. Formaties op -achtig	75
4.2.2. Formaties op -baar	76
4.2.3. Formaties op -d	76
4.2.4. Formaties op -e(n)	77
4.2.5. Formaties op -(d)er/-en(d)er	77
4.2.6. Formaties op -ig/-(d)erig	78
4.2.7. Formaties op -lek/-(d)elek	86
4.2.8. Formaties op -(e)lofs	87
4.2.9. Formaties op -s/-sk	88
4.2.10. Formaties op -zaam	89

4.2.11.	Formaties met ge-	90
4.2.12.	Formaties met on-	90
4.2.13.	Formaties met wan-	91
4.2.14.	Formaties van het type be- . . -t/d	91
4.2.15.	Formaties van het type ge- . . -t/d	91
4.2.16.	Formaties van het type ver- . . -d	92
4.3.	Expliciete afleidingen met verbaal karakter	92
4.3.1.	Formaties op -el en -er	92
4.3.2.	Onscheidbare formaties met an-; deur-; mis-; om-; onder-; over-; voor-	93
4.3.3.	Van verba afgeleide formaties met be-; er-; ge-; her-; ont-; ver-	95
4.4.	Expliciete afleidingen met adverbiaal karakter	98
4.4.1.	Formaties op -(e)leks	98
4.4.2.	Formaties op -(e)ling(s)	98
4.4.3.	Formaties op -s	98
4.4.4.	Formaties op -(e)tjes/-jes/-ies/-pies/-kes	99
4.4.5.	Formaties op -vort	99
4.5.	Expliciete afleidingen met numeraal karakter; formaties op -de en -ste	100
4.6.	Verschillen binnen het Noordhollands	100
4.7.	Gemeenschappelijk Noordhollandse verschillen t.o.v. het Nederlands	101
Hoofdstuk 5	FORMELE STRUCTUUR EN SYSTEMATISCH OP- TREDENDE BETEKENISMOMENTEN VAN TRANS- POSITIES MET VERBAAL KARAKTER	105
5.1.	Impliciete transpositie	105
5.1.1.	Impliciete transpositie van substantiva	105
5.1.2.	Impliciete transpositie van adjectiva	108
5.2.	Expliciete transpositie	109
5.2.1.	Expliciete transpositie van substantiva als deel van een samenstelling	109
5.2.2.	Expliciete transpositie van adjectiva als deel van een samenstelling	109
5.2.3.	Expliciete transpositie met prefigering	110
5.2.4.	Expliciete transpositie met suffigering	111
5.3.	Verschillen binnen het Noordhollands	113
5.4.	Gemeenschappelijk Noordhollandse verschillen t.o.v. het Nederlands	113
Hoofdstuk 6	PRODUCTIEVE VORMINGEN	115
Hoofdstuk 7	SLOTBESCHOUWING	121
7.1.	Verhouding Westfries-Nederlands	121

7.2. Afwijkingen van het Nederlands die zowel Westfries als Fries zijn	130
7.3. Chronologische differentiaties in het hedendaags Westfries	135
Summary	139
Literatuurlijst	143
Woordregister	147
Curriculum Vitae	169

AFKORTINGEN

drecht.wfri.	= Drechterlands Westfries
fri.	= Fries
ma.	= Markens
mon.	= Monnikendams
ndl.	= Nederlands
nholl.	= Noordhollands
tess.	= Tessels
vol.	= Volendams
wa.	= Waterlands
wfri.	= Westfries
wier.	= Wierings
za.	= Zaans

WESTFRIESE BRONNEN

Ka. 1, Ka. 2	= Karsten, G., <i>Het dialect van Drechterland</i> , I-II (1931-1934).
La.	= Langedijk, H., <i>Hé, is dat Westfries?</i> (1971).
De Vr.	= Vries, J. de, <i>Westfriesche woorden</i> (1910).
Kuiper	= Kuiper, K., <i>Schets van het Westfriesche dialect</i> (1952).
Kl.P.	= Horst-Hoekstra, A.C., <i>Klom Pittichie</i> .
Klomp	= Horst-Hoekstra, A.C., <i>De boerderai van Siewert Klomp</i> .
Bol, Sch.	= Bol-Denys, A.C., <i>Westfriesche Schetsen</i> .
Butter, Sch.	= Butter, F., <i>Westfriesche Schetsen</i> .
W.O.N.	= <i>West-Frieslands Oud en Nieuw</i> , jaarboek van het historisch genootschap Oud West-Friesland, jaargang 1 t/m 45.

OVERIGE BRONNEN

Boek.1, Boek.2,	= Boekenooogen, G.J., <i>De Zaaansche Volkstaal</i> , I-II (1971).
wa.	= Ginneken, Jac. van, <i>Drie Waterlandse Dialecten</i> , I-II (1954).
Daan	= Daan, J.C., <i>Wieringer land en leven in de taal</i> (1950).
tess.	= Keyser, S., <i>Het Tessels</i> (1951).
De Vooy	= Vooy, C.G.N. de, <i>Nederlandse Spraakkunst</i> .
Schonfeld	= <i>Schonfeld's Historische Grammatica van het Nederlands</i> (1970).
Schultink	= Schultink, Hendrik, <i>De morfologische valentie van het ongelede adjectief in modern Nederlands</i> (1962).
De Vries	= Vries, J.W. de, <i>Lexicale morfologie van het werkwoord in modern Nederlands</i> (1975).
Fleischer	= Fleischer, Wolfgang, <i>Wortbildung der deutschen Gegenwarts-sprache</i> (1971).

Voor de overige afkortingen van talen, tijdschriften en woordenboeken hebben we Schonfeld gevolgd (zie blz. XVII-XVIII)

HOOFDSTUK I

INLEIDING

1.1. Woordvorming in de studies van ndl. dialecten.

Weijnen merkt m.b.t. de ndl. dialecten op: "In het algemeen kennen onze dialecten dezelfde woordvormingstypen (en voor- en achtervoegsels) als het A.B."¹

Het is dan ook niet verwonderlijk dat in de meeste beschrijvingen van ndl. dialecten weinig of geen aandacht wordt besteed aan het onderwerp woordvorming. Wanneer we de balans opmaken van wetenschappelijke studies die een nholl. dialect (boven het IJ) tot onderwerp hebben, t.w. *Het dialect van Drechterland*,² *De Zaaansche Volkstaal*,³ *Drie Waterlandse dialecten*⁴ en *Wieringer land en leven in de taal*,⁵ dan blijkt dat alleen voor het wa. vrij uitvoerig wordt ingegaan op de woordvorming, zij het hoofdzakelijk in de vorm van een min of meer systematische opsomming van formaties.⁶ Tijdens ons eigen onderzoek van het wfri. signaleerden we echter vrij veel dialectische eigenaardigheden op het gebied van de woordvorming waaraan door Karsten of anderen niet of nauwelijks aandacht is besteed. We achten het dan ook de moeite waard een duidelijker en genuanceerder beeld te geven van de wijze waarop in een ndl. dialect, i.c. het wfri., woorden gevormd werden en worden.

Daar we mochten veronderstellen dat in het wfri. voorkomende eigenaardigheden meestal eveneens zouden gelden voor het za., wa., wier.-en tess., zijn we er toe overgegaan ook deze dialecten in ons onderzoek te betrekken. We hebben ons daarbij enerzijds laten leiden door datgene wat in de dialectgrammatica's is opgemerkt over een of ander aspect van de woordvorming, anderzijds door formaties voorkomende in de woordenboeken of -lijsten van het za., wa., wier. en tess.

Het bovenstaande maakt duidelijk dat we onze conclusies m.b.t. de nholl. dialecten — conclusies die immers uitsluitend zijn gebaseerd op gegevens uit schriftelijke bronnen — met de nodige reserves hebben geformuleerd.

1. Weijnen, A., *Nederlandse Dialectkunde*, 329 (1966).
2. Karsten, G. *Het dialect van Drechterland*, I-II (1931-1934).
3. Boekenooen, G.J., *De Zaaansche Volkstaal*, I-II (1971).
4. Ginneken, Jac. van, *Drie Waterlandse dialecten*, I-II (1954).
5. Daan, J.C., *Wieringer land en leven in de taal* (1950).
6. Zie deel I, hfdst. X.

1.2. Uitgangspunt en werkwijze

We volgen in onze studie de methode van het structuralisme: uitgaande van de hedendaagse woordvorm, van min of meer systematisch optredende woordvormmomenten, schenken we vervolgens aandacht aan min of meer systematisch optredende semantische momenten. We zullen trachten aan het einde, althans na de beschrijving van expliciete afleidingen en van expliciete en impliciete transposities, een schematisch overzicht te geven dat de structuur van de woordvorming verduidelijkt.

We hebben ons in onze opzet vooral laten leiden door Schultink,⁷ De Vries⁸ en Fleischer.⁹ Ons standpunt t.a.v. de transformationeel-generatieve taalbeschouwing komt overeen met dat van De Vries, die in zijn dissertatie o.a. opmerkt dat hij zich niet kan verenigen met de opvatting dat de linguïstiek zich voor alles dient bezig te houden met "an ideal speaker-listener, in a completely homogeneous speech-community, who knows its language perfectly".¹⁰ Voorts beschouwt De Vries – i.t.t. Chomsky – "het woord als teken" als een even fundamentele linguïstische eenheid als de zin.¹¹

We zijn bij de beschrijving van woordvormen steeds uitgegaan van het wfri., ook dán wanneer we moesten constateren dat in het wfri. gebruikte formaties uitsluitend of vrijwel uitsluitend algemeen ndl. (in de zin van het A.B.N.) genoemd kunnen worden. We hebben in dergelijke gevallen meestal in het midden gelaten of er sprake is van "ontlening" aan het ndl., daar het niet altijd duidelijk is of het dialect aan het ndl. heeft ontleend.

In sommige gevallen echter durven we wel met zekerheid van ontlening aan het ndl. te spreken. Zo kunnen we b.v. opmerken dat het prefix *her-* in het wfri. incidenteel gebezigd wordt, b.v. in *herinnere*, *hereksamen*, maar dat het in de meeste gevallen vermeden wordt en nóóit wordt aangetroffen in formaties die niet gangbaar zijn in het ndl.

We hebben na de beschrijving van wfri. formaties consequent een paragraaf gewijd aan verschillen binnen de nholl. dialecten en aan gemeenschappelijk nholl. verschillen t.o.v. het ndl. We merken nu reeds op dat de geconstateerde verschillen enerzijds liggen binnen een gemeenschappelijk systeem (ze betreffen dan slechts wat men betitelt als "incidence"), anderzijds is er sprake van systeemverschil. De volgende voorbeelden mogen dit verduidelijken: het wfri. en het ndl. kennen beide het type samenstelling "substantivum + s + substantivum", b.v. *vrouwspersoôn* "vrouwspersoon". We constateren echter

7. Schultink, Hendrik, *De morfologische valentie van het ongelede adjectief in modern Nederlands* (1962).

8. Vries, J.W. de, *Lexicale morfologie van het werkwoord in modern Nederlands* (1975).

9. Fleischer, Wolfgang, *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache* (1971).

10. De Vries, 6.

11. De Vries, 6.

dat binnen dit gemeenschappelijk systeem in het wfri. incidenteel een verbindings-*s* wordt gebezigd waar deze in het ndl. achterwege blijft; b.v. *keëls-gat* "keelgat"; *erfsgenaam* "erfgenaam"; *hielsleertje* "hielleertje".

Bij de vorming van verba toont het wfri. een systeem dat het ndl. niet kent, t.w. impliciete transpositie van diminutiva in de pluralisvorm, b.v. *pakkiese* "pakjes maken (met St. Nicolaas)"; *kantjese* "kantjes knippen (van het gazon)". Hoogstwaarschijnlijk konden naar analogie van dit type eveneens substantiva op *-ie* of *-ə* (meestal diminutiva) d.m.v. het suffix *-s* expliciet getransponeerd worden naar de woordklasse van het verbum, b.v. *skuilhonkiese* "schuilhoekje spelen"; *berriese* "per berrie vervoeren"; *peerdjese* "paardje spelen".

We hebben er in ons vergelijkend onderzoek over het algemeen van afgezien op frequentieverschillen te wijzen, behalve in die gevallen waar we over duidelijke gegevens beschikken. Wel hebben we getracht – met name bij de expliciete transposities naar de woordklasse van het verbum – consequent aan te geven of een vorming productief, improductief of vrijwel improductief is. We achten het vraagstuk van de "productiviteit" belangrijk genoeg om er op deze plaats wat nader op in te gaan.

In zijn paragraaf over productiviteit sluit Schultink (hfdst. I, § 4) vooral bij S. Karcevski aan, in wiens proefschrift *Système du verbe russe, essai de linguistique synchronique* (Prague, 1927) productiviteit als een centraal ordeningsprincipe fungeert. Het hier gehanteerde begrip productiviteit werd door Karcevski later scherper omlijnd en verdiept in een artikel *Autour d'un problème de morphologie*.¹² Schultink merkt op dat zijn eigen onderzoek hem aanleiding gaf het door Karcevski gemaakte onderscheid tussen productief en niet-productief te preciseren. Essentieel voor productiviteit acht Schultink dat door taalgebruikers in navolging van bestaande formatiss *ongemerkt*, dus *onopzettelijk* nieuwe formaties van hetzelfde morfologische type gevormd kunnen worden. Wij conformeren ons aan het door Schultink geformuleerde criterium en spreken dus dan pas van productiviteit, als een taalgebruiker, i.c. een wfri. dialectspreker, *ongemerkt*, en dus *onopzettelijk*, naar analogie van bestaande formaties een in principe niet telbaar aantal nieuwe formaties van hetzelfde morfologische type kan vormen.

Schultinks uitspraak dat een formatie óf productief óf dit niet is, kunnen we niet onderschrijven. Wij delen de opvatting van Van Haeringen die in zijn bespreking van Schultinks dissertatie opmerkt, dat de daarin voorkomende zwart-wit uitspraken in zake productiviteit hem een ongewenste simplificering toeschijnen.¹³

Wij onderscheiden daarom binnen het kader van productiviteit de volgende

12. Annales Academiae Scientiarum Fennicae Serie B. Tom XXVII, 84-91 (Helsinki, 1932).

13. N. Tg. 55, 273.

gradaties: productief – vrijwel improductief – improductief. Een verdergaande nuancering met termen als “enigermate productief” of “beperkt productief” achten we binnen het bestek van ons onderzoek niet gewenst. In het vervolg noemen we die vormen “productief” waarvoor het door Schultink omschreven criterium expliciet geldt. “Vrijwel improductief” noemen we die typen waarvan nieuwvormingen niet uitgesloten mogen worden geacht. “Improductief” tenslotte noemen we die typen waarvan nieuwvormingen beslist uitgesloten moeten worden geacht.

Schultink gaat ook in op het verschijnsel van de z.g. productiviteitsbegrenzing, waarbij hij vooral het reeds aanwezig zijn van gelijkbetekenende formaties en voorts bepaalde formele factoren als wezenlijke belemmeringen voor productiviteit ziet. Hij licht een en ander als volgt toe: de vorming van verbale formaties via suffigering met [dū], [tū] of [ū] – eventueel voorafgegaan door consonantwisseling – *kan* in haar productiviteit belemmerd worden door reeds bestaande, op andere wijze gevormde woorden met gelijke betekenis. Zo worden in het ndl. **zingde* en **koopte* niet getolereerd omdat het tot een improductieve categorie behorende *zong* en het niet tot enige morfologische categorie behorende *kocht* eenmaal bestaan.¹⁴ Voorts onderscheidt Schultink als formele belemmeringen enerzijds beperkingen waaraan de bouw van een woordvorm in iedere taal onderhevig is (zo kunnen er b.v. op basis van op s eindigende substantiva niet via suffigering met -s meervouden worden gevormd), anderzijds beperkingen welke niet door de fonologische of prosodische bouw van het woord opgelegd zijn (zo wordt b.v. in onopzettelijk taalgebruik een ndl. woord niet twee maal met hetzelfde suffix geaffigeerd).¹⁵ Intussen heeft ons eigen onderzoek uitgewezen, dat productiviteitsbelemmerende factoren die voor het ndl. woordvormingssysteem gelden, niet altijd behoeven op te gaan voor het wfri. systeem. Schultink, 17, merkt b.v. voor het ndl. op, dat op basis van *groenig* niet opnieuw **groenigig* kan worden geformeerd. Hetzelfde geldt voor ongelede adjectiva die zelf reeds op -ig eindigen, zoals *akelig*, *zuinig* enz.¹⁶ In het wfri. hebben we echter formaties horen bezigen als *armoedigig*, *nattigig*, *deftigig*. Dat dit type productief is, is ons gebleken uit het feit dat we naderhand nog de volgende voorbeelden opvingen: *zuinigig*, *stoivigig*, *vettigig*, *zoutigig*; *'n zieligig gezin*.

Schultinks dissertatie beperkt zich tot de morfologische valentie van ongelede adjectiva, die van De Vries tot de lexicale morfologie van verba. Een systematisch onderzoek naar de morfologisch-lexicale valentie van gelede adjectiva, van substantiva enz. (en daarmee samenhangend een onderzoek naar de vraag welke categorieën al dan niet productief zijn) moet – voor zover ons bekend – nog verricht worden. Toch menen we op grond van de uit-

14. Schultink, 41.

15. Schultink, 42.

16. Schultink, 90.

komsten van onze studie te mogen beweren, dat productiviteitsbelemmerende factoren samenhangend met de structuur van het basiswoord, in het ndl. vaker blijken op te treden dan in het wfri. Naast de reeds genoemde wfri. formaties op *-ig* met een basis op *-ig* kunnen we b.v. wijzen op wfri. formaties op *-ig* met als basis een diminutivum pluralis, b.v. *moidjesig* in een zin als: *hai is niet erg moidjesig* "hij is niet erg op meisjes gesteld".

Soms kan de betekenis van het basiswoord (binnen zijn kontekst) een belemmering zijn voor affigering. Naast het "actieve" *inhalerig* kent het ndl. b.v. niet het "passieve" *bestralerig* in een zin als: ik ben niet erg bestralerig "ik ben er niet erg op gesteld bestraald te worden". In het wfri. echter behoeft het passieve moment van het basisverbum geen belemmering te vormen voor suffigering met *-(d)erig*, blijkens door ons geregistreerde opmerkingen als: *ik ben niet erg bestraalderig; de job(n)s benne niet zô heerknipperig* "de jongens laten hun haar niet zo graag knippen".

In een aantal gevallen zou men kunnen zeggen dat een vorming alleen of vooral productief is in een bepaald syntactisch verband. Zo is b.v. het type *vereize* (*eize* = azen; eten) "overeten" in het wfri. uitsluitend productief in combinatie met een pronomen reflexivum, dus: *z'n oigen vereize*. (zie 4,3,3,6,2) Het type *strouperig* "van stroop houdende" is vooral productief als predicaatsnomen in combinatie met een bepaling van ontkenning, dus: *ik ben niet erg strouperig*. (Een zin als: *ik ben niet erg stroperig* lijkt ons in het ndl. geenszins uitgesloten).

Bij de registratie van wfri. formaties zijn we vooral afgegaan op onopzettelijk mondeling taalgebruik. Uit de geschreven bronnen hebben we alleen die vormen opgenomen, welke o.i. duidelijk het stempel van onopzettelijkheid dragen. Vandaar dat we "literaire" of "cabaretseke" formaties die voor wfri. moeten doorgaan, genegeerd hebben, omdat hun productiviteit zich slechts binnen een onconventioneel kader openbaart. Afgaande op de hiervoor onderscheiden gradaties van productiviteit, kunnen we voor het wfri. opmerken dat b.v. vormen met *-ig* / *-(d)erig* productief zijn, vormen met *-d* (b.v. *driewield* "driewielig") improductief omdat onopzettelijke nieuwvorming uitgesloten mag worden geacht, en vormen met het prefix *on-* vrijwel improductief omdat onopzettelijke nieuwvorming niet geheel uitgesloten is.

Bij de beschrijving van determinatieve samenstellingen en samen koppelingen met substantivisch karakter hebben we uitsluitend aandacht besteed aan de formele structuur. Het schier onafzienbare terrein van betekenisverhoudingen tussen de samenstellende delen is — althans voor het ndl. — nog nauwelijks verkend. Van den Toorn merkt m.b.t. deze materie op: "Lees heeft voor het Engels pionierswerk verricht, voor het Nederlands is een vergelijkbaar onderzoek nog niet ondernomen".¹⁷

Van determinatieve samenstellingen en samen koppelingen met adjectivistisch karakter en van verbale samen koppelingen hebben we naast de vorm-structuur doorgaans ook min of meer systematisch optredende semantische momenten beschreven. Hetzelfde geldt voor expliciete afleidingen en expliciete en impliciete transposities naar de woordklasse van het verbum. Wij gebruiken hierboven bewust de beperkende bepaling "doorgaans...", daar het ons dikwijls niet mogelijk en evenmin relevant bleek alle lexicaal categorieën te beschrijven. We beroepen ons in dit verband op De Vries, 59, die m.b.t. de beschrijving van verbale samen koppelingen opmerkt: "Het is niet de taak van de morfoloog om in iedere samen koppeling de semantische waarde van het niet-verbale deel te beschrijven, dat is de opdracht van de lexicograaf. De morfoloog interesseert bovenal die semantische waarde die systematisch bepaald is".

In hoofdstuk 3 geven we een overzicht van in het wfri. gangbare affixen en hun eventuele alternanten, waarbij we steeds zijn uitgegaan van de z.g. basis-alternanten. We merken hierbij op, dat we die vorm als basis-alternant beschouwen waaruit de andere vorm (of vormen) zich fonetisch of metanalytisch laat (of laten) verklaren. We hebben gekozen voor een alfabetische volgorde der basis-alternanten, omdat het hier alleen gaat om een beschrijving van de klankvorm van het affix en niet om de formele structuur, de lexicaal waarde of het resultaat van de expliciete afleiding of expliciete transpositie. Voor de fonetische transcriptie hebben we het systeem gevolgd van de *Dialektatlas van Noord-Holland*. Bij de onderscheiding der affixen doet zich het probleem van de homonymie voor, een verschijnsel dat uiteraard samenvalt met historische ontwikkeling. Soms hebben we oorspr. verschillende affixen onder één noemer geplaatst, omdat niet te bewijzen valt of ze voor het hedendaags taalgevoel verschillend zijn (b.v. het prefix *-ver*.¹⁸) Wanneer we echter een gereede aanleiding zagen gelijkkluidende affixen toch te onderscheiden, dan hebben we dat gedaan, daarbij vooral afgaande op verschillen in morfologische valentie. Hieronder bespreken we de probleemgevallen, waarbij we gemakshalve de gelijkkluidende affixen verschillend nummeren:

1) *-aar*¹ / *-aar*²

We constateren voor het wfri. dat *-aar*¹ als alternanten *-er* en *-der* kent en nomina agentis, nomina patientis en nomina actionis vormt, b.v. *leraar*; *verkouper* "verkoper"; *thuisaalder* "pleegkind"; *swuper* "zwieper". Een eventueel vrouwelijk correlaat krijgt na een verbaalstam het suffix *-ster*, b.v. *verkoopster*, na een basis op *-aar*¹ het suffix *-es*, b.v. *lerares*. Het suffix *-aar*² kent als alternanten *-er* en *-der*, maar bovendien *-ner* en *-nder*. Het komt voor na een toponiem, b.v. in *Tesselaar* (*Tessel*), *Obdammer* (*Obdam*), *Winkel(d)er* (*Winkel*), *Blokkerder* (*Blokker*), *Warmehui-*

18. Zie Schönfeld, 224-225.

zender (Warmehuize), Broekerhavender (Broekerhave).

Een eventueel vrouwelijk correlaat gaat uit op *-se* (b.v. *Tesselse, Deense*) en niet op *-ster* of op *-es*.

In het wfri. hebben nomina agentis of nomina patientis met een basis op [ə], [ən] of [ər] het suffix *-aar*¹ (zoals in het ndl.), b.v. *koetelaar* “onhandig persoon”; *te(i)kenaar* “tekenaar”; *batteraar* “gezonde kwajongen”. Daarentegen geschiedt afleiding van een toponymische basis op [əl] of [ər] (in afwijking van het ndl.) meestal via *-(d)er*², b.v. *Winkel(d)er*, *Blokkerder*, en niet via *-aar*². Afleiding van een basis op [ə] (officieel meestal als *-en* gespeld) vindt plaats via *-(e)r*, *-ner* of *-nder*, b.v. *Marker*, *Warmehuizener*, *Broekerhavender*.

Tenslotte merken we m.b.t. de verhouding *-aar*¹ / *-aar*² op, dat alleen alternanten van *-aar*² eveneens worden gebezigd ter vorming van adjectiva, b.v. in *Obdammer kermis*, *Winkel(d)er boere*, *Blokkerder voiling*, *Marker vissers*, *Warmehuizener kerk*, *Broekerhavender strandje*.

2) *-erd*¹ / *-erd*²

Kunnen we zeggen dat b.v. de suffixvorm *-der* (o.a. optredend na een basis op *-r*) een fonetisch bepaalde variant van *-er* is, dit geldt niet voor het suffix dat traditioneel wordt voorgesteld als *-erd*¹, een z.g. expressieve verzwarende van *-er*¹; vgl. *skreëuwer* - *skreëuwerd*.

Hoewel in het algemeen gelede woorden te beschouwen zijn als afleidingen van één graad minder gelede woorden,¹⁹ prefereren wij de verbaalstam *skreëuw* als het één graad minder gelede correlaat van *skreëuwerd* te beschouwen. Men kan echter in een aantal gevallen bezwaarlijk spreken van het “suffix” *-erd*, wel van het suffix *-d* ter verzwarende van een niet gesuffigeerd substantivum met de uitgang *-er*, b.v. vgl. *stumper* - *stumperd*; *knoeper* - *knoeperd* “groot, log mens, dier of ding.” Men kan het hier bedoelde suffix een semantische variant (en wel een emphatische) noemen, enerzijds van het suffix *-er*¹, anderzijds van de uitgang *-er*.

Van het suffix *-erd*² kunnen we opmerken dat het uitsluitend voorkomt na een adjectivum, dat het naast zich de gelijkbetekenende suffixvorm *-aard* (b.v. in *lafaard*) kent, dat het wél een enigszins subjectief waarde-rend maar géén emphatisch moment heeft en dat het – i.t.t. *-(er)d* – soms semantisch kan concurreren met de suffixen *-eling* en *-erik*; vgl. *stomerd* - *stommeling* - *stommerik*.

3) *-ing*¹ / *-ing*²

Het suffix *-ing*¹ komt voor na een niet verbale basis en heeft als alternanten *-ling* en *-eling*; vgl. *hiel-ing* “hielbandje (van een schaats)” *toón-ing* “teenbandje (van een schaats)”;
drie-ing; *stommeling*; *annemeling* “aannemeling”.

Het suffix *-ing*² komt uitsluitend voor na een verbaalstam, b.v. in *reur-ing* "beroering; drukte" (*reure* "beroeren; drukte maken") en kent geen alternant.

4) *-s*¹ / *-s*² / *-s*³

Het suffix *-s*¹ komt voor na substantiva, adjectiva en verbaalstammen, b.v. "mans"; *ou(d)s* "oudbakken"; *broe(d)s* "broeds". Het heeft soms als alternant de verouder(en)de vorm *-sk*, b.v. *ou(d)sk*, *broe(d)sk*.

Het suffix *-s*² ter vorming van adverbia, b.v. *opiens* "opeens", heeft niet als alternant de vorm *-sk*. Het suffix *-s*³, voorkomende na een substantivum op *-ie* of *-a*, heeft een verbavormende functie, b.v. in *berriese* "per berrie vervoeren"; *peerdjese* "paardje spelen", en is alleen al op grond daarvan niet te identificeren met de suffixen *-s*¹ en *-s*².

5) *-er*¹ / *-er*² / *-er*³

Het suffix *-er*³, voorkomend na een verbaalstam, heeft een verbavormende functie, b.v. in *tittere* (naast *titte* "drinken, zuigen") "aanhoudend drinken of zuigen", en is alleen al op grond daarvan niet te identificeren met het suffix *-er*¹ (alternant van *-aar*¹) b.v. in *glouwer* "gluurder", of met het suffix *-er*² (alternant van *-aar*²) b.v. in *Obdammer*.

6) *-t*¹ / *-t*²

Het suffix *-t*¹, b.v. in *teelt* "teelt", komt uitsluitend voor na een verbaalstam en heeft geen alternant. Het suffix *-t*², b.v. in *skeeft* "scheefte; effect (biljartterm)" komt uitsluitend voor na een adjectivum en heeft daarnaast de langere vorm *-te*, b.v. in *skeefte*.

We merken nog op, dat we alle hierboven besproken probleemgevallen in het vervolg onderscheiden houden, waarbij we hebben afgezien van nummering der gelijkkluidende suffixen.

In hoofdstuk 4 besteden we aandacht aan de formele structuur en min of meer systematisch optredende betekenismomenten van expliciete afleidingen. We hebben daarbij ook die vormingen behandeld waarvan we moesten constateren dat ze (vrijwel) uitsluitend algemeen ndl. zijn.

In hoofdstuk 5 beschrijven we de formele structuur en min of meer systematisch optredende betekenismomenten van impliciete en expliciete transposities met verbaal karakter. We hebben ons hierbij vooral laten leiden door de dissertatie van De Vries.

Mede gezien het feit dat zowel het verschijnsel conversie als impliciete afleiding en transpositie nog nader onderzoek vereisen,²¹ hebben we er van afgezien verder te gaan dan een behandeling van transposities naar de woord-

20. In een zeldzaam geval treffen we een verzwaring van de uitgang *-raf*, t.w. in *knurraft* (naast *knurraf*) "groot, lomp voorwerp of deel daarvan".

21. Zo is voor Fleischer, 190, de gesubstantiveerde infinitivus een voorbeeld van "Konversion", terwijl Schultink, 35, in een geval als (hij wil volgend jaar konijnen) fokken - (het) fokken (van konijnen) van "identiteit" spreekt.

klasse van het verbum. We hebben daarbij ook die vormen beschreven waarvan we moesten constateren dat ze (vrijwel) uitsluitend algemeen ndl. zijn.

In hoofdstuk 6 hebben we getracht een vergelijkend overzicht en een schematische voorstelling te geven van alleen die vormen welke in het hedendaags wfri. duidelijk productief zijn. Wij menen dat we door deze beperking een duidelijker beeld geven van het typisch dialectische in het woordvormingsproces. In onze slotbeschouwing (hoofdstuk 7) geven we een samenvattend overzicht van de meest relevante verschillen tussen wfri. en ndl. We schenken eveneens aandacht aan die merkwaardigheden welke het wfri. en fri. expliciet gemeenschappelijk hebben en — zij het op zeer bescheiden wijze — aan het vraagstuk hoe het wfri. zich verhoudt tot het fri.

Tenslotte gaan we in op chronologische differentiaties in het hedendaags wfri. teneinde te wijzen op verschijnselen van sociolinguïstische aard.

Door datgene wat we in het vorenstaande opmerkten over ons uitgangspunt en onze werkwijze, hopen we duidelijk gemaakt te hebben, dat onze studie een descriptief karakter heeft. Wij beogen vóór alles een beschrijving te geven van woordvormingen in het hedendaags wfri., trachten tevens onze bevindingen m.b.t. dit dialect meer reliëf te geven door vergelijking met een viertal verwante nholl. dialecten en pogen daarnaast een bescheiden bijdrage te leveren in zake het vraagstuk hoe het wfri. zich verhoudt tot het ndl. en fri. Wij willen met nadruk stellen, dat we ons over het algemeen niet hebben willen begeven in de discussie over algemeen taalkundige vraagstukken.

1.3. Beperking van het onderzoek

In de vorige paragraaf merkten we reeds op, waarom we ons bij determinatieve samenstellingen en -koppelingen beperken tot een beschrijving van de formele structuur en waarom we alleen aandacht schenken aan transposities met verbaal karakter. In deze paragraaf trachten we uiteen te zetten waarom we ook nog een aantal andere beperkingen hebben gemaakt.

Hoewel sommige taalkundigen ook vervoeging en verbuiging tot de woordvorming, i.c. de afleiding, rekenen,²² houden wij ons aan de traditionele opvatting die flectie en derivatie gescheiden houdt, ons daarmee aansluitend bij o.a. Van Haeringen,²³ Dik en Kooij,²⁴ De Vries²⁵ en De Groot.²⁶ Deze

22. Zo b.v. Schultink: Stelling II van zijn dissertatie luidt: "De onderscheiding die in grammaticale beschrijvingen van het Nederlands veelal wordt gemaakt tussen vervoeging c.q. verbuiging enerzijds en afleiding anderzijds, vindt geen steun in de feitelijke taalgegevens".

23. N. Tg. 55, 273.

24. Dik, S.C. Kooij, J.G., *Beginnelen van de algemene taalwetenschap*, 128-135 (1972).

25. De Vries, 9-17.

26. Groot, A.W. de, *Inleiding tot de algemene taalwetenschap*, 238-239 (1968).

laatste gaat uitvoerig in op verschillende indicaties ter onderscheiding van stamsuffix en flectie-uitgang. Hij onderscheidt een semantische indicatie (de semantische functie van een flectiormorfeem is niet afhankelijk van de stambetekenis, die van een stamsuffix wel); morfologische indicaties (de strenge systematiek van flectiormorfemen ontbreekt bij stamsuffixen; flectie-elementen zijn in vergelijking met stamsuffixen semantisch perifeer; flectiormorfemen hebben een welhaast onbeperkte combineerbaarheid (of "productiviteit"), stamprefixen en -suffixen niet); morfonologische indicaties (flectiormorfemen staan achter stamsuffixen, hebben — in het bijzonder in het ndl. — nooit woordaccent, nooit een andere klinker dan ə, en over het algemeen een veel grotere vormvariatie dan stamprefixen en -suffixen); syntactische indicaties (een stamsuffix geeft aan het woord bepaalde valenties die aan alle vormen zonder en met flectiormorfemen gemeenschappelijk zijn (het stamsuffix bepaalt de woordsoort), terwijl elk flectiormorfeem aan het woord eigen additionele valenties geeft).

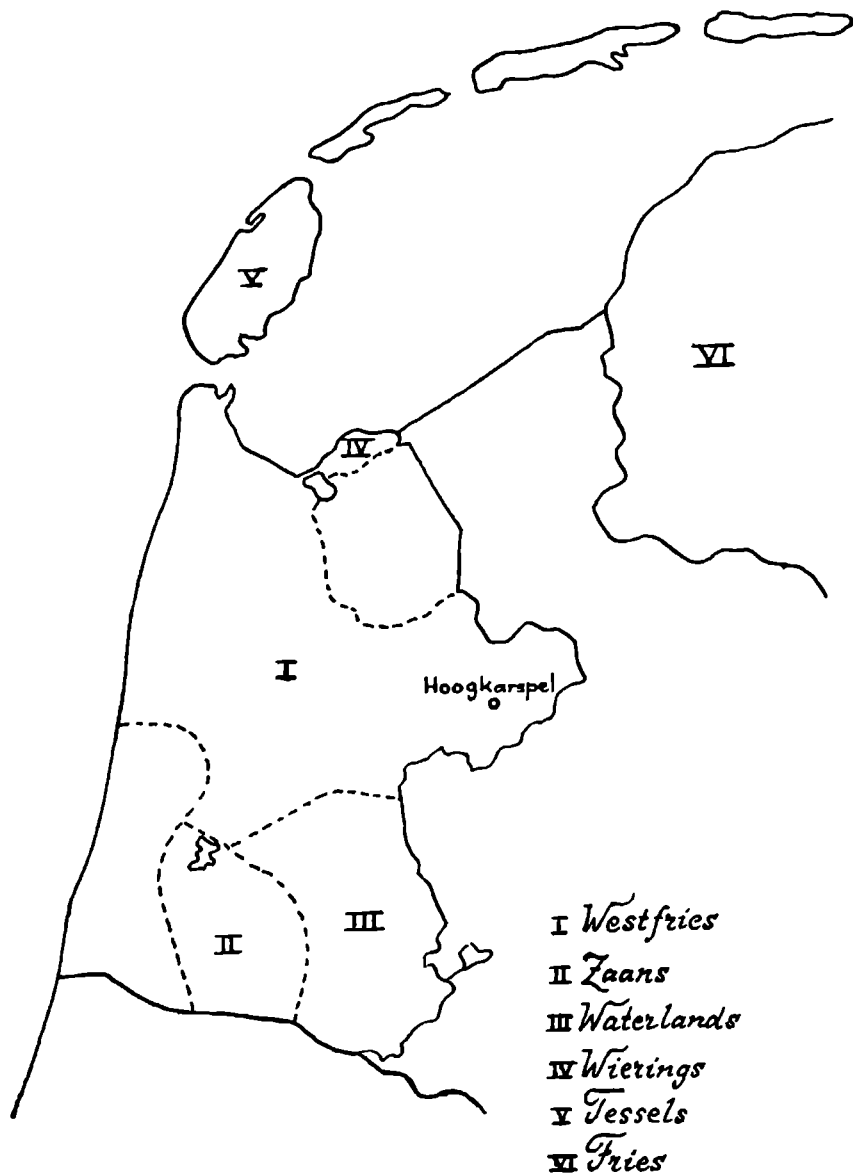
De Vries, 12, wijst nog op de semantische onvoorspelbaarheid van veel derivatievormingen, een eigenaardigheid die zich niet voordoet bij flectievormingen. Daar onze studie een synchronisch karakter heeft, hebben we historische woordvormingsprocessen buiten beschouwing gelaten. Hetzelfde geldt voor vormingen met een voor het hedendaags taalgevoel ondoorzichtige formele structuur. Aangezien eigennamen, in het bijzonder persoonsnamen en toponiemen dikwijls een ondoorzichtige of slechts gedeeltelijk doorzichtige structuur tonen, hebben we ze niet in ons onderzoek betrokken. Wel hebben we voor het wfri. en de andere nholl. dialecten een scheiding gemaakt tussen doorzichtige en gedeeltelijk doorzichtige formaties. Een afleiding als wfri. *louvig* "(nogal) vermoeid" noemen we doorzichtig, omdat zowel de basis *louf* "vermoeid" als het suffix *-ig* gangbaar is. Een afleiding als wfri. *miers(k)* "trek hebbend in iets hartigs" noemen we gedeeltelijk doorzichtig, omdat het suffix *-s(k)* wél, het grondwoord echter niet herkenbaar is voor het hedendaags taalgevoel.

Tenslotte merken we op, dat we bij de expliciete afleidingen of expliciete transposities geen formaties met z.g. hybridische affixen hebben behandeld, aangezien de meeste ermee gevormde woorden een literair of vaktechnisch karakter hebben en aangezien in het wfri. vormingen via een hybridisch affix improductief zijn.

1.4. Taalmateriaal

Het taalmateriaal dat we onderzochten kunnen we als volgt specificeren:

- het hedendaags gesproken en geschreven wfri.
- het hedendaags za., wa., wier. en tess., voor zover vastgelegd in grammaticale beschrijvingen en/of woordenlijsten
- het hedendaags gesproken en geschreven ndl.

Fragmentarisch overgenomen van de kaart: Dialecten en Naamkunde, door Jo Daan en D. P. Blok, Delft 1968

— het hedendaags fri., voor zover vastgelegd in grammaticale beschrijvingen en woordenboeken.

We tekenen hierbij aan, dat we “hedendaags” interpreteren als “van de laatste eeuw”.

1.4.1. Westfries

Met de term Westfries doelen we op het dialect van West-Friesland.²⁷ Van dit gebied zegt Karsten: “Dit West-Friesland nu wordt reeds in de Middeleeuwen in vier delen onderscheiden n.l. in Drechterland, Houtwouter ambacht of het ambacht der vier noorder Coggen, Geestmerambacht, ook wel Langendijker ambacht genoemd, en Nyedorper ambacht, later de Schager en Nyedorper Coggen genoemd.”²⁸ Uiteraard dienen we “Westfries” op te vatten als een verzamelnaam: regionale en zelfs locale verschillen komen ook in West-Friesland voor. Voor het onderzoek van de woordvorming zijn deze verschillen echter vrijwel te verwaarlozen, hetgeen ons is gebleken uit datgene wat we aantreffen in geschriften van auteurs afkomstig uit de verschillende wfri. “ambachten” en uit datgene wat we in de loop der jaren in plaatsen verspreid over heel West-Friesland optekenden uit de volksmond. Slechts incidenteel hebben we de naam van een streek of dorp genoemd, met name wanneer ons bleek dat een bepaald woordtype “streek- of dorpsgebonden” is. Voor de geschreven wfri. bronnen verwijzen we naar de literatuuropgave, voor het gesproken wfri. merken we op, dat vooral het dialect van Hoogkarspel en omgeving (met een straal van ± 10 km) model heeft gestaan. Bijna twaalf jaar hebben we in deze omgeving gewoond en gewerkt en ook nu nog is het contact met onze in dit gebied wonende autochtoon-wfri. familieleden, vrienden en kennissen zeer intensief. Onze zegslieden komen dan ook vooral uit deze kring.

We beseffen dat een dynamische taalbeschouwing ook rekening dient te houden met complicaties van sociolinguïstische aard. We merken daaromtrent het volgende op: we zijn tijdens ons onderzoek vooral afgegaan op het taalgebruik van volwassen dialectsprekers, voor het merendeel uit vergelijkbare agrarische milieus. Hoewel een meer genuanceerd onderscheid, b.v. van leeftijdsgroepen, in het algemeen wenselijk is, achten wij het — gezien de aard van ons onderzoek — geen bezwaar met de algemene aanduiding “volwassen dialectsprekers” te werken. In betrekkelijk weinig gevallen constateerden we, dat bepaalde woordvormen of bepaalde semantische momenten vrijwel alleen nog gebezigd worden door ouderen, globaal gezegd: door representanten van 60 jaar en ouder. In dergelijke gevallen hebben we de aanduiding *verouder(en)d* toegevoegd.

27. Zie het kaartje.

28. Ka. 1, 2.

Door onze leraarsfunctie aan het Petrus Canisius College te Alkmaar — een typische streekschool met honderden leerlingen afkomstig uit wfri. gezinnen — zijn we a.h.w. dagelijks in de gelegenheid het mondeling en schriftelijk²⁹ taalgebruik van representanten van westelijk West-Friesland te observeren en te registreren. Deze groep jeugdige “schrijf- en zegslieden” vormde dan ook een welkome aanvulling ter nuancering van ons onderzoek, met name voor het onderkennen van tendenzen die wijzen op aanpassing aan het ndl. Hoewel we in onze schriftelijke bronnen vele vormen aantreffen die relevant zijn voor ons onderzoek, berust het merendeel der opgaven op eigen waarneming. We hebben er gemakshalve van afgezien achter deze formaties de kanttekening “eigen waarneming” te plaatsen. We hebben onze bevindingen bovendien laten verifiëren door de heer H. Langedijk te Spanbroek, oud-hoofd der school te Spierdijk, uitstekend kenner van het wfri. en auteur van *Hé, is dat Westfries?*

Voor de (niet-fonetische) spelling van het wfri. hebben we over het algemeen Karsten gevolgd. Afwijkingen van diens systeem hebben hoofdzakelijk betrekking op de weergave van *ei/ij* in gesloten lettergrepen en op de weergave van de *ee* in woorden als *geel* en *leeuw* en de *oo* in woorden als *groot* *brood*, *boon*, *kool* en *roos*. Karsten spelt in gesloten syllaben consequent *ai*, b.v. *taid* “tijd”, *gait* “geit”. In Hoogkarspel (ook in Drechterland gelegen) is de eerste component van de diftong echter duidelijk een *o* en niet een *a*, vandaar dat wij *toid* en *goit* spellen. Wij achten dan ook de bewering van Karsten dat de uitspraak *ai* voor Drechterland geldt te generaliserend.³⁰ Karsten spelt de hierboven genoemde woorden met *ee* of *oo* zoals in het ndl. Wij prefereren echter *eē* en *oō* te spellen, aangezien *ee* vóór *l* of *w*, en *oo* voor *d*, *t*, *n*, *l* en *s*, duidelijk afwijken van het ndl. Karsten wijst hier trouwens zelf op (zie Ka. 1, 39 en 40), alhoewel hij geen voorbeelden geeft van *eē* vóór *w* (zoals in *leēuw*) en van *oō* vóór *l* en *s* (zoals in *koōl* en *roōs*). Voorts merken we op, dat we de *e* vóór *n* of *m* of vóór *n* + gutturaal of *m* + dentaal, als *e* en niet als *i* weergeven, enerzijds omdat de *e* in genoemde posities dikwijls het midden houdt tussen *e* en *i* (ook hier achten we de bewering van Karsten *e=i* te absoluut),³¹ anderzijds om herkenning van het woord te bevorderen en homonymie te vermijden. Wij spellen dus: *en*, *ken*, *stem*, *denke*, *hemd* enz. i.p.v. *in*, *kin*, *stim*, *dinke*, *himd* enz. Tenslotte wijzen we erop, dat we een finale consonant die bij suffigering geassimileerd wordt, tussen haakjes hebben geplaatst, b.v. *boō(d)-skip* “boodschap”; *groō(t)-sk* “groots, trots, verwaand”, dit om het basiswoord te doen herkennen.

29. We wijzen in dit verband op de dissertatie van Erftemeyer, A.G.T., *Stijloefening op de Middelbare School* (1958), met veel schriftelijk taalmateriaal van leerlingen uit Hoorn en omgeving.

30. Ka. 1, 33.

31. Ka. 1, 21.

Wij willen er aan het slot van deze paragraaf nog nadrukkelijk op wijzen dat in een aantal gevallen de voor het wfri, opgegeven voorbeelden ook gangbaar zijn in het (gesproken) ndl. Men mag m.a.w. niet concluderen, dat we de voor het wfri. vermelde woorden altijd beschouwen als exclusief wfri. of exclusief dialectisch.

1.4.2. Zaans, Waterlands, Wierings, Tessels.

We merkten reeds op, dat we het taalmateriaal van deze nholl. dialecten hebben ontleend aan de woordenlijsten en – met uitzondering van het tess. – aan de grammaticale beschrijvingen, met name aan de paragrafen waarin de woordvorming (of een aspect daarvan) ter sprake komt. Aangezien er geen grammatica van het tess. bestaat, zijn we voor onze conclusies m.b.t. woordvorming in dit dialect afgegaan op de uitvoerige woordenlijst van S. Keyser, *Het Tessels*. Aan de auteur danken we voorts nog enkele gegevens die we niet konden putten uit zijn woordenlijst.

We hebben – zoals bij het wfri. – om praktische en economische motieven de voorbeelden uit de nholl. dialecten niet fonetisch genoteerd, hetgeen ons er soms toe dwong bepaalde fonetische transcripties – vooral die voor de drie wa. dialecten – min of meer te negeren, een aanpassing die we – gelet op de aard van onze studie – verantwoord achten.

1.4.3. Nederlands

Voor het ndl. taalmateriaal zijn we vooral te rade gegaan bij Van Dale. Voorts raadpleegden we ndl. spraakkunsten (o.a. van Schönfeld en van De Vooys), speciaalstudies over woordvorming (o.a. van Schultink en van J. W. de Vries) en wetenschappelijke artikelen over een of meer aspecten van de woordvorming. Onze bevindingen hebben vrijwel uitsluitend betrekking op het z.g. standaardnederlands.

Het lijkt ons in vele gevallen onmogelijk om met absolute zekerheid te kunnen vaststellen of een vorm die we voor het wfri. hebben vermeld – al dan niet in het ndl. gangbaar is. We hebben ons echter laten leiden door de gegevens uit de ndl. woordenboeken en door ons taalgevoel.

1.4.4. Fries

Onze conclusies m.b.t. woordvorming in het hedendaags fri. zijn hoofdzakelijk gebaseerd op het *Frysk Wurdbboek*, I-II (1971) samengesteld door H.S. Buwalda, G. Meerburg en Y. Poortinga en op de volgende (beknopte) grammatica's: Sipma, P., *Ta it Frysk*, I-II-III (1948-1949); Boersma, J. Woude, G. van der, *Spraeklear*, I-II (1972-1975); Fokkema, K., *Beknopte Friese Spraakkunst* (1967).

Het *Frysk Wurdbboek* werd samengesteld met behulp van het woordenboek-apparaat der Fryske Akademy te Leeuwarden. Voor deel I (Frysk-Neder-

lansk) werd tevens gebruik gemaakt van het *Lyts Frysk Wurdboek* (1944) door P. Sipma en Y. Poortinga. Met de term "Fries" doelen we voortaan op het z.g. standaardfries zoals de auteurs van het Frysk Wurdboek dat in hun voorwoord angeven:

"Dit wurdboek jowt yn headsaek it standertfrysk, lyk as dat út skreaune âldere en nijere boarnen ta ús kommen is, oanfolle mei materiael út de folksmûle. It tige dialektyske hawwe wy, ek al om 'e romte, mijje moatten; fan de faktalen is lykwols gâns opgenomd. Alles wurdt jown yn de gongbere stavering".

Hoewel voor de "staving" van het fri. sinds 1976 een aantal wijzigingen gelden, hebben we ons gehouden aan de spelling die in de voor het fri. genoemde bronnen gevolgd wordt.

Als niet-frisist hebben wij voor onze conclusies m.b.t. het fri. uiteraard niet die nuancerings kunnen aanbrengen welke de deskundige gewenst of onontbeerlijk zou achten. Daar komt nog bij dat uitvoerige studies over woordvorming in het fri. ontbreken. Vandaar dat wij niet meer hebben gegeven dan een globale schets van fri. merkwaardigheden op het gebied van de woordvorming. Ons interesseerden daarbij vooral die verschijnselen welke ook voor het wfri. gelden. Tenslotte merken we op dat we onze bevindingen t.a.v. het fri. hebben laten verifiëren door de heren Boersma en Van der Veen, gezaghebbende frisisten verbonden aan de Fryske Akademy te Leeuwarden.

SAMENSTELLING EN SAMENKOPPELING

2.1. Determinatieve samenstellingen en samen koppelingen met substantivisch karakter.

Het 2e lid van determinatieve samenstellingen en samen koppelingen met substantivisch karakter is in principe altijd een substantivum of een gesubstantiveerde representant van een andere woordklasse. Als 1e lid treden representanten van verschillende woordklassen op, t.w.:

2.1.1. een substantivum of een gesubstantiveerde representant van een andere woordklasse; we onderscheiden hierbij:

2.1.1.1. een substantivum zonder verbindings-element, b.v. *koegang* "gang achter de koestallen" (Ka. 2); *bonhek* "hek ter afsluiting van het bon of de melkplaats" (zie voor bon: Ka. 1); *koôlboet* "koolschuur" (La. 185); *zeumerveugels* "zomersproeten; lett. zomervogels" (La. 191).

2.1.1.2. een substantivum met verbindings-e, b.v. *eendepul* "eendekuiken; fig. stommeling" (La. 189); *bollebouwer* "bollenkweker"; *bietprak* "stamp-pot van bieten en aardappelen".

2.1.1.3. een substantivum met verbindings-s, b.v. *bruigemspoip* "speciale pijp voor de bruidegom"; *loide(n)sweg* "lijdensweg"; *pôtershut* "bewaarplaats voor pootaardappelen"; *lessiesdag* "dag waarop het hoofdmaal uit etens-restjes bestaat" (Ka. 2).

2.1.1.4. een substantivum +ere, b.v. *aaieredop* "eierdop"; *kinderewagen* "kinderwagen".

Opm. Waar het ndl. consequent een substantivum op -er heeft, wordt in het wfri. vrijwel consequent een substantivum op -ere gebezigd; uitzonderingen zijn enkele niet-dialectische woorden als *kinderstoel* "kinderstoel" en *runderlap* "runderlap".

2.1.1.5. een substantivum +ers,¹ b.v. *pankoeckerspan* "pannekoekspan" (Ka. 2) *veldersboet* "schuurtje op het veld of de akker" (Ka. 2); *ouweluiers-eivend* "speciale avond voor de oude lieden" (W.O.N. 7,44).

Opm. 1 Talrijke formaties krijgen in het wfri. een verbindings-e waar deze in het ndl. ontbreekt, b.v. *eer(d)ebaai* "aardbei" (Ka. 1); *poipekneel* "pijpkaneel"

1. Voor een verklaring over het ontstaan van dit type verwijzen we naar 2.1.7. opm. 11.

(Ka. 2); *neutemeskaat* "nootmuskaat"; *eer(d)appelebak* "aardappelbak"; *nageleskeertje* "nagelschaartje"; *veugeleverskrikker* "vogelverschrikker"; *kinderewagen* "kinderwagen"; *alebes* "aalbes"; de verbinding -en treffen we in *houfdenend* "hoofdeinde".

Opm. 2 In afwijking van het ndl. ontbreekt een verbindings-e in *pankoek* "pannekoek".

Opm. 3 Een aantal formaties krijgt in het wfri. een verbindings-s waar deze in het ndl. ontbreekt, b.v. *erfsgenaam* "erfgenaam" (Ka. 2, 204); *sloô(t)swater* "slootwater" (W.O.N. 8, 148); *be(d)splank* "beddeplank" (De Vr. 62); *brandewoinskorn* „brandewijnkorn" (Ka. 1); *keêlsgat* "keelgat"; *hemelsvaartdag*² "hemelvaartsdag" (La. 184); *hielsleertje* "hielleertje".

Opm. 4 Een enkele formatie heeft als 1e lid een diminutivum + s waar het ndl. een niet-gediminueerd 1e lid bezigt, t.w. *stroô(tjes)bokkem* "strobokking" (Ka. 2).

2.1.2. een adjectivum (al dan niet in verbogen vorm) b.v. *bestvat* "onthaal voor jongelui, aangeboden door een nieuwe kastelein; er werd hierbij uit het "beste vat" of "patersvaartje" getapt" (Ka. 1); *jongeklant* "jongeman, vrijgezel".

Opm. In enkele vaste verbindingen mist het geadjectiveerd participium 2 het prefix ge-, b.v. *breidenvlais* "gebraden vlees" (Ka. 1, 59); *breidenmig* "min, onooglijk persoon(tje); lett. gebraden mug" (La. 183).

2.1.3. een adverbium, b.v. *baispul* "bijgerecht, groente" (Ka. 1) *achterend* "keuken, bijkeuken; lett. achtereinde" (La. 182); *teugenskeeft(e)* "tegen-effect (biljartterm)".

Opm. Bij uitzondering noteerden we een samenstelling met als 1e lid een adverbium +ers, t.w. *opperstoid*³ "tijd van opstaan" (Ka. 2) en *vroegoppers-toid* "tijd van vroeg opstaan".

2.1.4. een numerale, b.v. *eerstedeuntje* "eerste kermisdeuntje in de danszaal".

2.1.5. een verbaalstam, b.v. *skaaimarkt* "scheimarkt, laatste markt van het seizoen" (Ka. 2); *neerzetvoiling* "veiling van producten die tevoren in de veilinghal zijn neergezet"; *snorrelwind* "draaiende, wielende luchtstroming" (La. 189; vgl. *snorrele* 'draaien, wielen van lucht'; frekwentatief van *snorre*)

Opm. Enkele formaties krijgen een verbindings-e waar deze in het ndl. ontbreekt, b.v. *naaiering* "naaiering, vingerhoed" (Ka. 2); *skommeleskuit* "schommelschuit"; *brandenekel* "brandnetel" (Ka. 1).

2.1.6. een met -el verzwaarde verbaalstam, b.v. *skoidelvet* "scheelvet" (De Vr. 94); *skoidelsloôt* "scheisloot"; *skoidelstik* "scheistuk, schei-akker";

2. Vgl. N.Tg. 49, 270, waar W. van Beusekom wijst op de vorm "Hemelsvaartdag" voor Utrecht c.o. Mogelijk kunnen we dit een geval van morfeemmetathesis noemen.

3. Vgl. 2.1.7. opm. 11.

knarselbien "kraakbeen" (Ka. 2); *krakelbien* "kraakbeen" (Ka. 2) *krakelkoek* "krakeling", *zettelbord* "zetbord of -plank".

Opm. In vero. *vasteldag* "vastendag" (Ka. 2) en *vasteleivend* "vastenavond" (Ka. 2) hebben we wsch te maken met dissimilatie $n \rightarrow l$.⁴

2.1.7. een verbaalstam +(d)ers, al dan niet voorafgegaan door een substantivum +e, b v *kaartersrondje* "kaartrondje" (Kl P 106), *waskersdag* "wasdag" (W.O.N. 3, 69), *eterstoid* "etenstijd"; *broôdeterstoid* "tijd voor het broodeten", *melkerstoid* "melktijd" *opgnapperspak* "nette daagse pak voor na het werk" (Butter, Sch 69), vgl *opgnappe* "opknappen", Ka. 2), *skommakerstoid* "schoonmaaktijd" (La. 188), *verskoôndersgoed* "verschoning" (Bol, Sch 38), *hulleplooiersmessie* "hullenploomesje" (Ka. 1), *handewasserskompie* "handwaskommetje" (De Vr 73)

2.1.8 een eenlettergrepige infinitief of een eenlettergrepige infinitief +ders, al dan niet voorafgegaan door een substantivum of adverbium, b v *staanplaa(t)s* "staanplaats", *huisuitdoenderstoid* "schoonmaaktijd" (W.O.N. 2, 63), *uitgaandersweer* "(mooi) weer om uit te gaan", *teugenopzienderswerk* „werk waar men tegen opziet" (Kl P. 62)

Opm. We tekenen bij de onder 2.1.8 vermelde formaties aan, dat in het wfri de stam van de één-lettergrepige verba *doen*, *gaan*, *slaan*, *staan* en *zien* dezelfde vorm heeft als de infinitief⁵

Opm. 2 Voor de verklaring van het ontstaan der onder 2.1.7., 2.1.8., 2.1.1.5., en 2.1.3. (opm.) behandelde samenstellingen met een 1e lid op -(d)ers, gaan we uit van samenstellingen met een al of niet meervoudig nomen agentis of nomen patientis als 1e lid, b v. *bouwersspul* "bedrijf van een (land)bouwer of tuinder", *pôtershut* "bewaarplaats voor pootaardappelen". Deze bouwsels konden vervolgens ook geïnterpreteerd worden als verbaalstam +(d)ers + substantivum, b v *rôdersskoppie* "schopje waarmee men rooit, schopje waarmee een rooier werkt", *hooiersweer* "(goed) weer om te hooien; (goed) weer voor een hooier of voor hooiers".⁶ Analogisch konden daarna formaties ontstaan waarvan het 1e lid niet of slechts incidenteel als nomen agentis voorkomt, b.v. *trouwerspak* "trouwpak", *verskoôndersgoed* "verschoning". Tenslotte kon op analoge wijze -ers soms ook na een substantivum of adverbium worden geplaatst, zoals in *pankoe-kerspan* "pannekoekspan", *opperstoid*⁶ "tijd van opstaan".

4. Vgl Schonfeld, § 152

5 Vgl. voor het ndl Haeringen, C B van, *Afleidingen en samenstellingen van doen, gaan, slaan, staan en zien* Ts 63, 215 v v

6 Vgl Vries, W de, *Iets over woordvorming*. 64, die voor het fri. georiënteerde Westerkwartier voorbeelden geeft als *drogersweer*, *slaperstijd*, *opstanerstijd*, en opmerkt dat deze formaties kunnen zijn ontstaan naar analogie van b v *hooiersweer*, waarin het 1e lid kan worden opgevat als een enkelvoudig nomen agentis + s of als een meervoudig nomen agentis op -s

2.2. Bijzondere samenstellingen en samen koppelingen met substantivisch karakter

2.2.1. samen koppelende samenstelling

2.2.1.1. samen koppelende samenstelling met als 1e lid een samen koppeling bestaande uit een adjectivum, numerale of prepositio + een substantivum; de formatie heeft al of niet een verbindings -s, b.v. *drougbroódswerk* "zwaar, weinig lucratief werk"; *zeuvenuursgoed* "kleine kinderen voor wie het eigenlijk om 7 uur 's avonds bedtijd is"; *buiteboordmoter* "buitenboordmotor".

2.2.1.2. samen koppelende samenstelling met als eerste lid een kopulatieve groep met een verbindings-s, b.v. *bruid- en bruigemsweer* "heerlijk weer; eig. weer dat past op het feest van bruid en bruidegom" (Bol, Sch. 15).

2.2.2. Appositionele samenstelling: een soort aanduidend woord wordt of is toegevoegd, dienend ter verduidelijking of ter voorkoming van homonymie; de formatie heeft al dan niet een verbindings -e, b.v. *vlareboun* "vlier (struik)" (Ka. 2); *weduwvrouw* "weduwe"; *Aáltjebuor* "buurvrouw Aaltje" (Kl.P. 68).⁷

2.2.3. Tautologische samenstelling: een synoniem wordt of is toegevoegd, dienend ter verduidelijking of ter voorkoming van homonymie, b.v. *toinvat*⁸ "botervat of -ton"; *peettante* "peettante".

2.2.4. Ingekorte samenstelling⁹

Doorgaans verstaat men onder een ingekorte samenstelling een formatie waarvan een tussenlid is komen te vervallen of waarvan een logisch te verwachten tussenlid ontbreekt. Anders gezegd: een tussenlid is weggelaten of schijnbaar weggelaten, aangezien het niet nodig is, dat een niet-ingekorte samenstelling daarnaast bestaat of bestond, b.v. *skeipeprol* "meelpap aangelengd met schapemelk" (zie voor *prol*: Ka. 2); *eer(d)appelemessie* "aardappel(schil)mesje"; *suikerpesjent* "suikerziektepatiënt". Soms wordt een eerste of laatste lid weggelaten,¹⁰ b.v. *(de)neerzet* "neerzetveiling"; *bollebouwer* "(bloem)bollenkweker"; *de Jan' de Boer* "de Jan de Boersloot" (te Hoogkarspel).

Opm. 1 We wijzen in dit verband nog op inkrimping van woorden, waarbij de inkrimping de morfeemgrenzen binnen het oorspronkelijke woord ne-

7. Vgl. voor het type *Aaltjebuor*: Verdenius, *composita bestaande uit eigennamen en waarderings-element*, N. Tg. 34, 167 v.v.

8. Zie voor de etymologie van *toin*: Boek. 2, 459, onder *tijn* en *tijntje*.

9. Vgl. voor het ndl. Vries, W. de, *Iets over woordvorming*, 20, v.v.; Schönfeld, § 144; Van Haeringen, N. Tg. 41, 220 v.v. en N. Tg. 43, 316.

10. Fleischer, 211-212, spreekt m.b.t. het du. van "Kopfwörter" als het eerste deel van het volledige woord de taak van het geheel overneemt, van "Schwanzwörter" als het laatste deel dat doet.

geert,¹¹ b.v. *toffels* "pantoffels"; *gimpies* "gym(nastiek)schoentjes"; *pon* "japon", vormen die ook in het gesproken ndl. gangbaar zijn.

Opm. 2 Hoewel we in onze studie de eigennamen buiten beschouwing laten, willen we er op deze plaats op wijzen, dat het procédé om oorspronkelijk samengestelde voornamen te vervangen door een al of niet veranderd deel van de samenstelling, productief was en is. Dit wordt voor het ndl., voor vele ndl. dialecten en voor het fri. duidelijk aangetoond door Van der Schaar.¹²

2.2.5. Exocentrische samenstellingen

2.2.5.1. possessieve samenstelling:¹³ de samenstelling noemt wel direct een kenmerk of eigenschap, maar verwijst indirect naar de zelfstandigheid die dit kenmerk of deze eigenschap bezit of heet te bezitten. We merken m.b.t. de vorm op, dat het 1e lid onverbogen blijft en dat een 2e lid met pluraliskarakter geen pluralisuitgang heeft. We onderscheiden de volgende typen:

2.2.5.1.1. adjectivum + substantivum, b.v. *diknek* "rijke boer" (Ka. 1); *grofzoöl* "lomp, onbehouden persoon"; *dikstaal* "uit met dikke steel".

2.2.5.1.2. numerale + substantivum b.v. (*'t*) *vierkant* "vierkant zwaar houten geraamte midden in een stolphoeve" (Ka. 2); *driepoôt* "driepoot".

2.2.5.1.3. verbaalstam + substantivum, b.v. *hangoor* "hond met hangende oren; jachthond"; *wupsteert* "kwikstaart; lett. wipstaart".

2.2.5.2. Zogenaamde imperatieve samenstelling of samenkoppeling: de verbinding van een verbaalstam met een adverbium of adverbiale groep verwijst ook in dit geval indirect naar een zelfstandigheid, b.v. (*'n*) *zet-in-de-weg* "hinderlijk obstakel"; (*'n*) *kruip-in* "ruimte onder de bedstee" (Glas, 72); (*'n*) *douw-in* "plaats waar men veel spullen kan opbergen"; *doug(e)-niet* "deugniet".

Opm. Een merkwaardige formatie treffen we in (*'n* *mooie*) *dein-of* "lett. gedaan-af; gezegd m.b.t. werk dat afgedaan is" (W.O.N.8, 23). Een soortgelijke formatie met adjectivisch karakter is (*'n* *koppie*) *streken-of* "lett. gestreken-af; afgestreken vol" (La.92,608). Mogelijk konden deze vormingen met een ge-loos participium 2 als 1e lid ontstaan naar analogie van de hierboven gesignaleerde formaties.

2.3. Overgangsgevallen

Soms heeft of krijgt het 1e of 2e lid van een samenstelling min of meer

11. Vgl. voor het eng.: Adams, Valerie, *An introduction to Modern English word-formation*, 142, die de term "blends" bezigt "as words containing "splinters", "parts of morphs", "shorter substitutes".

12. Schaar, J. van der, *Woordenboek van voornamen, Inventarisatie van doop- en roepnamen met hun etymologie*. (1970)

13. Vgl. voor het eng. Bloomfield, Leonard, *Language*, 235-236 (1970)

- het karakter van een prefix, resp. een suffix.¹⁴ We onderscheiden dus:
- 2.3.1. het 1e lid is een prefixoïde, b.v. de ook in gesproken ndl., gangbare formaties: *snertkirrel* "waardeloze kerel"; *snertweer* "waardeloos weer"; *pokkeweer* "slecht weer"; *pokkebaan* "hondebaan".
- 2.3.2. het 2e lid is een suffixoïde, b.v. *gluupzak* "gluiperd"; *lulbroer* "zeurpiet"; *smeerkees* "smeerpiet".

2.4. Determinatieve samenstelling en samenkoppeling met adjectivisch karakter

Het 2e lid van een determinatieve samenstelling of samenkoppeling met adjectivisch karakter is in principe altijd een adjectivum of een geadjectiveerde representant van een andere woordklasse. Als 1e lid treden representanten van verschillende woordklassen op, t.w.

- 2.4.1. een substantivum, al of niet met verbindings -e of verbindings -s; dit substantivum kan fungeren als:
- 2.4.1.1. object of prepositiebepaling, b.v.; *swuuphard* "ongevoelig voor zweepslagen" (Ka. 2); *mondgauw* "etende; lett. gauw met de mond" (La. 186); *kantvol* "volgeplant tot aan de kant (van de akker)".
- 2.4.1.2. comparatieve of graduele bepaling, b.v. *hondsbrutaal* "zeer brutaal"; *meêlzacht* "meelzacht; zeer rul (van grond)"; *bloedduur* "zeer duur"; *strontoigenwois* "zeer eigenwijs".

Opm. Dikwijls heeft de graduele bepaling tevens een peioratief betekenismoment; bovendien is het 1e lid vaak als prefixoïde te bestempelen, daar de oorspronkelijke betekenis van het substantivum verbleekt is. Dit type staat derhalve op de grens van samenstelling en afleiding.¹⁵ Enkele andere productieve morfemen die men als prefixoïde kan bestempelen, zijn: *oer-*, b.v. *oerverveulend*; *in-*, b.v. *inslecht*; *over-*, b.v. *overbezurd*; *doôd-*, b.v. *doôd-goed*.

- 2.4.2. een adjectivum of adverbium; het 1e lid fungeert als predicatief attribuut, b.v. *stoifstreken* "stijf gestreken" (Kl.P. 70) of als adverbiale bepaling met verschillende betekenismomenten, o.a.
- nuancerend: *goorwit* "vuilwit"
- temporeel: *vroegroip* "vroegrijp"
- gradueel: *deurnat* "doornat"

Opm. 1 Soms wordt een extra versterkende bepaling voorgevoegd in de vorm van een substantivum of verbaalstam, ofwel men versterkt door herhaling van het 1e lid met inlassing van "en", b.v. *strontdeurnat* "door en doornat"; *droifdeurnat* "door en doornat"; *gort- en gortdroug* "door en door

14. Vgl. o.a. Schonfeld, § 159; De Vooy, blz. 208-209; vgl. voor het du Wellmann, Hans, *Das Substantiv* (1975), waar dit type uitvoerig en systematisch behandeld wordt.

15. Vgl. De Vooy, § 118.

droog; erg saai”; *zoik- en zoiknat* “door en doornat”.

Opm. 2 In incidentele gevallen kan ook een numerale of interjectie als 1e lid optreden, b.v. *driedik* “driedik”; *foeilillek* “foeilelijk”.

2.4.3. een verbaalstam; deze kan fungeren als:

2.4.3.1. prepositiebepaling, b.v. *maaireed* “gereed om gemaaid te worden”; *hooireed* “gereed om gehooit te worden”; *vraaireed* “gereed om te vrijen” (Ka. 2)

2.4.3.2. adverbiale bepaling van betrekking, b.v. *trapvast* “vast in het trappen”.

2.4.3.3. comparatieve of graduele bepaling, b.v. *stenvol* “tjokvol; eig. zo vol dat men er van stent of steunt” (zie voor *stenne*: Ka. 2); *skoitzindelek* “overdreven zindelijk, schoon” (Ka. 2); *kotsmisselek* “kotsmisselijk”.

Opm. 1 Dikwijls heeft de graduele bepaling tevens een peioratief betekenis-moment; bovendien is het 1e lid vaak als prefixoïde te bestempelen, daar de oorspronkelijke betekenis verbleekt is. Dit type staat derhalve op de grens van samenstelling en afleiding.

Opm. 2 Het hier bedoelde type wordt soms ingekort tot een “Kopfwort”¹⁶ met als resultaat een simplex, b.v. *(hai is) knetter* “(hij is) knettergek”; *(hai is) zoik* “(hij is) zeiknat, drijfnat”.

2.5. Samenstellingen en samenkoppelingen met verbaal karakter

In onderstaand overzicht behandelen we zowel scheidbare als onscheidbare formaties. Bij de onscheidbare merken we op, dat doorgaans alleen de infinitief en soms ook het participium 2 gangbaar zijn.

Als 1e lid treden representanten van verschillende woordklassen op, t.w.

2.5.1. een substantivum; dit kan fungeren als:

2.5.1.1. predicaatsnomen, b.v. *baasbloive* “de baas blijven”.

2.5.1.2. object b.v. *bienerekke* “de benen strekken door een stukje te wandelen” (Ka. 1); *stekelepikke* “distels uit het (wei)land steken”.

2.5.1.3. prepositiebepaling, b.v. *bochthippe* “touwtje springen; eig. in de bocht (van het touw) springen” (Ka. 1); *skosseloupe* “over ijsschotsen lopen”.

Opm. Karsten vermeldt de formatie *boerrolle* “als boer mislukken, van de boerderij afraken” (Ka. 1).

Wij beschouwen deze formatie echter niet als een samenstelling, aangezien ze geen eenheidsaccent heeft; men spreekt namelijk van *boer'roll'e*, *hai is boer'rold'*. Op dezelfde wijze zegt men o.a. *bou'wer roll'e*, *hai is bou'wer rold'*; *kasteloin'roll'e*, *hai is kasteloin'rold'* “resp. als tuinder, als kastelein mislukken of mislukt zijn”. Het eigenaardige is, dat de subjectsbepalingen *boer*, *bouwer*, *kasteloin* hier zonder als (wfri. as) gebezigd worden.

16. Zie voor deze term Fleischer, 211-212.

2.5.2. een adjectivum; dit kan fungeren als:

2.5.2.1. predicaatsnomen, b.v. *stikrake* "stukraken"; *doëddondere* "doodval-len"; *stikhelpe* "stukmaken"; *klaarzoeke* "bijeenzoecken, klaarleggen".

2.5.2.2. adverbiale bepaling, b.v. *drougrôde* "droog, d.w.z. zonder water schoonmaken"; *diepspitte* "diepspitten".

2.5.3. een prepositiebepaling, b.v. *terechtlêgge* "rechtleggen (van beddegoed), opmaken (van bed)" (Kl.P. 38)

2.5.4. een adverbium

2.5.4.1. een adverbium dat als pre- of postpositie kan fungeren,¹⁷ b.v. *ansasse* "ophitsen" (Ka. 1); *deurbarrele* "doordraaien, verkwisten" (Ka. 1); *inglouwe* "ingluren" (Ka. 2); *omhelpe* "omgooien" (Ka. 2); *onderskoite* "volschijten"; *opkreuke* "opvouwen" (Ka. 2); *overspruite* "besmetten, door besmetting op een ander overgaan" (Ka. 2); *teugendaäe* "tegenlopen; eigen. tegen (ge)dijen"; *meeneme* "meenemen; ook: meebrengen"; *ofkomme* "afkomen; ook: aflopen" (Ka. 2); *uitloere* "uitslapen" (Ka. 2); *toekomme* "toekomen; ook: tot volle wasdom komen" (Ka. 2); *ofmake* "afmaken; ook: voortmaken" (La. 187); *opzoeke* "opzoeken; ook: oprapen" (Ka. 2)

2.5.4.2. een adverbium dat niet als pre- of postpositie kan fungeren,¹⁸ b.v. *achteranskoite* "achteraankomen, treuzelen" (Ka. 1); *vortgaan* "weggaan"; *vortsture* "wegsturen" (Ka. 2) *omwoïdgooie*¹⁹ "uiteengooien of -slaan, b.v. mest".

Opm. De wfri. formatie *skuïdouw* "opschuilen" (La. 188) is vergelijkbaar met ndl. formaties als *schuilen* en *zoekmaken*, waarin het 1e lid een adverbium is.²⁰

2.6. Pseudo-samengestelde verba

J. W. de Vries, 106, onderscheidt voor het ndl. twee hoofdtypen van pseudo-samengestelde verba, t.w. formaties die postnominaal of postparticipiaal ontstaan zouden zijn, zoals *beeldhouwen*, *stofzuigen*, *heupwiegen*, *slaapwandelen*, en formaties van het type *stampvoeten*, *watertanden* enz. waarvan het 2e lid niet als verbum voorkomt. Wij laten het type *beeldhouwen*, *stofzuigen* enz. buiten beschouwing, aangezien het in het wfri. niet productief is. Bovendien vereist dit type o.i. nog nader onderzoek, daar het dikwijls moeilijk is uit

17. Zie voor een uitvoerige betekenisomschrijving van de hier bedoelde formaties J.W. de Vries, hfdst. III. Wat hij opmerkt m.b.t. ndl. formaties geldt eveneens voor wfri.

18. Voor deze formaties geldt eveneens het onder noot 17 opgemerkte.

19. Zie voor het adverbium *omwoïd* "uiteen, van elkaar" Ka. 2 en Boek. 2 303, onder *omwoïd*. Boek. geeft het in de volgende zinnen: *Het turfvuur valt omwoïd. De pop leit mit zen armen omwoïd. Mit haasie-over springen gaan de bienen van de springer omwoïd.*

20. Zie Van Dale; voor de oorspronkelijke vorm van *schuil* en *zoek* verwijzen we naar Franck/ Van Wijk/ Van Haeringen, *Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal*.

te maken welke formaties de oudste zijn: de verbale of de nominale en participiale.

2.6.1. type: verbaalstam +substantief, te onderscheiden in de volgende twee betekenis categorieën:

2.6.1.1. het 2e lid fungeert als object, b.v. *kortwuke* "kortwieken"; *slikbekke*²¹ "watertanden; eig. de bek (af)likken"; *slikvingere* "met veel smaak eten; eig. de vingers (af)likken".

2.6.1.2. het 2e lid fungeert als adverbiale (instrumentale of locale) bepaling, b.v. *frikbille*²² "met de billen wrikken, heen en weer schuiven op een stoel, een te hoog geplaatst zadel e.d."; *klappertande* "klappertanden"; *blauwbekke* "blauwbekken".

Opm. Dat wij in de onder 2.7.1. behandelde formaties het 1e lid terecht opvatten als een verbaalstam, blijkt uit de volgende betekenisomschrijvingen: *kortwuke* "de wieken korten"; *slikbekke*, *slikvingere* "resp. de bek, de vingers (af)likken"; *frikbille* "met de billen wrikken"; *klappertande* "met de tanden klappen"; *blauwbekke* "om de bek blauwen, blauw worden (van de kou)".

2.7. Kopulatieve samenstellingen en samen koppelingen

2.7.1. Kopulatieve samenstellingen met substantivisch karakter, b.v. *kom-en-bakkie*, *kop-en-bakkie* "kop en schotel" (Ka. 2, 35 onder "kom"). Een samentrekking treffen we in *eet-en drinkerstoid* "tijd om te eten en te drinken" (Kl.P. 82). Dikwijls is het verbindingswoord min of meer geassimileerd,²³ b.v. *kombak'kie* "kop en schotel"; *peerdekar'* "paard en kar, paard en wagen"; *peerdewa'gen* "paard en wagen"; *kruiseket'tinkie* "kruis(je) en kettinkje".

2.7.2. Kopulatieve samen koppelingen met adjectivisch karakter b.v. *fieter*²⁴ *en fointjes* "keurig netjes" (Ka. 1). Soms is het verbindingswoord of afleidingssuffix vervormd of weggevalen, b.v. *fieterdefointjes* "keurig netjes" (Ka. 1); *uiteremuitig* "uitgelaten" (Ka. 2). In laatstgenoemde formatie zien wij een koppeling van *uiterig* "uitgelaten" en *muitig* "vrolijk, opgewekt uitgelaten" (Ka. 2). De vorm *uiterig* ontbreekt bij Karsten, wel geeft hij *uitig* in de zin van "graag uitgaande". Naast *uiteremuitig* kennen wij de vorm *uiteremuiteig*. (Volgens een vriendelijke mededeling via mijn promotor komt in het ndl. de gelijkbetekenende vorm *uitewuiteig* voor).

Opm. Bij formaties als wfri. *fieterdefointjes*, ndl. *hobbeldebobbel* enz. kan

21. Zie voor *slikke* "likken" Ka. 2 en Boek. 2.; in W.O.N. 5, 73, troffen we de vorm *slikkebekt*

22. Vgl. za *wrikbillen*, Boek. 2, 532.

23. Vgl. voor het gron, Laan, K. ter, *Proeve van een Groninger spraakkunst*, 126 v.v.; zie ook N. Tg. 40, 57 v.v.

24. Zie voor *fieter*: Boek. 2, 96; Bouman, 27.

men o.i. uitgaan van de oorspronkelijke vorm wfri. *fieter en fointjes*, ndl. *hobbel en bobbel*. Door het wegvallen van de -n ontstonden de vormen wfri. *fieterefointjes* ndl. *hobbelebobbel* en vervolgens door d-epenthesis na -r en -l de vormen wfri. *fieterdefointjes*, ndl. *hobbeldebobbel*.

- 2.7.3. Kopulatieve samen koppelingen met verbaal karakter, b.v. *hakkepiele*²⁵ "met een stomp gereedschap snijden of hakken; lett. *hakke* (en) *piele*" (zie voor *piele* "met een stomp mes snijden of met een stompe bijl hakken": Ka. 2.; zie voor *hakkepiele*: Ka. 1); *hoesteproeste*²⁶ "hoesten en proesten". Mogelijk konden deze formaties ontstaan door het wegvallen van de -n in het verbindingswoord "en".

- 2.7.4. Kopulatieve samen koppeling met adverbiaal karakter; we kunnen slechts wijzen op enkele formaties die voor het hedendaags taalgevoel niet meer doorzichtig zijn, t.w. *hillegaar* "helemaal; samen koppeling van heel ende gaar"²⁷; *gader*" (Ka. 1); *hilkendal* "helemaal; samen koppeling van heel-lic ende al"²⁸ (Ka. 1).

- 2.7.5. Kopulatieve samen koppeling met numeraal karakter; deze komt overeen met die in het ndl., b.v. *voiftien* "vijftien"; *ienenvoiftig* "eenenvijftig"; *honderd(en)voif* "honderd(en)vijf".

Opm. 1 Een bijzondere groep kopulatieve samen stellingen en samen koppelingen wordt gevormd door de z.g. reduplicerende of variërende, waarbij de samen stellende delen al of geen vocaal -en/of consonantwisseling tonen, b.v. *hippedrip(pie)* in de uitdr. *op 'n hippedrip(pie)* "in een oogwenk, gauw" (zie Ka. 1, waar verwezen wordt naar de oudere vorm *hibbel* en *dribbel*, voorkomend in Woordenboek op de Gedichten van G.Az. Bredero door A.S. Oudemans Sr. (Leiden, 1857)); (*de hêle*) *swikswak* "de hele mikmak" (Ka. 2); *wup-wap* "iets onbeduidends; slappe kost" (Ka. 2); *roezeboeze* "roezermoezen, rumoeren". Wellicht hoort hier ook bij *herketekke* "hakketakken, vitten". Daarnaast komt het substantivum *herketek* "bazige, vitzieke vrouw" voor. Wij menen dat Karsten ten onrechte *herketek* in verband brengt met architect (Ka. 1, 197).

Opm. 2 Vergelijkbaar met kopulatieve samen stellingen en samen koppelingen zijn talrijke vaste verbindingen waarvan de samen stellende delen synoniem of antoniem zijn ofwel overeenkomst vertonen in klank of gevoelswaarde, b.v. *iefie en Aafie* "iedereen; van alles en nog wat" (Ka. 2); *oud en of* "oud en afgeleefd"; (nou weet je) *'t voorst en 't achterst* "(nu weet je) alles, het naadje van de kous"; (*hai wul*) *nikke nach geëuwe* "(hij wil) op geen enkele wijze meewerken, toegeven", *voor 'n drol en drie knikkers* "voor een prik".

25. Vgl. za. *pieten* "met een stomp mes snijden, met een stompe bijl hakken, er ruw en onhandig op inhouden" (Boek. 2, 329).

26. Vgl. za. *hoesteproesten* "hoesten en proesten" (Boek 2, 149).

27. Vgl. WNT VI, 272.

28. Vgl. Middelnederlandsch Woordenboek III, 212.

2.8. Verschillen binnen het Noordhollands

In de studies van het drecht. wfri., za. en wier. wordt alleen -en dan nog zeer summier – aandacht geschonken aan determinatieve samenstellingen en samen koppelingen met substantivisch karakter.²⁹ In “Drie Waterlandse dialecten” worden – hoofdzakelijk in de vorm van opsommingen – determinatieve samenstellingen en samen koppelingen met substantivisch, adjectivisch en verbaal karakter gegeven.³⁰

Voor het tess. zijn we afgegaan op het alfabetisch geregistreerde dialectmateriaal in “Het Tessels” door S. Keyser.

We zullen in deze paragraaf eerst aandacht schenken aan enkele verschillen binnen het nholl. Vervolgens wijzen we op gemeenschappelijk nholl. verschillen t.o.v. het ndl., daarbij aangevend welke verschillen “incidenteel” en welke systematisch zijn. Afgaande op het materiaal, kunnen we constateren dat we in het za., wa., wier. en tess. over het algemeen geen andere typen van samenstelling en samen koppeling hebben aangetroffen dan in het wfri. Vandaar dat we slechts op enkele bijzonderheden kunnen wijzen, t.w.:

de improductieve en zeldzame wfri. typen *dein-of* “afgedane zaak” en *strecken-of* “afgestreken (vol)” (zie 2.2.5.2. opm.) hebben we niet aangetroffen in het materiaal van de andere nholl. dialecten. Het wfri. type: substantivum + ers + substantivum, b.v. *pankoekerspan* (zie 2.1.1.5.) en het wfri. type: adverbium + ers + substantivum, b.v. (*vroeg*/*opperstoid* “tijd om (vroeg) op te staan” (zie 2.1.3. opm.) ontbreekt in het materiaal van de andere nholl. dialecten.

Het nholl. type: verbaalstam + ers + substantivum, b.v. *kaartersrondje* “kaartrondje” is – voor zover het materiaal ons laat zien – vooral in het wfri. (zie 2.1.7.) productief. Hoewel we van dit type in de andere nholl. dialecten veel minder voorbeelden kunnen geven, menen wij, dat een nader onderzoek van deze dialecten een veel groter aantal formaties van het type *kaartersrondje* zou opleveren. Voor het wier. b.v. wijst Daan (blz. 192) alleen op *eterstied* “etenstijd”, hoewel we in haar studie nog een viertal formaties van dit type aantreffen, t.w. *oonderstijd* “oontijd, tijd waarin de schapen lammeren werpen” (Daan, 126); *kooierstijd* “tijd om naar de kooi, naar bed te gaan” (Daan 27); *schoonmakerstijd* “schoonmaaktijd” (Daan, 47); *wentelersweek* “week die de overgang vormt van oktober naar november” (Daan, 126)

Het wier. type: substantivum of adverbium + ge-loos participium 2, t.w. *skoorstiendròogde*, *zondròogde*, *wiendròogde*, *butendròogde* “resp. in de schoorsteen, in de zon, in de wind, buiten gedroogde” (Daan, 40). We kunnen dit wier. type vergelijken met ndl. formaties als *luchtgekoeld*, *vacuum-*

29. Zie voor het drecht. wfri. Ka. 1, blz. 59 en § 74, § 75; voor het za. Bock. 1, § 140; voor het wier. Daan, blz. 192.

30. Wa. hfdst. X.

verpakt, zongerijpt enz., uiteraard met dit verschil, dat in de wier. formaties het participium 2 het prefix *ge-* mist.

2.9. Gemeenschappelijk Noordhollandsche verschillen t.o.v. het Nederlands

2.9.1. Verschillen in "incidence" In vele gevallen hebben nholl. formaties van het type substantivum + substantivum een verbindings-*e* waar deze in het ndl. ontbreekt; b.v. wfri. zie de voorbeelden onder 2.1.1.5 opm. 1

za. *orekruiper* "oorwurm"; *pottelood* "potlood"; *spekkebijter* "spek-bijter (soort insect)"; *koeiestal* "koestal"; *vogelekooi* "vogelkooi"; *alebes* "aalbes"; *zeilemaker* "zeilmaker" (zie voor al deze formaties Boek. 1, 77)

wa. *gattewater* "slappe koffie; lett. gatwater" (vol.; zie wa. 203); *kerkeland* "kerkland" (ma.; zie wa. 204); *aar(d)appeleschaal* "aardappelschaal" (vol.; zie wa. deel 2, 135); *lepelerekkie* "lepelrekje" (ma., vol.; zie wa. deel 2, 134); *alebes* "aalbes" (ma., vol., mon.; zie wa. deel 2, 227); *aardebei* "aardbei" (ma., vol.; zie wa. deel 2, 227).

wier. *alebes* "aalbes"; *koeiestaal* "koestal"; *oreknipers* "oorknijpers"; *peperement* "pepermunt"; *veugelekooi* "vogelkooi" *zeilemaker* "zeilmaker" (zie voor al deze formaties Daan, 192).

tess. *alebes* "aalbes"; *eerdebei* "aardbei"; *appelesien* "appelsien"; *borstrok* "borstrok"; *brievekaart* "briefkaart"; *koeiestóol* "koestal".

In enkele gevallen hebben nholl. formaties van het type substantivum + substantivum in afwijking van het ndl. *geen* verbindings-*e*, b.v.

wfri. *pankoek* "pannekoek" (zie 2.1.1.5. opm. 2);

za. *pankoek* "pannekoek"; *kip-ei* "kippe-ei" (Boek. 1.77)

wa. *pankoek* "pannekoek" (wa., 145)

wier. *pankoek* "pannekoek" (Daan, 192)

tess. *pankoek* "pannekoek"; *meeuw-ei* "meeuwe-ei".

In een groot aantal gevallen hebben nholl. formaties van het type substantivum + substantivum een verbindings-*s* waar deze in het ndl. ontbreekt, b.v.

wfri. zie de voorbeelden onder 2.1.1.5. opm. 3

za. *erfsgenaam* "erfgenaam"; *hemdsrok* "hemdrok"; *hielsleertje* "hiel-leertje"; *meesterknecht* "meesterknecht" (zie voor al deze formaties Boek. 1, 77)

wa. *bedsbankie* "beddebankje" (vol.; wa. 203); *hemelsvaartdag* "hemelvaartsdag" (ma.; wa. 202)

wier. *enksoaiere* "eende-eieren" (Daan, 192)

tess. *(h)eensciere* "eende-eieren"

2.9.2. Systematisch optredende verschillen

In een aantal gevallen kennen de nholl. dialecten formaties van het type verbaalstam + *e* + substantivum of adverbium

wfri. *brandenekel* "brandnetel"; *naaiering* "naairing, vingerhoed"; *skom-meleskuit* "schommelschuit" (zie 2.1.5. opm.); *dougeniet* "deug-niet" (zie 2.2.5.2.)

za. *brandenekel* "brandnetel" (Boek. 2,49)

wa. *deugeniet* "deugnet" (ma., vol., mon.; zie wa. 206); *slukedoopje* "slukdoopje, geheim doopje" (vol.; zie wa. 205)

tess. *naaiering* "naairing, vingerhoed"; *brandenekel* "brandnetel"; *draaie-molen* "draaimolen"; *speulegoed* "speelgoed".

Terwijl het ndl. alleen het type kinderwagen, eierrek e.d. kent, komt in de nholl. dialecten volop het type substantivum + ere + substantivum voor, b.v.

wfri. *kinderewagen* "kinderwagen"; *aaieredop* "eierdop" (zie 2.1.1.4.) *kinderewerk* "kinderwerk"; *aaiererekkie* "eierrekje"; *lammere-steertje* "lammerstaartje"; *kalvereliefde* "kalverliefde"

za. *kinderewagen* "kinderwagen" (Boek. 1, 77)

wa. *kinderewagen* "kinderwagen" (ma.; wa. deel 2,13); *eiererekkie* "eierrekje" (ma., vol. wa. deel 2, 134)

wier. *kienderewagen* "kinderwagen" (Daan, 192)

tess. *lammerekaag* "boot waarop lammeren worden vervoerd.

In een aantal verouder(en)de gevallen hebben we in enkele nholl. dialecten formaties van het type verbaalstam + el + substantivum, aangetroffen b.v. wfri. zie de voorbeelden onder 2.1.6.

za. *krakelbien* "kraakbeen" (Boek. 2, 227); *zettelhout* "zethout" (Boek. 2, 54)

In talrijke gevallen waar het ndl. een formatie bezigt van het type verbaalstam + substantivum worden in het nholl. -en vooral in het wfri. - formaties gebezigt van het type verbaalstam + ers + substantivum, b.v.

wfri. zie de voorbeelden onder 2.1.7. en 2.1.8.

za. *oproderstijd* "tijd voor de kleine herfstschoonmaak" (Boek. 2, 313); *opstekerskomfoor* "tabakskomfoor (Boek. 2, 314); *overwerkersgeld* "geld voor overwerk(en)" (Boek. 2, 318)

wa. *verkleidersgoed*, -pak "nette pak voor na het werk" (ma.; wa. deel 2, 173); *opknappersgoed*, -pak "nette pak voor na het werk (ma., vol., mon.; wa. deel 2,173); *vatewasserswater* "vaatwaswater" (vol. wa. deel 2, 203); *versteldersgoed* "verstelgoed" (vol.; wa. deel 2, 125)

wier. *eterstied* "etenstijd" (Daan, 192); *oonderstijd* "oontijd, tijd waarin de schapen "onen" of lammeren werpen" (Daan, 126); *kooierstijd* "tijd om te "kooien", naar de kooi of naar bed te gaan" (Daan, 27); *schoonmakerstijd* "schoonmaaktijd" (Daan, 47) *wentelersweek* "week die de overgang vormt van oktober naar november" (Daan, 126)

tess. *ontfangersgat* "gat waar het opgestoken hooi wordt opgevangen": de

heer S. Keyser wees ons nog op de niet in zijn woordenboek opgenomen formaties *eterstied*, *melkerstied*, *skommakerstied*, resp. etens-, melk-, schoonmaaktijd”.

We geven in dit hoofdstuk een opsomming van in het wfri. gangbare affixen en hun alternanten. Naderhand – t.w. in hoofdstuk IV – behandelen we de formele structuur en systematisch optredende betekenismomenten van in het wfri. gangbare afleidingen. We merken in het algemeen op, dat vóór een suffix beginnend met [ə] of met een vocaal een oorspronkelijk stemhebbende finale basisconsonant veelal zijn stemhebbend karakter herkrijgt. Een uitzondering vormen bases op -s < -z of -f < -v, aangezien vele dialectsprekers s/z of f/v niet of nauwelijks onderscheiden. We hebben bovengenoemde fonetische complicaties in het vervolg niet steeds expliciet vermeld. Wel hebben we afzonderlijk gewezen op enkele gevallen waar een finale -d vóór [ə] wordt verscherpt tot -t.

3.1. Suffixen

3.1.1. -aai

In het wfri. treffen we de vorm *-aai* [a.j] uitsluitend aan in aan het ndl. ontleende woorden met een basis op [ər], b.v. *burger-aai* “burgerij” of met een basis op [t] die door suffigering een basis op [d] wordt, b.v. *vougd-aai* “voogdij”.

Door metanalyse ontstond de variant *-eraai* [əra.j]¹ die in het wfri. zeer productief is, b.v. *priek-eraai* “gemors” (*prieke* “morsen”, Ka. 2); *uitzoek-eraai* “uitzoekwerk”.

Naast *-eraai* komt het eveneens productieve *-deraaai* [dəra.j] voor²; d-epenthesis komt altijd voor na een syllabe met hoofd- of bijaccent op [r], b.v. *opsmeer-deraaai* “gevele” (*opsmere* “vleien”, Ka. 2); *ouwehoer-deraaai* “geouwehoer”. In afwijking van het ndl. komt d-epenthesis ook voor na een basis op [ər], b.v. *medder-deraaai* “getob” (*meddere* “tobben”, Ka. 2); *stotter-deraaai* “gestotter”. Voorts – eveneens in afwijking van het ndl. – na een basis op [(ə)l] of [(ə)n], b.v. *lul-deraaai* “gelul”; *skarrel-deraaai* “gescharrel”; *struun-deraaai* “gestruin” (*strune* “struinen, rondsnuffelen”, Ka. 2); *reken-deraaai* “rekenwerk, gereken”. De ndl. variant -ij na woorden

1. Vgl. Schönfeld, 196.

2. Karsten vermeldt deze varianten niet.

op -aar wordt in het wfri. vervangen door -*deraai*, b.v. *bedel-deraai* "gebedel"; *huichel-deraai* "gehuichel".

De ndl. variant -(e)nij, zoals in *lekker-nij*, *arts-enij*, komt in het wfri. niet voor. Het wfri. bezigt i.p.v. *lekkernij* de vorm *lekkers*.

De ndl. variant -*dij*, zoals in *makelaar-dij*, wordt in het wfri. vervangen door -*aai*; *makelar-aai*. Ook noteerden we de vorm *makel-deraai*.

3.1.2. -aar (niet na toponiemen)

De vorm -*aar* [a.r] komt voor na een basis op [əl], [ən] of [ər], b.v. *koetelaar* "prutser, laks of onhandig persoon" (*koetele* "prutsen, geen voortgang maken met het werk", Ka. 2); *te(i)ken-aar* "tekenaar"; *medder-aar* "tobber" (*meddere* "tobben", Ka. 2)

In enkele algemeen ndl. woorden komt -*aar* ook voor na een syllabe met hoofddaccent, nl. *dien-aar*, *ler-aar*, *zond-aar*, *winn-aar* (naast *winn-er* en *win-der*).

Dissimilatie $r \rightarrow n$ treffen we aan in *touven-aar* "tovenaar". De door meta-analyse ontstane variant *{e)naar* [(ə)na.r]³ komt alleen voor in enkele algemeen ndl. formaties, zoals *ambt-enaar*; *kunst-enaar*; *weduw-naar*.

De eveneens door metanalyse te verklaren variant -*elaar* [əla.r]⁴, zoals in (zuid)ndl. *perelaar*, is in het wfri. niet gangbaar.

De verzwakte vorm van -*aar* is -*er* [ər]; we treffen deze vorm aan na een basis op een semivocaal of op een consonant (met uitzondering van -l, -n en -r), b.v. *maai-er* "maaiër"; *glouw-er* "gluurder" (*glouwe* "gluren", Ka.1); *rôd-er* "rooier" (*rôde* "rooien", Ka.2); *priek-er* "morser" (*prieke* "morsen", Ka.2). Naast -*er* komt met d-epenthesis -*der* [dər]⁵ voor; deze vorm treffen we altijd aan na een syllabe met hoofd- of bijaccent op [r], b.v. *leer-der* "iemand die graag of goed leert"; *opsmeer-der* "vleier" (*opsmere* "vleien", Ka.2), en – veelal in afwijking van het ndl. – in zeer veel gevallen na een syllabe met hoofd- of bijaccent op [l] of [n], b.v. *pel-der* "peller"; *driewiel-der* "driewieler"; *weldoen-der* "weldoener"; *teugenopzien-der* "werk waar men tegen opziet".⁶

Enkele algemeen ndl. formaties met een gedekte stamvocaal missen ook in het wfri. d-epenthesis, b.v. *beginn-er*, *kenn-er*, (*wiel*)*renn-er*.

Naast -*er* komt (na verbaalstammen en substantiva op -er) eveneens de variant -*(er)d* [(ər)t]⁷ voor met duidelijk expressieve waarde, b.v. *peëuw-erd* "zeurder, zaniker" (*peëuwe* "zeuren, zaniken", Ka.2); *flopp-erd* "klapzoen" (*floppe* "zoenen", Ka. 1); *miesk-erd* "iemand die zich met allerlei

3. Vgl. Schönfeld, 196.

4. Vgl. Gerlach Royen, T. en L. 5,50.

5. Vgl. Ka. 1, § 87.

6. Dat ook na leenwoorden met een basis op [l] of [n] de suffixvorm [dər] kan voorkomen, bleek ons uit de vormen *diel-der* "(auto)dealer" en *treen-der* "trainer" (zeggman: M. de Wit, Hoogkarspel).

7. Vgl. Ka. 1, § 80.

onbenulligheden bemoeit, kieskeurig iemand" (*mieske* "zich met allerlei onbenulligheden bemoeien, kieskeurig zijn (o a. met eten)", Ka.2), *bromm-erd* "bromvlieg; bromfiets", *knoeper-d* "groot, log mens, dier of ding". We wijzen er nog op dat ook in het gesproken ndl. formaties als *brommerd*, *stakkerd* en *knoeperd* gangbaar zijn.

In het wfri. zijn *-aar*, *-(d)er* en *-erd* productief.

3.1.3. *-aar* (na toponiemen)⁸

We treffen dit *-aar* en zijn varianten aan na toponiemen en soms na soortnamen voor aardrijkskundige zaken. Dat zich bij toponiemische afleidingen allerlei problemen kunnen voordoen en dat er dikwijls locale, regionale en chronologische verschillen optreden wordt o a. aangetoond door Smedts⁹ en door Van Haeringen.¹⁰

In onderstaand overzicht geven we hoofdzakelijk voorbeelden van afleidingen met als basis een nholl. toponiem.

De vorm *-aar* [a r] wordt in het wfri. zelden gebezigd en dan nog alleen naar analogie van in het ndl. gangbare afleidingen met een basis op el [ə] b.v. *Tessel-aar* (naast *Tessel-der*). Bij uitzondering hebben we *-aar* horen gebruiken na een basis op [ən] (waarbij de *-n* ook in het dialect gerealiseerd wordt), t w. in *Horen-aar* (naast *Hornees*) "inwoner van Hoorn".

Eindigt de basis op [ər], dan wordt soms een gedissimileerde vorm gebezigd, b.v. *Skermenaar* (naast *Skerm(e)rder*) "inwoner van Schermer" (vgl. ndl. *Deventenaar*).

Plaatsnamen als De Goorn, Bergen, Limmen, Schagen enz. worden uitgesproken als *De Goore*, *Berge*, *Limme*, *Skage* enz.

Soms wordt – in navolging van het ndl. – een afgeleide vorm gebezigd met de door metanalyse ontstane variant *-naar* [na.r], dus *Goore-naar* (naast *Gooren(d)er*), *Berge-naar* (naast *Bergenees*), *Limme-naar* (naast *Limmer*, *Limmenees*), *Skage-naar* (naast *Skagenees*).

Eindigt de basis op [ə] (officieel als *-e* gespeld), dan wordt soms eveneens – in navolging van het ndl. – een afleiding op *-naar* gebezigd, b.v. *Gouwe-naar* (naast *Gouwer*) "inwoner van De Gouwe", *Weere-naar* (naast *Weeren(d)er*, *Weerense*) "inwoner van De Weere".

De verzwakte vorm van *-aar* is *-er* [ər]. Deze variant komt voor na een basis op een (semi)vocaal of consonant (mits niet *-l*, *-n* of *-r*), b.v. *Hoilo-er*, *Wadwaat-er*, *Krommenie-er*, *Twisk-er*, *Obdamm-er*, *Wurveso(u)v-er*, *Jisp-er*¹¹ "inwoner van resp. Heiloo, Wadway, Krommenie, Twisk, Obdam,

8. Zie de inleiding, blz. 6.

9. Smedts, Willy, *Etnica en adjectiva bij toponiemen*, Ts N. 5, 168 v.v.

10. Haeringen, C.B. van, *-aar of -er*, N. Tg 44, 260 v.v.

11. De op kaart 3 van de "Dialektatlas van Noord-Holland" vermelde vorm *Jispnare* "inwoners van Jisp" is niet autochtoon. Uit eigen waarneming kunnen we de vorm *Jispers* bevestigen.

Wervershoof, Jisp". Eveneens na sommige bases op [ə] – officieel als -e of als -en gespeld –, waarbij we opmerken, dat deze [ə] samenvalt met die van het suffix, b.v. *Zoiper, Marker, Wieringer* "inwoner van resp. De Zijpe, Marken, Wieringen".

Opm. 1 Van toponiemen met als 2e lid het oorspronkelijk of officiële -woude wordt in het wfri. dit 2e lid geapocopeerd tot -woud of -wou, hetgeen afleidingen mét of zónder d oplevert, vgl. *Hoogwouder, Oðstrowder, Midwouder* "inwoner van resp. Hoogwoud, Oostwoud, Midwoud", naast *Noor(d)skarwouder, Katwouder* "inwoner van resp. Noordscharwoude, Katwoude".

De variant -der [dər] komt altijd voor na een op -r uitgaande syllabe met hoofd- of bijaccent, b.v. *Alkmaar-der, Opmeer-der, Worme(r)veer-der* "inwoner van resp. Alkmaar, Opmeer, Wormerveer".

In afwijking van het ndl. komt – met name bij oudere dialectsprekers – de vorm met d-epenthesis ook voor na een op -l of -n eindigende syllabe met hoofd- of bijaccent, b.v. *Dik'staal-der, Wessaan-der* "inwoner van resp. Dikstaal (gemeente St. Maarten), Westzaan". Eveneens na een basis op [ə], b.v. *Hougarpspel-der, Winkel-der* (W.O.N. 9, 155), *Skorel-der* "inwoner van resp. Hoogkarspel, Winkel, Schoorl", en na enkele toponiemen op [ər], waarbij in de afgeleide vorm de finale -r van de basis niet of nauwelijks gerealiseerd wordt, b.v. *Blokker-der, Groòtskerme(r)der*¹² "inwoner van resp. Blokker, Grootshermer".

De variant -ner [nər] – vooral gebezigd door jongere dialectsprekers – kan voorkomen na een basis op [ə] (officieel als -e of -en gespeld), b.v. *Weere-ner, Warmehuize-ner, Dirks(h)orre-ner* "inwoner van resp. De Weere, Warmenhuizen, Dirkshorn".

De variant -nder [ndər] – vooral gebezigd door oudere dialectsprekers – kan voorkomen na een basis op [ə] (officieel als -e of -en gespeld), b.v. *Weere-nder, Klorre-nder, Barregorre-nder, Dirks(h)orre-nder, Venhuize-nder, Broekerhave-nder* "inwoner van resp. De Weere, Kolhorn, Barsingerhorn, Dirkshorn, Venhuizen, Broekerhaven".

Opm. 2 De afleiding *Pettemer* "inwoner van Petten" kan herinneren aan een van de overgeleverde oude vormen Padhem,¹³ wsch. een heem-naam. Mogelijk naar analogie van *Pettemer* hebben de plaatsnamen 't Veld en 't Zand als lokale afleidingen resp. de vorm *Veltemer* en *Zantemer*, waarbij verscherping d → t optreedt, een verschijnsel dat we ook aantreffen in *Breezanter, Groenvelter* en *Bangerter* "resp. inwoner van Breezand, Groenveld, (De) Bangerd; vgl. ook de vorm *statter* "stedeling".

Opm. 3 Bij bases als *Warder, Biemster* "Beemster", waar de uitgang [ər]

12. Vgl. de opgave *Grootskermeders* op kaart 3 van de "Dialektatlas van Noord-Holland".

13. Vgl. Karsten, G., *Noordhollandse Plaatsnamen*, 89 (1951)

wordt voorafgegaan door resp. de consonantcombinatie [rd] en [mst] komen afleidingen als **Warder-der* en **Biemster-der* niet voor. Men kiest in deze gevallen de gedissimileerde vormen *Wardenaar*, *Biemstenaar*, soms een afleiding met een ander (scherts)suffix, b.v. *Wardenier* of *Wardenees*, *Biemsterling*, in de regel echter een omschrijving, b.v. *ientje uit Warder*, *uit (de) Biemster*.

Opm. 4 De suffixen *-er*, *-der*, worden in het wfri. ook gebezigd ter vorming van adjectiva,¹⁴ b.v. *Obdamm-er voiling* "Obdamse veiling"; *Blokker-der kermis* "Blokkerse kermis"; *Warmehuizener kermis*, *Venhuizender kermis* "resp. Warmenhuizense, Venhuizense kermis". *Zantemer kermis* (W.O.N. 6,22); *Enkhuizender allemenakke* (W.O.N.10,160); *Sintemaartender Wiel* (W.O.N.10,161); *Dikstaalder Wiel* (W.O.N.10,161); *Venhuizender vraaier* (W.O.N.20,57); *Winkelder skoól* (W.O.N.21,95); *Klorrender sluisie* (W.O.N. 21,95). We merken tenslotte nog op, dat in het wfri. alleen de suffixvormen *-er*, *-der*, *-ner* en *-nder* productief zijn.

3.1.4. -aard

De vorm *-aard* [a.r̥t] wordt in het wfri. slechts gebezigd in enkele algemeen ndl. afleidingen zoals *dronk-aard*, *laf-aard*.¹⁵ Wel productief is de variant *-erd* [ər̥t]¹⁶, b.v. *roik-erd* "rijkaard"; *slecht-erd* "slechtaard"; *gierig-erd* "gierigaard". In enkele gevallen wordt vóór [ər̥t] een basis op [t] < [d] tot een basis op [j] of [w], b.v. *goei-erd* "goeierd"; *dooi-erd* "dooie diender"; *kouw-erd* "koukleum".

3.1.5. -achtig

Het suffix *-achtig* [axtəx] is in het wfri. vrijwel improductief; het wordt slechts gebezigd in enkele algemeen ndl. afleidingen zoals *kinder-achtig*, *zenew-achtig* "zenuwachtig". In *wer-acht'ig* "waarachtig" en *reus-acht'ig* heeft het suffix hoofdaccent.

3.1.6. -baar

Het suffix *-baar* [ba.r] is in het wfri. vrijwel improductief; het wordt slechts gebezigd in algemeen ndl. afleidingen zoals *dank-baar*, *weer-baar*, *lever-baar*. We hebben het suffix bij uitzondering aangetroffen in een afleiding die we niet aantreffen in Van Dale, t.w. *trouw-baar* "geschikt om te trouwen", in de zegswijze: 't is gien trouwbare waar.

3.1.7. -d

Het suffix *-d* [t] is in het wfri. improductief en verouder(en)d. Het komt o.a. voor in *tweibien-d* "tweebenig" (Ka.2); *ienoor-d* "één oor hebbend" (Ka.2). Verscherping *-d* → *t* treffen we aan in *driehoek-t*, b.v. *driehoekte*

14. Vgl. hoofdstuk IV, 4.2.1.5.

15. Ka. 1, § 80, is dus iets te absoluut in zijn bewering, dat *-aard* in het wfri. nooit voorkomt.

16. Zie de inleiding, 7, waarin we uiteenzetten waarom we dit *-erd* (na adjectiva) onderscheiden van *-(er)d* (na verbaalstammen).

turf "driehoekige turf" (W.O.N. 8,148). Eindigt de basis op [t] < [d], dan valt deze samen met die van het suffix, b.v. *tweitande vork* "tweeëndig vork".

Opm. Schönfeld, 181, merkt m.b.t. -d-formaties op: "In streken als Holland ten noorden van het IJ, waar men 't participium zonder ge- (§ 136) kent, zijn ze, vooral als ze niet samengesteld zijn, niet of moeilijk te onderscheiden van participia praeteriti; zo b.v. Noordholl. *kleurde* (vgl. een kaneelkleurd jasje:cam. obsc.), *suikerde*, naast *karnde*(melk); in Den Haag zijn platboemd en driewielde(wagen) de enig bekende vormen van dit type".

3.1.8. -de

Het suffix *-de* [də] komt — evenals in het ndl. — voor na de numeralia 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, of na samengestelde numeralia met genoemde getallen als tweede lid, b.v. *twei-de* "tweede"; *zeuven-de* "zevende"; *twaaalf-de*; *voiftien-de* "vijftiende".

3.1.9. -dom

Het suffix *-dom* [dɔm] is het wfri. improductief; het komt slechts voor in algemeen ndl. afleidingen als *oigen-dom* "eigendom"; *ouder-dom*; *was-dom*.

3.1.10. -el

Het suffix heeft de vorm *-el* [əl] en is in het wfri. vrijwel improductief, b.v. *wuk-ele* "de armen als wieken bewegen, b.v. bij gebrekkig lopen of schaatsen" (*wuke* "wieken", Ka. 2); *witt-ele* "met kalkblauw en krijtwit bomen en muren bestrijken" (*witte* "witten", Ka. 2); *kuch-ele* "herhaaldelijk kuchen".

3.1.11. -en

Het suffix heeft de vorm *-en* [ə(n)] en is in het wfri. vrijwel improductief, b.v. *zulver-en* "zilveren"; *oizer-en* "ijzeren"; *glansee-en* (*handskoene*) "glacé (handschoenen)"; *mesister-en*¹⁷ (pak) "manchester (pak)". In een enkel geval wordt een basis op [t] < [d] tot een basis op [j] of [w], t.w. *gouw-en* "gouden"; *looi-en* "loden". Eindigt de basis op [ə], dan valt deze samen met die van het suffix, b.v. *tulen* "tulen".

3.1.12. -er (ter vorming van verba)¹⁸

Het suffix heeft de vorm *-er* [ər] en is in het wfri. vrijwel improductief, b.v. *hakk-ere* "hakkelen, stotteren" (Ka. 2); *tokk-ere* (het voortdurend steken, trekken van een wond of zweer" (Ka. 2). Hiernaast komen de simplicia *hakke* en *tokke* nog voor.

3.1.13. -erik

Het suffix *-erik* [ərEK] is in het wfri. improductief; het komt slechts voor in enkele algemeen ndl. afleidingen als *stomm-erik*, *viez-erik*.

17. Daarnaast wordt de vorm *mesister-se* gebezigd.

18. Zie de inleiding, 8, waar we uiteenzetten waarom we dit *-er* onderscheiden van het onder 3.1.2. en 3.1.3. behandelde *-er*.

3.1.14. -es

Het suffix *-es* [ɛs] is in het wfri. improductief; het komt slechts voor in algemeen ndl. afleidingen, zoals *prins-es*; *onderwoizer-es* "onderwijzeres"; *lerar-es*.

3.1.15. -hoid

Het suffix heeft de vorm [o.it]¹⁹; terwille van het woordbeeld hebben we de spelvorm *-hoid* aangehouden. Het suffix is in het wfri. productief na een basis op *-ig* of *-(d)erig*, b.v. *pruttig-hoid* "modderigheid" (*pruttig* "modderig", Ka. 2); *louvig-hoid* "vermoeidheid" (Ka. 2); *nuwewisserig-hoid* "nieuwewetsheid"; *anhaalderig-hoid* "aanhalerigheid".

In de overige gevallen komt *-hoid* alleen voor na algemeen ndl. woorden, b.v. *zeker-hoid* "zekerheid"; *waar-hoid* "waarheid"; *mogelek-hoid* "mogelijkheid"; *werkeloôs-hoid* "werkloosheid".

Een enkele maal vingen we de suffixvorm [ət] op, t.w. in *gekk-ed* "gekkheid, grap"; *waar-ed* "waarheid".

3.1.16. -ig

Het suffix heeft de vorm *-ig* [əx] en is in het wfri. zeer productief, b.v. *boer-ig* "boers" (Ka. 1); *louv-ig* "vermoeid" (Ka. 2) *regen-ig* "regenachtig" (Ka. 2). Eindigt de basis op [ə], dan valt deze samen met die van het suffix, b.v. *oranjig* "oranjeachtig".

Door metanalyse ontstond het eveneens zeer productieve *-erig* [ərəx], een vorm die kan optreden na een basis op [j] of [w], b.v. *armelui-erig* "armeluiachtig"; *sjouw-erig* "waaraan veel te sjouwen valt, vermoeiend", of na een basis op een consonant (doorgaans echter niet na een syllabe met hoofd- of bijaccent op [l], [n] of [r]), b.v. *prutt-erig* "modderig"; *rimmetiek-erig* "(nogal) reumatisch". Eindigt de basis op [ə], dan valt deze samen met de initiale [ə] van het suffix, b.v. *weêlderig* "weelderig". Naast *-erig* komt met d-epenthesis de productieve variant *-derig* [dərəx] voor, een vorm die kan optreden na een éénsyllabige basis op [l], [n] of [r], b.v. *ril-derig* "rillerig", *trilderig* "trillerig", trillend" (W.O.N. 24,225); *zoen-derig* "graag zoenend"; *spaar-derig* "graag sparend", of na een syllabe met hoofd- of bijaccent op [l], [n] of [r], b.v. *inhaal-derig* "inhalerig"; *uitgaan-derig* "graag uitgaand"; *opsmeer-derig* "vleierig" (*opsmere* "vleien", Ka. 2).

Slechts in incidentele gevallen troffen we de volgende varianten aan: *-dig* [dəx], t.w. in *allien-dig* "allendig" (Ka. 1) (een vorm met d-epenthesis na [n]) en in het aan het ndl. ontleende *pertaai-dig* "partijdig",

19. Vgl. Kooiman, K., *Enige phonemen in Holland en in het Nederlands*, N. Tg. 48, 186-187. *Nogmaals het suffix -heid*, N. Tg. 49, 112-113. *Opmerkingen over de h en uitweidingen over het suffix -heid*, T. en T. 8, 150 v.v. Kostelijk, C., *Het suffix -heid in het Noordhollands*, N. Tg. 48, 337-338. *Het suffix -heid in het Noordhollands, II*, N. Tg. 49, 198-199.

een vorm die mogelijk ontstond naar analogie van formaties als ndl. *tijdig*, *veelzijd-ig* enz.

- enig* [ənəx] , t.w. in *glaz-enig* "glazig (van aardappels)" (Ka. 2,206); *rouk-enig* (naast *rouk-erig*) "rokerig"; *stikk-enig* "tamelijk stuk" (Ka. 2); *stink-enig* (naast *stink-erig*) "stinkerig, stinkend" (Ka. 2); Mogelijk konden deze vormen ontstaan door dissimilatie *-erig* → *enig* of naar analogie van *-ig*-formaties met een basis op [ən] , b.v. *regen-ig* "regenachtig". Bij *glazenig* kan het adjectief *glazen* van invloed zijn geweest. In *stinkenig* zou men ook een geassimileerde vorm kunnen zien van **stinkendig*. Naast *stik* "stuk" en *kepot* "kapot" komen de formaties *stikkend* en *kepottend* voor, evenals de vormen *stikkendig/stikkenig* en *kepottendig/kepottenig*
- elig* [ələx] , t.w. in *wurmstek-elig* "wormstekig"; een vorm die beschouwd kan worden als een dissimilatie *-erig* → *-elig* of ontstaan o.i.v. *steke-lig*.

- sig* [səx] , na een diminutivum op [ə] of na een al dan niet gediminueerd substantivum op [i] . We geven terwille van de duidelijkheid de voorbeelden in zinsverband:

"Weerom hē jij nooit 'n hoed op?" "Ik ben niet zō hoedje-sig (op het dragen van een hoedje gesteld)"; "Je loike wel niet erg koffie-sig (van koffie te houden)"; "Bloift ze voor 'n nachie?" "Nei, ze is niet zō nachie-sig (er op gesteld een nachtje te blijven)".

Mogelijk ontstonden deze vormen naar analogie van *-ig*-afleidingen waarvan men de basis als een diminutivum pluralis kan opvatten, b.v. *hai is niet zō moidjes-ig* "niet zo op meisjes gesteld"; *ze is niet zō bloempies-ig* "niet zo op bloemetjes gesteld."

3.1.17. *-in*

Het suffix *-in* [Eŋ] is in het wfri. improductief; het komt slechts voor in algemeen ndl. afleidingen, zoals: *boer-in*, *vriend-in*, *leéuw-in*.

3.1.18. *-ing* (niet ter vorming van verbaalabstracta)²⁰

De vorm *-ing* [Eβ] komt voor na een basis op [l], b.v. *hiel-ing* "hielbandje"; *wall-ing* "het afgemaaid gras van de begroeide walkant bij een stuk bouwland" (De Vr. 104); een enkele maal troffen we *-ing* aan na een basis op [t], t.w. in *voet-ing* "fundering".²¹ Door metanalyse ontstond de variant *-(e)ling* [əlEŋ]²²; de vorm *-ling* komt voor na een (semi) vocaal, na [r] en na numeralia, b.v. *zaai-ling* "zaailing"; *twei-ling* "tweeling";

20. Zie de inleiding, blz. 7, waarin we uiteenzetten waarom we dit *-ing* onderscheiden van het in § 3.1.19 behandelde *-ing* ter vorming van verbaalabstracta.

21. Enkele oudere, niet doorzichtige formaties als *hering* "haring" en *bonsing* (naast *bonseling* en *bon(g)sem*) "bunzing" laten we in onze studie buiten beschouwing; we merken nog op dat ndl. *bokking* in het wfri. de vorm *bokkem* heeft.

22. Ka. 1, § 80, vermeldt alleen de vorm *-ling*.

drie-ling, *ien ling* "eenling", *voif-ling* "vijfing", *bekeer-ling* In de overige gevallen kan zowel *-ling* als *-eling* optreden, waarbij we opmerken dat er veelal sprake is van zuiver willekeurige analogie, vgl *toón-ling* "teenbandje", *annem-eling* "aannemeling", *a(m)part-eling* "zonderling", *verrekk-eling* "ellendeling"

Tenslotte tekenen we nog aan dat *-ing* in het wfrn improductief, *-eling* vrijwel improductief is en dat *-ing* over het algemeen alleen voor zaken-, *-(e)ling* vooral voor personen wordt gebruikt

3 | 19 -ker

Het suffix heeft de vorm *-ker* [kər] en is in het wfrn improductief, we hebben het slechts aangetroffen in de algemeen ndl afleidingen *kooi-ker* en *iem-ker*

Opn Over het ontstaan van *-ker* dat we vooral in het fri en gron aantreffen, bestaan verschillende opvattingen²⁴ Vooral Holmberg²⁵ gaat uitvoerig in op de verschillende verklaringen m b t het ontstaan van *ker* Op blz 250 merkt zij op

"Außerhalb des deutschen Sprachgebiets sind *-ker*-Formen auch in den nordlichen Niederlanden, namentlich im Westfries und Groning häufig", en voorts "Im allgemeinen geht man bei der Erklärung der Nomina auf *-ker* von Verben mit suffixalem K aus"²⁶ Als bezwaar tegen deze opvatting voert Holmberg aan, dat voor sommige *-ker*-formaties geen basisverbum op *-k* is aan te wijzen Zij zelf oppert de mogelijkheid, dat *-ker*-formaties als afleiding van nomina op *-ke* konden ontstaan "Da nun aber nicht nur Verben auf *-ken*, sondern Verkleinerungsformen überhaupt im Westen beliebt sind ware m E noch die Möglichkeit in Erwägung zu ziehen, daß es sich bei den *-ker*-Formen um nominale Ableitungen handeln konnte, dies um so mehr, als in der alteren Sprache denominative Bildungen noch stark überwiegen" In afwijking van Holmberg zien wij in formaties als fri *koai-ker* "kooiker", *beam-ker* "boomkweker", *blom-ker* "bloemenkweker" geen rechtstreekse afleidingen van de diminutiva *koaike*, *beamke*, *blomke*, maar van de verba *koai-je* "een eendenkooi exploiteren", *beam-je* "bomen kweken", *blom-je* "bloemen kweken", verba die op basis van een diminutief zijn gevormd²⁷ We wijzen in dit verband op het feit dat het fri ook verba op *-tsje* en nomina agentis op *-tsjer* kent, b v *túntsje* "tuinbouw beoefenen, tuinen, tuinieren", *tuntsjer* "tuinder, warmoeze-

23. Zie onze opmerking bij noot 20.

24. Vgl Winkler, J, *De Nederlandsche geslachtsnamen*, 486 v v, Lessen, J H van, *Samengestelde naamwoorden in het nederlandsch*, 45 v v Vries, W de, *Iets over woordvorming*, 119

25. Holmberg, Marta Asdahl, *Studien zu den Niederdeutschen Handwerksbezeichnungen des Mittelalters*, 249 v.v.

26. Dit doet W. de Vries, *Iets over woordvorming*, 119

27. Vgl. Schonfeld, § 192

nier". Dat een diminutief als basis van een verbum kan voorkomen, blijkt ook uit het wfri. waar formaties als *pakkiese* "pakjes maken", *doosiese* "doosjes maken, vullen" nog productief zijn.²⁸

3.1.21. *-lek*

De vorm *-lek* [lək]²⁹ komt voor na een basis op [ə (n)], b.v. *oige(n)-lek* "eigenlijk"; doorgaans ook na een syllabe met ongedekte vocaal + [n], b.v. *persoôn-lek* "persoonlijk"; *ondoën-lek* "ondoenlijk"; voorts na een onbeklemtoonde syllabe op [ŋ], waar bij afleiding [ŋ] wordt tot [ŋk], b.v. *kônink-lek* "koninklijk"; en tenslotte na een basis op [r], b.v. *eer-lek* "eerlijk"; *gevaar-lek* "gevaarlijk".

Eindigt de basis op [l], dan valt deze samen met die van het suffix, b.v. *onmiddellek* "onmiddellijk".

De variant *elek* [ələk] treffen we aan na de semi-vocalen [j] en [w], b.v. *moei-elek* "moeilijk"; *nuw-elek* "mal, aanstellerig; ritsig" (Ka. 2); doorgaans na een syllabe met gedekte vocaal + [n], b.v. *mann-elek* "manne-lijk"; na een éénsyllabige basis op [ŋ], b.v. *bang-elek* "bangelijk"; na een in de afleiding beklemtoonde syllabe op [ŋ], waarbij [ŋ] wordt tot [ŋk] b.v. *oorspronk-elek* "oorspronkelijk"; tenslotte na alle consonanten, met uitzondering van [l] en [r] en met uitzondering van [n] en [ŋ] in de onder *-lek* beschreven posities, b.v. *merk-elek* "aanmerkelijk"; *begrôt-elek* "spijtig, verdrietig" (Ka. 2); *skapp-elek* "schappelijk"; *miss-elek* "mis-selijk". Eindigt de basis op [ə] dan valt deze samen met de initiale [ə] van het suffix, b.v. *redelek* "redelijk".

In enkele gevallen wordt vóór [ələk] een basis op [t] < [d] tot een basis op [j] of [w], b.v. *goei-elek* "goedaardig, goedig"; *ouw-elek* "nogal oud".

De variant *-delek* [dələk] komt slechts incidenteel voor na een syllabe met hoofdaccent op [n], b.v. *zin-delek* "zindelijk, netjes"; *fesoën-delek* "fatsoenlijk"; *ien-delek* (naast *ien-elek*) "eenzaam, afgelegen".

We merken tenslotte op dat in het wfri. *-delek* improductief is en dat *-lek* en *-elek* vrijwel improductief zijn.

Opm. 1 Bij uitzondering wordt een (vero.) vorm gebezigd met een t "als glide in de silbenauslaut", t.w. *oigent-lek* "eigenlijk".³⁰ (Ka. 1)

Opm. 2 Het in het ndl. gangbare [(ə) lək] ter vorming van adverbia, zoals *hooglijk/hogelijk*, *bepaaldelijk*, *wijselijk*, hebben we in het wfri. niet aangetroffen.

3.1.22. *-leks*

De vorm *-leks* [ləks] komt voor na een basis op [r], b.v. *jaar-leks* "jaar-

28. Zie 3.1.30.

29. Niet-doorzichtige formaties als *kwalek* "kwelijk"; *dalek* "dadelijk", waar *-lek* na een vocaal staat, laten we in onze studie buiten beschouwing.

30. Vgl. Schönfeld, § 164.

lijks". In overige posities heeft het suffix de vorm *-eleks* [ələks], b.v. *wek-eleks* "wekelijks"; *maand-eleks* "maandelijks". In *denk-eleks* "denke-lijk" zien we een analogie-vorm.

De suffixen *-leks* en *-eleks* zijn in het wfri. improductief.

3.1.23. *-ling* (ter vorming van adverbia)

Het suffix *-ling* [lɛŋ] is in het wfri. improductief; we kunnen slechts wijzen op het algemeen ndl. *onder-ling*, waar de vorm *-ling* voorkomt na een basis op [r].

De eveneens improductieve variant *-eling* [əlɛŋ] kennen we alleen in het algemeen ndl. *mond-eling*.

3.1.24. *-lings*

De vorm *-lings* zoals in ndl. *schrijlings*, *ijl(-l)ings* (in dit laatste geval valt de [l] van de basis samen met die van het suffix) hebben we in het wfri. niet aangetroffen. De in het wfri. improductieve variant *-elings* [əlɛŋs] komt alleen voor in enkele algemeen ndl. woorden als *blind-elings* en *rake-lings*.

3.1.25. *-loôs*

De vorm *-loôs* [lo.əs] komt doorgaans voor na een syllabe op [ə], op een vocaal of op de semivocaal [j], b.v. *waarde-loôs* "waardeloos"; *autô-loôs* "auteloos"; *pertaai-loôs* "partijloos", en na een syllabe met een hoofdaccent op [n], [r] en [s], b.v. *poin-loôs* "pijnloos"; *weer-loôs* "weerloos"; *geruis-loôs* "geruisloos".

Eindigt de basis op [l], dan valt deze samen met die van het suffix, b.v. *doelloôs* "doelloos"; *gevoelloôs* "gevoelloos".

Eindigt een syllabe met hoofdaccent op een andere dan de hierboven genoemde consonanten, dan komt veelal afwisselend [lo.əs] en de variant *-eloôs* [əlo.əs] voor, waarbij geen bepaalde regel valt te onderkennen. Soms is er ook in het wfri. sprake van een semantisch onderscheid tussen afleidingen op *-loôs* en die op *-eloôs*;³¹ vgl. *godd-eloôs* "goddeloos" naast *dreid-loôs* "draadloos"; *trouw-eloôs* "trouweloos" naast *mouw-loôs* "mouwloos".

De suffixen *-loôs* en *-eloôs* zijn in het wfri. improductief.

3.1.26. *-nis*

De vorm *-nis* [nɛs] komt voor na een basis op [r], b.v. *hinder-nis*. Eindigt de basis op [n] dan valt deze samen met die van het suffix, b.v. *verkouwenis* "verkoudheid" (Ka. 2).

In een enkel geval treffen we na een beklemtoonde syllabe op [n] de suffixvorm [nəs] aan, waarbij we opmerken dat de slot -n van de basis samenvalt met die van het suffix, t.w. *kenn-* [əs] "kennis". De door assimilatie ontstane variant [əs] komt voor in *vull-* [əs] "vuilnis".

De variant *-enis* [ənɛs] komt voor na een beklemtoonde syllabe op een

consonant (mits niet [n] of [r]), b.v. *geskied-enis* "geschiedenis"; *erf-enis* "erfenis"; *groet-enis* "groeten".

De suffixen *-nis*, *-(n)es* en *-enis* zijn in het wfri. improductief; slechts in enkele gevallen troffen we *-(e)nis* aan in afleidingen die niet gangbaar zijn in het ndl., t.w. in de vero. woorden *verkouwenis* en *groetenis*.

3.1.27. -s (ter vorming van adjectiva)³²

Het suffix heeft doorgaans de vorm *-s* [s], b.v. *stoei-s* "stoeziek, tochtig (van vee)" (Ka. 2); *geip-s* "als van een geep, vaal-bleek" (Ka. 1); *Helder-s* "van Den Helder". Eindigt de basis op [s], dan valt deze samen met het suffix, b.v. *Fries* vee.

In een aantal gevallen bezigen vooral oudere dialectsprekers de suffixvormen *-sk* [sk]³³, b.v. *groð(t)-sk* "groots, trots" (Ka. 1,71); *broe(d)-sk* "broeds" (Ka. 1,71); *ou(d)-sk* "oudbakken, muf". We merken tenslotte op dat het verouderde *-sk* in het wfri. improductief is en dat *-s* vrijwel improductief is.

3.1.28. -s (ter vorming van adverbia)³⁴

Het suffix heeft de vorm *-s* [s] b.v. *voorjaar-s* "in het voorjaar"; *winterdag-s* "tijdens de winter". Eindigt de basis op [s], dan valt deze samen met het suffix, b.v. *buiteshuis*.

We merken nog op dat *-s* in het wfri. vrijwel improductief is.

3.1.29. -s (ter vorming van verba)³⁵

Het suffix heeft de vorm *-s* [s] en komt uitsluitend voor na een al dan niet gediminueerd substantivum op [i] of na een diminutief op [ə], b.v. *berrie-se* "per berrie vervoeren" (N.Tg. 47,258); *domenie-se* "domino spelen" (Ka. 1); *peerdje-se* "paardje spelen" (Ka. 2); *schooltje-se* "schooltje spelen".

Wij menen dat verba op *-s* konden ontstaan door metanalyse van formaties met als basis een diminutief pluralis op *-s*, b.v. *pakkies-e* "pakjes maken (met St. Nicolaas)"; *poepies-e* "voortdurend windjes laten".

Ook kunnen bases op [əs] (zonder diminutieve betekenis) model gestaan hebben, zoals *hannes-e* "hannesen"; *boeles-e* "iets kopen op een boelhuis; een boelhuis bezoeken" (Ka. 1); *blikmanes-e* "met black varnish of zwarte lak bestrijken" (Ka. 2,201). We merken nog op, dat *-s*-formaties vrijwel uitsluitend als infinitief gebezigd worden; slechts enkele malen noteerden we het gebruik van een participium 2, t.w. *benne jullie nág niet uitkoppiest* "zijn jullie nog niet klaar met koffie- of theedrinken" (*koppiese* "een kop-

32. Zie de inleiding, blz. 8, waar we uiteenzetten waarom we dit suffix *-s* onderscheiden van het onder 3.1.28 en 3.1.29 behandelde *-s*.

33. Niet-doorzichtige formaties als *mier-sk* "trek hebbend in zoute spijs" (Ka. 1, 71); *woin-sk* "scheef" (Ka. 2), *sproðsk* "ruw, gebarsten" (Ka. 2) laten we in onze studie buiten beschouwing.

34. Zie noot 32.

35. Zie noot 32.

je koffie of thee drinken," La. 185); *we hewwe de hêle middag skuilhonk-iest* "we hebben de hele middag schuilhoekje gespeeld" (*skuilhonkiese* "schuilhoekje spelen"). Het suffix *-s* is – vooral in het drecht.wfri. – productief.

3.1.30. *-se*

Het suffix heeft de vorm *-se* [sə], b.v. *Amsterdam-se* "vrouw uit Amsterdam"; *buitelan(d)-se* "vrouw uit het buitenland". Eindigt de basis op [s], dan valt deze samen met die van het suffix, b.v. *Westfriesse* "vrouw uit West-Friesland".

Het suffix *-se* is in het wfri. vrijwel improductief; doorgaans wordt ook ter aanduiding van een vrouw de mannelijke vorm gebezigd, b.v. *ze is 'n Amsterdammer*, *'n buitelanders enz.*³⁶ Slechts wanneer de vorm van de basis geen afleiding op *-er* verdraagt, t.w. na een toponiem op *-der*, is *-se* het normale suffix, waarbij we aantekenen dat *-se*-formaties dan zowel een vrouw als een man kunnen aanduiden, b.v. *Helder-se* "vrouw of man uit Den Helder"; *Polder-se* "vrouw of man uit de polder, i.c. Anna-Paulowna (polder)". Schrijftaalformaties als ndl. *domineese*, *kasteleinsse*, worden in het wfri. vervangen door een samenstelling met *-vrouw* of *-juffrouw*, dus: *domeniesjuffrouw* "domineese" (Kl. P. 62); *kasteloinsvrouw* "kasteleinsse".

3.1.31. *-sel*

Het suffix heeft de vorm *-sel* [səl], b.v. *spaa-sel* "braaksel" (*spaaie* "spuwen, braken", Ka. 2); *hang-sel* "hengsel". Eindigt de basis op [s], dan valt deze samen met die van het suffix, b.v. *plussel* "meelbeslag" (*plusse* "plutsen, klutsen", Ka. 2); *-sel* is in het wfri. vrijwel improductief.

De door metathesis ontstane, verouderde suffixvorm *-eles* [ələs]³⁷ treffen we aan in de volgende afleidingen: *stremm-eles* (naast *strem-sel*) "stremsel" (Ka. 2); *zag-eles* (naast *zaag-sel*) "zaagsel" (Ka. 2).

Alleen de afleiding *witt-eles* "witsel, witkalk" (Ka. 2) is nog algemeen gebruikelijk, mogelijk dank zij het feit, dat daarnaast het verbum *wittele* "witten, met witkalk bestrijken" (Ka. 2) nog in zwang is.

Opm. Enkele opvallende assimilaties treffen we in *stoisel* "stijfsel" (Ka. 2); *dessel* "deksel"; *reisel* "raadsel" (*reide* "raden" (Ka. 2) en *plussel* "plutsel, meelbeslag" (Ka. 2).

3.1.32. *-skap*

Het jongere wfri. tendeert duidelijk naar het gebruik van de vorm *-skap*

36. Vgl. Langedijk, H., *Hé, is dat Westfries?*, 130, § 877.

37. Vgl. Weijnen, A., *Zeventiende-eeuwse Taal*, 35, waar gewezen wordt op de vormen *sagelis*, *stremmeles* en *warles* "verward gepraat". Zie ook Schönfeld, § 61, en De Vooy, 204. Deze laatste noteert nog de vormen *hengeles* "hengsel", mnl. *ra(de)les* "raadsel" en *spokeles* "spooksel".

[skap]³⁸, b.v. *beter-skap* “beterschap; *vrien(d)-skap* “vriendschap”; *wed-de-skap* “weddenschap”.

Vooral door oudere dialectsprekers wordt nog in een aantal gevallen de vorm *-skip* [skEp] gebezigd, b.v. *bloi(d)-skip* “blijdschap”; *boô(d)-skip* “boodschap” (Ka. 1); *war-skip* “waardschap, logeerpartij” (Ka. 2); *ge-ree(d)-skip* “gereedschap”; *(ge)zel-skip* “gezelschap” (Ka. 2); *heer-skip* “heerschap”, *pachtbaas*; *buur-skip* “buurschap”; *heugen-skip* “heugenis” (De Vr. 74). Eindigt de basis op [ɐ], dan valt deze [s] samen met die van het suffix, b.v. *ouwekennes-skip* “relatie als oude kennissen”.

Het suffix *-skip* is in het wfri. improductief, het suffix *-skap* vrijwel improductief.

3.1.33. -st

Het suffix heeft de vorm *-st* [st] en is in het wfri. improductief; het komt voor in algemeen ndl. afleidingen als *win-st*; *kun-st*; en bij uitzondering in afleidingen die in het ndl. niet (meer) gangbaar zijn, t.w. in *anwen-st* “aanwensel” (Ka. 1); *verlang-st* “verlangen” (Ka. 2) en *beding-st* “beding, voorwaarde”.

3.1.34 -ste

Het suffix heeft de vorm *-ste* [stə]; het komt voor na de algemeen ndl. numeralia 8, 100, 1000, 1.000.000 enz. of na algemeen ndl. samengestelde numeralia met genoemde getallen als tweede lid; voorts na de algemeen ndl. numeralia op *-tig* of na de algemeen ndl. samengestelde numeralia met *-tig*-formaties als tweede lid, b.v. *ach(t)-ste*, *honder(d)-ste*, *du(i)zen(d)-ste*, *miljoen-ste*, *dertig-ste*, *honderd(en)dertig-ste*.

Naast *ien* “één” komt de afleiding *eer-ste* voor. We verwijzen voor deze vorm naar het *Etymologisch Woordenboek der Nederlandse Taal*.

3.1.35. -ster

Het suffix heeft de vorm *-ster* [stər] en is in het wfri. productief, b.v. *pel-ster* “(bollen)pelster”; *huishou(d)-ster*; *werk-ster*; *voe(d)-ster* “vrouwelijk konijn”.

3.1.36 -t

Het suffix heeft de vorm *-t* [t] en is in het wfri. improductief; het komt voor in de algemeen ndl. afleidingen *teél-t* “teelt” en *vaar-t* “vaart”, en bij uitzondering in een afleiding die niet gangbaar is in het ndl., t.w. *voer-t* “vaarsloot (achter de woningen)”.

3.1.37. -te

Het suffix heeft de vorm *-te* [tə], b.v. *louf-te* “vermoeidheid” (Ka. 2); *mooi-te* “mooiheid” (Ka. 2); *drok-te* “drukte” (Ka. 1). Eindigt de basis op [t] of op [t] < [d], dan valt deze [t] samen met die van het suffix, b.v. *groôte* “grootte”; *oudte* “ouderdom, leeftijd” (Ka. 2).

In enkele gevallen treffen we naast *-te* de vorm *-t* [t]³⁹, b.v. *skeef-t* (naast *skeefte*) "scheefte, effect" (Ka.2); *onruimt* (naast *onruim-te*)⁴⁰ "hinderlijke volte; rommel".

De vorm *-de* [də] treffen we alleen aan in de algemeen ndl. afleidingen *lief-de*, *vreug-de* en *weél-de*.

3.1.38. *-tje*⁴¹

De vorm *-tje* [tjə] komt in de volgende posities voor:

. na een diftong of ongedekte vocaal in een syllabe met hoofd- of bijaccent, b.v. *opa-tje*; *idee-tje*; *autô-tje*, *drie-tje*, *koe-tje*, *pareplu-tje*, *keu-tje*, *bui-tje*, *aai-tje*, *touw-tje*;

. soms na een basis op [lə] of [rə], waarbij in de diminutievorm de [ə] verdwijnt, b.v. *pen-duul-tje* "penduletje"; *voljêr-tje* "voliêretje" (daarnaast echter *serretje* "serretje");

' na een basis op [ə] waar geen [l] of [n] voorafgaat, b.v. *kribbe-tje*, *dame-tje*;

. na een basis op [l], [n] of [r] voorafgegaan door [ə] of door een diftong of ongedekte vocaal met hoofd- of bijaccent, b.v. *lepel-tje*, *regentje*, *lekker-tje*; *paal-tje*, *keêl-tje*, *kiel-tje*; *baan-tje*, *boôn-tje*, *tuin-tje*; *bier-tje*, *deur-tje*, *oor-tje*;

. in afwijking van het ndl.⁴² meestal na een basis op [l], [n] of [r] voorafgegaan door een gedekte vocaal met hoofdaccent, b.v. *bal-tje* "balletje" (Ka. 1,80); *mol-tje* "molletje" (Ka. 1,80); *dun-tje* "dunnetje";⁴³ *zon-tje* "zonnetje" (Ka. 1,79); *kar-tje* "karretje" (Ka. 1,80); *snor-tje* "snorretje" (Ka. 1,80).

Opm. 1 Ka. 1, § 109, vermeldt alleen *zontje* "zonnetje"; voorts is de in § 110,3°, geformuleerde regel voor het gebruik van *-tje* te ongenueanceerd, aangezien het wfri. ook gevallen kent met een meersyllabige basis, b.v. *medèl-tje* "modelletje"; *overal-tje* "overalletje"; *bezâr-tje* "bazarretje"; eveneens horen we [tjə] na het meersyllabige *begin-tje*, in de zegswijze: *'n begintje make* "een bescheiden begin maken" en *karton-tje* "kartonne-tje".

De varianten van het basissuffix *-tje* worden hoofdzakelijk bepaald door het karakter van de onmiddellijk voorafgaande vocaal, semi-vocaal of diftong of door de onmiddellijk voorafgaande consonant(en), al of niet in samenhang met de daaraan voorafgaande vocaal of diftong.

39. Vgl. voor het za. Boek. 1, § 85, waar de vormen *droog-t* "droogte"; *hoog-t* "hoogte"; *neug-t* "geneugte"; *barm-t* "berm" en *mien-t* "gemeentewide" vermeld worden.

40. Ka. 2 geeft alleen de vorm 't *onruim*

41. Vgl. Ka. 1, § 110.

42. Vgl. voor het ndl.: Cohen, A., *Het Nederlands diminutiefsuffix: een morfonologische proeve*, N. Tg. 51, 40 v.v.; voorts Schultink, 212-217.

43. Vgl. Schultink, 215, 268.

Het wfri. kent de volgende varianten van *-tje*:

-etje [ætə]⁴⁴; deze vorm, die eigenlijk strijdig is met het karakter van het (oudere) wfri., wordt incidenteel gebruikt o.i.v. het ndl. en soms om een ander betekenismoment aan te duiden dan dat van de afleiding op *-tje* of mogelijk ter vermijding van een homoniem op *-tje*. We treffen *-etje* dan aan na een basis op [l], [n], [ŋ] of [m] voorafgegaan door een gedekte vocaal met hoofd- of bijaccent, b.v. *spell-etje*; *lolletje*; *balletje* "snoepje" (daarnaast: *tennisbaltje*; *soepbaltje*); met expressieve waarde: 'n *stell-etje skooiers* (daarnaast: 'n *pittig steltje* een aardig stelletje, paartje"; *petrum-steltje*⁴⁵ "petroleumstelletje"); *bonn-etje* "bonnetje"; *die hond is 'n mann-etje* (daarnaast: 'n *pittig manje* "een aardig mannetje, kereltje") *plann-etje* "plannetje"; *kring-etje* "kringetje" (daarnaast: *rinkie* "ringetje"); *voor stomm-etje speule* "voor stommetje spelen".

Opm. 2 In *kribbe-tje*, *slabb-etje*, *krabbe-tje* kan men uitgaan van de oorspronkelijk lange vormen *kribbe*, *slabbe*, *krabbe*; zie voor de vormen *kripp-ie* en *slapp-ie*, resp. afgeleid van *krib* en *slab*, onder de variant *-ie*.

-je [jə]⁴⁶; deze vorm komt voor na een basis op [lt] of [rt], b.v. *stelt-je* "steltje"; *veld-je* "veldje"; *steert-je* "staartje"; *peerd-je* "paardje"; eveneens na enkele [t] (resp. al of niet < d of nd), waarbij echter fonetisch tj en dj tot stemloze palatale consonanten worden, b.v. *boetje* "schuurtje" (Ka. 1); *dreidje* "draadje"; *wantje* "wantje"; *hondje* "hondje"; voorts – in afwijking van het ndl. – na sommige bases op [n]⁴⁷ voorafgegaan door een gedekte vocaal met hoofd- of bijaccent, waarbij we opmerken dat fonetisch nj tot een enkele palatale consonant wordt, b.v. *manje*⁴⁸ "mannetje, kereltje" (Ka. 1,79); *kanje* "kannetje" (Ka. 1,79); *kinje* "kinnetje" (W.O.N. 3,95) *henje* "hennetje" (Ka. 1,79); *panje* "pannetje" (Ka. 1,79) *tonje* "tonnetje" (Ka. 1,79); *segarepenje* "sigarepijpje" (Ka. 1,79); *nachtponje* "nachtponnetje". De hierboven genoemde afleidingen van het type *manje* zijn duidelijk aan het verouderen, vandaar dat men i.p.v. *manje*, *kinje* "kinnetje", *vriendinje* "vriendinnetje" (W.O.N. 18,141) steeds vaker de vormen *mannetje*, *kinnetje*, *vriendinnetje* hoort bezigen.

Opm. 3 Het diminutief van *joôn* "jongen" – een basis met een gerekte vocaal – is *joônje*⁴⁹ (naast *joðje*).

-ie [i]⁵⁰; deze vorm komt – veelal in afwijking van het ndl. – voor na een

44. Ka. 1, § 108, vermeldt deze variant niet.

45. Zie voor de vorm *petrum* "petroleum"; Ka. 2.

46. Vgl. Ka. 1, § 109.

47. Vgl. onze opmerkingen onder *-etje*.

48. Bij Pec, Willem, *Dialectgeographie der Nederlandsche Diminutiva*, II, (1936) vinden we alleen voor Zijpe (45) en Hoogwoud (49) de vorm *mantje* "mannetje" opgegeven, voor de overige wfri. dorpen de vorm *manje*, voor Zwaag (52) wordt naast *manje* de vorm *mannetje* vermeld.

49. Vgl. Ka. 1, § 109.

50. Vgl. Ka. 1, § 111.

basis op [f], [x], [k], [p] of [s], b.v. *brief-ie* "briefje"; *lach-ie* "lachje"; *dagg-ie* "dagje"; *koek-ie* "koekje"; *plank-ie* "plankje"; *snoep-ie* "snoepje"; *kopp-ie* "kopje"; *doos-ie* "doosje"; *bess-ie* "besje"; *dreumes-ie* "dreumesje"; *viezerikk-ie* "viezerikje".

We tekenen hierbij aan dat een basis op [p] < [b], b.v. *krib*, bij afleiding de [p] handhaaft, dus; *kripp-ie* "krib(bet)je"; *slapp-ie* "slab(bet)je". De variant *-ie* treffen we tevens aan na een basis op [ft], [xt], [kt] of [st]⁵¹, waarbij we opmerken dat in de diminutievorm de [t] geassimileerd wordt, b.v. *houf-ie* "hoofje"; *skriff-ie* "schriftje"; *luch-ie* "luchtje"; *in z'n naak-ie*; *wors-ie* "worstje".⁵²

Tenslotte treffen we in vele gevallen *-ie* aan na een basis op [ŋ] voorafgegaan door een gedekte vocaal met hoofd- of bijaccent, waarbij we opmerken dat in de diminutievorm tussen de [ŋ] en het suffix een [k] optreedt, b.v. *dink-ie* "dingetje"; *rink-ie* "ringetje"; *krenk-ie* "krengetje"; *palink-ie* "palinkje"; *kettink-ie* "kettinkje"; *rekenink-ie* "rekeningetje" (daarnaast echter: *kring-etje*, *leerling-etje*⁵³)

-pie [pi]⁵⁴; deze vorm komt – in afwijking van het nld. – voor na een basis op [m] voorafgegaan door [ə], door een diftong of door een gedekte of ongedekte vocaal, b.v. *raam-pie* "raampje"; *duim-pie* "duimpje"; *kom-pie* "kommetje"; *gum-pie* "gummetje"; *kam-pie* "kammetje"; *lam-pie* "lammetje" (daarnaast echter (jongere) vormen op *-etje*: *kamm-etje*, *lamm-etje*); *bezem-pie* "bezempje"; *wurm-pie* "wormpje". In enkele gevallen komt *-ie* voor na een basis op [mpt] (gespeld -md), waar bij diminuering de [t] geassimileerd wordt; b.v. *hemp-ie* "hemdje"; *vreemp-ie* "vreemd persootje, diertje of dingetje".

-sie [si]; we hebben deze vorm slechts in enkele gevallen aangetroffen, t.w. in *kouk-sie* "kookzoodje"; *gêlegou(d)-sies* "goudsbloemetjes"; *flau(w)-sie* "flauw grapje" (W.O.N.4,74). Mogelijk herinnert dit *-sie* aan een oudere vorm *-tsje*, waarbij we ons de ontwikkeling van *-tsje* tot *-sie* als volgt voorstellen: *-tsje* → *tsie* → *sie*. We wijzen in dit verband op za. *louwer-sie* "luw plekje" (Boek.1,101) en vol. *bol-tsje*⁵⁵ "boterhammetje" (wa.58), *feugels-tse* "vogeltje" (wa. 58), ma. en vol. *gank-sie* "gangetje, vaartje" (wa. 78). Bij wfri. *flauwsie* kan men mogelijk ook uitgaan van de partitieve genitief (*wat*) *flauws*, hoewel we een soortgelijke diminuering van een partitieve genitief in ons wfri. taal materiaal niet hebben aangetroffen.

-ke [kə]⁵⁶; deze variant komt soms voor na een diftong of vocaal met

51. Een basis op [pt] hebben we in het wfri. niet aangetroffen.

52. Bij Ka. 1, § 111, ontbreken voorbeelden van dit type.

53. Vgl. onze opmerking onder *-etje*.

54. Vgl. Ka. 1, § 111.

55. Typische vol. is het verschijnsel dat diminuering soms samengaat metumlaut van de basisvocaal, b.v. *pot-potje* (wa. 59); *bol-boltsje* (wa. 58).

56. Vgl. Ka. 1, § 112; voorts W. de Vries, Ts. 47, 123; G. Klocke, Ts. 56, 313.

hoofd- of bijaccent en na een basis op [f], [l], [m], [p], [r] of [s], b.v. *pa-ke* "paatje" *moe-ke* "moedertje"; *met z'n twee-kes* "met z'n tweetjes"; *'n nuw-ke* "een nieuw exemplaatje"; *Duw-ke*⁵⁷ "Dieuwertje"; *'n mooi-ke* "een mooitje"; *lief-ke* "liefje"; *duim-ke* "duimpje"; *pop-ke* "popje; baby" *deur-ke* "deurtje"; *neus-ke* "neusje"; *doos-ke* "doosje". Eindigt de basis op [k], dan valt deze samen met die van het suffix, b.v. *moske* "musje" (*mosk* "mus", Ka. 2).

Diminutiva op *-ke* zijn duidelijk aan het verouderen. Uit bronnen waarin het wfri. van ± 1900 op schrift is gesteld, blijkt echter dat *-ke* voorheen vrij productief was. Zo verzamelden we uit "Kloin Pittichie": *briebel-ke* "snotneusje"; *dopke* "dopje"; *epper-ke* "leuk, parrmantig meisje" (*epper* "net, enigszins nuffig", Ka. 1); *iep-kes*⁵⁸ "kuren, streken"; *fles-ke* "flesje"; *keers-ke* "kaarsje"; *kooi-ke* "kooitje, bedje"; *poip-ke* "pijpje"; *pop-ke* "baby"; *poes-ke* "poesje".

In Pée's "Dialectgeographie der Nederlandsche Diminutiva, II" treffen we de volgende *-ke*-formaties aan: *wumpel-ke* "wimpeltje" (47); *huis-ke* "huisje" (48) *mois-ke* "meisje" (48); *mais-ke* "meisje" (52); *huis-ke* (naast *huis-ie*) "huisje" (52); *feugel-ke* (naast *feugel-tje*) "vogeltje" (53); *boum-ke* (naast *boum-pie*) "boompje"; *kars-ke* (naast *kars-ie*) "kersje" (53).

We merken tenslotte over de productiviteit van *-tje* en zijn varianten het volgende op: *-tje* is in het wfri. productief; *-je* is productief, echter niet meer na bases op [n] voorafgegaan door een gedekte vocaal met hoofd- of bijaccent (type: *man-je* "mannetje"); *-ie* is productief; *-pie* is productief; *-sie* is improductief; *-ke* is vrijwel improductief.

Opm. 4 In een aantal gevallen wordt in het wfri. bij voorkeur een diminutief gebezigd met een basis waarin de gedekte vocaal blijft, dit in afwijking van het ndl. waar naast of i.p.v. een basis met een gedekte vocaal een basis met een ongedekte vocaal gangbaar is; vgl. *daggies* "dagjes, daagjes"; *slotje* "slotje, slootje"; *radje* "radje, raadje"; *padje* "paadje".

3.1.39. *-tjes*⁵⁹

Het suffix *-tjes* [tjəs] en zijn varianten zijn in het wfri. productief. Voor het optreden van de vorm [tjəs] of van een van zijn varianten gelden overeenkomstige condities als voor het optreden van [tjə] of van een van zijn varianten.⁶⁰ Wij volstaan derhalve met het geven van voorbeelden.

57. Voor de diminutiefvorm van voor- en achternamen gelden over het algemeen dezelfde regels als de onder 3.1.38. behandelde; naast *Jan-tje* komt de (vlei)vorm *Jan-je* voor.

58. Boekenoogen ziet in *iepkjes* een afleiding van *iep*, dat hij via de vorm *hiep* beschouwt als een verkorting van hypochonder (Boek. 2, 163-164).

59. Ka. 1, schenkt geen aandacht aan *-tjes* en zijn varianten.

60. Vgl. 3.1.38.; we tekenen hierbij aan, dat we naast het uitzonderlijke [si] geen adverbiaal correlaat [sis] hebben aangetroffen; naast [kə] hebben we het adverbiaal correlaat [kəs] alleen aangetroffen in *efkes* "eventjes" (Ka. 1) en in *stilkjes* "stilletjes" (W.O.N. 7,95)

- tjes [tjəs], b.v. *skraal-tjes* "schraaltjes"; *mager-tjes* "magertjes"; *stil-tjes* (naast *still-etjes*) "stilletjes".
- etjes [ətjəs], b.v. *still-etjes* (naast *stil-tjes*) "stilletjes"; *dunn-etjes* "dunnetjes"; *minn-etjes* "minnetjes".
- jes [jəs], b.v. *zoet-jes* "zoetjes"; *glad-jes* "gladjes"; we merken hierbij op, dat fonetisch [tj] tot een enkele palatale consonant wordt.
- ies [is], b.v. *gnapp-ies* "knapjes, netjes"; *strakk-ies* "strakjes"; *zach-ies* "zachtjes" (met assimilatie van [t] bij diminueren); *zuinig-ies* "zuinigjes"; *loss-ies* "losjes"; *zô passies* "zo pas" (W.O.N.2,29)
- pies [pis], b.v. *kalm-pies* "kalmpjes"; *stiekem-pies* "stiekempjes".
- kes [kəs] *stil-kes* "stilletjes" (W.O.N.7,95)

Opm.17 In enkele gevallen treffen we een verkorte of samengetrokken basis, t.w. in *werachies* "waarachies"; *allmachies* "allmachies"; *saampies* "saampjes"; *effies, efkes* "eventjes".

Opm. 18 We hebben in het wfri. geen adverbiaal diminutief aangetroffen met een basis op [ŋ]⁶¹.

3.1.40. -vort

Het suffixoïde *-vort* [vɔrt] is in het wfri. productief, b.v. *gaande-vort* "gaandeweg"; *loupende-vort* "al lopende"; *speulende-vort* "spelenderwijs"; *sleipende-vort* "al slapende".

3.1.41. -zaam

Het suffix heeft de vorm *-zaam* [za. m], b.v. *gehoor-zzaam*; de variant *-saam* [sa. m] komt voor na een stemloze consonant, b.v. *voedzaam*. We hebben [za. m] en [sa. m] uitsluitend aangetroffen in algemeen ndl. afleidingen; deze suffixen zijn in het wfri. dus improductief.

3.2. prefixen

3.2.1. *be*⁶²

Het prefix heeft de vorm *be-* [bə] en is in het wfri. productief, b.v. *be-glouwe* "begluren" (Ka. 1); *be-warme* "verwarmen" (Ka. 1); *be-stud-dere* "regelen, bedisselen" (*studdere* " bezig zijn, o.a. met het bereiden van eten", Ka. 2).

3.2.2. -er

Het prefix heeft de vorm *-er* [ɛr]; het wordt incidenteel gebezigd in een algemeen ndl. afleiding b.v. *er-vare* "ervaren" en is in het wfri. dus improductief.

3.2.3. *ge*⁶³

Het prefix heeft de vorm *ge-* [gə], b.v. *ge-priek* "gemors" (*prieke* "morsen", Ka. 2); *ge-broeders*; *ge-willig*; *ge-bruike* (naast vero. *bruike*, Ka. 1 "ge-bruiken"). Soms wordt vóór [l], [n] of [r] de prefixvocaal gesynco-

61. Vgl. voor het ndl.: Schultink, 130, waar dit type eveneens ontbreekt.

62. Vgl. Ka. 1, § 77.

63. Vgl. Ka. 1, § 78

peerd, b.v. *gloik* "gelijk", *glouve* (naast vero. *louve*, Ka. 2) "geloven"; *gniepig* "geniepig". Het prefix *ge-* is in het wfri. alleen productief ter vorming van nomina actionis, b.v. *gepriek* "gemors"; improductief is *ge-* ter vorming van adjectiva zoals *gewillig*, en ter vorming van verba zoals *gebruike*.

3.2.4. *her-*

Het prefix heeft de vorm *her-* [hɛr]; het wordt hoogst zelden gebezigd en dan nog uitsluitend in algemeen ndl. afleidingen, zoals: *herinnere*, *hertrouwe*, *her-eksamen*; het is in het wfri. dus improductief.⁶⁴

3.2.5. *mis-*

Het prefix heeft – behalve vóór [b] en [d] – de vorm *mis-* [mɛs], b.v. *mis-groipe* "missen, ontberen"; *mis-gunne* "misgunnen". Vóór [b] of [d] heeft het prefix de vorm [mɛz], b.v. *misbruik*, *misdoen*. Begint een basis met [s], dan valt deze samen met die van het prefix, b.v. *mis-stáán*. Een basis met [z], wordt bij prefigering tot een basis met [s], zodat deze [z] geassimileerd wordt aan de [s] van het prefix, b.v. *mis-zègge* "miszeggen".

Het prefix *mis-* is in het wfri. improductief, we hebben het slechts éénmaal aangetroffen in een afleiding die niet algemeen ndl. is, t.w. in *mis-medèl* "verkeerd, lelijk model".

3.2.6. *on-*

De basis-alternant is *on-* [ɔn], een vorm die we aantreffen vóór een vocaal, b.v. *on-echt*, en vóór [h], [l], [r], [d], [t], [s] en [z], b.v. *on-hartelek*; *on-logies* "onlogisch"; *on-rustig*; *on-dankbaar*; *on-trouw*; *on-sterk*, *on-zin*.

Het prefix heeft de vorm [ɔm] vóór [b] en [p], b.v. *onbillek*, *onper-taaidig* "onpartijdig".

De vorm [ɔm] treffen we vóór [f], [v] en [ʁ], b.v. *onfris*, *onvast*, *onwois* "onwijs".

De vorm [ɔŋ] treffen we vóór [x] en [k], b.v. *onguur*; *onkwalek*.

De vorm [ɔn] treffen we vóór [j], b.v. *onjuist*.

Begint de basis met een [n], dan valt deze samen met die van het prefix, b.v. *onnoemelek*; begint de basis met een [m], dan krijgt het prefix de vorm [ɔ], waarbij de [n] van het prefix geassimileerd wordt aan de [m] van de basis, b.v. *onmógelek*.

We merken tenslotte op, dat het prefix *on-* en zijn varianten in het wfri. weinig productief zijn.

3.2.7. *ont-*

De basis-alternant is *ont-* [ɔnt]; deze vorm treffen we vóór vocalen, diftongen, semi-vocalen en consonanten, mits niet [b], [p], [d], [t] en [k], b.v. *ont-oigene* "onteigenen"; *ont-gaan*; *ont-skiete* "ontschieten; verbazen"; *ont-werpe* "ontwerpen".

64. Vgl. Van Haeringen, N. Tg. 55, 314.

De vorm [ɔm] treffen we vóór [b] of [p], b.v. *ontbrande* "ontbranden"; *ontploffe* "ontploffen". De vorm [ɔŋ] treffen we vóór [k], b.v. *ontkenne* "ontkennen".

Begint de basis met een [t], dan valt deze samen met die van het prefix, b.v. *onttrekke* "onttrekken"; begint de basis met een [d], dan krijgt het prefix de vorm [ɔn], waarbij de [t] van het prefix geassimileerd wordt aan de [d] van de basis, b.v. *ontdekke* "ontdekken". We merken nog op, dat *ont*-formaties vrijwel uitsluitend voorkomen als algemeen ndl. afleidingen; het prefix is in het wfri. improductief.

3.2.8. *ver-*

Het prefix heeft de vorm *ver-* [vər] en is in het wfri. productief. b.v. *verskrouke* "verschroeien" (Ka. 2); *ver-boeese* "d.m.v. een boeles "boelhuis" verkopen". Begint de basis met een [r], dan valt deze samen met die van het prefix, b.v. *verroere* "verroeren".

In contrastueel verband kan de vorm [vər] voorkomen, waarbij het prefix hoofdaccent krijgt, b.v. *in- en vérkoupe* "in- en vérkopen".

3.2.9. *wan-*

De basis-alternant is *wan-* [wan]; we treffen deze vorm vóór een vocaal, b.v. *wanorde* "wanorde" en vóór [h], [l], [r], [d], [t], [s] en [z]⁶⁵, b.v. *wan-houp* "wanhoop"; *wan-havenig* (*wan-havend*) "haveloos, verwaarloosd" (Ka. 2); *wantrouwe* "wantrouwen". De vorm [wam] treffen we vóór [b] en [p], b.v. *wan-beloid* "wanbeleid"; *wan-predukt* "wanproduct". De vorm [wam] treffen we vóór [v] en [w]⁶⁶, b.v. *wan-verhouding*.

De vorm [waŋ] treffen we vóór [g] en [k], b.v. *wan-gunst*; *wan-klank*. We merken nog op, dat *wan*-formaties vrijwel alleen voorkomen als algemeen ndl. afleidingen; het prefix is in het wfri. improductief.

3.3. prefix + suffix

3.3.1. *be-...-t* of *be-...-d* [bə-...-t] is in het wfri. improductief; het komt incidenteel voor in algemeen ndl. afleidingen, b.v. *be-mos-t* "bemost"; *be-jaar-d* "bejaard". Eindigt de basis op [t], dan valt deze samen met die van het suffix, b.v. *be-bloed* "bebloed".

Opm. 19 Ndl. *bezweet* luidt in het wfri. *besweiten*,⁶⁷ mogelijk een vorm die o.i.v. het wfri. participium *sweiten* "gezwet" kon ontstaan.

3.3.2. *ge-...-d* of *ge-...-t* [gə-...-t] is in het wfri. improductief; het komt incidenteel voor in algemeen ndl. afleidingen, b.v. *ge-bek-t* "gebekt"; *ge-trap-t* "trapsgewijs". Eindigt de basis op [t], dan valt deze samen met

65. We hebben in ons wfri. taalmateriaal geen *wan-* formaties aangetroffen met een basis die begint met [l], [r], [d], [s] en [z].

66. In ons wfri. materiaal ontbreekt een basis beginnend met [w].

67. Deze vorm wordt ook opgegeven voor het vol. en mon. (wa. 194).

die van het suffix, b.v. *ge-borst*, in een zin als: *ze is goed geborst* "heeft grote borsten".

- 3.3.3. *ge-. .-te* [gə-. . . -tə] is in het wfri. improductief; het komt incidenteel voor in algemeen ndl. afleidingen, b.v. *ge-bien-te* "gebeente"; *ge-raam-te* "geraamte".
- 3.3.4. *ver-. .-d* [vər-. . . -t] is in het wfri. improductief; we kunnen slechts wijzen op de algemeen ndl. afleiding *ver-kikker-d* "verkikkerd" en op de niet in het ndl. gangbare formaties *ver-bel-d* "haveloos, verscheurd" (Ka. 2); afleiding van *bel* "alles wat slechts is in zijn soort" (Ka. 1) en *ver-boef-d* "met hoogrode kleur door de warmte of koorts (Ka. 2); ook: haveloos."

3.4. Verschillen binnen het Noordhollands

Afgaande op het beschikbare materiaal constateren we, dat in de andere nholl. dialecten over het algemeen dezelfde affixen worden gebezigd als in het wfri. en dat onze opmerking m.b.t. het al dan niet productief zijn van de voor het wfri. behandelde affixen ook gelden voor de andere nholl. dialecten. De verschillen binnen het gemeenschappelijk nholl. systeem van afleiding kunnen we als volgt onderscheiden:

- 1) *afwijkingen in "incidence"*, waarbij willekeurig (toevallig) een of meer *andere* woorden een bepaald suffix hebben. Zo hebben we het suffix *-de* ter vorming van stoffelijke adjectiva alleen aangetroffen in ma. en vol. *silver-de*⁶⁸ (naast *silver-e*) "zilveren" (wa. 191) en in vol. *koper-de* (naast *koper-e*) "koperen" en *ijzer-de* (naast *ijzer-e*) "ijzeren" (wa. 191).

- 2) *afwijkingen van alleen fonetische aard*.

Alleen voor het ma. geldt, dat het suffix *-heid* na een basis op *-ig consequent* de vorm [ət] heeft, b.v. in *stommig* [ət] "domheid"; *gekkig* [ət] "zothed" (wa. 188).

Alleen voor het vol. geldt, dat het suffix *-ing* (ter vorming van verbaalabstracta) *consequent* de vorm [əŋ] heeft, b.v. in *veil* [əŋ] "veiling"; *gun-n* [əŋ] "gunning" (wa. 188).

- 3) *afwijkingen in morfologisch systeem*.

Voor het wfri. gelden de volgende eigenaardigheden die we niet hebben aangetroffen in het materiaal van de andere nholl. dialecten:

de suffixvarianten [səx], zoals in *koffie-sig* "van koffie houdend"; [ənəx], zoals in *glaz-enig* "glazig", en [ələx], zoals in *wurmstek-elig* "wormstekig" (zie 3.1.16.);

formaties van het type *huichel-deraai* "huichelarij" en *stotter-deraai* "gestotter", waarin *-deraai* voorkomt na een basis op resp. [əl] en [ər];

68. De genoemde afleidingen hebben alle een basis op [ər], zodat we hier mogelijk gevallen hebben met d-epenthesis.

formaties van het type *Venhuize-n(d)er* "inwoner van Venhuizen" en *Venhuize-n(d)er Kermis*.

het productieve suffix -s ter vorming van verba, b.v. in *peerdje-se* "paardje spelen" (zie 3.1.29); het productieve suffixoïde -vort, b.v. in *gaande-vort* "gaandeweg" (zie 3.1.40).

We kunnen m.b.t. de vorming van diminutiva het volgende opmerken:⁶⁹ na een basis op -m voorafgegaan door een gedekte vocaal hebben zowel het wfri. als het za. en het tess. de suffixvorm [pi], b.v. in *kom-pie* "kommetje". Het wa. heeft in deze positie echter de vorm [ətjə], dus *komm-etje* (wa. 56); het wier. [kə], dus *kom-ke* (Daan, 193);

na een basis op -r voorafgegaan door een gedekte vocaal hebben zowel het wfri. als het za. en het tess. de suffixvorm [tje], b.v. in *tor-tje* "torretje". Het wa. heeft hier echter doorgaans⁷⁰ de vorm [ətjə], dus *torr-etje* (wa. 58); het wier. wederom [kə], dus *tòr-ke* (Daan, 194);

na een basis op -ng voorafgegaan door een gedekte vocaal met een hoofaccent bezigen zowel het wfri. als het za. en het tess. de suffixvorm [i], waarbij verscherping van -ng tot -nk optreedt, b.v. in *rink-ie* "ringetje". Het wa. bezigt hier echter de vorm [ətjə], dus *ring-etje*; het wier. [jə], waarbij verscherping van -ng tot -nk optreedt, dus *rink-je* (Daan, 194).

In het wfri. hebben we in een drietal gevallen diminutiva met het suffix [si] aangetroffen, t.w. in *gêlegou(d)-sies* "goudsbloemetjes"; *kouk-sie* "kookzootje"; *flau(w)-sie* "flauw grapje" (zie blz. 44); éénmaal troffen we -sie ook in het za., t.w. in *louwer-sie* (afleiding van *louwer* "luwte, luwe plek") "luw plekje" (Boek. 2, 264). Alleen voor het vol. gelden nog de volgende eigenaardigheden:

in een aantal gevallen gaat diminuering samen met umlaut van de stamvocaal, b.v. in *böl-tje* "sneetje brood; lett. bolletje"; *pöt-je* "potje" (wa. 58). Voorts is in de kindertaal van vol. de oudere suffixvorm [(t) sjə] nog algemeen, b.v. in *böl-tsje* "sneetje brood"; *pöt-sje* "potje" (wa. 58).

Tenslotte merken we voor het wier. nog op, dat in dit dialect — in afwijking van de andere nholl. dialecten — de meest frequente verkleiningsuitgang -ke is, een uitgang die voorkomt na labialen, labiodentalen, s, l, r en vocalen, b.v. *kop-ke* "kopje"; *kom-ke* "kommetje"; *touw-ke* "touwetje"; *lief-ke* "liefje"; *dòos-ke* "doosje"; *nagel-ke* "nageltje"; *tòr-ke* "torretje"; *mooi-ke* "mooitje" (Daan, 193-194). Eindigt een basis op [t] voorafgegaan door [x], [f] of [s] dan wordt bij diminuering — in afwijking van de andere nholl. dialecten — de suffixvorm [jə] gebezigd, waarbij doorgaans de gehele consonantverbinding stemhebbend geassimileerd wordt,

69. Zie voor het za.: Boek. 1, 78; de opgave voor het tess. danken we aan de heer S. Keyser.

70. Naast *karretje* en *torretje* wordt alleen voor ma. en vol. de vorm *(h)ortje* "horretje" opgegeven (wa. 58).

b.v. *gezigje* "gezichtje"; *hòòvje* "hoofdje"; *kaz-je* "kastje" (Daan, 194).

Eindigt een basis op [k] of [x], dan wordt — in afwijking van de andere nholl. dialecten — de suffixvorm [jə] gebezigd, b.v. *bak-je* "bakje"; *vlag-je* "vlagje" (Daan, 194). Samenvattend kunnen we opmerken, dat het wier. systeem van diminuering sterk afwijkt van dat in de andere nholl. dialecten en dat het wier. in dit opzicht sterk overeenkomt met het fri. De volgende vergelijking tussen wier. en fri. vormen moge dit illustreren: *kooike/koaike*; *touwke/touke*; *vingerke/fingerke*; *deurke/doarke*; *torke/toarke*; *liefke/leafke*; *bakje/bakje*; *hapke/hapke*; *naamke/namke*; *komke/komke*; *vlagje/flachje*; *popke/popke*; *rinkje/rinkje*; *kettinkje/kettinkje* (zie voor het fri.: Fokkema, Beknopte Friese Spraakkunst, 44)

Teneinde de overeenkomsten en verschillen binnen het nholl. diminueringsysteem te verduidelijken, laten we een vergelijkend overzicht volgen:

wfr.	za.	wa.	tess.	wier.
kooi-tje	als in wfri.	als in wfri.	als in wfri.	kooi-ke
touw-tje	"	"	"	touw-ke
nagel-tje	"	"	"	nagel-ke
vinger-tje	"	"	"	vinger-ke
kiel-tje	"	"	"	kiel-ke
deur-tje	"	"	"	deur-ke
wal-tje	"	wall-(e)tje	"	wal-ke
baan-tje	"	als in wfri.	"	als in wfri.
zon-tje	"	sön-tje	"	"
tor-tje	"	torr-etje	"	tor-ke
man-je	man-tje	man-tje	man-(t)je	man-(t)je
lief-ie	als in wfri.	als in wfri.	als in wfri.	lief-ke
houf-ie	"	"	"	hoov-je
lich-ie	"	"	"	lig-je
kass-ie	"	"	"	kaz-je
bakk-ie	"	"	"	bak-je
happ-ie	"	"	"	hap-ke
naam-pie	"	"	"	naam-ke
kom-pie	"	komm-etje	"	korn-ke
vlagg-ie	"	als in wfri.	"	vlag-je
popp-ie	"	"	"	pop-ke
rink-ie	"	ring-etje	"	rink-je
kettink-ie	"	als in wfri.	"	kettink-je

3.5. Gemeenschappelijk Noordhollandse verschillen t.o.v. het Nederlands.

a) Afwijkingen in "incidence".

We treffen in alle nholl. dialecten voorbeelden van samenkoppelende af-

leidingen met het verouder(en)de suffix *-d*, zoals in *driewiel-d* “driewielig”; zie voor het wfri. 3.1.7.; voor het za. Boek. 1, § 146; voor het wa. blz. 206 onder de noemer “adjectievisch bahuvrihi-compositum”; voor het wier. Daan, 196; voor het tess. kunnen we wijzen op de formatie *driewiel-d*.

In een aantal gevallen kennen de nholl. dialecten nog *-st*-formaties die in het ndl. niet (meer) gangbaar zijn. We kunnen wijzen op de volgende voorbeelden: wfri. *anwen-st* “aanwensel”; *verlang-st* “verlangen”; *beding-st* “beding” (zie 3.1.33.); za. *anwen-st* “aanwensel”; *lang-st* “verlangen” (Boek 1, § 139); vol. *verlang-st* “verlangen”; *beding-st* “beding”; *gank-st* “gang, haast” (wa., 189); mon. *verlang-st* (wa., 189); wier. *anwen-st* “aanwensel” (Daan, 30); tess. *ferlang-st* “verlangen”. In de nholl. dialecten wordt het suffix *-te* gebezigd in talrijke afleidingen die niet gebruikelijk zijn in het ndl. We verwijzen in dit verband naar 4.7.1. waar we uitvoering op dit verschijnsel ingaan.

b) Afwijkingen van alleen fonetische aard.

In alle nholl. dialecten treffen we de volgende verouder(en)de suffixvormen:

- [əɫəs], metathesis van [səl]; zie voor het wfri. 3.1.30.; voor het za. Boek. 1, § 133; voor het wa. kunnen we slechts wijzen op de voor ma. opgegeven metathesis-variant [əɫs] in *stijv-els* “stijfsel” (wa. 186); voor het wier. Daan, 193; voor het tess. noteerden we *stief-eles* “stijfsel” en *wiend-eles* “windsel”.
- [sk], zoals in *groó(t)-sk* “groots, trots”; zie voor het wfri. 3.1.26.; voor het za. Boek. 1 § 84; voor het wa. blz. 193; voor het wier. Daan, 185; voor het tess. ontbreken gegevens.
- [skEp], zoals in *boó(d)-skip* “boodschap”; zie voor het wfri. 3.1.32.; voor het za. Boek 1, § 25; voor het wa. blz. 188; voor het wier. Daan, 193; voor het tess. kunnen we wijzen op *reeken-skip* “rekenschap” (Het Tessels, blz. 224).

Voorts geldt voor alle nholl. dialecten, dat na een basis op [ɪ] of [n] veelal de suffixvorm [dər] i.p.v. ndl. [ər] wordt gebezigd; zie voor het wfri. 3.1.2. en 3.1.3.; voor het za. Boek. 1, § 130; voor het wa. § 62,2; voor het wier. Daan, § 46. De heer S. Keyser deelde ons mee, dat bedoeld verschijnsel ook tess. is, zij het, dat het jongere tess. in genoemde posities duidelijk tendeert naar het gebruik van [ər] i.p.v. [dər].

c) Afwijkingen in morfologisch systeem.

We merken op dat in de nholl. dialecten het suffix *-ig* of *-(d)erig* geregeld i.p.v. ndl. *-achtig* staat. Voor een uitvoerige beschrijving van dit verschijnsel verwijzen we naar 4.7.2. Hoewel in het materiaal van de andere nholl. dialecten geen systematische beschrijving voorkomt van substantivische of adjectivische afleidingen van toponiemen, menen wij op grond van de — zij het schaarse gegevens — toch te mogen concluderen, dat het za., wa.,

wier. en tess. hetzelfde — van het ndl. afwijkende — systeem van afleidingen kennen (met verschillen in “incidence”) als het wfri. We verwijzen voor het wfri. naar 3.1.3.; voor het za. naar Boek. 2 waar o.a. de volgende afleidingen worden opgegeven: *Assendelver* “inwoner van Assendelft” (11); *Jisper moppen* “scheldnaam voor de bewoners van Jisp” (170); *Krommenieërhorn* (233); *Zaandammer haven* (536); *Zaandijker krentekakkers* “scheldnaam voor de bewoners van Zaandijk”; voor het wa. naar de tweede bundel met afleidingen als *Volendammer en Marker meisjes* (557); *Broeker vinke* “scheldnaam voor de bewoners van Broek in Waterland” (686); *Middelieër kikkers* “scheldnaam voor de bewoners van Middelie” (686); voor het wier. op het uitvoerig register van plaats- en veldnamen (Daan, 243 v.v.) met formaties als *Amsterdammer hoekje* (245); *Bierdijkerveld* (248); *Broekerpolder* (250); *Gesterweg* “weg langs de Gest” (257); *Hippolytushoeverpolder* (263); *Hoelemerkoog* (263); voor het tess. op *Wéelder* “inwoner van De Waal” en op het gelijkvormige adjectivum *Wéelder* “van, uit De Waal”.

FORMELE STRUCTUUR EN SYSTEMATISCH OPTREDENDE BETEKENISMOMENTEN VAN EXPLICIETE AFLEIDINGEN

We besteden in dit hoofdstuk aandacht aan de formele structuur en systematisch optredende betekenismomenten van continu en discontinu gevormde afleidingen. Het zwaartepunt komt hierbij te liggen op de bespreking van vormen die in het hedendaags wfri. productief zijn.

In die gevallen waar incidenteel in het wfri. gebruikte afleidingen uitsluitend of vrijwel uitsluitend te karakteriseren zijn als algemeen ndl.formaties, hebben wij er van afgezien een volledige opsomming te geven van betekenismomenten. Wij menen in dergelijke gevallen te mogen volstaan met verwijzingen naar ndl. bronnen, voornamelijk naar het WNT.

In hoofdstuk 6 geven we een samenvattend overzicht van in het wfri. productieve afleidings- en transpositieprocédés.

4.1. Afleidingen met substantivisch karakter

4.1.1. Formaties op *-(d)eraai*, waarbij we de volgende typen onderscheiden:

4.1.1.1. basis : de stam van een verbum

betekenis: in concreto duidt de afleiding op een bedrijfsgebouw/-ruimte of op een onbepaalde substantie, b.v. *bakk-eraai* "bakkerij" *priek-eraai* "gemorste substantie; b.v. *ruim die priek-eraai es op*" (*prieke* "morsen", Ka. 2); *swel-deraai* "zweren, zweertjes; b.v. *je hewwe puur swel-deraai in je nek*" (*swelle* "zweren", Ka. 2).

4.1.1.2. basis: de stam van een verbum of verbale koppeling.

betekenis: in abstracta duidt de afleiding op een sector van bedrijf of recreatie; voorts duidt de afleiding op de door de basis genoemde handeling en geeft daaraan veelal een duratief of frequentatief karakter. Dikwijls heeft de afleiding tevens een peioratief moment, b.v. *bouw-eraai* "tuinbouw; het verbouwen"; *visser-eraai* "visserijwezen; het vissen"; *voef(t)bal-deraai* "voetbalsport; het voetballen"; *uitzoek-eraai* "uitzoekwerk"; *gaster-reer-deraai* "het gasteren" (W.O.N. 4, 70); *donder-deraai* "gedonder, geduvel" (W.O.N. 9, 126); *priek-eraai* "gemors" (*prieke* "morsen", Ka. 2); *skarrel-deraai* "gescharrel"; *voor-de-gek-houw-eraai* "voor-de-gek-houderij".

Opm. 1 Dikwijls hebben *-(d)eraai*-afleidingen van verbale koppelingen een improviserend karakter, hetgeen o.a. moge blijken uit de volgende ook in het

gesproken ndl. gangbare gelegenheidsformaties: *ik houw niet van die geleerdoenderaai* "van dat geleerd gedoe"; *wat kouw je voor al die boekelezerail*; *die rotknul altijd met z'n voor-de-gek-houweraai*; *ik ben onderhand uitkeken op André van Duin met z'n gekkebekketrekeraai*; *ik doen niet an koffiedikkoikeraai*.

Opm. 2 Het ndl. kent nog afleidingen als *voogdij*, *ambtenarij*, *abdij*, *slavernij*, *hovaardij* enz., formaties met een substantief als basis en met verschillende betekenismomenten. (zie WNT VI, 1396-1399; De Vooys, blz. 219-220; Schonfeld, § 181. d.)

Bedoelde formaties zijn in het wfri. beslist improductief. Als deze algemeen ndl. afleidingen in het wfri. al gebezigd worden, dan hebben ze in het dialect hetzelfde betekenismoment als in het ndl.

4.1.2. Formaties op *-aar/-e)naar*; *-(d)er* (niet na toponiemen). We onderscheiden de volgende typen:

4.1.2.1. basis: een substantivum;

suffix: *-(e)naar*

betekenis: de afleiding duidt op een persoon die op de een of andere wijze in relatie staat tot het door de basis genoemde.

Dit type is in het wfri. improductief, vandaar dat we slechts kunnen wijzen op algemeen ndl. formaties als *kunst-enaar*; *ambt-enaar*; *weduw-naar*; *skuld-enaar* "schuldenaar".

4.1.2.2. basis: een substantivum; suffix *-aar* of *-er*, een woordgroep bestaande uit een adjectivum of numerale + substantivum; suffix *-(d)er*.

betekenis: de afleidingen of de afleidingen door samenstelling of samenkoppeling duiden op substanties met het door de basis genoemde, b.v. *lepelaar* "lepelaar (vogel)"; ook: *draineerwerktuig met lepelvormig blad*; *binnevetter* "binnenvetter" (basis: *binnevet*); *hommer* "vis met hom"; *kuit* "vis met kuit"; *dikpoiper* "uit met dikke pijp of steel"; *ienblader* "(tulpe)plant met slechts een blad"; *driewieler* "driewieler"; *voifraaier* "machine die vijf rijen of regels tegelijk plant of inzaait".

Tot deze in het wfri. vrijwel improductieve categorie rekenen we ook afleidingen van een numerale, b.v. *tachtiger* "tachtigjarige". In dit geval duidt de afleiding op een substantie met het gedeeltelijk door de basis genoemde.

4.1.2.3. basis: de stam van een verbum of verbale koppeling

suffix: *-aar* of *-(d)er*

betekenis: de afleidingen duiden op nomina agentis of nomina patientis, b.v. actief: *koetelaar* "tobber, prutser" (*koetele* "tobben, prutsen", Ka. 2); *meddelaar* "tobber, prutser" (*meddere* "tobben, prutsen", Ka. 2); *te(i)kenaar* "tekenaar"; *glouwer* "gluurder" (*glouwe* "gluren", Ka. 1); *prieker* "morser" (*prieke* "morsen", Ka. 2); *opsmeerder* "vleier" (*opsmere* "vleien"; Ka. 2); *mammer* "koe die geneigd is eigen spenen of die van een ande-

re koe leeg te zuigen" (*mamme* "aan speen of tepel zuigen", La 186); *weldoender* "weldoener", *ofslaander* "afslager" (W.O N 2, 114); *skakelaar* "schakelaar"; *zelfdekker* "soort bloemkool die zelf met zijn blad de bloem afdekt".

passief: *pôter* "pootardappel", *bekroônder* bekroond dier" Ka. 1); *thuis-haalter* "pleegkind" (Ka. 2); *overmelker* "koe die twee jaar niet gekalfd heeft en aan een stuk door wordt gemolken" (Ka. 2); *ophanger* "stuk vlees of spek dat in de schoorsteen wordt gehangen om gerookt te worden" (Ka. 2).

De afleidingen vormen ook nomina actionis ter aanduiding van een al dan niet hoorbaar en/of zichtbaar momentaan gebeuren, b.v.

flopper "klapzoen" (*floppe* "flappen, klappen"); *swuper* "zwieper" (*swupe* "zwiepen"); *teugendaaler* "tegenvaller" (*teugendaale* "tegenvallen, tegenlopen").

Een enkele maal vormt de afleiding een nomen patientis ter aanduiding van een niet hoorbaar en/of zichtbaar momentaan gebeuren, b.v.

teugenopziender "werk waar men tegen opziet".

4.1.2.4. basis: adverbiale koppeling of verbinding;

suffix: *-er*

betekenis: de afleidingen noemen namen van substanties die een handeling verrichten of waarmee een handeling verricht kan worden, b.v.

vroegopper "iemand die vroeg opstaat";

rechtuiters "schaatsen voor het rechtuit of hardrijden."

4.1.3. formaties op *-(er)d* (na verbaalstam)

basis: verbaalstam

betekenis: in concreto noemen de afleidingen op expressieve wijze namen van substanties die de door de basis uitgedrukte handeling verrichten; de meeste formaties hebben tevens een peioratief moment; sommige hebben tevens een ironiserend moment. Het type is in het wfri. (evenals in het gesproken ndl) productief;

vgl.

niet-peioratief: *brommerd* "bromvlieg, bromfiets"

peioratief: *dranzerd* "(dwingerige) huiler" (*dranze* "(dwingerig) huilen", Ka. 1), *peëuwerd* "huiler, zaniker" (*peëuwe* "huilen, zaniken", Ka. 2); *bobberd* "stijfkop, mopperaar" (*bobbe* "mokken, stijfkoppig zijn", Ka. 2); *mieskerd* "bemoeial, kieskeurig iemand (met eten) (Kl. P. 53) (*mieske* "zich overal mee bemoeien; kieskeurig zijn met eten").

ironiserend: *wat 'n sprekerd is die man*

In abstracto noemen de afleidingen op expressieve wijze het door de basis aangeduide gebeuren,² b.v. *flopperd* "klapzoen" (*floppe* "flappen, klap-

2. Vgl. Fleischer, blz 130, 2 2 7

pen”) *pakkerd* “dikke zoen”; *loeierd* “harde trap (voetbalterm)” (*loei*ere “hard trappen”).

Opm. Soms worden substantiva met de uitgang -er op expressieve wijze verzwaard d.m.v. het suffix -d, b.v. *stumperd* “stumper(d)”; *knoeperd* “groot, log mens, dier of ding”.

4.1.4. Formaties op -erd (na adjectiva)

basis: een adjectivum;

betekenis: de afleidingen noemen op enigszins subjectief-waarderende wijze namen van personen, dieren of zaken die de door het basis-adjectivum uitgedrukte al dan niet peioratieve eigenschap hebben, b.v. *roikerd* “rijk-aard”; *besterd* “best of groot mens, dier of ding”; *leukerd* “zonderling, wat eigenaardig persoon” (*leuk* “zonderling”, La. 21, 55); *langerd* “lang mens, dier of ding” (W.O.N. 4, 69); *kladdigerd* “smerig mens, dier of ding” (W.O.N. 7,20); *grôterd* “groot mens, dier of ding”; *gierigerd* “gierigaard”; *valserd* “valsaard”

Opm. 1 We hebben de indruk dat in het wfri. frequenter dan in het ndl. -erd afleidingen worden gebezigd met een geprefigeerd of gesuffigeerd adjectivum als basis. Zo hebben we de volgende formaties wel in het wfri., echter niet in het ndl. horen bezigen: *onwoizerd* “onwijs, dwaas persoon”; *kepottigerd* “kapot voorwerp”; *kinderachtigerd* “kinderachtig persoon”; *groôskerd* “groots, trots, verwaand persoon” (*groôsk* “groots, trots, verwaand”, Ka. 1); *voorlekerd* “voorlijk mens, dier of plantje”; *langzamerd* “langzaam persoon; in de zin: *ik fiets gien meer mee met die langzamerd*”; *uithoinigerd* “gekdoend, aanstellerig persoon”; *skoinhoiligerd* “schijnheilig iemand”.

Opm. 2 Bij uitzondering worden in het wfri. afleidingen op -aard gebezigd, b.v. *dronkaard*, *lafaard* (naast de meer gebruikelijke vormen *dronkelap*, *lafbek*). Deze uitzonderingen op de regel (zie Karsten 1, § 80) geven ons aanleiding genoemde -aard-formaties te beschouwen als ontleningen aan het ndl.

4.1.5. Formaties op -(d)er/-(n)der (na toponiemen e.d.), waarbij we de volgende typen onderscheiden:

4.1.5.1. basis: een aardrijkskundige eigennaam of soortnaam;

betekenis: de afleidingen noemen namen van personen die wonen in of afkomstig zijn van het door de basis genoemde b.v.

Twisker, *Blokkerder*, *Hougarpselder*, *Broekerhave(n)der* “persoon wonende te of afkomstig van resp. Twisk, Blokker, Hoogkarpsel, Broekerhaven”; *statter* “stedeling” (W.O.N. 1,102); *buitelander* “buitenlander”.

Opm. 1. We treffen in deze categorie een enkele maal een basis bestaande uit een samengesteld adverbium, b.v. *oôstopper*, *westopper* “persoon wonende aan

Opm. 2. Alleen o.i.v. het ndl. worden in het wfri. soms afleidingen op -aar/-enaar

Opm. Alleen o.i.v. het ndl. worden in het wfri. soms afleidingen op -aar/-enaar gebezigd, b.v. *Tesselaar*, *Hagenaar*, *Weerenaar* (naast *Weeren(d)er*; *Weeren-*

se) “persoon wonende te of afkomstig van resp. Tessel, Den Haag, De Weere”.

4.1.5.2. basis: een aardrijkskundige eigennaam of een daarmee vergelijkbare soortnaam; suffix *-er*

betekenis: de afleidingen vormen namen van producten die afkomstig zijn van of genoemd zijn naar het door de basis genoemde, b.v.

opperdoezers “aardappelsoort die oorspr. vooral te Opperdoes werd verbouwd”; *edammer* “edammer kaas”; *bevelanders* “aardappelsoort die oorspr. vooral in Noord- en Zuid-Beveland verbouwd werd”.

Bij deze groep sluiten zich aan formaties als *stammers* “stamslabonen”; *stokkers* “stokslabonen”; *kanter* “roggebrood dat onder het bakken aan de kant van de oven gelegen heeft” (Ka. 2).

In *oigehoimers* “eigenheimers (aardappelsoort)” treffen we als basis een nominale koppeling.

4.1.5.3. basis: een eigennaam of soortnaam in de vorm van een afkorting of letterwoord; suffix *-er*

betekenis: de afleidingen noemen namen van personen die behoren tot, het opnemen voor, sympathiseren met het door de basis genoemde b.v. *V.V.W.-er* “voetballer of supporter van de voetbalclub V.V.W. (Wervershoof)”; *p.t.t.-er* “persoon werkzaam bij de p.t.t.”; *havo-er* “havo-leerling”; *V.V.D.-er*

4.1.5.4. basis: een soortnaam in de vorm van een substantivum of nominale koppeling; suffix *-er*

betekenis: de afleidingen noemen namen van personen die behoren tot het tijdvak of de afdeling, door de basis uitgedrukt, b.v.

middeleeuwer “middeleeuwer”; *eersteklasser* “leerling van een eerste klas; club of persoon uitkomend in de eerste klasse”.

Opm. De onder 4.1.5.3. en 4.1.5.4. vermelde typen hebben we op grond van hun betekenis behandeld bij de groep toponymische afleidingen. We kunnen niet wijzen op studies waar dit eveneens geschiedt.

4.1.6. Formaties op *-dom*

Dit in het wfri. beslist improductieve suffix komt alleen voor in algemeen ndl. afleidingen.

Als *-dom*-formaties in het wfri. gebezigd worden, dan hebben ze dezelfde structuur als in het ndl., t.w. met een substantivum, een verbaalnomen of een adjectivum als basis, b.v. *mensdom*; *wasdom*; *oigendom* “*eigendom*” (een ingekorte basis treffen we in *bisdome* < bisschopsdom), terwijl ze eveneens dezelfde betekenismomenten hebben als in het ndl. We verwijzen in dit verband voor het ndl. naar het WNT, naar De Vooys, blz. 217, en naar Schönfeld, blz. 201.³

3. Schultink vermeldt alleen terloops een formatie als *rijkdom* (blz. 190). Een aparte bespreking van het type *rijkdom*, *eigendom*, blijft achterwege.

4.1.7. Formaties op *-erik*

Op grond van een aantal onzekerheden m.b.t. de herkomst van sommige *-erik*-formaties⁴ beperken we ons tot doorzichtige afleidingen die alle een adjectivum als basis hebben.

basis: een adjectivum; suffix *-erik*

betekenis: de afleidingen noemen op enigszins subjectief-waarderende wijze namen van personen of dieren die de door het basis-adjectivum uitgedrukte eigenschap hebben, b.v.

gemenerik "gemeen persoon"; *stommerik*; *wat 'n viezerik, dat varken!*

We merken nog op, dat *-erik* in het wfri. vrijwel improductief is en dat het slechts een enkele maal in algemeen ndl. formaties wordt gebezigd.

4.1.8. Formaties op *-es*

basis: een substantivum ter aanduiding van een mannelijk persoon; suffix *-es*

betekenis: na een substantivum op *-aar* of *-er* hebben de afleidingen de volgende betekenis:

vrouwelijk pendant van de door de basis genoemde mannelijke persoon, b.v.

lerares; *onderwoizeres* "onderwijzeres"; *zangeres*.

Na een substantivum niet uitgaande op *-aar* of *-er* hebben de afleidingen de volgende betekenis: echtgenote van of vrouwelijke pendant van de door de basis genoemde man, b.v.

prinses; *kastelaines* "kasteleines".

We merken nog op, dat *-es* in het wfri. improductief is en dat het uitsluitend gebruikt wordt in algemeen ndl. afleidingen.

4.1.9. Formaties op *-hoid*

Aangezien in het wfri. *-hoid*-afleidingen met een ongelede basis of met een basis op *-achtig*, *-lek*, *-loôs*, of *-zaam* weinig voorkomen en dan nog uitsluitend als algemeen ndl. formaties, beperken we ons in deze paragraaf tot een bespreking van de in het wfri. zeer productieve groep *-hoid*-formaties met een basis op *-ig* of *-(d)erig*. Wel merken we nog op, dat de in de aanhef genoemde improductieve *-hoid*-formaties dezelfde structuur vertonen als in het ndl., t.w. met een substantivum, adjectivum, adverbium of numeraal als basis, b.v. *menshoid* "mensheid"; *waarhoid*, *waared* "waarheid"; *blindhoid* "blindheid"; *zekerhoid* "zekerheid"; *gekhoid*, *gekked* "geekheid, grapje"; *kinderachtighoid* "kinderachtigheid"; *mogelekhoid* "mogelijkheid"; *werkeloôshoid* "werk(e)loosheid"; *gehoorzaamhoid* "gehoorzaamheid"; *overhoid* "overheid"; *ienhoid* "eenheid", terwijl ze eveneens dezelfde betekenis hebben als in het ndl. We verwijzen in dit verband voor het ndl. naar het WNT VI,441-442, naar De Vooys, blz. 218-219, naar Schönfeld § 166.e, en naar Schultink, hfdst. 5, § 1.

4. Vgl. Schönfeld, blz. 227, opm. 1.

4.1.9.1. *-hoid*-formaties met het morfeem *-ig*

4.1.9.1.1. basis: adjectivum (bestaande uit substantivum + *ig*) of substantivum; suffix *-hoid* of *ighoid*.

betekenis: de afleiding noemt op een al dan niet subjectief-relativerende wijze een hoedanigheid en heeft vaak tevens een concretiserend moment ter aanduiding van een betrekkelijk bepaalde substantie, b.v.

pruttighoid "modderigheid; modderige substantie" (*pruttig* "modderig", Ka. 2); *roestighoid* "roestigheid; roestige substantie".

Naast *askighoid* "asrommel, as-achtige substantie" hebben we het adjectivum **askig* nooit horen of zien gebruiken, zodat men in dit geval de afleiding kan ontlenen als *ask-ighoid*, met het "stapelsuffix" *-ighoid*.

4.1.9.1.2. basis: adjectivum (bestaande uit: adjectivum al dan niet + *ig*); suffix *-hoid* of *-ighoid*.

Daar in het wfri. afleidingen als *kouwig*, *speulsig*, *douwig*, *laksig*, *mooig*, *onwozig*, *benauwdig* enz. "resp. (min of meer) koud, doof, laks, mooi, onwijs, benauwd enz." zeer gebruikelijk zijn, kunnen we de formaties *kouwichoid*, *speulsighoid*, *douwichoid*, *laksighoid*, *mooighoid*, *onwozighoid*, *benauwdighoid* enz. op grond van hun betekenis opvatten als *-hoid*-afleidingen van adjectiva op *-ig*, maar ook als afleidingen met het "stapelsuffix"-*ighoid*. Vormen als *koudhoid*, *doufhoid*, *lakshoid* enz. zijn nl. in het wfri. hoogst ongebruikelijk.⁵

betekenis: de afleiding noemt op een al dan niet subjectief-relativerende wijze een hoedanigheid; sommige afleidingen hebben tevens een concretiserend moment ter aanduiding van een betrekkelijk onbepaalde substantie, b.v. *kouwichoid*, *douwichoid*, *laksighoid*, *mooighoid*, *onwozighoid*, *benauwdighoid* "resp. het min of meer koud, doof, laks, mooi, onwijs, benauwd zijn"; *nattighoid*, *viezighoid*, *groenighoid* resp. "het min of meer nat, vies of groen zijn; ook: min of meer natte, vieze, groene substantie"; *misselekighoid* "het min of meer misselijk zijn".

4.1.9.1.3. basis: adjectivum (bestaande uit de stam van een verbum of verbale koppeling + *ig*); suffix *-hoid*

betekenis: de afleiding noemt op een niet sterk subjectief-relativerende wijze een hoedanigheid, b.v.

anhalighoid "aanhaligheid"; *inhalighoid* "inhaligheid"; *hardhorighoid* "hardhorendheid".

4.1.9.2. *-hoid*-formaties met het morfeem *-(d)erig*

4.1.9.2.1. basis: adjectivum (bestaande uit substantivum + *(d)erig*) of substantivum; suffix *-hoid* of *-(d)erighoid*

betekenis: de afleiding noemt op een sterk subjectief-relativerende wijze een hoedanigheid en heeft vaak tevens een concretiserend moment ter aanduiding van een betrekkelijk bepaalde substantie, b.v.

5. Vgl. de opmerkingen voor het wa., blz. 189.

prutterighoid “modderigheid, min of meer modderige substantie”; *roestighoid* “het min of meer roestig zijn; min of meer roestige substantie”.

Er kunnen ook zonder dat er een adjectivum op *-(d)erig* gangbaar hoeft te zijn, rechtstreeks van een substantivum afleidingen op *-(d)erighoid* gevormd worden, zodat men in zulke gevallen van het “stapelsuffix” *-(d)erighoid* kan spreken. We illustreren dit met de volgende, letterlijk door ons opgetekende dialogen:

“Hoe is 't, Dirk, lout de zaak 'n beetje? ”

“Skikt wel, 'k most alliendig efkes meer resteranterighoid hewwe.” “ruimte, klandizie voor het restaurant”.

“Hoe vind jij zukke pluze “pluche” stoele? ”

“Niks voor moin, ik houw niet van die pluzerighoid”.

4.1.9.2.2. basis: adjectivum (bestaande uit adjectivum al dan niet + *(d)erig*); suffix *-hoid* of *-(d)erighoid*.

betekenis: de afleiding noemt op een sterk subjectief-relativerende wijze een hoedanigheid; sommige afleidingen hebben tevens een concretiserend moment ter aanduiding van een betrekkelijk onbepaalde substantie, b.v.

nuwerwiserighoid “het min of meer nieuwerwets zijn”; *groôskerighoid*

“het min of meer groots, trots, verwaand zijn” (*groôsk* “groots, trots, verwaand”, Ka. 1); *triesterighoid* “het min of meer triest zijn”; *natterighoid*

“het min of meer nat zijn; ook: min of meer natte substantie”; *rulderighoid*

“het min of meer rul zijn; ook: min of meer rulle substantie”; *verliefderighoid*

“het min of meer verliefd zijn” (W.O.N.3,87) Er kunnen ook zonder dat er een adjectivum op *-(d)erig* gangbaar hoeft te zijn, rechtstreeks afleidingen op *-(d)erighoid* gevormd kunnen worden, zodat men in zulke gevallen van het “stapelsuffix” *-(d)erighoid* kan spreken, b.v. *ik houw niet van die ouwerwisse roomserighoid* “van dat ouderwets rooms gedoe”.

4.1.9.2.3. basis: adjectivum (bestaande uit een stam van een verbum of verbale koppeling + *(d)erig*); suffix *-hoid*

betekenis: de afleiding noemt op een sterk subjectief-relativerende wijze een hoedanigheid; sommige afleidingen hebben tevens een concretiserend moment ter aanduiding van een betrekkelijk onbepaalde substantie, b.v.

anhaalderighoid “het min of meer aanhalig zijn”; *inhaalderighoid* “het min of meer inhalig zijn”; *sweetilderighoid* “het min of meer zwaartillend zijn”; *stinkerighoid* “het min of meer stinken; ook: min of meer stinkende substantie, b.v. *trap niet in die stinkerighoid*”; *snoeperighoid* “het min of meer snoepachtig zijn; ook: snoepachtige substantie, snoepgoed, b.v. *zit er nag wat snoeperighoid in 't trommeltje? ”*

4.1.10. Formaties op *-in*

basis: een substantivum ter aanduiding van een mannelijk persoon of van een mannelijk dier; suffix *-in*.

betekenis: is de basis de naam van een mannelijk persoon, dan hebben de

afleidingen de volgende betekenis: vrouwelijke pendant van de door de basis genoemde mannelijke persoon, b.v. *vriendin*, *Friezin*; *negerin*; sommige formaties hebben tevens het betekenismoment echtgenote van de door de basis genoemde man, b.v. *koningin*, *boerin*. Is de basis de naam van een mannelijk dier, dan hebben de afleidingen de volgende betekenis-momenten: wijfje van het door de basis genoemde mannelijk dier of vrouwelijk exemplaar van het door de basis genoemde dier, b.v. *leeuwinn*; *berin*. We merken nog op dat *-in* in het wfrl improductief is en dat het uitsluitend gebruikt wordt in algemeen ndl afleidingen.

4.1.11. Formaties op *-ing* / *-(e)ling*

We beperken ons in deze paragraaf tot het bespreken van doorzichtige afleidingen op *-ing* / *-(e)ling*.

4.1.11.1. basis: een substantivum of gesubstantiveerd adjectivum; suffix *-ing* / *-(e)ling*

betekenis: de afleidingen duiden op substanties die afkomstig zijn van of behoren bij⁶ het door de basis genoemde, b.v. *vreemdeling* "iemand uit den vreemde, buitenlander", *walling* "afgemaaid gras afkomstig van de begroeiende walkant van akkers" (De Vr. 104); *hueling* "huelbandje"; *toonlings* "teenbandje".

Opm. Een groep veelal ondoorzichtige formaties op *-ing* / *(e)ling* noemt namen van (kleine) dieren, munten en andere substanties, b.v. *bonsing* of *bonseling* (naast *bon(g)sem*) "bunzing"; *wezeling* (naast *wezel*) "wezel"; *hering* "haring", *skelling* "schelling"; *wapeling*⁷ "hete zeepsop, afwaswater" (Ka 2)

4.1.12.2. basis: een adjectivum; suffix *-(e)ling*

betekenis: de afleidingen duiden op subjectief-waarderende wijze op personen of dieren die de door de basis genoemde eigenschap bezitten; de afleidingen hebben tevens een peioratief moment, b.v.

lammeling "lammeling, ook m.b.t. een dier, b.v. van een paard: *die lammeling wou gien poôt meer verzette*", *stommeling*, *dooieling* "dooie diender; ook m.b.t. een dier, b.v. van een futloze hond: *die dooieling blaft gieniens as er vreemd volk komt*"; *a(m)parteling* "zonderling persoon".

Opm. Schultink, 207, ziet in ndl. *lieveling* een afleiding van het adjectivum "lief", Fleischer, 143, gaat voor het hgd. *Liebling* uit van het verbum *lieben*. Wij menen aan de opvatting van Fleischer de voorkeur te moeten geven en wel op grond van de betekenisomschrijving die Van Dale geeft "persoon die men hartelijk liefheeft (dus niet: een persoon die lief is), gunsteling; op onbillijke wijze bevoorrecht persoon".

4.1.11.3. basis: een verbaalstam; suffix *-(e)ling*.

betekenis: de afleidingen vormen namen van personen of gewassen die de

6. Vgl. Schonfeld, § 170.

7. Boek., 2, ziet in *wapeling* een afleiding van fri. *wapel* "water"

door het intransitieve basisverbum genoemde handeling moeten verrichten of die de door het transitieve basisverbum genoemde handeling moeten ondergaan; vgl.

actief: *volgeling*

actief of passief: *leerling*

passief: *annemeling* "aannemeling"; *doupling* "dopeling"; *zaailing*.

Opm. Een geïsoleerde betekenis hebben de formaties *verrekkeling* en *verdommeling* "ellendeling".

4.1.11.4. basis: een numerale cardinale, suffix *-ling*

betekenis: de afleidingen duiden op substanties die het door de basis genoemde aantal vormen of van het door de basis genoemde formaat zijn, b.v.

tweling "tweeling"; *voifling* "vijfing";

drieling "drieling"; ook: bepaald (klein) formaat ui of aardappel "

Opm. 1 In één geval treffen we een *-eling*-afleiding met als basis een numerale ordinale, t.w. in *eersteling* "eersteling; ook: bepaald aardappelras" We kunnen de betekenis als volgt omschrijven: de afleiding duidt op een substantie die t.o.v. gelijksoortige substanties de door de basis genoemde rangorde inneemt.

Opm. 2 *Achteling* "grof wittebrood bestaande uit acht delen" (Ka 1) wordt kennelijk gevoeld als een afleiding van acht. Boek 2, blz. 4, wijst echter op de oudere vormen *achterling*, *afterling* en merkt op: "Dit brood draagt waarschijnlijk die naam, omdat het gebakken wordt van het grofste deel van het meel dat als het gebuild wordt, door het achterste en grofste gaas om de buil valt". We zouden hier dan – bij uitzondering – te maken hebben met een afleiding van een adverbium.

Opm. 3 Ndl. *enkeling* wordt in het wfri. vervangen door *enkel(d)e*, b.v. 'n *enkel(d)e wist 't te redden*.

We merken tenslotte nog op, dat *-ing* of *-(e)ling* in het hedendaags wfri vrijwel improductief is en dat het slechts enkele malen voorkomt in formaties die niet algemeen ndl. zijn

4.1.12. Formaties op *-ing* (uitsluitend na verba)

Het suffix *-ing* vormt afleidingen met verschillende betekenismomenten, waarbij zich het verschijnsel voordoet dat in zeer veel gevallen dezelfde formaties in verschillende betekenis categorieën zijn onder te brengen.⁸ Wij hebben dan ook terwille van de duidelijkheid de meeste voorbeelden in het zinsverband gegeven.

basis: stam van een verbum of verbale koppeling; suffix *-ing*.

betekenis: we onderscheiden de volgende betekenis categorieën.

4.1.12.1. de afleiding vormt nomina actionis die het door de basis genoemd,

8. Vgl. voor hgd. -ung-afleidingen Fleischer, 159.

al dan niet op een object gericht, niet-momentaan gebeuren aanduiden, b.v.

*ze wazze op de brulleft niet erg rap met de bediening; hai het altemet 'n leuke uitdouwing*⁹ “een eigenaardige, rare opmerking”; *ik kroig allemaal van die snaaiings in m'n buk* “snijdende pijnscheuten in mijn buik”; *je zitte deer op de trekking* “op de tocht” (*trekke* “tochten”, Ka. 2); *ze kroigt 'n opstieming om niks* “ze bloost plotseling, krijgt een plotselinge bloedaandrang” (*opstieme* “plotseling warm worden, blozen, een bloedaandrang krijgen”; Ka.2) *te(n)toônstelling*.

- 4.1.12.2. de afleiding vormt nomina actionis die aanduiden dat het door de basis genoemd, niet-momentaan gebeuren tot een toestand leidt,¹⁰ b.v. *verzwakking; versterking*.

- 4.1.12.3. de afleidingen vormen substantiva die het al dan niet tastbare resultaat aanduiden van het door de basis genoemd niet-momentaan gebeuren of van het ondergaan van dit gebeuren, b.v. *deer zit 'n verdikking; de opstelling van de elftalle; de lading begon te skuiven; ze benne klaar met de verkaveling*.

- 4.1.12.4. de afleiding vormt namen van een groep van personen of van (een deel van) andere substanties die de door de basis genoemde niet-momentane handeling verrichten of waarmee de door de basis genoemde niet-momentane handeling verricht wordt of kan worden, b.v.

de verga(de)ring wou hem as voorzitter; je moete de hoining “heining, heg” *nag knippe; hai zakte deur de zitting van de stoel; je moete niet op de le(u)ning zitte gaan; de bekleiding van die stoele is al weer kepot; de skuit loit op de helling; de skutting is omwaaid*.

We merken nog op dat *-ing* in het wfri. vrijwel improductief is.

- Opm. In enkele gevallen is naast de *-ing*-formatie het basisverbum niet (meer) gangbaar, b.v. *gaaing* “gading”; *hoining* “heining, heg”; *ginning* “begin; in de zegswijze: *d'r is gien ginning in te kroigen*”.

- 4.1.13. Formaties op *-ker*.

basis: het hedendaags taalgevoel ervaart de basis als een substantivum, het suffix als *-ker*.¹¹

betekenis: de afleiding duidt op de persoon die het door de basis genoemde beheert of exploiteert. We kunnen slechts wijzen op de wsch. aan het fri. ontleende formaties *kooiker* en *iemker* “imker”.

- 4.1.14. Formaties op *-(e)nis* / *-(n)as*

basis: een verbaalstam; in sommige gevallen kan de basis ook worden opgevat als een participium² (b.v. *geskiedenis* “geschiedenis”) of als een infini-

9. Vgl. Boek. 2, 473; Bouman, 109.

10. Vgl. voor het hgd. Fleischer, 157, (3).

11. Voor onze zienswijze op het ontstaan van *-ker*-formaties verwijzen we naar hfdst. 3, § 3.1.19. opm.

tivus (b.v. *begrafenis*);¹² het suffix heeft de vorm *-(e)nis*, bij uitzondering *-(n)əs*, t.w. in *kennəs* "kennis", of de door assimilatie ontstane vorm *-əs*, t.w. in *vulləs* "vuilnis".

betekenis: de afleiding duidt op een gebeuren, een handeling of een toestand als resultaat of gevolg van het gebeuren of de handeling uitgedrukt door de basis, b.v. *groetenis* (naast *groete*) "groeten" (Ka. 1), *verkouwenis* (naast *verkoudheid*) "verkoudheid" (Ka. 2) *begrafenis*.

De verbale afleidingen kunnen een actief of passief moment hebben, b.v. actief: *geskiedenis* "wat geschiedt, wat geschied is", passief. *kennəs* "iemand die, iets dat gekend wordt".

Bovendien kunnen sommige formaties een concretiserend moment hebben ter aanduiding van een persoon of zaak, b.v. *kennəs* "iemand die men kent"; *gevangenis* "gevangenisgebouw", *hindernis*, b.v. *de hindernis of breke*

Opm. 1 Bij uitzondering treffen we als basis een adjectivum, t.w. in *vulləs* "vuilnis", een afleiding die een collectieve substantie noemt, en in *duister-nis*, een afleiding die een toestand noemt.

Opm. 2 Een slechts gedeeltelijk doorzichtige formatie treffen we in *wildernis*; gezien de onzekere etymologie van het element "wilder", is het verklaarbaar dat Schultink, wiens dissertatie gebaseerd is op een synchronische taalbeschouwing, de formatie *wildernis* niet in zijn register heeft opgenomen

We merken nog op, dat het suffix *-(e)nis* / *-(n)əs* in het wfri. improductief is en — op enkele uitzonderingen na — alleen wordt gebezigd in algemeen nld afleidingen

4.1.15. Formaties op *-se*

basis: een toponiem of een plaatsaanduidend substantivum in algemene zin; soms is de basis een ingekort toponiem, al dan niet fungerend als aanduiding van een mannelijk persoon (b.v. 'n *Deense*, 'n *Westfriesse*, 'n *Duitse*, 'n *Engelse*)

betekenis: de afleiding duidt doorgaans op een vrouw afkomstig uit de plaats die of het gebied dat door de basis (gedeeltelijk) genoemd wordt, b.v.

'n *Amsterdamse*, 'n *Engelse*, 'n *buitelandse*.

We merken op dat *-se*-formaties in het wfri. zelden gebezigd worden; doorgaans wordt ook ter aanduiding van een vrouwelijk persoon de mannelijke vorm gebruikt,¹³ b.v. *ze is 'n Westfries*, 'n *Amsterdammer*, 'n *Duitser*, 'n *buitelander*, 'n *Hougarpselder*

In de volgende gevallen is *-se* het gangbare suffix:

a) ter onderscheiding van formaties op *-man*, b.v. *Engelse*, i.p.v. *Engels-*

12 Vgl Schonfeld, 212.

13. Vgl Langedijk, H., *Hé, is dat Westfries?* blz 130, 877

man, of wanneer in een bepaalde kontekst het gebruik van de mannelijke vorm lachwekkend zou klinken, b.v. *hai is trouwd an 'n Deense, 'n Zweedse* (dus niet *an 'n Deen, an 'n Zweed*)

- b) wanneer de vorm van de basis geen afleiding op -er verdraagt, waarbij we aantekenen, dat met de -se-formatie zowel een vrouw als een man wordt aangeduid, b.v. *Helderse* "vrouw of man uit Den Helder", *Polderse* "vrouw of man uit de polder, 1 c. Anna-Paulowna (polder)".

Opm. Formaties met de betekenis "echtgenote van de door de basis genoemde man" zoals ndl. *domineese, kasteleins*¹⁴ zijn in het wfri. niet gebruikelijk. Ze worden vervangen door een samenstelling met als 2e lid -*vrouw* of -*juffrouw*, b.v. *kastelomsvrouw, domeniesjuffrouw* (Kl P. 62)

4.1.16. Formaties op -sel / -eles

basis: een verbaalstam, suffix -sel, in veelal verouder(en)de formaties: -eles

- 4.1.16.1 betekenis: de afleiding duidt in abstracto op het niet stoffelijk resultaat of product van de door de basis genoemde handeling, b.v. *verzinsel*, of de afleiding duidt aan dat de door de basis genoemde handeling moet worden verricht, b.v. *reisel* "raadsel"

- 4.1.16.2. de afleiding duidt in concreto op het stoffelijk resultaat of product van de door de basis genoemde handeling, b.v.

zaagsel (vero. *zageles*) "zaagsel" (Ka. 2), *plussel* "meelbeslag" (*plusse* "plutsen, klutsen", Ka. 2), *spaaisel* "spuwsel, braaksel", (*spaaie* "spuwen, braken", Ka. 2); *verzogselfjes* "laatste melkdruppels die door de zeef zijgen" (Ka. 2)

- 4.1.16.3. of de afleiding duidt op een voorwerp of substantie waarmee men de door de basis genoemde handeling verricht, b.v.

dessel "deksel", *witteles* "witsel", (Ka. 2) *stremsel* (vero. *stremmeles*) "stremsel" (Ka. 2); *stoisel* "stijfsel".

Opm. De formatie *skepsel* wordt ook gebezigd ter aanduiding van een onaangenaam persoon.

We merken nog op dat -sel in het wfri. improductief is en dat we voor afleidingen met een abstracte betekenis uitsluitend op algemeen ndl. formaties kunnen wijzen.

4.1.17. Formaties op -skap / -skip

- 4.1.17.1. basis: een substantivum of nominale koppeling ter aanduiding van een persoon

betekenis: de afleiding duidt op de door de basis genoemde status of functie van een persoon of op de door de basis genoemde al dan niet innerlijke relatie tussen personen, b.v.

priesterskap, heerskip "pachtheer" (La. 40, 208) (met geïsoleerde betekenis: (vreemd) heerschappij), *viendskap* "vriendschap"; (*ge)zelskip* "gezel-

14. Zie Schonfeld, § 180.

schap" (Ka.1); *buurskip* "buurschap; relatie als buur" (W.O.N.6,145); *ouwekennisship* "relatie als oude kennissen".

4.1.17.2. basis: een substantivum (niet ter aanduiding van een persoon).

betekenis: we kunnen opmerken, dat de formaties zowel een abstracte als een min of meer concrete betekenis kunnen hebben, b.v.

'n mooi landskap; an de muur hong 'n landskap. Formaties als *waterskap* en *preduktskap* hebben het betekenismoment "instelling, bestuurslichaam", en ook: "personen die deel uitmaken van deze instelling of dit bestuurslichaam".

4.1.17.3. basis: een adjectivum of participium²

betekenis: de afleiding noemt een toestand, te omschrijven als: het zijn van wat door de basis wordt uitgedrukt, b.v.

beterskap "beterschap"; *bloiskip* "blijdschap"; *gevangenskap* "gevangenschap".

4.1.17.4. basis: een verbaalstam of infinitivus

betekenis: het hier bedoelde type laat zich moeilijk in algemene zin omschrijven, daar er dikwijls sprake is van betekenis-isolering. In de overige gevallen kunnen we de formaties omschrijven als: het resultaat van het door de basis genoemde, b.v. *heugenskap* "heugenis"; dat wat men zich heugt" (De Vr. 74); *wetenskap* "dat wat men weet". Daarnaast duidt *wetenskap* op het collectivum "wetenschapsbeoefenaar". In *weddeskap* (naast *weddingskap*¹⁵) "weddenschap" zit het moment verrichten van het door de basis genoemde".

Opm. Slechts gedeeltelijk doorzichtige formaties treffen we in *warship* lett. "waardschap; in het wfri. "logeerpartij" (Ka. 2); *boōskip* "boodschap" (Ka. 1); *gereeskip* "gereedschap" (W.O.N.8,33).

We merken nog op dat het suffix *-skap / -skip* in het wfri. improductief is en dat het — op enkele uitzonderingen na — alleen wordt gebezigd in algemeen ndl. formaties.

4.1.18. Formaties op *-st*¹⁶

basis: een verbaalstam¹⁷

betekenis: de afleiding duidt op het resultaat of de toestand, ontstaan door wat de basis noemt ofwel de afleiding duidt op de door de basis genoemde handeling.

anwenst "aanwensel" (Ka. 1) *verlangst* (naast *verlangen*) "verlangen" (Ka. 2); *winst*; *dienst*; *bedingst* (naast *beding*) "beding; vooral in de combinatie: *onder gien bedingst*"; *teēlst* (naast *teēlt*) "teelt".

We merken nog op dat *-st* in het wfri. improductief is en dat de niet (meer)

15. Vgl. wa. *weddingskap*, 188.

16. De Vooys schenkt voor het ndl. geen aandacht aan dit suffix.

17. In *von(d)st* "vondst" treffen we bij uitzondering een (vero.) verbaalnomen als basis; zie Schonfeld, 203.

in het ndl gangbare vormen *anwenst*, *verlangst*, *bedingst* en *teëlst* nog vooral door oudere dialectsprekers worden gebezigd.

4.1.19. Formaties op *-ster*

basis: een verbaalstam

betekenis: de afleiding duidt op een vrouwelijk persoon die de door de basis genoemde handeling of taak pleegt te verrichten, b.v. *pelster* "(bol-len)pelster", *werkster*; *huishou(d)ster*, *skroifster* "schrijfster"; *verkoupster* "verkoopster"; *verpleegster*.

Opm. 1 Bij uitzondering duidt een *-ster*-formatie op een vrouwelijk dier, t.w. in *voe(d)ster* "vrouwelijk konijn".

Opm. 2 *-ster*-formaties met de betekenis "echtgenote van de door de basis genoemde (vak)man" zijn in het wfri. niet gebruikelijk, ze worden vervangen door een samenstelling met als 2e lid *-vrouw*, b.v. *molenaarsvrouw*.

We merken nog op dat in het wfri. alleen *-ster* productief is ter vorming van vrouwelijke persoonsnamen.

4.1.20. Formaties op *-t*

basis: een verbaalstam

betekenis: de afleiding duidt op de door de basis genoemde handeling, op het resultaat daarvan of op het middel daartoe, b.v.

vaart "vaarsloot; in abstracte zin. haast, gang"; *voert* "vaarsloot (achter woningen)"; *teëlt* "het telen, b.v. *de teëlt van bolle*, ook: de opbrengst van het telen, b.v. *ik had van 't jaar 'n beste teëlt*".

Het suffix *-t* is in het wfri. improductief.

4.1.21. Formaties op *-te* / *-t*, *-de*

4.1.21.1. basis: een adjectivum

betekenis: de afleiding noemt op een niet subjectief-waarderende wijze¹⁸ een hoedanigheid of toestand en heeft soms tevens een localiserend¹⁹ of een concretiserend moment ter aanduiding van een betrekkelijk onbepaalde substantie, b.v. *mooite* "mooiheid" (Ka. 2); *oudte* "ouderdom, leeftijd" (Ka. 2); *onruimt(e)* "hinderlijke volte, rommel", *skeeft(e)* "effect (bijlart-term; vgl. *teugenskeeft(e)* "tegeneffect")" (Ka. 2); *laaitte* "luwte" (Ka. 2); *lillekte* "lelijkheid" (Ka. 2), *loufte* "moeheid" (Ka. 2) *zeerte* "pijn; zere plek, b.v. *je hewwe puur zeerte in je nek* "heel wat zere plekken"; *hefde*, *weælde*, (Ka. 2) Het hier bedoelde type is in het wfri. productief.

4.1.21.2. basis: een verbaalstam

betekenis: de afleiding duidt op de door de basis genoemde handeling of op de toestand ontstaan door de handeling uitgedrukt door de basis, b.v.

grauwte "gegrauw, gekijf, met name in de zegswijze: *van nauwte komt grauwte* "gebrek, armoede leidt tot gekijf" (Ka. 2,73); *skaamte*, *beroerte*,

18. Formaties als wfri *mooite*, *lillekte*, zijn kennelijk niet gangbaar in het ndl, vandaar dat ze ontbreken in het register van Schultinks dissertatie

19. Vgl. voor het ndl Schultink, 180

behoefte. Het onder 4.1.21.2. besproken type is in het wfri. improductief.

4.1.22. Formaties op *-(e)tje; -je; -ie; -pie; -sie; -ke* Het diminutief-suffix komt achter woorden van verschillende klassen voor. In vele gevallen is alleen de gediminueerde woordvorm gangbaar, waarbij sprake is van transpositie naar de woordklasse van het substantivum. Samenvattend merken we op dat we de volgende bases aantreffen:

- een substantivum of een groep bestaande uit een voorzetsel + substantivum, b.v. *potje, kooitje, koppie, uitvuisie* “boterham uit het vuistje” (Kl.P. 31)
- een adjectivum b.v.
duntje “bezield wezen of ding dat dun in zijn soort is”; *pittigie* “bezield wezen of ding dat aardig, lief in zijn soort is”; *peersie*²⁰ “paars voorwerpje, b.v. kraaltje”; *verkeerdjes*, b.v. in de zin: *d'r zitte 'n paar verkeerdjes tussen* (hier gebezigd m.b.t. verkeerde stukjes van een leg-puzzle).
- een verbaalstam, b.v.
*bedankie*²¹ “bedankje”; *koupie* “koopje”; *moetje* “gedwongen huwelijk”.
- een infinitief, b.v.
- *braaietjje* “breiwerkje”; *hakentje* “haakwerkje”.
- een adverbium of adverbiale koppeling, b.v. de ook in het ndl. gangbare woorden *toetje* “toespijs”; *uitje* “uitstapje”; *'n heen - en - weertje* “snel heen - en - weer - reisje”.
- een numerale, b.v.
zessies, achies “bloemkool waarvan er resp. zes, acht in een bak gaan”; *'n voifentwintigie* “bankbiljet van vijfentwintig gulden”.
- een pronomen of pronominale koppeling, b.v.
'n dutje en datje “een ditje en datje”; *hoe'ntje hei je kocht? zô'ntje!* “hoe eentje heb je gekocht? zo eentje”
- een prefix²², b.v.
'n missie “miskraam” (Ka. 2); vgl. de zegswijze: *op 'n missie volgt 'n wissie* “na een miskraam mag je gewis rekenen op een normaal verlopende zwangerschap en geboorte”.

20. Vgl. wa. 76.

21. Men kan deze formatie wellicht ook opvatten als een ingekorte afleiding van *bedankwoordje* of *-briefje*; vgl. ook: *rekentje* “rekeningetje”; *wezie* “wezeltje”; *gimpies* “gym(nastiek)schoentjes”; *uitje* “uitstapje”; zie voor het ndl. De Vooys, blz. 203, met de voorbeelden *bankje* “bankbiljetje”; *pasje* “passepartoutje”; hier: *trambiljet*. Uit bovenstaande voorbeelden mag men echter niet concluderen, dat daarnaast een niet-ingekorte diminutiefvorm gangbaar moet zijn; zo zou b.v. naast wfri. *missie* “miskraam” de vorm **miskraampie* hoogst ongebruikelijk klinken.

22. Vgl. ndl. *herretje* “herexamen”; zie Michels, L.C., *Woordwording van affixen*, N.Tg. 50, 79 v.v.

betekenis: we onderscheiden de volgende betekenis categorieën:

- a) verkleinend, b.v. *dochtertje, zeuntje, kalfje, plankie, gèlegou(d)sies* “goudsbloemetjes”.
- b) kleinerend, b.v. *zo'n skoòlmeistertje mient alles beter te weten, wou je 'n oplazer, broertje' flau(w)sie* “flauw grapje”.
- c) positief-emotioneel, b.v.
wat 'n skatje; lekker weertje, vind jij 't ok zô'n pittigje?
- d) het diminutief heeft een min of meer eufemistisch moment of doet dienst als “understatement”, o.a. als uiting van bescheidenheid, b.v. *missie “miskraam”; ik hew maar ién voifse op m'n repport, wou je ok 'n segaartje? hai verdient er 'n pittig sentje bai.*
- e) het diminutief heeft de betekenis van “zoon(tje)” of “dochter(tje)” of in het algemeen van (jonge) representant(e) van de door de basis genoemde familie, b.v.
ben jij niet 'n De Witje, 'n Van Diepentje, 'n Besselinkie? hai is trouwd an 'n De Witje, 'n Besselinkie, 'n Van Diepentje, 't is an 't zien 'n echt Wagemakertje, Beerepoôtje, De Witje.
- f) het diminutief duidt een meisje of vrouw aan, ter onderscheiding van een niet gediminueerde jongens- of mannen naam, b.v. *tante Pietje, buurvrouw Dirkie, m'n zussie hiet Klaaske.*

Opm. 1 Het wfri. kent talrijke woorden die – in een bepaald verband – uitsluitend in de diminutievorm gebezigd worden;²³ b.v. *lessie* “etensrestje” (Ka. 2); *puppie* “beetje”; *huisie* “houten plee” (Ka. 1, 81); *staltje* “deel van de koestel dat des zomers als woonvertrek dienst doet” (Ka. 1, 81); *onderonsie* “onderonsje”. Voort allerlei benamingen van kinderspelen, b.v. *skuilhonkie speule* “schuilhoekje spelen”; *diefie met verlos* ‘diefje met verlos’; *skoòltje speule* “schooltje spelen”.

Opm. 2 De bewering van Karsten (Ka. 1, § 113) dat in het wfri. de diminutiva vooral een verkleinende of kleinerende betekenis hebben en zelden iets liefs of aantrekkelijks uitdrukken, snijdt geen hout. Het gebruik van als “positief-emotioneel” te karakteriseren diminutiva is in het wfri. te vergelijken met dat in het ndl.: mannen en jongens gebruiken ze over het algemeen minder dan vrouwen en meisjes.

We merken nog op dat in het wfri. de diminutiefsuffixen productief zijn, behalve de vormen *-sie* (b.v. *flau(w)sie* “flauw grapje”; *kouksie* “kookzootje”) en *-ke* (b.v. *neuske, popke*)

4.1.23. Formaties met *ge-*

We beperken ons in deze paragraaf tot *ge-* formaties met een voor de hedendaagse taalgebruiker doorzichtige structuur.

4.1.23.1. basis: een substantivum in de pluralisvorm

23. Vgl Ka. 1, § 113

betekenis: de afleiding noemt een groep van twee of meer personen van hetzelfde geslacht of slag, b.v. *gebroeders*, *gezusters*. Dit type is in het wfri. improductief; het wordt alleen gebezigd als ontlening aan het ndl. De ndl. formatie *geburen* luidt in het wfri. *bure*.

4.1.23.2. basis: een verbaalstam

4.1.23.2.1. de afleiding noemt het aanhouden van de door de basis genoemde handeling, of het aanhouden van de door de basis genoemde verbale toestand; in vele gevallen hebben de afleidingen tevens een peioratief moment, b.v. *gekliem* "geklaag" (*klieme* "klagen", Ka. 2); *gekneert* "gezanik; gemopper" (*kneerte* zaniken; mopperen", Ka. 2); *gepriek* "gemors" (*prieke* "morsen"; Ka. 2); *gekladdebutter* "gemors, geknoei" (vgl. 'n *kladdebutter* en het verbum *kladdebuttere*, Ka. 2); *geglouw* "gegluur" (*glouwe* "gluren", Ka. 1); *geskinster* "geschitter" (*skinster* "schitteren", Ka. 2); *gehang* "het voortdurend ergens aan of over hangen, b.v. *wor je niet louf van dat gehang over dat hek*".

Opm. 1 Een merkwaardig procédé treffen we bij formaties als *ge-toe-nou*, in een zin als: *jij altoid met je ge-toe-nou*; *ge-tante-Truus*, in een zin als: *wor je niet louf van dat ge-tante-Truus* "word je er niet moe van voortdurend met "tante Truus" te worden aangesproken." Dit type is ook productief in het gesproken ndl. Theoretisch kan men genoemde formaties zien als afleidingen van verba met een woordgroep als basis, daar men immers het productieve verbale type "'toe-nou-e", "tante-Truse" e.d. kent. Practisch echter kunnen o.i. de *ge-* formaties gemakkelijk spontaan ontstaan, zonder dat dus daarnaast een verbale formatie gangbaar moet zijn.

Opm. 2 Evenals in het gesproken ndl. zijn formaties die het voortduren van een toestand of positie aanduiden, in het wfri. zeer gebruikelijk, b.v. *je worre zô louf van dat gehang, gezit, gesleip, geleun* "je wordt zo moe van dat hangen, zitten, slapen, leunen".

Opm. 3 In een formatie als *geduld* "eig. het aanhoudend dulden" is er sprake van betekenisisolering.

We merken nog op dat het onder 4.1.23.2.1. besproken type in het wfri. zeer productief is.

4.1.23.2.2. de afleiding noemt het stoffelijk resultaat van de door de basis genoemde handeling, b.v.

gebak; *gebouw* "bouwwerk". De ndl. formaties *gebroed* en *gezwel* zijn in het wfri. klankwettig tot *broed* en *swel* geworden.

Het hier behandelde type is in het wfri. improductief; het wordt alleen gebezigd in navolging van het ndl.

4.1.23.3. basis: een andere stam van een verbum dan de praesensstam

betekenis: de afleiding duidt op het aanhouden van het door de basis genoemde, b.v.

gedrang, *gezang* "het aanhoudend zingen". Daarnaast heeft *gezang* nog de betekenis "dat wat gezongen wordt".

Het hier behandelde type is in het wfri. improductief; het wordt alleen gebezigd in navolging van het ndl.

Opm. Evenals in het gesproken ndl. worden in het wfri. afleidingen gebezigd als: *gezing*, (W.O.N.3,94); *gedring*, b.v. *skaaï nou maar uit met dat gezing*, *dat gedring* "aanhoudend zingen; aanhoudend dringen". Voorts merken we op dat in het wfri. (eveneens weer zoals in het gesproken ndl.) *ge-* formaties met een gelede basis frequent gebruikt worden. In ons wfri. taalmateriaal komen o.a. de volgende voorbeelden voor:

ik houw niet van dat geskoonspring op de tillevisie; wat zel je toch louf worre van dat gehardloup; ben je niet bang van dat geonweer; skaaï nou maar ders uit met dat gevoe(t)bal, dat gestofzuig; al dat ge-verander, (W.O.N.15,127); *hai met z'n gedriekoning* (W.O.N.30,190).

4.1.24. Formaties met *her-*

basis: een substantivum

betekenis: de afleiding duidt op een herhaling van het door de basis genoemde, b.v.

hereksamen; herbouw.

Formaties met *her-* zijn in het wfri. improductief; het prefix wordt uitsluitend gebezigd in algemeen ndl. afleidingen.

4.1.25. Formaties met *mis-*

basis: een substantivum

betekenis: de afleiding geeft aan dat het door de basis genoemde "niet goed" is, b.v. *misstap; misdaad*.

Het wfri. *mismedël* "verkeerd, lelijk model" heeft tevens het concretiserend moment "mens, dier of ding met een verkeerd, lelijk model" (W.O.N. 20,54)

Het prefix is in het wfri. improductief en wordt – op een enkele uitzondering na – uitsluitend gebezigd in algemeen ndl. afleidingen. -

4.1.26. Formaties met *on-*

basis: een substantivum

betekenis: de afleiding geeft aan dat het door de basis genoemde "niet goed" is, ofwel de afleiding duidt op het "niet aanwezig" zijn van het door de basis genoemde, b.v. *onweer* "onweer; ook: slecht, onstuimig weer"; *onrust; onzin*.

In *onkoste* "onkosten, grote kosten heeft het prefix een versterkend moment";²⁴ voorts valt op, dat de basis steeds als pluralis voorkomt.

Het prefix is in het wfri. improductief en wordt uitsluitend gebezigd in algemeen ndl. afleidingen.

4.1.27. Formaties met *wan-*

basis: een substantivum

betekenis: de afleiding geeft aan dat het door de basis genoemde "niet

24. Vgl. voor het ndl. De Vooy, 223.

goed" is, ofwel de afleiding duidt op het "niet aanwezig" zijn van het door de basis genoemde, b.v.

wangunst "wangunst" (Ka. 2) *wanklank*; *wanhoup* "wanhoop".

Het prefix is in het wfri. improductief en wordt uitsluitend gebezigd in algemeen ndl. afbeeldingen.

4.1.28. Formaties van het discontinu afgeleide type *ge-. .-te*

basis: een substantivum

betekenis: de afleiding duidt op een collectiviteit of samenstel van het door de basis genoemde, b.v.

gebiente "gebeente"; *geraamte*.

We merken op dat *ge-. .-te*-formaties in het wfri. improductief zijn en bij hoge uitzondering in navolging van het ndl. worden gebezigd. Vrijwel altijd kiest de dialectspreker i.p.v. een *ge-. .-te*-formatie de pluralisvorm van de basis of een samenstelling met de pluralisvorm van de basis als 1e lid, b.v. *bladere* "gebladerte"; *veugels* "gevogelte"; *boevezootje* "geboefte".

4.2. Afleidingen met adjectivisch karakter

4.2.1. Formaties op *-achtig*

4.2.1.1. basis: een substantivum

betekenis: in ruime mate hebbende wat de basis noemt of bestaande uit wat de basis noemt: voorts: lijkende op of typerende voor het door de basis genoemde, b.v.

zenewachtig "zenuwachtig"; *bergachtig*; *kinderachtig*; *beistachtig* "beestachtig".

We merken op dat in het wfri. slechts incidenteel in navolging van het ndl. een *-achtig* - formatie wordt gebezigd. Vrijwel altijd worden de hierboven genoemde betekenismomenten in het wfri. d.m.v. de suffixen *-ig* of *-erig* aangeduid, b.v.

heuvelig "heuvelachtig"; *stoiselig* "stijfselachtig"; *arreebaaierig* "typerend voor (de mentaliteit van) een arbeider"; *armeluierig* "typerend voor (de mentaliteit van) armelui". Formaties van het type ndl. *visachtig*²⁵ in de zin van "houdend van vis" hebben we in het wfri. niet aangetroffen. Dit ndl. type wordt in het wfri. consequent vervangen door een afleiding op *-ig* of *-erig*, b.v. *ik ben niet zô viss(er)ig*, *soep(er)ig*, *Vestdoik(er)ig* "resp. ik houd niet zo van vis, soep, (de boeken van) Vestdijk"; *hai is puur moidig* "hij is erg op meisjes gesteld, is een meisjesgek".

4.2.1.2. basis: een verbaalstam

betekenis: min of meer geneigd tot het verrichten van het door de basis genoemde of min of meer geschikt tot het ondergaan van het door de basis genoemde, b.v.

vergeetachtig (naast *vergetelek*) "vergeetachtig"; *skilderachtig* "schilderachtig".

25. Vgl. Schultink, 282, noot 1.

We merken op dat in het wfri. dit type hoogst zelden en dan nog uitsluitend als algemeen ndl. afleiding gebezigd wordt. Formaties als ndl. *praat-achtig*, *teutachtig*, *schrikachtig* enz. worden in het wfri. altijd vervangen door afleidingen op *-ig* of *-erig*, dus: *prat(er)ig*, *teuterig*, *skrikk(er)ig*, enz.

Opm. 1 Formaties met een adjectivische basis, b.v. ndl. groenachtig, geelachtig, kaalachtig, scheelachtig enz. worden in het wfri. consequent vervangen door afleidingen op *-ig*, dus: *groenig*, *gêlig*, *kalig*, *skêlig*, enz.

Opm. 2 We wijzen in dit verband nog op formaties waarvan het 2e lid uitgaat op *-ig*, zoals bij afleidingen op *-achtig*. De hier bedoelde formaties houden het midden tussen een samenstelling en een afleiding, vandaar dat wij het 2e lid aanduiden als een "suffixoïde". In het wfri. worden deze formaties zelden gebezigd en dan nog uitsluitend als ontlending aan het ndl., b.v. *rechtvaardig* (vero. *rechtveerdig*) "rechtvaardig"; *armzalig*.

4.2.2. Formaties op *-baar*

4.2.2.1. basis: een substantivum

betekenis: voortbrengend wat de basis noemt of verbonden met het door de basis genoemde, b.v.

vruchtbaar; *dankbaar*.

Dit type is in het wfri. improductief en wordt uitsluitend als ontlening aan het ndl. gebezigd.

Opm. In formaties als *dankbaar*; *roisbaar* "reisbaar" kan men de basis als een verbaalstam of een verbaalnomen opvatten.

4.2.2.2. basis: een verbaalstam; in formaties met éénlettergrepige verba als gaan, slaan, staan, is de basis de infinitief

betekenis: in staat tot of geschikt voor het verrichten of ondergaan van het door de basis genoemde, b.v.

trouwbaar "geschikt om te trouwen; in de zegsw.: 't is *gien trouwbare waar*"; *bloeibaar*; *weerbaar*; *houdbaar*; *leverbaar*; *begaanbaar*; *verslaanbaar*; *verstaanbaar*.

Dit type is in het wfri. vrijwel improductief en wordt — op enkele uitzonderingen na — uitsluitend als ontlening aan het ndl. gebezigd. Dikwijls verkiest de dialectspreker i.p.v. een *-baar*-formatie een omschrijving, b.v.

die bal was best te houwen "die bal (= dat schot) was best houdbaar"; *die paddestoele ken je (niet) ete*²⁶ "zijn (niet) eetbaar".

Opm. Naast *kostbaar* wordt de vorm *kostelek* gebruikt, naast het predicatief gebezigd *betrouwbaar* de vorm *betrouwd*, b.v. 't ois is *nag niet betrouwd*.

4.2.3. Formaties op *-d*.

basis: een groep van het type adjectivum + substantivum of van het type hoofdtelwoord + substantivum²⁷

26. Vgl. voor het wa., 191, de opgave voor mon. *om te ete* "eetbaar"; een opgave voor ma. en vol. ontbreekt.

27. Zie voor wfri. *ienkend* "eenkennig" opm. 2 bij 4.2.6.5.

betekenis: de afleiding door samenstelling duidt op het hebben van datgene wat door de basis genoemd wordt, b.v.

platboomd "platboomd, met platte bodem"; *tweibiend* "tweebenig" (Ka. 2); *driebiend* "driebeinig" (W.O.N.7,92); *driespeend*, *drie-uurd* "drie spenen hebbend, slechts uit drie van de vier spenen melk gevend" (Ka. 1); *ienoord* "één oor hebbend" (Ka. 2); *tweioord* "twee oren hebben" (Ka. 2); *drieboomde (laan)* "(laan) met drie rijen bomen" (Ka. 1, 59);²⁸ *tweitande*, *drietande* (vurk) "(vork) met twee, resp. drie tanden"; *driehoekte (turf)* "driehoekige (turf)" (W.O.N.8,148)

Opm. De door Karsten (Ka. 1, 59) vermelde ge-loze formaties *spikkelde* "gespikkelde"; *parelde* "geparelde"; *graasde butter* "grasboter"; *hooide butter* "hooiboter" behoren vermoedelijk ook tot de d-formaties. Een vorm als *gespikkeld* (naast *spikkeld*²⁹) is misschien een reïnterpretatie van de oudere -d-afleidingen, temeer daar er in het hedendaags dialect het gevoel is, dat vormen mét *ge-* moderner zijn dan zonder *ge-*.

4.2.4. Formaties op -e(n)

basis: een substantivum en wel een stofnaam

betekenis: bestaande uit, vervaardigd van de door de basis genoemde stof of substantie; sommige formaties hebben tevens een overdrachtelijk moment, b.v.

gouwen "gouden"; overdr. 'n *gouwen brulleft* "een gouden bruiloft"; *zulveren* "zilveren"; overdr. 'n *zulveren brulleft* "een zilveren bruiloft"; *tulen* "tulen"; *ketoenen* "katoenen"; *ekehouten* "eikehouten"; *zuurwaaïen* "van zure wei; in de koppelingen *zuurwaaïenpent* "zuurweipap" (Ka. 2); *zuurwaaïenzuipen* of *zuurwaaïenwup* "dunne zuurweipap" (Ka. 2).

Opm. In sommige wfri. formaties treffen we in afwijking van het ndl. het suffix -e(n), b.v. m'n *mesi'steren broek* "mijn manchester broek"; *glanseeën handskoene* "glacé handschoenen; als gesubstantiveerd adjectivum: m'n *glanseeëns*".

We merken nog op dat in het wfri. -e(n) vrijwel improductief is en hoofdzakelijk voorkomt in algemeen ndl. afleidingen.

4.2.5. Formaties op -(d)er³⁰ / -n(d)er

basis: een toponiem

betekenis: van of horend bij het door de basis genoemde, b.v.

Obdammer (voiling) "Obdamse (veiling)"; *Hougarsspelder (kermis)* "Hoogkarspelse (kermis)"; *Blokkerder (voiling)* "Blokkerse (veiling)"; *Warmehuizer, Warmehuize(n)der, Warmehuizener (kermis)* "Warmehui-

28. Vgl. de Hoornse straatnaam *Drieboomlaan*.

29. Vgl. za. *sprekeld* "gestippeld" (Boek. 2) met wa. *gesprinkeld, gespikkeld* "gestippeld" (wa. 195).

30. Vgl. voor zndl. Molemans, J., *Adjectivische -er-afleidingen bij toponiemen (in Zuidnederlandse dialecten)*, Ts. voor Naamkunde, 5, 134.

zense (kermis)"; *statter sjouwers* "stadse scharrelaars" (W.O.N.4,36)

Opm. Wanneer de structuur van de basis zich verzet tegen afleiding op *-(d)er* wordt een afleiding op *-s* of een onveranderde basis als adjectivum gebezigd, b.v. *Helderse(weg)*; *Biemster (boere)*; *Skerner (mole(n)s)*. Eveneens wordt *-s* i.p.v. *-(d)er* gebruikt na aardrijkskundige soortnamen als *buitenlandse (handel)*. Voorts treedt — zonder dat we een regel kunnen ontdekken — incidenteel *-s* i.p.v. *-(d)er* op, b.v. *Hoornse (koemarkt)*; *Alkmaarse (kaasmarkt)* (vgl. echter *Alkmaarder Meer*).

We merken nog op dat *-(d)er* in het wfri. productief is, met name in formaties met een n.holl. toponiem als basis.

4.2.6. Formaties op *-ig* / *-(d)erig*³¹

4.2.6.1. basis: een substantivum of een koppeling met substantivisch karakter; is de basis een diminutief, dan heeft dit de pluralisvorm.

betekenis: alvorens de verschillende lexicale categorieën te omschrijven, merken we op dat een zelfde formatie dikwijls verschillende betekenismomenten kan representeren. Staan afleidingen met *-ig* en *-(d)erig* naast elkaar, dan zijn de laatste — om met Schultink te spreken — dikwijls "sterker subjectief gerelativeerd" waarbij een vrij sterk negatief-waarderende trek kan optreden"³². De in het wfr. gangbare *-ig*- of *-(d)erig*-formaties met een substantivische basis kunnen we in drie betekenis categorieën³³ onderbrengen, die we als volgt omschrijven:

4.2.6.1.1. min of meer zijnde of hebbende wat door de basis genoemd wordt, b.v.

heupig "met flinke heupen"; *neidig* "met veel naden of rimpels; b.v. 'n neidig gezichie"; *prutt(er)ig*³⁴ (nogal) modderig"; *fortuinig* "fortuinlijk"; *rimmetiek(er)ig* "min of meer reumatisch"; *heuvelig* "heuvelachtig". Enkele formaties hebben tevens een positief moment, t.w. *soortig* "van goede soort, courante kwaliteit, b.v. *soortige varke(n)s*" (La. 37,188); *stukkig* "mooi van stuk, van courant formaat, b.v. *stukkige eer(d)appele*". Een duidelijk negatief-waarderen moment treffen we in *ruggig* "erg op de rug aankomend, b.v. *ruggig werk*".

31. Voor de enkele wfri. afleidingen met de suffixvorm *-elig* (b.v. *wurmstekelig* "wormstekig"); *-enig* (b.v. *roukenig* "rokerig") en *-sig* (b.v. *koffiesig*, in de zin *ik ben niet zô koffiesig* "ik houd niet zo van koffie") verwijzen we naar hoofdstuk 3, § 3.1.16.

32. Zie Schultink, 177. Wat hij opmerkt m.b.t. ndl. formaties op *-igheid*/*-erigheid* na een ongelcead adjectivum, geldt dikwijls eveneens voor ndl. en wfri. formaties op *-igheid*/*-erigheid* na een verbaalstam of substantivum; vgl. ndl. *aanhagigheid/aanhagerigheid*; *zandigheid/zanderigheid*; wfri. *anhalighoid/anhaalderighoid*; *pruttighoid/prutterighoid*.

33. Formaties als ndl. aardrijkskundig, klankwettig enz. met het betekenismoment "betrekking hebbende op, verband houdend met het door de basis genoemde" hebben we in het wfri. niet aangetroffen.

34. Van Dale geeft voor het ndl. alleen de vorm *prutterig* met de betekenis "er als prut uitzien".

4.2.6.1.2. min of meer lijkende op, typerende voor het door de basis genoemde; in vele gevallen heeft de afleiding tevens een peioratief moment, b.v.

boerig "boerachtig, boers" (Ka. 1); *herig* "heerachtig" (Ka. 1); *vossig* "vosachtig"; *bruinachtig* (van haar); *onwerig* "onweerachtig"; *armelui-erig* "armelui-achtig; typerend voor (de mentaliteit van) armelui"; *arrebauerig* "typerend voor (de mentaliteit van) een arbeider"; *ik vind die kerk 'n beetje bolleskuurderig* "er uitzien- als een bollschoor"; *ochendig* "last van ochtendziekte hebbende" (W.O.N.10,165); *ouwevoiv(er)ig* "min of meer als een oud wijf, bemoeiziek"; *prutt(er)ig* "min of meer prutachtig". Met een pluralis als basis: *moidjesig* "meisjesachtig, b.v. *zuks* "zulks" is *echt moidjesig*".

Opm. In het wfri. zijn afleidingen van het type "eigenaam" + (er)ig" zeer productief.³⁵ Het aldus gevormde adjectief heeft in een bepaald verband eveneens de betekenis "lijkende op, typerende voor het door de basis genoemde". Opvallend is echter, dat dit type vooral in peioratieve zin en hoofdzakelijk predicatief gebruikt wordt, b.v.

zuks is echt Botmannig; De Wittig; Wagemakerig; zuks is echt Jannig; Jan de Boerig; Dirk Skipperig; zuks "zulks" *is echt Vollandammerig; Groôtebroek(er)ig; Andoik(er)ig.*

We merken nog op dat het moeilijk is een vaste regel te onderkennen voor eigennamen die zich al dan niet lenen voor een afgeleide vorm op *-(er)ig*. Welluidendheid, woordritme, woordaccent en fonetische condities zijn misschien in dezen bepalend.

4.2.6.3.1. min of meer gesteld op het door de basis genoemde,³⁶ Het hier bedoelde lexicale type wordt hoofdzakelijk predicatief gebruikt in combinatie met een bepaling van ontkenning. We geven daarom onze voorbeelden in het zinsverband: attributief gebruikt, zonder bepaling van ontkenning, b.v.

'n moidig knapie "een knaapje dat erg op meisjes gesteld is".

predicatief gebruikt, zonder bepaling van ontkenning, b.v.

hai is puur moidig "hij is erg op meisjes gesteld"; *ze is puur joð(n)zig, puur mannig* "ze is erg op jongens, op mannen gesteld."

35. Hoewel het WNT 6, 1391, wijst op het type *Catsig* "op Cats gesteld", echter niet op het betekenismoment "lijkende op (de stijl, het werk van) Cats, typerend voor Cats", achten wij dit laatste lexicale type – zeker voor substandaard ndl. – niet ongebruikelijk.

In de op 30.12.'76 uitgezonden t.v.-serie "Plesterkade" kwam de zin voor: "Je ziet er anders niet erg Parijzerig uit". In het omroepblad "Studio" van 12.2.'77, blz. 8, bezigt de acteur Jeroen Krabbé de afleiding "Don Quichotterig" in de zin van "(nogal) Don Quichotachtig".

36. Dit lexicale type is in het wfri. zeer productief, vandaar dat wij het onbegrijpelijk vinden, dat Karsten, § 81, m.b.t. -ig opmerkt: "Een enkele maal heeft het suffix de betekenis van houdende van, b.v.: *Ik ben niet erg stropig*, ik houd niet erg van stroop".

predicatief gebruikt, met bepaling van ontkenning, b.v.

hai is niet erg moidig; met een pluralis als basis: *hai is niet erg moidjesig* "hij is niet erg op meisjes gesteld"; *ik ben niet zô beskuitjesig* "ik houd niet zo van beskuitjes"; voorts: *ik ben niet erg stroup(er)ig, viss(er)ig, soep(er)ig, spikkelazig, slagroumig, worst(er)ig, koek(er)ig* enz. enz. "ik houd niet (zo heel) erg van resp. stroop, vis, soep, speculaas, slagroom, worst, koek enz. enz."

Een kleine bloemlezing van door ons genoteerde wfri. reacties moge het productieve en het (voor de buitenstaander) vaak komisch aandoende karakter van het hiervoor behandelde type illustreren:

"Man, dat je gien olieachel neme".

"Jij maar, ik ben hillegaar niet olieachelig".

"Moet jij nag te feisten?"

"Nei'oor, deer komt moin veuls te deftig volk; ik ben niet zô erg hougepie-terig".

"Ete julle den nooit sienees?"

"Wâai niet, waai benne niet zô sienezerig".

"Moet jij nag niet ers 'n broekprak, Truus?"

"Ikke niet, ik ben heël niet broekpakkerig".

"Koike julle den nooit nei de Tros?"

"Niet veul, waai benne niet zô Trosserig".

Samenvattend kunnen we opmerken dat de drie onder 4.2.6.1. onderscheiden lexicale categorieën in het wfri. zeer productief zijn.

Opm. 1 Ook voor het onder 4.2.6.1.3. behandelde type geldt dat de basis een eigennaam kan zijn,³⁷ waarbij we weer aantekenen dat dit type vooral predicatief en in combinatie met een bepaling van ontkenning gebezigd wordt, b.v.

ik ben niet zô Vestdoik(er)ig; je loike wel niet zô Jannig; zô Buismannig; zô Dirk Appelig; waai benne niet zô Strekerig; Andoikerig; Vollendammerig.

Opm. 2 Het wfri. toont — met name waar het gaat om afleidingen van een gesuffigeerd substantivum — een grote verscheidenheid van basisstructuren. De hierna te noemen formaties hebben we in het ndl. nooit horen gebruiken, b.v.

da's echt lerarig, kommenisterig; 't is 'n beetje van dat stoiselige "stijfsel-achtige" *spul; ik ben niet zô beskuitjesig, koekiesig, moidjesig; ik vind 't huis 'n beetje hokkiesig* "hokjesachtig".

4.2.6.2. basis: een woordgroep bestaande uit een onverbogen adjectivum of numerale + substantivum.

37. Vgl. opm. bij 4.2.6.1.2. en vgl. het WNT 6, 1391, waar voor het ndl. wordt gewezen op *Catsig* "op Cats gesteld"; voorts op Van Wijk — Van Schothorst, *De Nederlandsche taal, handboek voor gymnasia en hoogere burgerscholen* (1924), 191, met het voorbeeld "ik ben niet zoo heel Huëtterig".

betekenis: we onderscheiden de volgende twee lexicale groepen;

- 4.2.6.2.1. "hebbende wat door de basis genoemd wordt", b.v. *slapbandig* "met slappe kruisbanden (van een koe)"; *driewielig* (naast *driewiel*); *kortasemig* "kortademig".

Dit type is in het wfri. improductief.

- Opm. 1 Bij uitzondering treffen we in categorie 4.2.6.2.1. een formatie met als basis een substantivum + substantivum of een verbaalstam + substantivum. We wijzen op de ook in het ndl. gangbare formaties *plantaardig* en *draaihartig*.

- Opm. 2 Formaties met een typisch vaktechnisch karakter zoals ndl. *geleedpotig*, *gesteeldebladig* (type: adj. + subst. + ig) of ndl. *vliesvleugelig* (type: subst. + subst. + ig) of ndl. *éénzaadlobbig* (type: num. + samengest. sub. + ig) zijn in het wfri. niet gangbaar.

- 4.2.6.2.1. "gesteld op het door de basis genoemde", b.v. *schoonhandig* (naast *schoonhands*) "gesteld op schone handen; afkerig van vuil werk"; *tweidamig* "eig. gesteld op twee dammen of toegangshekken; uithuizig" (Ka. 2).

Dit type is in het wfri. improductief.

- 4.2.6.3. basis: voorzetsel + substantivum.

betekenis: we onderscheiden de volgende twee lexicale groepen, die beide een extra localiserend moment hebben, uitgedrukt door de prepositie:

- 4.2.6.3.1. de plaats of richting hebbend van het door de basis genoemde.

We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op formaties als *inbandig*; *oflandig* "aflandig", die kennelijk in navolging van het ndl. worden gebezigd.

- Opm. In *uithoinig*, wsch. < *uithoimig* "lett. uithemig, uitheems; fig. gek, vreemd, uitgelaten, b.v.

doen niet zó uithoinig" kunnen we de oorspr. betekenis omschrijven als: afkomstig van of typerende voor het door de basis genoemde.

- 4.2.6.3.2. gesteld op het door de basis genoemde, b.v.

uithuiz(er)ig "uithuizig".

Dit type is in het wfri. improductief.

- 4.2.6.4. basis: een adjectivum

betekenis: zijnde of enigszins zijnde wat de basis noemt.

We tekenen hierbij het volgende aan: veel vaker dan in het ndl. kunnen in het wfri. -ig-formaties met een adjectivum als basis het subjectief-relativerend karakter missen.³⁸ Een wfri. zin als *opa wordt douvig* kan betekenen opa wordt doof, een beetje doof of behoorlijk doof. De situatie waarin en

38. Vgl. in dit verband za. *bozig* "boos" (Bock. 1, 80); *dazig* "daas, onwijs, onnozel" (Bock. 2, 62); ma. en vol. *skelig* "scheel" (wa. 192); wier. *lèëuwig* "lauw" *lòvig* "moe"; *ondögendig* "ondeugend" (Daan, 196). Voor het oudere ndl. merkt het WNT 6, 1389, op: "In de oudere taal, ook nog in die van de 17de eeuw, beteekenen (derhalve) bitsig, goedig, oprechtig enz. geheel hetzelfde als bits, goed, oprecht enz." en voorts: "In de volkstaal hebben van bnw. gevormde adjectieven op -ig dan ook vaak de gewijzigde

de toon waarop deze constatering geschiedt, zijn min of meer bepalend voor het betekenismoment van *douvig*. Dat het subjectief-relativerend karakter van *-ig* of *-(d)erig* in formaties met een adjectivische basis dikwijls niet als zodanig wordt ervaren, blijkt o.i. uit het feit dat bedoelde formaties dikwijls vergezeld worden door een relativerende of graduele bepaling, b.v. *opa wordt puur douvig* "behoorlijk doof"; *opa loikt wel efkes douvig te worren* "een beetje doof"; *ik vind 't 'n beetje 'n ouwelekg moidje* "een wat ouwelijk meisje".³⁹ Ditzelfde verschijnsel constateren we bij formaties met een substantivum of verbaalstam als basis, b.v. *'t is 'n beetje prutt(er)ig bai de weg* "enigszins modderig langs de weg"; *ze is moin wat te aanhaalderig* "wat te aanhal(er)ig".

Staan *-ig*-formaties (met een subjectief-relativerend moment) naast *-(d)erig*-formaties, dan zijn de laatste iets sterker subjectief-relativerend, waarbij tevens "een vrij sterk negatief-waarderende" trek kan optreden.⁴⁰

Wat wij in de aanhef uiteenzetten, m.b.t. de betekenis van formaties met een adjectivum als basis, illustreren we met de volgende wfri. voorbeelden: *louwig* "(vrij) moe"; *leukig* "(vrij) vreemd, gek"; *enkeldig* (afleiding van *enkeld*) "(vrij) tenger, mager"; *purig* "vrij veel" (Ka. 1, 60); *douvig* "(vrij) doof"; *ouwerwiss(er)ig* "(vrij) ouderwets"; *natt(er)ig* "(vrij) nat"; *astrant(er)ig* "(vrij) astrant".⁴¹

Opm. 1 In sommige gevallen kan men de basis opvatten als een substantivum,⁴² b.v. *ik ben niet erg blauwig, medernig, antiek(er)ig, prôtestant(er)ig*, formaties waarvan we de betekenis omschrijven als "niet gesteld op wat de door de basis genoemde eigenschap heeft". Dit type wordt uitsluitend predicatief gebruikt en vergezeld door een bepaling van ontkenning.

Opm. 2 Het wfri. toont – vooral bij afleidingen van een gesuffigeerde basis – een grote verscheidenheid van basisstructuren. We hebben de indruk dat de meeste van de hier na te geven formaties niet gangbaar of althans hoogst ongebruikelijk zijn in het ndl.; vgl.

a) afleidingen van een gesuffigeerd adjectivum na-*achtig*, b.v. *'n kinderach-*

beteekenis niet; verg. b.v. bestig, heuzig (heuschig), rottig enz., gelijkbet. met best, heusch (voor echt), rot enz."

Weijnen, *Zeventiende-eeuwse Taal*, 55, sluit hierbij aan als hij m.b.t. *-ig* opmerkt "Achter adjectieven heeft *-igh* een neutraler betekenis dan thans echtigh, vruchtbaerigh, gestichich, schoonigheyt, Salsmans XIV".

39. Zie voor talrijke ndl. voorbeelden Schultink, 86-88.

40. Vgl. voor het ndl. Schultink, 94.

41. De meeste van de door Schultink, 85-87, genoteerde ndl. formaties zijn ook in het wfri. gangbaar; wij kunnen daar echter voor het wfri. nog talrijke voorbeelden aan toevoegen, o.a. *vroegig, latig, kortig, langig, gauwig, vluggig, hardig, donkerig, magerig* enz. enz.

42. Vgl. voor het ndl. Schultink, 83, noot 21, met de vorm *groenerig* in de zin "Nou ben jij niet groenerig, hè?" (niet op groen gesteld)

tig kurreltje, na-baar, b.v. *vruchtbarig land*, 'n weerbarig *kirreltje* na -ig,⁴⁴ b.v. 'n armoedig *huisie*, 'n deftige *brulleft*.

na -(e)lek, b.v. 'n moeielekige *som*, 'n lillekig *moidje*

na -(e)loôs, b.v. 'n roekelôzig *knapie*, 't is 'n *beetje smakelôzig*

na -s of -sk, b.v. 'n speulsig *beisie* "een (nogal) speels beestje"; 'n *kin(d)sig woufke* "een (nogal) kands vrouwtje"; *ouwerwiss(er)ige*⁴⁵ *mense* "(nogal) ouderwetse mensen"; *hai is puur hardleersig*,⁴⁶ *ou(d)skig broôd* "(nogal) muf, oudbakken brood"; *groô(t)skerig*⁴⁷ *volk* "(nogal) groots, verwaand volk."

na -zaam, b.v. 'n langzamige *voe(t)balder*, 'n ongehoorzaam *knapie*

na een diminutivum, b.v. *netjesig* "(overdreven) netjes, zindelijk"; *gnap-piesig* "nogal netjes".

na een adjectivum met de vorm van een participium 1 of 2, b.v. 'n *verveulendig knapie* "een (nogal) vervelend knaapje"; *nuwbakkenig*⁴⁸ *broôd*, fig. 'n *nuwbakkenig moidje* "een (nogal) aanstellerig meisje"; 'n *geleerdig kurreltje*, 'n *benauwdig loôntje* "een nogal karig loontje"

b) afleidingen van een geprefigeerd adjectivum, b.v.

'n *ondiepig sloôtte*, ze is 'n *beetje onwozig*

c) afleidingen van een samenstelling of samenkoppeling, b.v.

gastvraaig mense, *woidopenig* "wijd geopend" (Ka. 22); 'n *blauwgrot-zig rokkie*, *lichtgroenig* "mun of meer lichtgroen".

Opm. 3 Enkele opmerkelijke formaties zijn *stikkenig* of *stikkendig* "nogal stuk, kapot" (Ka. 2) en *wanhavenig* of *wanhavendig* "haveloos, slordig". Naast *stik* "stuk, kapot" komt de vorm *stikkend* voor (La. 113, 815); vandaar de afleiding *stikkendig* (W.O N.12,278) en – met assimilatie van d aan -n *stikkenig*

Voor *wanhavenig* verwijzen we naar de basis *wanhavend* (in oudere N Holl. keuren wangehavend; zie Boek 2, 512); vandaar de afleiding *wanhavendig* en – met assimilatie van d aan n: *wanhavenig*. De vorm *wanhavig* troffen we in Duim, 41.

Opm. 4 Ook bases op een z.g. hybrindisch suffix kunnen in het wfri. een afgeleide vorm op -ig of -(d)erig krijgen: De volgende voorbeelden hebben we uit de volksmond opgevangen:

ik ben niet zô sosiaalderig, *je benne puur rejalg met de melk* "behoorlijk

43 Vgl Schonfeld, 207, die opmerkt "In 't mnl en nog in 't wvla vindt men ook vaak -barig en -samig naast -baer en -sa(e)m, b v dancbarich, vruchtbarich, eersamich"

Weijnen, *Zeventiende-eeuwse Taal*, 53 wijst o a op de vorm *vruchtbaerigh*

44 Vgl het vol waar dit type zeer productief is (wa 194)

45 Zie voor 'n beschrijving van dit type 4 2 9 2 1

46 Zie voor 'n beschrijving van dit type 4 2 9 5.

47 Zie voor 'n beschrijving van dit type 4 2 9 3

48. Evenals in het ndl is de basis "*nuwbakken*" een samenkoppeling met een ge-loos participium als 2e lid

royaal”; *da’s moin veuls te offisjêlig* “veel te officieel”.

- 4.2.6.5. basis: de stam van een verbum, van een (al dan niet verkorte) verbale groep of van een constructie. In formaties met *doen*, *gaan*, *slaan*, *staan* en *zijn* is de basis de infinitief, b.v. in *dikdoenderig*, *uitgaanderig*, *slaanderig*, *vroegopstaanderig*, *teugenopzienderig*.

In sommige gevallen is de basis te beschouwen als de stam van een spon-taan gevormd verbum met het suffix *-s* (na een diminutief of na een substantivum op *-ie*, b.v. in *koppiesig*, *domeniesig*, *rondjesig*).

betekenis: min of meer doende wat de basis noemt; min of meer geneigd tot, gesteld op het verrichten van het door de basis genoemde;⁴⁹ voorts — in afwijking van het ndl. — min of meer gesteld op het ondergaan, het doen verrichten van wat de basis noemt.

formaties met het moment “geneigd tot, gesteld op het (doen) verrichten van het door de basis genoemde” worden vooral predicatief en in combina-tie met een bepaling van ontkenning gebezigd.

Staan *-ig*- en *-(d)erig*-formaties naast elkaar, dan kunnen de laatste iets sterker subjectief-relativerend zijn, waarbij tevens een vrij sterk negatief-waarderende trek kan optreden:

actief: *bubberig* “bibberig” (*bubbere* “bibberen”, Ka. 1); *kneerterig* “zeur-derig, klagerig” (*kneerte* “zeuren, klagen”, Ka. 2); *peëuwerig* “huilerig, zeurderig” (*peëuwe* “huilen, zeuren”, Ka. 2); *uitig*⁵⁰ “graag uitgaand” (*uite*); *uitgaanderig* “graag uitgaand”; *anhaalderig* “aanhal(er)ig”; *inhaalde-ri-g* “inhalig”; *zoenderig* “zoenerig”; *spaarderig* “graag sparend”; *doenig* “druk, uitgelaten”; *hardhorig* “hardhorend”; *sweertilderig* “zwaartillend”; *dikdoenderig* “dikdoenerig”; *die skoi(d)srechter is nagal gauw-t-veld-uit-stuurderig*; *die koe was puur de-baas-speulderig* (W.O.N.32,120); *die knol is puur slaanderig* “geneigd tot achteruittrappen”. *ik ben niet zô koppiesig* “ik houd niet zo van “koppiese”, een kopje koffie of thee drinken”. *ik ben niet zô domeniesig* “ik houd niet zo van “domeniese”, domino spelen”. *ik ben niet zô rondjesig* “ik houd niet zo van “rondjese”, een thee- of kaart-rondje organiseren of bezoeken.” *hai is ’n beetje de kat-uit-de-boum-koike-ri-g*; *hai is niet erg vroeg-opstaanderig* “staat niet graag vroeg op”; *ik ben niet zô doen-t-zelverig*; *wat bè je toch klokkoikerig, moet je soms weg?* ” *ik ben niet zô stilzitterig*; *ik ben niet erg kaarterig, lezerig, klaverjasserig, skaseraaierig, werkerig, berduurderig, braaierig, skômmakerig* enz. enz. “ik houd niet erg van resp. kaarten, lezen, klaverjassen, schaatsenrijden, wer-ken, borduren, breien, schoonmaken enz. enz.”.

49. Schultink, 83, noot 21, merkt m.b.t. het ndl. op, dat hij correlaten op *-erig* met de lexicale waarde “gesteld op” alleen kent van substantivische formaties, b.v. *ik ben niet zo appelmoezerig*. Vergelijk echter het WNT 6, 1391, waar wordt gewezen op *gastererig* “gesteld op gastereren”, een afleiding van een verbum.

50. Ka. 1 omschrijft *uitig* als “uitgaanderig” eveneens een dialectvorm.

passief: *je loike wel niet zô deurlichterig*⁵¹ “je lijkt er niet erg op gesteld te worden doorgelicht”; *ik ben niet zô tandetrekkerig* “ik laat mijn tanden niet graag trekken”; *de joð(n)s benne op heden heël niet heerknipperig* “de jongens zijn er tegenwoordig helemaal niet op gesteld hun haar te laten knippen”; *ik ben niet zô masseerderig* “ik laat me niet graag masseren”.

Opm. 1 In ons materiaal komen enkele zinnen voor met een “indirect” gebruikt adjectivum, waarvan we de betekenis kunnen omschrijven als “het op intensieve wijze latende verrichten van wat de basis noemt”, b.v. *die broeder is puur et(er)ig*⁵² “aan die jan-in-de-zak valt flink wat te eten”; *'t is puur zo'n happige appel* “er valt aan die appel flink wat te happen”; *'t is van dat sjouwerige werk* “het is van dat werk waarbij veel te sjouwen valt; zwaar, vermoeiend werk”. Het moment “op intensieve wijze” ontbreekt in “*'t is 'n beetje teugenopzienderig werk*” “het is werk waar je 'n beetje tegen opziet”.

Opm. 2 Vooral oudere dialectsprekers bezigen i.p.v. *ienkennig* “eenkennig” de vorm *ienkend*,⁵³ mogelijk een samentrekking van **ienkennend*, een vorm die ter afwisseling van een -ig-formatie niet ongewoon zou zijn. De vorm *ienkend* is wellicht vergelijkbaar met de wfri. samentrekking *ankomd* (of *ankəmd*)⁵⁴ i.p.v. *ankommend*, b.v. *ankomd jaar* “het komend jaar”. Wij stellen de formatie *ienkend* én op grond van haar betekenis én op grond van haar structuur (numerale + ingekort participium) dan ook niet op één lijn met het type *driewield*, *drietand* e.d., zoals Boekenooen (Boek. 1,80) en Daan (196) doen.

Opm. 3 Soms is de basis van een -ig- — of -erig formatie een representant van een andere woordklasse dan de tot dusver genoemde, t.w. een adverbium, een numerale of een pronomen indefinitum, vgl. basis: een adverbium; betekenis: datgene zijnde wat de basis noemt, b.v. *vorig*
basis: een numerale; betekenis: min of meer datgene zijnde wat de basis noemt, b.v.

is dat niet wat veulig “is dat niet wat veel”.

basis: een pronomen; betekenis: min of meer datgene zijnde wat de basis noemt, b.v.

hillegaar niks geve, dat vind ik zô nikserig.

51. Dit type past in het kader van wfri. zinsconstructies als: *ik moet te deurlichten, te tandetrekken, te heerknippen, te masseren*, resp. ik moet doorgelicht worden; mijn tanden moeten getrokken worden; mijn haar moet geknipt worden; ik moet gemasseerd worden”.

52. Vgl. za. *etig* “waar veel aan te eten valt” (Boek. 2); eveneens in het vol.: *'n eterige broeder* “een jan-in-de-zak waaraan veel te eten valt” (zegsman: E. Karregat).

53. Het WNT III^{II}, 3839, merkt m.b.t. *eenkend* op: “De verouderde vorm *eenkend* is waarschijnlijk uit *eenkennig* ontstaan, misschien onder den invloed van woorden als *eenogd* naast *eenogig*”.

54. Vgl. za. *ankend* (Boek. 2, 575).

Met behoud van het adverbiaal karakter en met de betekenis “(min of meer) datgene zijnde wat de basis noemt b.v. *hai* doet alles *alliendig* “alleen”; *ze weune 'n beetje achteroffig* “ze wonen een beetje achteraf”. We wijzen tenslotte nog op de slechts gedeeltelijk doorzichtige formatie *oftig* “dikwijls” (Ka. 2)

4.2.7. Formaties op *-lek* / *-(d)elek*

4.2.7.1. basis: een substantivum

betekenis: we merken allereerst op, dat een zelfde afleiding dikwijls verschillende betekenismomenten kan hebben. Samenvattend kunnen we deze momenten als volgt omschrijven:⁵⁵ “passend bij of aan, met de hoedanigheid van het door de basis genoemde”, b.v. in de algemeen ndl. formaties *vri(e)ndelek*; *mannelek*; *vrouwelek*”. Voorts: “toebehorende aan, uitgaande van het door de basis genoemde”, b.v. in de algemeen ndl. formaties *gemeentelek*, *netuurlek* “natuurlijk”.

Tenslotte: “horend bij, in relatie tot, gepaard gaande met het door de basis genoemde”, b.v. in *gebrekkelek*⁵⁶ (naast *gebrekig*); *tielek* “tijdelijk; ook: tijdig, bijtijds” (W.O.N.8,173) en in algemeen ndl. formaties als *huiselek*; *hartelek*.

Het hier behandelde type is in het wfri. improductief en wordt vrijwel uitsluitend als algemeen ndl. afleiding gebezigd.

Opm. Een slechts gedeeltelijk doorzichtige afleiding treffen we in *akelek*⁵⁷ (naast *akelig*) “akelig”.

4.2.7.2. basis: een adjectivum

betekenis: “min of meer zijnde of lijkende op wat de basis noemt”. In vele gevallen hebben de afleidingen tevens een peioratief moment, terwijl sommige bovendien een “herhalend/aanhoudend”⁵⁸ moment hebben, b.v. *goedelek* of *goielek* “goedig, goedaardig”; *ziekelek*; *ouwelek* “ouwelijk, oudachtig, b.v. *'n ouwelek gezichie*; ook: tamelijk oud, b.v. *'n ouwelek huisie*”; *nuwelek* “lett. nieuwelijk; fig. aanstellerig, mal, ritsig (Ka. 2)”. Vgl. wfri. *nuw* dat naast “nieuw” ook het moment “mal, aanstellerig” heeft, b.v. *doen niet zô nuw*; hiernaast: *doen niet zô nuwbakken*.

Het hier bedoelde type is in het wfri. improductief en wordt — op enkele uitzonderingen na — alleen als algemeen ndl. afleiding gebezigd.

Opm. In (vero.) *vergetelek*⁵⁹ “vergeetachtig” schuilt wsch. het (vero.) adjectivum *vergetel*.

4.2.7.3. basis: de stam van een verbum; in formaties met een éénlettergrepig verbum, zoals *doen*, *zien*, is de basis de infinitief.

55. Vgl. WNT VIII, 2301-2303.

56. Vgl. Schönfeld, 206, opm. 2.

57. Vgl. Schönfeld, 206, opm. 2.

58. Vgl. voor het ndl. Schultink, 149.

59. Vgl. za. *vergetel*, Bock. 2.

betekenis: "in staat of geneigd tot het verrichten van het door de basis genoemde" ofwel "het door de basis genoemde kunnende ondergaan of dienende te ondergaan"; b.v.

begrôtelek "spijtig, zielig" (*begrôte* "spijten", Ka. 1); *doenlek* "doenlijk"; *skadelek* "schadelijk"; *merkelek* "aanmerkelijk"; *laaielek* "te lijden, draaglijk, vooral m.b.t. het weer"; *overspruitelek* "besmettelijk" (*overspruite* "besmetten", Ka. 2). Het hier bedoelde type is in het wfri. vrijwel improductief.

Opm. 1 In een aantal gevallen is er sprake van een ingekorte basis, b.v. *houwelek* (eig. **onderhouwelek*) "onderhoudend, gezellig" (La. 15,15); *medelek* (eig. **medelaaielek*) "medelijndend" (Ka. 2); *laaielek* (eig. **medelaaielek*) "droevig, treurig, zó dat men dient mede te lijden" (Ka. 2).

Opm. 2 *Bevattelek* heeft naast de betekenis "bevattelijk" het (vero.) moment "vatbaar; b.v. voor verkoudheid"; *antrekkelek* heeft naast de betekenis "aantrekkelijk, bekoorlijk" het (vero.) moment "(zich iets) aantrekkende, gevoelig".

Opm. 3 Ka. 2, geeft wel de afleiding *nôselek* "spijtig, zielig", echter niet het nog gangbare verbum *nôse* "spijten", b.v. 't *noôst m'n da'k niet komme ken*.

Opm. 4 Een aan het ndl. ontleende formatie als *waarskoinlek* "waarschijnlijk" heeft als basis een verbale groep; we kunnen de betekenis omschrijven als: de door de basis genoemde hoedanigheid bezittende.

Opm. 5 In sommige gevallen komt een deverbale *-(ə)lek*-formatie alleen voor in combinatie met het prefix *on-*; we kunnen slechts wijzen op algemeen ndl. afleidingen als *ongeneselek*; *onherropelek*.

4.2.7.4. basis: een adverbium of numerale

betekenis: "datgene zijnde wat of zodanig zijnde als door de basis genoemd wordt", b.v. *voorlek* "voorlijk"; *achterlek* "achterlijk"; *ien(d)elek* "eenzaam, afgelegen".

De hier bedoelde typen zijn in het wfri. improductief.

4.2.8. Formaties op *-(e)loôds*

4.2.8.1. basis: een substantivum

betekenis: voor het wfri. geldt — zoals voor het ndl. — dat in oudere formaties *-(e)loôds* meestal een gemis aangeeft; in jongere formaties is de betekenis verzwakt tot "zonder".⁶⁰ Samenvattend omschrijven we de betekenis als volgt: "al dan niet node missend wat door de basis genoemd wordt". We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op algemeen ndl. formaties als *moederloôds*, *waardeloôds*, *geruisloôds*. In vele gevallen wordt i.p.v. een *-(e)loôds*-formatie een synoniem of omschrijving gebezigd, b.v. *hangerig* "lusteloos"; *zonder tande* "tandeloos".

60. Vgl. voor het ndl. Kluyver, A., *De analogie als taalscheppende macht*, N. Tg. 1, 151 v.v.; Hesseling, D.C., *De woorden op loos*, N.Tg. 2, 249 v.v.; Schönfeld, 163-164.

Oprr. Een niet in het ndl. gangbare formatie treffen we in *ledeloôs* "lett. zonder leden, onderdelen van een samengesteld geheel"; fig. wrak, gammel: ook: zonder rek, b.v. *ledelôze (h)illestiek* "elastiek"; daarnaast zegt men: *die stoel is uit z'n lede*

4.2.8.2. basis: een verbaaltam, waarbij zij opgemerkt dat de basis dikwijls ook als een verbaalnomen kan worden opgevat.

betekenis: "het door de basis genoemde niet verrichtende of niet kunnen de verrichten ofwel het door de basis genoemde niet kunnende ondergaan".

We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op algemeen ndl. formaties als *weerloôs; besluiteloôs; reddeloôs; laveloôs* "stomdrongen; lett. niet te leven".

Ook voor het hier bedoelde type geldt, dat het in het wfri. dikwijls wordt vervangen door een synoniem of omschrijving b.v. *zonder te verroeren* "roerloos".

4.2.9. Formaties op -s; -sk

4.2.9.1. basis: een substantivum, een substantivische koppeling of een woordgroep met als laatste lid een substantivum.

betekenis: typen met een zoëven genoemde basis kunnen verschillende betekenismomenten representeren, t.w.

4.2.9.1.1. "aangetrokken tot, gesteld op het door de basis genoemde", b.v. *bul* "tochtig" (van koeien); voorts de slechts gedeeltelijk doorzichtige formatie *zels* "op gezelschap gesteld" (Ka. 2).

4.2.9.1.2. "gedeeltelijk lijkende op, typerende voor het door de basis genoemde", b.v. *mans* "mans; ook: opschepperig"; *geips* "als van een geep, ziekelijk-bleek" (Ka. 1); *meëuwsk* "als van een meeuw, ziekelijk-bleek" (De Vr. 83)

4.2.9.1.3. "horende bij, afkomstig van het door de basis genoemde", b.v. *Hoornse (Koemarkt); Helderse (vissers); tweidehan(d)s* "tweedehands".

In afleidingen als *Iersk (mos)* "Iers (mos)" (Kl. P. 36), *Noorse (skase)* "Noorse (schaatsen)" treffen we een ingekorte basis.

4.2.9.1.4. "(gemaakt) van de door de basis genoemde stof", b.v. *mesisterse (pak)* "manchester (pak)"; *pilose (broek)* "pilo (broek)" (W.O.N.1,102); *lake(n)se (pak)* "lakense (pak)".

4.2.9.1.5. "bestemd voor de door de basis genoemde tijd of periode", b.v. *deur-de-weekse (pak)* "door-de-weeks (pak)"; *zundesse (skoene)* "zondagse (schoenen)".

We merken nog op dat alle onder 4.2.9.1. behandelde lexicaal typen in het wfri. vrijwel improductief zijn.

4.2.9.2. basis: een woordgroep met als laatste lid een substantivum; door suffigering ontstaat een afleiding door samenstelling.

We onderscheiden de volgende typen:

4.2.9. 2.1. type: een al dan niet verbogen adiectivum + substantivum + s

betekenis: “behorende tot het door de woordgroep genoemde; hebbende wat door de woordgroep genoemd wordt”, b.v.

nuwerwis “nieuwewets”; *ouwerwis* “ouderwets”; *heëlstiens* “heelsteens”; *kortaams* “kortademig” (Ka. 2); met betekenisontwikkeling: *hardhan(d)s* (naast *hardhandig*) “hardhandig”.

Het hier bedoelde type is in het wfri. improductief.

4.2.9.2.2. type: numerale + substantivum + s

betekenis: “bestaande uit het door de woordgroep genoemde of van het door de woordgroep genoemde formaat”, b.v.

driedreids “driedraads”; gesubstantiveerd: *’n ienhan(d)s*, *’n tweihan(d)s* “een boterham die men met één hand, resp. met twee handen aanvat; een dunne, resp. een dikke boterham” (Ka. 2)

Het hier bedoelde type is in het wfri. improductief.

4.2.9.2.3. type: prepositie + substantivum + s

betekenis: “op de plaats van, afkomstig van het door de woordgroep genoemde; zijnde wat de woordgroep noemt”; b.v.

buitedoiks “buitendijks”; *uitheems* “uitheems; met betekenisontwikkeling: vreemd, gek”; *ondermaa(t)s* “ondermaats”.

Het hier bedoelde type is in het wfri. improductief.

4.2.9.3. basis: een adjectivum

betekenis: “zijnde, lijkende op wat door de basis genoemd wordt”, b.v. *groôsk* “groots, trots, verwaand” (Ka. 1); *ousk* “oudbakken, muf, vunzig” (Ka. 2) (afl. van *oud*).

Het hier bedoelde type is in het wfri. improductief.

4.2.9.4. basis: een verbaalstam

betekenis: “geneigd tot het verrichten van wat de basis noemt”, b.v. *stoeis* “stoezieuk, tochtig (van koeien)” (Ka. 2); *speuls* “speels”.

Het hier bedoelde type is in het wfri. improductief.

4.2.9.5. basis: een verbale groep; door suffigering ontstaat een afleiding door samenstelling

betekenis: “de door de basis genoemde handeling zodanig verrichtend als wordt uitgedrukt door het adverbium”, b.v. *hardleers* “hardleers”.

Dit type is in het wfri. improductief.

Opm. mogelijk hoort hier ook het type *goe(d)geefs* “goedgeefs” bij, hoewel het WNT V,352, aangeeft dat deze formatie ook beschouwd zou kunnen worden als een samenstelling van “goed” en “geefsch”.

4.2.10 Formaties op -zaam

4.2.10.1. basis: een substantivum

betekenis: “samengaand, verbonden met het door de basis genoemde”. We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op enkele algemeen ndl. afleidingen als *vreedzaam*; *deugdzaam*.

Opm. Een numerale als basis treffen we in *ienzaam* “eenzaam”, te omschrijven als “zijnde wat de basis noemt”.

4.2.10.2. basis: een verbaalstam

betekenis: “de (duidelijke) geneigdheid, mogelijkheid of geschiktheid hebbende tot het verrichten van het door de basis genoemde” ofwel “de mogelijkheid of geschiktheid hebbende tot het ondergaan van het door de basis genoemde”.

We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op algemeen ndl. formaties als *werkzaam*; *voedzaam*; *groeizaam*; *buigzaam*.

4.2.11. Formaties met *ge-*

basis: een adjectivum

betekenis: “zijnde wat door de basis genoemd wordt”. In vergelijking met het niet geprefigeerde adjectivum heeft de *ge-* formatie soms een vormelijk moment. We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op enkele algemeen ndl. formaties als *gedienstig*; *gewillig*.

In het dialect worden i.p.v. ndl. formaties als *gestreng*, *getrouw*, *geheel* enz. altijd de niet-geprefigeerde vormen gebezigd, dus: *streng*; *trouw*; *heël*. Zo ook *makkelek*⁶¹ “gemakkelijk” (Ka. 1, § 78) en *reid* “gereed” (Ka. 1, § 78)

Opm. Vooral in kindertaal wordt – kennelijk o.i.v. ndl. *gemakkelijk* – vaak de vorm *gemoeielek* “moeilijk” gebezigd b.v. ‘n *gemoeieleke som*.

4.2.12. Formaties met *on-*

basis: een adjectivum

betekenis: “het” niet-zijn” van het door de basis genoemde”. Hierbij is dikwijls tevens sprake van een peioratief moment. Wordt de *on-* formatie voorafgegaan door een negatie (b.v. *niet*, *niks*, *gien* “geen”), dan heeft deze combinatie veelal een “verkleinende” functie (litotes).

Sommige *on-* formaties komen vrijwel uitsluitend voor in verbinding met een negatie, b.v.

onmakkelek “niet gemakkelijk; lastig in de omgang” (Ka. 2); *onzoet* “onaangenaam” (Ka. 2); *ongeskoren* “ongeschoren”; *onfortuinig* “onfortuinlijk” (W.O.N.5,119) *onwetend*; *ze is echt niet zô onkwalek* “onaardig, onaangenaam”; *dat hoedje staat je niks onsnokker* “onaardig” (*snokker* “aardig”, Ka. 2).

Opm. 1 Enkele formaties hebben een basis die niet (meer) zonder *on-* gangbaar is, b.v. *ongaans* “onbegaanbaar” (Ka. 2) *ongans* “ziek, ongesteld” (W.O.N.2,19); *onbehakt* “onbehouden” (Ka. 2). In *onkant* “niet uit elke speen voldoende melk gevend” (Ka. 2) komt de basis “*kant*”⁶² nog voor in de betekenis “flink, mooi, gaaf, zonder gebreken” (Ka. 2).

Opm. 2 Schönfeld, § 195, blz. 243 merkt op: “Meermalen zijn adjectieven

61. Vgl. Vries, Jan de, *Nederlands Etymologisch Woordenboek*, 193; “De vorm makkelijk zal wel te beschouwen zijn als een frics-hollandse vorm, al kan ook de tegenstelling met moeilijk daartoe meegewerkt hebben”.

62. Vgl. za. Kant. III, Boek. 2, 180.

rechtstreeks met *on-* door middel van een suffix van een verbum afgeleid; b.v. *onverschillig, onuitstaanbaar, onmetelijk, onhebbelijk. . . .*"

Wij merken in dit verband op, dat wfri. *onverschillig* naast de algemeen ndl. betekenis ook het (vero.) moment kent "woest, onstuimig (van wind)" (De Vr. 86).

Opm. 3 In de wfri. combinatie 'n *onware leugen* "een heel erge leugen" (Ka. 2) kan men o.i. aan *on-* een versterkend moment⁶³ toekennen in de zin van "zeer ware, duidelijke (leugen)". Vat men *onwaar* op als "niet waar" dan zou de combinatie "onware leugen" een (mogelijk ironisch bedoelde) dubbelzegging zijn.

Opm. 4 Een geadjectiveerd participium 2, dienend als basis voor een *on-*formatie, behoudt in het wfri. het prefix *ge-*, b.v. *ongeskoren, ongekamde here* "ongekamde haren"; *ongeskilde pere* "ongeschulde peren".

We merken tenslotte op dat in het wfri. *on-*formaties vrijwel improductief zijn.

4.2.13. Formaties met *wan-*

We kunnen slechts opmerken, dat ndl. formaties als *wanluidend, wanhebbelijk, wanvoeglijk, wanschapen* (de laatste drie komen uitsluitend met *wan-* voor) waarin het prefix het moment "niet" of "verkeerd" heeft, in het wfri. niet gangbaar zijn. De niet in het ndl. gangbare, slechts gedeeltelijk doorzichtige formatie *wanhavend* is ontstaan uit *wangehavend*.⁶⁴ Daarnaast komen de -ig afleidingen *wanhaven(d)ig* en *wanhavig*⁶⁵ voor.

4.2.14. Formaties van het type *be-. . . t/d*⁶⁶

basis: een substantivum

betekenis: "in ruime mate bezittend wat de basis noemt". We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op algemeen ndl. formaties als *bejaard, beheerd* "behaard"; *bemost*. De "mate waarin" of de "wijze waarop" wordt dikwijls uitgedrukt door toevoeging van een adjectivum met adverbiale functie, zodat een samenkoppeling ontstaat, b.v. *hougbejaard* "hoogbejaard"; *ruigbeheerd* "ruig behaard".

4.2.15. Formaties van het type *ge-. . . t/d*

basis: een substantivum

betekenis: "(in ruime mate) bezittend wat de basis noemt". We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op de formatie *getrapt* in de combinatie *getrapte weig* "wand bestaande uit tragsgewijs geplaatste planken" en

63. Vgl. voor het ndl. Schonfeld, § 195.

64. Zie Boek 2, 512.

65. Vgl. opm. Vgl. voor het ndl. Haeringen, C.B. van, *Participia Praeverbalia*, N Tg 42, 187 v.v. en *Bij en om het prefix her-*, N.Tg 55, 313 v.v., voorts Van Lessen, *Bestaan er participia praeverbalia*, N Tg 43, 155-156 en Schultunk, 281, die zich m.b.t. formaties als *gehersend, verhutlerd, bepruikt, ontkoold*, voorzichtig opstelt door op te merken "dat hun wijze van vorming en de vraag in hoeverre ze productief zijn nog nader onderzoek vereist."

voorts op enkele algemeen ndl. formaties als *gebekt* "gebekt; met betekenisontwikkeling; niet op zijn mondje gevallen"; *getand*; *gespierd*. Door gaans echter wordt in het wfri. i.p.v. een *ge-...t/d*-formatie een afleiding op *-ig* of een omschrijving gebezigd, b.v. *skubbig* "geschubd"; *met handskoene* "gehandschoend".

De "mate waarin" of de "wijze waarop" wordt dikwijls uitgedrukt door toevoeging van een adjectivum,⁶⁶ zodat een samenkoppeling ontstaat, b.v. literair ndl. *dikgebild*, *bruingeschubd*, *breedgerand*, enz. Ook in deze gevallen prefereert de dialectspreker een omschrijving: *met dikke bille*; *met groene skubbe*; *met 'n breie rand*.

Opm. In een aantal gevallen kunnen de bovengenoemde formaties reïnterpretaties zijn van oorspr. *-d*-formaties.⁶⁷

4.2.16. Formaties van het type *ver-...-d*

basis: een substantivum

betekenis: "geworden of verworpen tot wat de basis noemt", b.v. *verboefd* "slordig, haveloos; ook: met hoogrode kleur van inspanning of koorts" (Ka. 2); *verbeld* "haveloos, verscheurd; eig. tot een *bel* "waardeloos slecht iets" (Ka. 1) geworden" (Ka. 2).

4.3. Afleidingen met verbaal karakter

4.3.1. Formaties op *-el* en *-er*

basis: een verbaalstam

betekenis: "het herhaaldelijk of aanhoudend plaats vinden van het door de basis genoemde", b.v.

skuddele "herhaaldelijk (snel) *skudde* "schudden"; *wukele* "herhaaldelijk (met de armen) *wuke* "wieken" (Ka. 2);

knauwele "herhaaldelijk of aanhoudend *knauwe* "knauwen, knagen"; *hak-kere* "hakkelen; eig. herhaaldelijk (met de stem) *hakke* "hakken"; *tittere* "aanhoudend *titte* = zuigen, drinken"; *mottete* aanhoudend *motte*, mot-regenen".

Sommige formaties hebben tevens een verkleinend moment, b.v. *kuchele* "herhaaldelijk licht *kuche* "kuchen"; *krokkele* "aanhoudend *krokke* "heel fijn sneeuwen" (Ka. 2).

Opm. 1 In vele gevallen is naast het verbum op *-el* of *-er* de niet gesuffigeerde vorm niet of niet meer gangbaar, b.v. *liddere* "bibberen" (Ka. 2); *lingere* "op iets vlassen" (Ka. 2); *blikkere* "herhaaldelijk weerlichten" (Ka. 1) *stroffele* "struikelen" (Ka. 2).

Opm. 2 Sommige formaties zijn kennelijk rechtstreeks ontstaan ter nabootsing van klanken of bewegingen, b.v. *riedele* "op de harmonica spelen;

66. Vandaar dat Van Dale een formatie als "geheupt" omschrijft als "zulke heupen hebbend als in de bepaling is uitgedrukt".

67. Vgl. 4.2.3.

ook snel praten”, *snoetere* (mogelijk rechtstreeks gevormd van het substantivum *snoer*) “de gezichten speels langs elkaar wrijven”

We merken nog op dat in het wfri -el – en -er -formaties vrijwel improductief zijn

4.3.2 Onscheidbare formaties met *an-*, *deur-*, *mis-*, *om-*, *onder-*, *over-*, *voor-*, met een verbale basis

We merken allereerst op dat alle hierna te behandelen formaties in het wfri improductief zijn en dat de enkele in ons wfri. materiaal voorkomende voorbeelden kennelijk ontleningen zijn aan het ndl met dezelfde betekenismomenten als ndl formaties

In ons wfri. materiaal ontbreken voorbeelden met de prefixen *achter-*, *vol-* en *weer-*. De Vries, 152, noemt voor het ndl alleen de onscheidbare formatie *achterhalen*, een verbum dat in het wfri wordt vervangen door *inhale* of (overdr) door *an de weet komme* en voorts op blz 150 en 151 een zeventiental ndl onscheidbare formaties met het prefix *vol-* en de alleen als deelwoord voorkomende ndl formaties *voldragen*, *volleerd* en *volslagen*. Voor het wfri merken we op, dat we alleen de als participium 2 gangbare vormen *volmaakt*, *volwassen*⁶⁸ en *volslagen* hebben aangetroffen. De ndl formatie *weerstand* in de zin van “(iemand die woedend is) tegenhouden” wordt in het wfri vervangen door het ongelede correlaat *staan*, b v *ik staan je vader niet as ie deime ziet dat er 'n deuk in de auto zit*”

4.3.2.1. Onscheidbare formatie met *an-*

We kunnen voor het wfri slechts wijzen op *anbidde* “aanbidden”. De ndl. formaties *aanschouwen* en *aanvaarden* worden in het wfri vervangen door een synoniem, b v *zien* “aanschouwen”, *beginne an*, met “aanvaarden”,⁶⁹ *'n voorstel anneme* “aanvaarden”

4.3.2.2 Onscheidbare formatie met *deur-*

We kunnen voor het wfri slechts wijzen op *deurstaan* “doorstaan; o a in de zegswijze *wie mooi wul gaan, moet poin deurstaan*” De Vries, 138, merkt m b.t ndl *doorstaan* op “In het volgende geval komt naast het met *door* geprefigeerde werkwoord een uitsluitend vormelijk ermee te identificeren ongeleed werkwoord voor *doorstaan/staan*”

4.3.2 Onscheidbare formaties met *mis-*

Het prefix geeft aan dat de door de basis genoemde handeling of werking op een verkeerde wijze geschiedt. We kunnen voor het wfri wijzen op *miszegge* “miszeggen” en *misstaan* “misstaan”. Een soortgelijk moment heeft *misbruike* “misbruiken” met een ge-loos basisverbum. In *mishandele* “mishandelen”, te omschrijven als “slecht behandelen, lichamelijk kwaad doen aan”, heeft het prefixloze basisverbum de betekenis “behandelen”.

68 Ndl *volwassen* ontbreekt bij De Vries

69 Naast *aanvaarden* ontbreekt het prefixloze correlaat

4.3.2.4. Onscheidbare formaties met *om-*

We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op *omknelle* "omknellen"⁷⁰ en *omzoile* "omzeilen (in overdr. zin)". Een formatie als *omknellen* omschrijft De Vries, 140, als volgt: "de handeling of werking waarnaar het ongelede correlaat verwijst, wordt zodanig op een zaak gericht dat zij de zaak geheel omsluit". De Vries, 141, merkt m.b.t. een formatie als *omzeilen* op, dat ze een semantisch moment "her- en derwaarts" of "naar alle kanten", soms "met een omweg" kan bezitten. Deze momenten hebben echter betrekking op het scheidbare verbum *omzeilen*. Het hier bedoelde onscheidbare *omzeilen* heeft het moment "langs de omtrek van iets zeilen".

4.3.2.5. Onscheidbare formaties met *onder-*

We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op *onderhouwe* "onderhouden" en *ondervinde* "ondervinden". De Vries, 148, merkt m.b.t. ndl. formaties als *onderhouden* en *ondervinden* op: "In een groot aantal gevallen wordt naast het werkwoord dat met het prefix begint een ongeleed werkwoord aangetroffen dat er vormelijk mee te identificeren is, terwijl een systematisch semantisch verband ontbreekt".

4.3.2.6. Onscheidbare formaties met *over-*

We kunnen voor het wfri. wijzen op *overdroive* 'overdrijven'; *overzien* "overzien"; *overraaie* "overrijden"; *overkomme* "overkomen" '.

De Vries, 145, merkt m.b.t. ndl. formaties als *overdrijven* en *overkomen* op: "In een aantal gevallen wordt naast de vorming met *over-* een ongeleed werkwoord aangetroffen dat er vormelijk mee te identificeren is, terwijl een systematisch semantisch verband ontbreekt". Van de categorie waartoe ndl. *overrijden* en *overzien* behoren, merkt De Vries, 142-143 op: "de handeling of werking waarnaar het ongelede correlaat verwijst, wordt zodanig op een zaak gericht dat zij zich geheel boven deze zaak uitstrekt, vaak met een aanvullend moment van te boven gaan, overtreffen". We tekenen hierbij aan dat *overrijden* en *overzien* dit aanvullende moment missen.

Opm. *Overraaie* en *overkomme* worden in het wfri. soms als scheidbare formaties gebezigd,⁷¹ b.v. *hai ree 'm temet over* "hij overreed hem bijna"; *zuks komt je zô maar over* "zoiets overkomt je zo maar".

4.3.2.7. Onscheidbare formaties met *voor-*

We kunnen voor het wfri. wijzen op formaties als *voorkomme* "voorkómen"; *voorspelle* "voorspellen". (van deze laatste formatie is het ongelede correlaat niet gangbaar). Hun gemeenschappelijk semantisch moment is "van te voren".

70. De door Van Dale gegeven formatie "omknellen" ontbreekt in het register van De Vries.

71. Vgl. voor het za. Boek. 1, 87.

4.3.3. Formaties met *be-*, *er-*, *ge-*, *her-*, *ont-*, *ver-*, met een verbale basis⁷²

We schenken in deze paragraaf niet alleen aandacht aan formaties die in het wfri. frekwent gebezigd worden, maar ook aan vormingen die we in het wfri. bij uitzondering – en dan als ontleningen aan het ndl. – hebben horen gebruiken.

4.3.3.1. Formaties met *be-*

basis: een al dan niet transitief verbum; door prefigering wordt een niet-transitief verbum transitief.

betekenis: “de door de basis genoemde handeling op een bepaalde zaak of op een andere zaak richten”,⁷³ b.v.

beglouwe (*glouwe* “gluren”, Ka. 1) “*begluren*” (Ka. 1); *behappe* (“*happen*”) “*afhappen*; overdr. *opbrengen*, *betalen*” (Ka. 1); *bestuddere* (*studdere* “klaar maken (o.a. van eten); bezig zijn”, Ka. 2) “*bedisselen*, *regelen*”; *beëte* (*ete* “eten”) “*opeten*; b.v. ‘t niet *beëte kenne*”; *befietse* (*fietse* “*fiet-sen*”) “*bijhouden*, *inhalen met fietsen*; overdr. *volgen*, *begrijpen*”.

Opm. Formaties als ndl. *behoeven*, *behoren*, *bemerken*, hebben in vergelijking met het prefix-loze correlaat een vormelijk moment. In het wfri. worden echter uitsluitend de vormen *hoeve*, *hore* en *merke* gebezigd.

Het onder 4.3.3.1. behandelde type is het enige dat in het wfri. productief is.

4.3.3.2. Formaties met *er-*

In het wfri. wordt hoogst zelden een aan het ndl. ontleende *er-* formatie gebezigd, waarbij de afleiding hetzelfde betekenismoment heeft als in het ndl., t.w. *ervare* “ervaren”; *erkenne* “erkennen”. De *er-* formatie wordt meestal vervangen door een synoniem; vgl. *beleve*, *ondervinde*, *meemake* “ervaren”; *bekenne*, *toegeve* “erkennen”.

De ndl. formaties *erbarmen* en *erlangen* hebben we in het wfri. niet aange-troffen.

4.3.3.3. Formaties met *ge-*

In het wfri. zijn maar enkele aan het ndl. ontleende *ge-* formaties gangbaar. De afleidingen hebben hetzelfde betekenismoment als in het ndl. Kennelijk is *ge-* in het wfri. een vreemd insluipsel. Naast *g(e)louwe* “geloven” en *gebruike* “gebruiken” komen de vero. vormen *louwe* en *bruike* voor.⁷⁴ Voorts vinden we *ge-* in enkele formaties waarvan het basisverbum niet (meer) gangbaar is, b.v. *geniete* “genieten”; *getuige* “getuigen”; *geneze* “genezen”; *genake* “genaken; in de zegsw. *niet te genaken wezen*”. In de overige gevallen wordt in het wfri. het *ge-* loze correlaat ofwel een synoniem of synonieme omschrijving gebezigd, b.v. *beure* “gebeuren” (Ka. 1);

72. Zie voor formaties met *be-* en *ver-* met een nominale basis hoofdstuk 5: expliciete transpositie met prefigering.

73. Vgl. voor het ndl. De Vries, 116-119.

74. Zie Ka. 1, § 78, 3.

douge “gedogen” (Ka. 1); *daaie* “gedijen” (Ka. 1); *loike* “gelijken”; *rake* “geraken”; *voele* “gevoelen”; *lukke* “gelukken”; *wenne* “gewennen”; *z’n oigen gnappies houwe* “zich netjes gedragen”; *’t niet helpe kenne* “het niet kunnen gebeteren”; *kommendère* “gelasten”.

Opm. 1 Ndl. *afgelasten* luidt in het wfri. *oflasse*, b.v. *ze zelle de wedstroid wel oflasse*.

Opm. 2 We merken nog op dat het ontbreken van ge- in formaties waar het ndl. dit prefix wel bezigt een klankhistorische oorzaak heeft. Zie hierover Schönfeld, § 136.

4.3.3.4. Formaties met *her-*

In het wfri. wordt hoogst zelden een aan het ndl. ontleende *her-*formatie gebezigd. Het prefix geeft doorgaans aan dat de door de basis genoemde handeling opnieuw of op andere wijze verricht wordt, b.v.

ze zel wel niet hertrouwe “hertrouwen”. Naast *herinnere* “herinneren” is het niet-geprefigeerde correlaat niet gangbaar. Bijna altijd wordt in het wfri. i.p.v. een *her-*formatie een synoniem of synonieme omschrijving gebezigd, b.v. *beter worre* “herstellen”; *ripperére* “herstellen”; *overnuw beginne* “herbeginnen”; *naggeses zegge, doen* “herhalen”; *weer trouwe* “hertrouwen”; *terugvinde* “hervinden”.⁷⁵

4.3.3.5. Formaties met *ont-*

In het wfri. zijn *ont-*formaties improductief. De voor het wfri. genoteerde voorbeelden hebben de volgende betekenismomenten: “het tegenovergestelde van de door de basis genoemde handeling verrichten”, b.v.

ontdekke “ontdekken”; “verwijdering of scheiding”, b.v. *ontgaan* “ontgaan”. “los of uiteen t.g.v. de door de basis genoemde handeling”, b.v. *ontploffe* “ontploffen” *ontleite* “ontlaten; loslaten van vorstbloemen op de ruiten” (Ka. 2); *ontskiete* “ontschieten; ook: verbazen, b.v. *dat zou m’n niks ontskiete*” en *benieuwen*, b.v. *nou, ’t zel moin ontskiete!*” (Ka. 2); *ontstraaie* “ontstrijden, betwisten” (Ka. 2).

Opm. 1 Van Dale vermeldt *ontlaten*, *ontstrijden* en *ontschieten* ook voor het ndl. Bij *ontschieten* “verbazen” plaatst hij de kanttekening w.g., bij *ontschieten* “benieuwen” de kanttekening gew. We laten in het midden of wfri. *ontleite*, *ontskiete* en *ontstraaie* als ontleningen aan het ndl. beschouwd dienen te worden, aangezien o.i. de mogelijkheid niet is uitgesloten dat in gevallen als deze ndl. formaties aan de dialecten zijn ontleend. We merken nog op dat ndl. *ontlaten* en *ontstrijden* ontbreken in het register van De Vries.

Opm. 2 Afleidingen met een inchoatief moment (zoals ndl. *ontvangen*) hebben we in het wfri. niet aangetroffen. De wfri. bezigt i.p.v. deze lexicale

75. In Ndl. *hervinden* heeft het prefix het betekenismoment “terug”.

76. Zie voor het ndl. De Vries, 128.

typen en in vele gevallen ook i.p.v. de onder 4.3.3.5. genoemde typen een synoniem zonder *ont-* of een omschrijving; vgl. *beginne te branden* "ontbranden"; *vange, invange* "ontvangen"; *wegvluchte* "ontvluchten"; *losbinde* "ontbinden"; *ofreide* "onttraden"; *uit mekaar ploffe* "ontploffen".

Opm. 3 Het wfri. kent enkele niet in het ndl. gangbare *ont-*formaties waarvan het niet-geprefigeerde correlaat niet voorkomt, t.w. *ontgnoffele* "afhandig maken" (Ka. 2); *ontkrombiene* "ontgaan; ook ontkennen" (Ka. 2).

4.3.3.6. Formaties met *ver-*

Bij de omschrijving der verschillende lexicale typen die in het wfri. productief of in navolging van het ndl. gangbaar zijn, hebben we ons vooral laten leiden door De Vries, 119-126. We onderscheiden voor het wfri. de volgende drie categorieën

- 4.3.3.6.1. de *ver-*formatie duidt op een geheel of gedeeltelijk vernietigen, beschadigen of verspillen of op een geheel of gedeeltelijk vernietigd, beschadigd of verspild worden t.g.v. de door de basis genoemde handeling of werking, waarbij dikwijls tevens een peioratief moment optreedt, b.v. *verskrouke* (*skrouke* "schroeien", Ka. 2) "verschroeien" (Ka. 2); *verbrande* "verbranden"; *verdonderjage* "verkwisten"; *verlummele* (*lummele* "beuizen") "verbeuizen"; *verruttele* (*ruttele* van alles opkopen en weer verkopen", Ka. 2) "verkwanselen"; *versnobbe* (*snobbe* "snoepen", Ka. 2) "versnoepen" (Ka. 2).

We merken nog op dat dit type in het wfri. productief is.

Opm. *Verrinnwere* "ruïneren, vernielen" (Ka. 2) en *versneuele*⁷⁷ "sneueven, stuk raken, verloren gaan, b.v. *alle koppies versneueelde*" zijn te beschouwen als contaminaties.

- 4.3.3.6.2. de *ver-*formatie duidt aan, dat de door de basis genoemde handeling of werking verkeerd of op ongewenste wijze geschiedt of een verkeerd of ongewenst gevolg heeft voor een subject of object, b.v. *verdwale* "verdwalen"; *verdraaie* verdraaien"; *versmakke* "ontijdig kalven; lett. verkeerd smakken, werpen" (Ka. 2).

Het hier bedoelde type is in het wfri. slechts productief in combinatie met een pronomen reflexivum,⁷⁸ b.v. *z'n oigen vereize* (*eize* "azen, voedsel zoeken", Ka. 1) "zich overeten, te veel eten" (Ka. 2); *z'n oigen vergooie* "zich vergooien"; *z'n oigen verslokke* (*slokke* "slikken", Ka. 2) "zich verslikke"; *z'n oigen verkoike* "zich verkijken".

- 4.3.3.6.3. de *ver-*formatie duidt aan dat een subject verandert van positie of plaats t.g.v. de door de basis genoemde handeling of werking, b.v. *je moete*

77. Karsten, 2, omschrijft *versneuele* d.m.v. het transitieve verbum vernietigen. Wij hebben *versneuele* echter uitsluitend horen bezigen m.b.t. een subject, b.v. *alle koppies versneueelde*. Vandaar dat wij de omschrijving "sneueven, stuk raken, verloren gaan" prefereren.

78. Vgl. voor het ndl. De Vries, 122.

verlègge gaan, verzitte gaan “je moet gaan verliggen, verzitten”, ofwel de *ver-*formatie duidt aan, dat een object verandert van positie, plaats (ook in temporale zin), vorm of toestand t.g.v. de door de basis genoemde handeling of werking, b.v. *je moete die stiene verlègge* “verleggen, anders leggen, elders leggen”; *'n brulleft verstelle* “een bruiloft uitstellen” (Ka. 2); *'n jurk vermake* “vermaken”; *klere verstelle* “verstellen”.

De hier bedoelde typen zijn in het wfri. improductief.

Opm. In één geval troffen we het moment “herhalen van wat de basis noemt”, t.w. in *verdoen* “overdoen m.b.t. een visite” (Ka. 2).

4.4. Afleidingen met adverbiaal karakter

4.4.1. Formaties op *-(e)leks*

basis: een substantivum

betekenis: “voorkomend in alle tijden door de basis genoemd”.

We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op aan het ndl. ontleende formaties als *dageleks, wekeleks, maandeleks, jaarleks*, Meestal prefereert de dialectspreker omschrijvingen als: *hai roist alle dage, alle weke nei Alkmaar; hai haalt alle maande de huur op; ik moet alle jare 'n zoôt belasting betale*.

Opm. 1 Formaties met een adjectivum als basis zoals ndl. *nauwelijks, grote-lijks, zwaarlijks*, hebben we in het wfri. niet aangetroffen. Hetzelfde geldt voor op basis van een adjectivum gevormde adverbia op *-lijk*, zoals ndl. *vagelijk, hogelijk, bepaaldelijk* enz.

Opm. 2 Op basis van een verbaalstam gevormd komt analogisch de formatie *denkeleks* “denkelijk” voor.

4.4.2. Formaties op *-(e)ling(s)*

basis: een substantivum, adjectivum, adverbium of verbaalstam.

betekenis: “geschiedende op de wijze van of door middel van het door de basis genoemde”. We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op aan het ndl. ontleende formaties als *mondeling, blindelings, onderling, rakelings*.

4.4.3. Formaties op *-s*

4.4.3.1. basis: een substantivum

betekenis: “in de tijd of geldend voor de tijd die door de basis genoemd wordt”, b.v.

achtermiddegs “in de namiddag” (Bol, Sch. 167); *daags* “daags”; *voorjaars* “in het voorjaar”; *zeumerdägs* “in de zomer”; *herresdägs* “in de herfst”; *winterdägs* “in de winter”.

Opm. Soms komen continu en discontinu gevormde adverbia naast elkaar voor, b.v. *oches / 's oches* “'s ochtends”; *maandegs / 's maandegs* “'s maandags”.

4.4.3.2. basis: een woordgroep met een substantivum of numerale; door suffigering ontstaat een afleiding door samenstelling.

betekenis: “op de wijze uitgedrukt door de woordgroep”.

We kunnen voor het wfri. slechts wijzen op algemeen ndl. formaties als: *goe(d)skiks* "goedschiks"; *baitoi(d)s* "bijtijds"; *iniens* "ineens"; *opiens* "opeens".

Doorgaans wordt in het wfri. de formatie op -s vervangen door een synoniem of synonieme omschrijving, b.v. *inienen*, *recht toe – recht an* "rechtstreeks"; *in z'n blote kop* "blootshoofds"; *op blôte biene* "blootsvoets"; *met de biene omwoïd*⁷⁹ "wijdbeens"; *hillegaar niet* "geenszins"; *op ien bons* "eenklaps"; *achter je reg om*, *stiekem* "achterbaks"; *onder de be-droive* "tussentijds".

4.4.3.3. basis: een adjectivum of adverbium

betekenis: "op de wijze uitgedrukt door de basis", b.v. *voors* "voorts"; *verders* "verder"; *aars* (*aar* "ander", Ka. 1) "anders" (Ka. 1); *onverdochs* (*onverdocht* "zonder dat men er op verdacht is", Ka. 2) "onverwachts".

We merken nog op dat de onder 4.4.3. behandelde -s-formaties in het wfri. vrijwel improductief zijn.

4.4.4. formaties op -(e)tjes; -jes; -ies; -pies, -kes

basis: een adjectivum of adverbium

betekenis: "op de wijze uitgedrukt door de basis, waarbij tevens veelal een affectief, subjectief waarderend moment optreedt en soms een kleinerend of ironiserend moment",⁸⁰ b.v.

zoetjes an "zoetjes aan"; *stilletjes*, *stiltjes* "stilletjes"; *stiekempies* "stiekempjes"; *saampies* "saampjes"; *kalmpies an* "kalmpjes aan"; *strakkies* "strakjes"; *gnappies* (*gnap* "knap, netjes", Ka. 1) "knapjes, netjes" (Ka. 1); *lieneges an* "lenigjes aan"; *zô passies* "zo pas, zo juist"; *effetjes* (*effe* "even") "eventjes" (daarnaast komen de samentrekkingen *effies* en *efkes* voor) *zachtjes* "zachtjes".

Het hier behandelde type is in het wfri. vrijwel improductief

Opm. 1 Ginds ver weg luidt in het wfri. *omguns*, waarnaast de vorm *omgunsies* voorkomt, b.v. *hai weunt heël omgunsies* (W.O.N.2,58)

Opm. 2 Verscheidene malen noteerden we een comparatiefvorm, b.v. *gnappieser*, *netjeser*, *zachtieser*.

Opm. 3 Soms wordt een formatie als de onder 4.4.4. behandelde predicatief gebezigd, b.v. *ze is erg gnappies*, *erg netjes*. Met een affectief moment: *je loike wel 'n beetje ziekies*, *slappies*.

4.4.5. Formaties op -vort

basis: een participium I

betekenis: "geschiedende tijdens of op de wijze van de door de basis genoemde handeling",⁸¹ b.v.

sleipendevort "al slapend; b.v.

79. Zie voor *omwoïd*: 2.5.4.2.

80. Vgl. voor het ndl. Schultink, 132.

81. Vgl. voor het ndl. een formatie als *gaandeweg* (met geïsoleerde betekenis).

sleepdevort roik worre, werkendevort “al werkend; b.v. *werkendevort z’n broôd opete*”; *zingendevort* “al zingend; b.v. *zingendevort op huis an-gaan*”; *speulendevort* “al spelende, spelenderwijs, b.v. *speulendevort te water bedare* “belanden”.

4.5. Afleidingen met numeraal karakter

Formaties op *-de* en *-ste*

basis: een numerale cardinale

betekenis: het suffix plaatst het door de basis genoemde aantal in een rangorde of volgorde.

Voor het wfri. gelden dezelfde formaties als voor het ndl., b.v. *tweide, voiftiende, ach(t)ste, voiftigste, honder(d)ste, honderd(en)voifde*.

Opm. Voor de vorm *eerste* “eerste” verwijzen we naar het E.W.N.

4.6. Verschillen binnen het Noordhollands

Afgaande op het beschikbare taalmateriaal van de andere nholl. dialecten, constateren we dat de formele structuur en systematisch optredende betekenismomenten van in deze dialecten gangbare expliciete afleidingen in verreweg de meeste gevallen overeenkomen met die van wfri. afleidingen. De verschillen binnen de nholl. dialecten zijn enerzijds “incidenteel” te noemen, anderzijds betreffen ze het systeem van afleiding.

4.6.1. Verschillen in “incidence”

We hebben de indruk dat in het wfri. frequenter dan in de andere nholl. dialecten *-erd*-afleidingen worden gebezigd met een geprefigeerd of gesuffigeerd adjectivum als basis, zoals *onwoizerd, kepottigerd, voorlekerd, langzamerd* enz. (zie 4.1.4.). Voor het wa. wordt slechts een zestal – ook in het ndl. gangbare – formaties opgegeven met een adjectivum als basis; voorts worden de ondoorzichtige emfatische formaties *kokkerd* en *kanjerd* en de van *gluiper* en *slokker* afgeleide emfatische formaties *gluiperd* en *slokkerd* vermeld. (wa. 185-186)

Blijkens de opgaven voor vol. gaat dit dialect verder in het gebruik van *-te*-formaties dan de andere nholl. dialecten (zie wa. 189).

4.6.2. Verschillen in morfologisch systeem

Uit ons taalmateriaal blijkt dat discontinu gevormde afleidingen van het type *ge-. . .-tes*, zoals *gediertes* “gedierte”, *gebientes* “gebeente” met een enkelvoudige betekenis alleen in het vol. worden aangetroffen.

We hebben de indruk dat wfri. formaties op *-ig* of *-(d)erig* en daarmee samenhangend *-hoid-formaties* met als basis een adjectivum op *-ig* of *(d)erig* een grotere verscheidenheid van basisstructuren tonen dan vergelijkbare formaties in de andere nholl. dialecten.

Wel merken we op, dat we ook in het vol. *-ig*-formaties hebben aangetroffen met een gesuffigeerde basis op *-s*, *-jes* en *-(e)lek*, t.w. *boersig* (wa. 194); *plaatselekig, achterlekig, vrolekig* (wa. 193). Voor het wfri. en vol. type *donkerigig* verwijzen we naar 4.6.2.

Voor het wfri. maakten we melding van het verschijnsel dat een adjectivum

op -ig opnieuw gesuffigeerd kan worden met -ig, b.v. *armoedigig*, *zuinigig* (zie 4.2.6.4. opm. 2). Voorbeelden van dit type ontbreken in het materiaal van het za., wier. en tess. Voor het wa. (193-194) wordt opgemerkt: "Van de achtervoegsels wordt in onze drie dialecten het meest gebruikt -ig. In Volendam en op Marken daarnaast -igig". Uit de op blz. 192-194 gegeven voorbeelden blijkt echter niet, dat afleidingen op -igig ook op ma. gangbaar zijn. Alleen voor vol. worden de volgende -igig-formaties vermeld:

blz. 192 *bozegig*, *potigig*, *rustigig*, *slikkerigig*, *kleverigig*

blz. 193 *donkerigig*, *bangigig*, *rooigig*

blz. 194 *groenigig*, *deftigig*, *vreemdigig*, *wittigig*, *schonigig*, *kladdigig*.

Over de betekenis van -igig-formaties wordt op blz. 194 opgemerkt: "Het achtervoegsel -igig duidt een iets erger graad van het grondwoord aan dan -ig. Dikwijls naar de pejoratieve kant: aan *netjesig* zit een bijmaak, het is depreciërend. Bij de woorden waar geen pejoratieve tendens hoeft gezocht te worden is er meestal een streven, om het zo precies mogelijk te zeggen. Het was niet *donkerig*, zegt de Volendammer, maar een beetje minder dan *donkerig*: *donkerigig*. Het kan achter ieder bijvoeglijk naamwoord staan, al klinkt het nog zo gek. Volendamse overdrijving! "

We tekenen bij bovenstaand citaat het volgende aan: gelet op formaties als vol. *donkerigig*, *bangigig*, *rooigig* enz. achten we de formulering "Het achtervoegsel -igig duidt een iets erger graad van het grondwoord aan dan -ig" enigszins misleidend. Aangezien *donkerigig* wordt omschreven als "een beetje minder dan *donkerig*", is er bij vele -igig-formaties eerder sprake van "een nog iets minder erge graad van het grondwoord" dan bij -ig-formaties. Wij zouden — in de stijl van Schultink — de verhouding tussen -igig- en -ig-formaties liever aldus formuleren: "Het suffix -igig geeft aan het grondwoord doorgaans een iets sterker subjectief-relativerend moment dan het suffix -ig". Voorts wijzen we erop, dat in de aanhef van het citaat ten onrechte het voorbeeld *netjesig* wordt gegeven: dit is immers een -ig-afleiding van *netjes*, en geen formatie op -igig. Alleen in het vol. en ma. hebben we formaties van het type *zilverde* (ma., vol.) "zilveren"; *koperde* (vol.) "koperen" en *ijzerde* (vol.) "ijzeren" aangetroffen.

We merken tenslotte op, dat we het adverbiale type *loupdevort*, *speuldevort*, *raaiendevort* enz. alleen in het wfri. hebben aangetroffen (zie 4.4.5.).

4.7. Gemeenschappelijk Noordhollandse verschillen t.o.v. het Nederlands.

4.7.1. Verschillen in "incidence"

Evenals in het wfri. (zie 4.1.21.) worden in de andere nholl. dialecten — althans in het za. en wa. — soms afleidingen op -te gebezigd die niet gangbaar zijn in het ndl., waarbij we ook hier weer opmerken dat het vol. het verst gaat.

Voor het wfri. verwijzen we naar 4.1.21.; voor het za. en het wa. beschikken we over de volgende gegevens:

za. Boekenooogen (deel 1, blz. 77) merkt op: "Met-*te* worden tal van znww. gevormd, die in de algemene taal niet gebruikelijk zijn, b.v.: *gladte* (gladheid), *natte* (natheid), *oudte* (ouderdom), *van nauwte komt grauwte* (gebrek brengt aan het kijken), enz."

wa. Op blz. 189 wordt opgemerkt: "Het achtervoegsel *-te* is in onze drie dialecten zeer geliefd". Uit de op blz. 187-189 gegeven voorbeelden blijkt echter geenszins overtuigend dat dit voor alle drie dialecten geldt. Alleen het vol. spring eruit met niet in het ndl. gangbare afleidingen als *gekke*, *domte*, *zuurte*, *malte*, *zoette*, *schoonte*, *gladte* "resp. gekheid, domheid, zuurheid, malheid, zoetheid, schoonheid, gladheid". Speciaal m.b.t. het vol. wordt op blz. 189 nog opgemerkt: "Het Volendams durft veel met het achtervoegsel *-te*. "Hij doet het zo maar" luidt: hij doet 't voor de *zomaarte*. Verder: "rechtuitheid" *rechtuitte*, "kladdigheid" *kladdigte*; *-te* kan bijna altijd in de plaats van *-heid* staan". Wij zouden de laatste opmerking als volgt willen wijzigen: "*-te* kan bijna altijd in de plaats van *-heid* staan, mits de basis van de *-heid*-formatie bestaat uit een adjectivum + *-ig*. Bij de "vertaling" van ndl. formaties van het type "ongeleed adjectivum + *heid*" worden voor alle drie wa. dialecten steeds formaties van het type "adjectivum + *ig* + *heid*" opgegeven (zie wa. 189, met voorbeelden als *skoningheid*, *diepigheid*, *kouwigheid*, *rijkigheid*). Jammer genoeg beschikken we voor het wier. en het tess. over te weinig gegevens. We kunnen voor het wier. slechts wijzen op *seerte* "zere plek, pijn" (Daan, 31), voor het tess. op *dofte* "vochtigheid" (*dof* "vochtig") en *oudte* "leeftijd".

4.7.2. Verschillen in morfologisch systeem

Evenals in het wfri. (zie 4.1.9.1. en 4.1.9.2.) worden in het za., wa. en wier. (voor het tess. beschikken we over te weinig gegevens) *-heid*-formaties met een niet gesuffigeerde adjectivische basis veelal vervangen door *-heid*-formaties met een basis op *-ig* of *-(d)erig*. In de studies van het za., wa. en wier. wordt dit verschijnsel als volgt beschreven:

za. Boekenooogen 1, § 139, plaatst bij *-heid* de volgende kanttekening: "Verder moet nog worden opgemerkt, dat ons dialect een voorkeur heeft voor van adjectiva op *-ig* afgeleide woorden op *-heid*, en dat men dus gewoonlijk spreekt van *nattigheid* (voor natheid), *nettigheid* (voor netheid), *gekkigheid* (voor gekheid), *vrijigheid* (voor vrijheid), *vluggigheid* (voor vlugheid), *dommigheid* (voor domheid), enz."

wa. Op blz. 189 wordt opgemerkt: "Het achtervoegsel *-heid* komt achter éénlettergrepen woorden niet voor; er komt *-te* voor in de plaats of het woord wordt door een sjwatje drielettergrepig gemaakt".

Dat in het wa. *-heid* niet voorkomt na een éénsyllabige basis, is iets te absoluut gesteld: door eigen informatie weten we, dat aan het ndl. ontleende afleidingen als *waarheid*, *blindheid*, *eenheid*, ook in het wa. gangbaar zijn. Dat het "woord" door een "sjwatje" drielettergrepig wordt gemaakt is verwarrend en onjuist uitgedrukt: met het "woord" wordt

kennelijk een *heid*-formatie bedoeld met een éénlettergrepige basis; welnu, deze formatie wordt niet door een "sjwatje", maar door invoeging van het suffix *-ig* drielettergrepig gemaakt. Ter toelichting kiezen we uit de voorbeelden op blz. 189 de volgende vol. formaties, die we gemakshalve in de ndl. spelling noteren: *schonigheid* "net(tig)heid"; *diepigheid* "diep(ig)heid"; *kouwigheid* "koud(achtig)heid"; *rijkigheid* "rijk(ig)heid".

wier. Daan, 193, merkt m.b.t. *-ig* op: "Meer dan in het Nederlands wordt dit suffix gebruikt voor de vorming van adjectieven en daarvan afgeleide substantieven, b.v. *dommigheid*, *frizzigheid*, *gekkigheid*, *nattigheid*, *sinnigheid*, *vluiggheid*, *vrijigheid*". Min of meer in overeenstemming met wat in de studies van het za., wa. en wier. wordt opgemerkt m.b.t. *-heid*-formaties, wordt m.b.t. *ig*-formaties het volgende gesignaleerd, waarbij eveneens de overeenkomst met het wfri. (zie 4.2.6.) duidelijk is:⁸²

za. Boekenooien (deel 1, § 146) merkt op: "Van het suffix *-ig* wordt een ruimer gebruik gemaakt dan in de algemene taal. Afleidingen als *wallig* (*wallige* kinderen, die veel op de wal (aan de waterkant) spelen), en *schotig* (een *schotig* kind, dat gaarne op schoot zit) zijn zeer gebruikelijk. Verder spreekt men nog van *bozig* (boos), *kouwig* (een weinig koud), *regenig weer* (regenachtig weer), *nachtig* (slaperig), *wellig* (nogal wel) enz." Wij wijzen voor het za. nog op het betekenismoment van *etig* "waar veel aan te eten valt" (Boek. 2, 92) en op de formatie *pen-en-inkeg* "zwart, somber, boos", b.v. *pen-en-inkeg kaike*; *wet doene je pen-en-inkeg*".⁸³

wa. Op blz. 191 v.v. worden talrijke formaties op *-ig* of *erig* opgesomd, waaruit we de volgende keuze doen, gerangschikt naar het basiswoord: met een substantivische basis; o.a. *regenig* (ma., vol.) "regenachtig"; *moerig* (ma.) "niet van de moeder weg kunnend"; *mannig* (mon.) "manhaftig"; *beestig* (mon.) "beestachtig"; met een adjectivische basis; o.a. *levendig* (ma., vol.) "ook: levend"; *wildig* (ma., vol.) "(nogal) wild"; *skelig* (ma., vol., mon.) "scheel";

met een verbale basis; o.a. *dranzerig* (ma., mon.) "huilerig"; *slikkerig(ig)* (vol.) "(nogal) snoeperig"

wier. Daan, 196, merkt op: "*-ig* wordt meer gebruikt dan in het Nederlands, b.v. *jeugdig*, *katterig*, *kloaiig* (kleilig), *lèuwig* (lauw), *löbbberig*, *lövig* (moe), *ondögendig* (ondeugend), *rottig*, *skelig*, *slaperig*. In *skelig* geeft het suffix aan het woord de betekenis van: een weinig".

tess. In de woordenlijst treffen we o.a. de volgende, niet in het ndl. gangbare formaties: *kapottenig*⁸⁴ "flink kapot"; *neutig* "groenachtig,

82. Vreemd is, dat voor het za., wa. en wier. niet apart wordt gewezen op *-(d)erig*-formaties.

83. Zie Jonker, J. jr., *Zaans voor beginners*, 55 (Zaandijk, 1976).

84. De vorm *kepottenig* (naast *kepottendig*) is ook wfri. Deze vorm is vergelijkbaar met die van wfri. *stikken(d)ig* "stuk, kapot" (zie 4.2.6.4. opm. 3). In het wfri. is naast *kepot* de vorm *kepottend* gebruikelijk, b.v. *kepottende skoene*.

groenend" lett. notig"; *openig* "met vrij grote openingen of gaten" (vgl. wfri. *woidopenig* "wijd geopend" (Ka. 2); *sèggerich* "het hart op de tong hebbend".

Opm. In hoofdstuk 3, onder 3.5. wezen we reeds op de (veelal vero.) gemeenschappelijk nholl. typen *driewield*, *zageles* en *anwenst*, en op gemeenschappelijk nholl. afleidingen van toponiemen.

TRANSPOSITIE NAAR DE WOORDKLASSE VAN HET VERBUM

5.1. Impliciete transpositie

5.1.1. Impliciete transpositie van substantiva.

Substantiva en substantivische groepen of koppelingen kunnen impliciet getransponeerd worden naar de woordklasse van het verbum. In afwijking van het ndl. kan in het wfri. ook een diminutivum in de pluralisvorm als substantivisch correlaat van een impliciete transpositie optreden, b.v. *pak-kiese* "pakjes, surprises maken (met sinterklaas)"; *kantjese* "kantjes knippen (van een gazon)".

De hier bedoelde transposities tonen een rijke semantische verscheidenheid. Hun gemeenschappelijk moment kan worden samengevat op de wijze zoals De Vries, 161, doet m.b.t. ndl. formaties: "een proces waarbij op de een of andere wijze de zaak waarnaar het substantivisch correlaat verwijst, is betrokken". Hij wijst er echter op, dat weinig taalkundigen zich tevreden stellen met de vage omschrijving "op de een of andere wijze". Er zijn o.a. voor het eng. en hgd. pogingen gedaan om op grond van veronderstelde "syntactic-semantic underlying relations" te komen tot semantische specificering.¹ Voor het ndl. deed reeds Den Hertog² een bescheiden poging, maar een uitvoerige beschrijving der onderscheiden semantische categorieën moet – voor zover ons bekend – nog verschijnen. Intussen toont De Vries, 161-163, aan dat Marchands indeling van Engelse transposities in vier hoofdtypen ook op ndl. transposities toepasbaar is. Hij voert echter tegelijkertijd enkele bezwaren aan tegen Marchands onderscheidingen. Hij wijst er op dat het verschil in semantisch aspect tussen het verbum en het substantivisch correlaat op geen enkele wijze correspondeert met een verschil in de klankvorm en voorts, dat het geenszins zeker is, dat Marchand alle verschillen in het semantisch aspect heeft gegeven. "Het is helemaal niet zeker", aldus De Vries, "dat alle mogelijkheden tezamen een eindige verzameling vormen".

1. Zie voor het hgd. Wellmann Hans, *Verbbildung durch Suffixe (Deutsche Wortbildung. Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache* 1, 1973).

Zie voor het eng.: Marchand, H., *The categories and types of present-day English word-formation. A synchronic-diachronic approach* (1969), 359-371. Leitner, Gerhard, *Denominale Verbalisierung im Englischen* (1974).

2. Hertog, C.H. den, *De Nederlandsche taal. Practische spraakkunst van het hedendaagsche Nederlandsch*, II (1905).

Wij zijn met De Vries van mening, dat de impliciete transpositie polyinterpretabel is en dat de interpretatie van een transpositie afhankelijk is van de lexicale betekenis van het correlaat en de kontekst. Aan de hand van enkele wfri. voorbeelden zullen we trachten te verduidelijken voor welke problemen men geplaagd kan worden, als men een bepaalde formatie wil onderbrengen in een bepaalde betekenis categorie en tevens hoe onvoorstelbaar de betekenisuitbreiding van transposities kan zijn. Van de wfri. transpositie *sunterklaze* (*sunterklaas* "sinterklaas") hadden we tot voor kort een tweetal betekenis momenten genoteerd, t.w.

1) "sinterklaasfeest vieren, b.v. *we moete nei oma en opa te sunterklazen*" en 2) "sinterklaassurprises kopen, b.v. *moeder is nei Hoorn te sunterklazen*". Naderhand hoorden we *sunterklaze* toepassen in de zin van 3) "voor sinterklaas spelen, t.w. *hai doet al jare sunterklaze voor de kleuterskoòl*", terwijl we zeer recent n.a.v. een t.v.-uitzending van het conclaaf, waarbij een stoet van gemijterde kardinalen werd getoond, de volgende reactie opvingen: *ik zien jóu deer al loupe te sunterklazen*⁴ "ik zie jou daar al lopen als sinterklaas vermomd". Tenslotte – eveneens zeer recent – de volgende toepassing: *Den Uyl het lang genog sunterklaasd van oòs sente*⁵ "Den Uyl heeft lang genoeg van onze centen voor (de vrijgeve) Sinterklaas gespeeld". De hier omschreven momenten van *sunterklaze* vertegenwoordigen theoretisch twee semantische hoofdtypen, en wel – in de terminologie van Marchand – het "Predicate-Subject Complement"-type en het "Predicate Object"-type.³

De in de zinnen 3, 4 en 5 gebruikte toepassingen behoren tot het Predicate-Subject Complement; hun betekenis momenten zijn weliswaar vergelijkbaar, maar niet synoniem. In zin 3 mist "*sunterklaze*" het peioratief-ironische moment van de formaties in zin 4 en 5. Vergelijken we 4 en 5, dan kunnen we opmerken, dat in het eerste geval de "(lachwekkende) vermomming als sinterklaas", in het tweede geval de "(ergerlijke) vrijgevigheid als sinterklaas" wordt aangeduid.

De in de zinnen 1 en 2 gebruikte toepassingen behoren tot het "predicate-Object"-type, maar hebben een duidelijk verschillend objectsmoment, resp. "sinterklaasfeest vieren" en "sinterklaassurprises kopen". Ook al kunnen we opmerken, dat *sunterklaze* in het wfri. vooral gangbaar is met de onder 1 en 2 genoemde momenten, dat neemt niet weg, dat we de andere, incidenteel gebezigde momenten zouden moeten negeren.

De wfri. transpositie *stroë* (met het substantivische correlaat *stro* "stro") kan alleen situationeel begrepen worden, daar de formatie zowel een ornatief als een privatief moment heeft. Een zin als "*ze benne te stroën*" betekent in het najaar "ze zijn er op uit om bepaalde gewassen, (b.v.

3. Marchand, H., *The categories and types of presentday English word-formation. A synchronic-diachronic approach*, 368-369.

irissen) met stro af te dekken", in het voorjaar: "ze zijn er op uit om het stro te verwijderen".

Hoewel we de door De Vries genoemde bezwaren tegen Marchands indeling kunnen onderschrijven, hebben we toch gemeend gedeeltelijk Marchand te volgen om aldus een globaal overzicht te krijgen van systematisch optredende betekenismomenten van wfri. transposities.

- 5.1.1.1. het substantivisch correlaat fungeert als predicaatsnomen bij een subject; meestal verwijst dit correlaat naar personen, soms naar dieren, b.v. *sunterklaze* "op de een of andere wijze voor sinterklaas spelen"; *boere* "als boer werkzaam zijn"; *ouwewoive* "zich als een oud wijf gedragen, zaniken, bemoeiziek zijn"; *hamstere* "hamsteren"; *oisbere* "ijsberen, als een ijsbeer heen en weer lopen".
- 5.1.1.2. het substantivisch correlaat fungeert als predicaatsnomen bij een object; dit correlaat verwijst naar personen of naar een collectieve zaak, b.v. *ik leit m'n deur jou niet knechte* "knechten, als een knecht behandelen"; *bloeme bosse* "bossen, tot een bos verenigen".
- 5.1.1.3. het substantivisch correlaat fungeert als adverbiale aanvulling, waarbij we vooral de volgende momenten aantreffen:
 - 5.1.1.3.1. een ornatief moment, b.v. *iere* (*ier* "gier, vloeibare mest", Ka. 2) "gieren, gier over het land brengen" (Ka. 2); *grasse* "gras voeren (aan het vee)"; *hekke* "weiland van hekken voorzien"; *stroë* (*stro*) "met stro afdekken (in de herfst, b.v. irissen)"; *blikmanese* (*blikmanes* "black varnish, zwarte lak") "met black varnish bestrijken" (Ka. 2, 210)
 - 5.1.1.3.2. een privatief moment, b.v. *stroë* "van stro ontdoen"; *uie steerte*, *stale* (*steert* "staart", *staal* "steel") "uien van de staart of de steel ontdoen" (vgl. Ka. 2, die alleen "steerte" vermeldt); *eerappele spruite* "aardappelen van de spruiten ontdoen"; *walle kweike* (*kweik* "kweekgras") "wallen zuiveren van kweekgras".
 - 5.1.1.3.3. een lokaal moment, b.v. *markte* "naar de markt gaan; ook: ter markt brengen"⁴; *sôze* (*soëds* "sociëteit") "een sociëteit bezoeken"; *statte* "naar de stad gaan (voor inkopen of amusement)"; *boelesen* (*boeles* "boelhuis, openbare verkoping", Ka. 1) "een boelhuis bezoeken; ook: kopen op een boelhuis, b.v. *die klok hew 'k boelest*".
 - 5.1.1.3.4. een instrumentaal moment, b.v. *kloete* (*kloet* "vaarboom", Ka. 2) "met de kloet voortduwen (van een schuit)"; *kreupele* (*kreupel* "prikslee", De Vr. 80) "zich per prikslee voortbewegen".
- 5.1.1.4. het substantivisch correlaat fungeert op de een of andere wijze als

4. Ook Van Dale geeft deze twee momenten; daarnaast bezigt de wfri. *markte* nog in de zin van "zaken doen op de markt", b.v. *ik hew vedaag best markt*.

object; dikwijls duidt het verbum op een ontstaan of voortbrengen, maar het kan ook op allerlei andere handelingen betrekking hebben, b.v. *sunterklaze* "sinterklaasfeest vieren, sinterklaassurprises kopen"; *de skoorstien iert* (ier "gierachtig vocht") "de schoorsteen scheidt een gierachtig vocht af"; *rage* (*raag* "(spin)rag") "(spin)rag vormen, b.v. 't het vennacht pittig raagd"; *keize* "kaas maken"; *de eerappele spruite* "krijgen spruiten". Productief in het wfri. zijn transposities met een diminutivum pluralis als correlaat b.v.

pakkiese "pakjes, surprises maken met sinterklaas"; *doösiese*, in de zin: *ze zit in de skuur te doösiesen* "hier: doosjes vullen met bloembollen"; *kantjese* "de kantjes van een gazon knippen"; *klussiese* "allerlei klusjes opknappen".

Opm. 1 Marchand schenkt geen aandacht aan bijzondere transposities als "*vader-en moedere*, in een zin als: *je hewwe oös niet te vader- en moederen* "je hoeft ons niet met vader en moeder aan te spreken"; *hai tantesjaande 'm an* "hij sprak haar voortdurend met tante Sjaan aan". Opmerkelijk is hier het gebruik van het intensiverend adverbium *an* "aan", in de zin van volop, telkens weer (vgl. *hai roukt 'm weer an* "hij rookt weer volop"); *je moete niet zo ja-mare* "steeds "ja maar" zeggen".⁵ De Vries, 162, merkt m.b.t. deze formaties op, dat "het substantivische correlaat slechts naar de binnentalige werkelijkheid verwijst en dus het weergevend-uitwijzend karakter verloren heeft".

Opm. 2 Ook niet-substantiva kunnen impliciet getransponeerd worden naar de woordklasse van het verbum; de betekenismomenten komen overeen met die van transposities met een substantivisch correlaat. We onderscheiden impliciete transposities van een zin of constructie, b.v. *mens-erger-je-niete* "mens erger je niet spelen"; van een adverbium of adverbiale koppeling, b.v. *uite* "uitgaan" (Ka. 2); *buitenomme* "werk aan de buitenkant van of rondom de woning verrichten" (Glas, 85); van een adverbiale bepaling in de vorm van een substantivum en achtergeplaatst adverbium, b.v. *veld-uite* "er op uitgaan om de te velde staande gewassen te bekijken"; van een pronomen, b.v. *jije en jouwe* "tutoyeren"; *nikse* "niets uitvoeren, leeglopen"; van een numerale, b.v. *viereenveertige* "voegen in bed, waarbij de lichamen als de twee viereen van het getal 44 ineenvoegen"; van een interjectie, b.v. *hai lout de hële dag te godvërren* "hij loopt de hele dag godvërren of godverdomme te zeggen".

5.1.2. Impliciete transpositie van adjectiva⁶

Ook adjectiva kunnen impliciet getransponeerd worden naar de woordklasse van het verbum.

5. Verg. voor het ndl. *je en -toent* te veel "je schrijft te vaak" en toen"; zie voor dit voorbeeld. Berg, B. van den, *Beknopte Nederlandse Spraakkunst*, 54.

6. Vgl. voor het ndl. Schultink, 231-244, en De Vries, 164-165.

De betekenismomenten van impliciet getransponeerde verba met een adjectivisch correlaat zijn voor het wfri.⁷ beperkt tot de volgende:

- 5.1.2.1. met een mutatief moment: het adjectivisch correlaat fungeert als predicaatsnomen bij een subject, b.v. *ergere* "erger worden, in de zeggwijze: 't moet eerst *ergere*, wul 't *betere*"; *betere* "beter worden"; *de wind zuielekt* (zuie "zuiden") "de wind wordt zuidelijk, draait in zuidelijke richting"; *de dage lange al weer* "de dagen lengen alweer".
- 5.1.2.2. met een factitief moment: het adjectivisch correlaat fungeert als predicaatsnomen bij een object, b.v. *klere drouge* "kleren drogen"; *klere bleike* "kleren bleken".

Opm. In het wfri. zijn impliciete transposities met een substantivisch correlaat productief; impliciete transposities met een adjectivisch correlaat zijn vrijwel improductief.

5.2. Expliciete transpositie

5.2.1. Expliciete transpositie van substantiva als deel van een samenstelling.

De betekenis van deze formaties kunnen we omschrijven als: "een proces waarbij op de door het adverbium aangegeven wijze de zaak waarnaar het substantivisch correlaat verwijst, is betrokken",⁸ b.v.

aneerde (*eerd* "aarde, grond") "aanaarden"; *ofmortele* (*mortel*) "van mortel, stof, gruis ontdoen"; "*opwier(ing)e* (*wier(ing)* "strook gemaaid gras") "het gemaaide gras op rechte rijen leggen"; *inzeipe* (*zeip* "zeep") "inzeppen"; *inpolder* (*polder*) "inpolderen"; *overbrieve* (*brief*) "overbrieven"; *uitkure* (*kuur*) "op een vreemde, geheimzinnige manier bezig zijn, b.v. *wat kuur je deer uit?*" Het hier behandelde type is in het wfri. vrijwel improductief.

5.2.2. Expliciete transpositie van adjectiva als deel van een samenstelling.

De formaties duiden aan, dat een subject of object de door het adjectivum genoemde eigenschap (in meerdere mate) krijgt, b.v. *opgnappe* (*gnap* "knap, mooi, netjes", Ka. 1) "opknappen, netter maken, b.v. *je magge je eerst welderes opgnappe voor je nei de moid gane*" (Ka. 2); ook: *knapper* worden (van uiterlijk), b.v. *ze is de leste toid puur opgnapt*"; "netter worden van gedrag, b.v. *hai is in z'n trouwen puur opgnapt*"; "beter worden (van het weer), b.v. *ik houp, dat 't weer 'n beetje opgnapt*"; "beter worden, herstellen van een ziekte, b.v. *ik houp, dat je weer gauw opgnappe*"; *opskoøndere* (*schoon* "schoon, netjes, knap, helder") "knapper worden (van uiterlijk) b.v. *ze zel nag wel opskoøndere*"; ophelderen, beter worden (van het weer) b.v. *'t weer skoøndert puur op*" (Ka. 2); "beter worden, herstellen van een ziekte, b.v. *de pesjènt skoøndert al pittig op*" (Ka. 2);

7. In literair ndl. zijn formaties gangbaar als *blauwen* "zich blauw voordoen, b.v. we zagen de kust blauwen". In het wfri. zijn verba met dit moment ongebruikelijk.

8. Vgl. voor het ndl. De Vries, 167-169.

opslanke, ofslanke (slank) "afslanken"; *opsnokkere (snokker)* "aardig, leuk om te zien, kwiek", Ka. 2) "knapper worden (zowel geestelijk als lichamelijk)" (Ka. 2); *opsterke, ansterke (sterk)* "aansterken".

Het hier behandelde type is in het wfri. vrijwel improductief.

Opm. Een perfectiverend moment treffen we in *uitzieke (ziek)* "uitzielen".

5.2.3. Expliciete transpositie met prefigering⁹.

We schenken in deze paragraaf aandacht aan geprefigeerde verbale formaties met een substantivum of adjectivum als basis. In sommige gevallen is naast de geprefigeerde formatie een niet-geprefigeerd verbum gangbaar. Op grond van het semantisch aspect is echter meestal te bepalen wat het minder gelede correlaat is van de geprefigeerde formatie: een nomen of een niet-geprefigeerd verbum. Zo beschouwen we b.v. *beplante* "beplanten" als een afleiding van het substantivum *plant* op grond van de betekenis "voorzien van planten" en dus niet als een afleiding van het verbum *plante*.¹⁰

De formatie *verplante* "verplanten" daarentegen zien we als een afleiding van het verbum *plante* op grond van de betekenis "elders planten" en dus niet als een afleiding van het substantivum *plant*.

5.2.3.1. be- formaties met een substantivische basis. In het wfri. zijn de volgende lexicale typen min of meer gangbaar:

5.2.3.1.1. de be- formatie duidt aan dat een object wordt voorzien van de door de basis genoemde zelfstandigheid, b.v.

beplante (plant) "beplanten"; *bedoike (doik "dijk")* "bedijken"; *besuikere (suiker)* "van suiker voorzien, b.v. *zel ik je effies besuikere of hei je al suiker in je koppie?* "; *bedritte (drit "(vogel)drek", Ka. 1)* "met drek besmeuren, beschijten"; *begriete (griet "grasnerf, bovenkorst van het gransland", Ka. 1)*.

Het hier bedoelde type is in het wfri. productief.

5.2.3.1.2. de be- formatie duidt aan, dat de door de basis indirect genoemde kwaliteit (van een persoon) gericht wordt op een object, b.v. *bemoedere (moeder)* "iemand op moederlijke wijze bejegenen"; *beboere (boer)* "een stuk grond als boer exploiteren".¹¹

Het hier bedoelde type is in het wfri. improductief.

5.2.3.2. be- formaties met een adjectivische basis

In het wfri. is het volgende lexicale type gangbaar.

de be- formatie duidt aan, dat een subject of object de door de basis genoemde eigenschap (in meerdere mate) krijgt, b.v.

9. Formaties als ndl. *dooraderen, onderkelderen, omcirkelen, overademen* (zie De Vries, 174-178) laten we buiten beschouwing, aangezien we ze in het wfri. niet hebben aangetroffen.

10. Vgl. voor het ndl. De Vries, 171.

11. Vgl. voor het ndl. een formatie als *bevoogden* (voogd). De Vries schenkt aan dit type geen aandacht.

beharde (*hard*) “hard worden, b.v. ‘t beton moet nag beharde”; *beradde* (*rad* “rad, snel, kweik”) “herstellen van een ziekte; eig. weer rad(der) worden”. Het hier behandelde type is in het wfri. improductief.

5.2.3.3. ont- formaties met een substantivische basis

In het wfri. is het volgende lexicale type uitsluitend als ontlending aan het ndl. gangbaar:

de ont- formatie duidt op het ontdoen van het door de basis genoemde, b.v.

ontvlekkē (*vlek*) “ontvlekkē”; *ontsmette* (*smet* “smetstof”) “ontsmetten, b.v. tulpe ontsmette.

Het hier behandelde type is in het wfri. improductief.

Opm. ont- formaties met een adjectivische basis zoals ndl. ontbloten^{1 2} hebben we in het wfri. niet aangetroffen.

5.2.3.4. ver- formaties met een substantivische basis.

In het wfri. zijn de volgende lexicale typen min of meer gangbaar, meestal als ontlending aan het ndl.

5.2.3.4.1. de ver- formatie duidt op het worden tot, het maken tot of het (opnieuw) voorzien van datgene wat door de basis genoemd wordt, b.v. *verkavele* (*kavel*) “verkavelen”; *verdampe* (*damp*) “verdampen”; *verkôle* (*koôl*) “verkolen” *verzôle* (*zoôl*) “verzolen”.

Het hier behandelde type is in het wfri. vrijwel improductief.

5.2.3.4.2. de ver- formatie duidt aan dat een subject of object verandert van de door de basis genoemde plaats (ook in temporele zin), vorm of toestand, b.v.

verhuize (*huis*) “verhuizen”; *mekaar verbeurte* (*beurt*) “afwisselen van beurt”. In *vervelle* “vervellen” treffen we het moment “wisselen van het door de basis genoemde”.

Het hier behandelde type is in het wfri. vrijwel improductief.

5.2.3.5. ver- formaties met een adjectivische basis. In het wfri. is het volgende lexicale type gangbaar, meestal als ontlending aan het ndl.

de ver- formatie duidt aan dat een subject of object de door de basis genoemde eigenschap (in meerdere mate) krijgt, b.v.

verzachte (*zacht*) “verzachten”; *verslechtere* (*slechter*) “verslechteren”; *verarme* (*arm*) “verarmen; overdr.: verslechteren (van het weer)” (Ka. 2); ook: lelijker worden, b.v. *ze is deur dat kunstgebit puur verarmd*”. Het hier behandelde type is in het wfri. vrijwel improductief.

5.2.4. Expliciete transpositie met suffigering

5.2.4.1. Formaties op -ig

basis: een substantivum

In het wfri. wordt slechts incidenteel een aan het ndl. ontleende verbale

12. Vgl. voor het ndl. Schultink, 257; De Vries, 179.

-ig- formatie gebezigd, b.v. *huldige*; *kruisige*. Het op basis van een adjectivum gevormde ndl. reinigen hebben we in het wfri. niet aangetroffen. Semantisch sluiten verbale -ig-formaties zich aan bij impliciete transposities met verbaal karakter.¹³

5.2.4.2. Formaties op -s

basis: in verreweg de meeste gevallen is de basis een diminutivum op -ie of -a; in veel minder gevallen een substantivum op -ie of -a.

betekenis: de — vooral in het drecht. wfri. — productieve verbale -s formaties hebben vermoedelijk de aanvangsbetekenis “spelen wat door de basis genoemd wordt”. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat -s-formaties met een spelelement vooral in de kindertaal gesignaleerd worden¹⁴ en dat de basis van deze lexicale groep bijna altijd een diminutivum is. We wijzen o.a. op: *peerdjese* “paardje spelen” (Ka. 2); *skuilhonkiese* “schuilhoekje spelen” (Ka. 2); *skoôltjese* “schooltje spelen”; *soldaatjese* “soldaatje spelen”; *rouvertjese* “rovertje spelen”; *blindemannetjese* “blindemannetje spelen”; *vader- en moedertjese* “vader en moedertje spelen”.

Vergelijkbaar met het hiervoor genoemde lexicale type zijn formaties die niet rechtstreeks omschreven kunnen worden als “spelen wat door de basis genoemd wordt”, maar die wel een basis hebben ter aanduiding van een “spelbenodigheid”, b.v. *kloetjese* “knikkers in een *kloetje* “kuiltje” rollen of mikken”; *beerdjese* “spelletje waarbij de vader zijn baard of baardige kin over het kinderwangetje strijkt: *doene we effies beerdjese, pa?* ”

Eveneens formaties die een spel aanduiden dat ook of vooral door volwassenen wordt gespeeld, b.v.

domeniese “domino spelen”; *ketrielese* quadrille spelen” (hier geen diminutivum maar een substantivum op resp. -ie en -a als basis) of formaties die in het algemeen een “vermaak” aanduiden, b.v. *waai doene alle weke rondjese* “wij hebben iedere week een theerondje; een kaartrondje”; *gaan je nag te eerstedeuntjesen* “ga je nog naar het eerste (kermis) deuntje (in de danszaal)”; *de klointjes doene met sunterklaas nag stoeltjese* “de kleintjes zetten met sinterklaas nog een stoeltje”.

Naar analogie van al de hiervoor genoemde formaties konden allerlei afleidingen ontstaan die het element “spel” of “vermaak” missen. Semantisch sluiten (ook) deze formaties zich aan bij impliciete transposities met verbaal karakter.¹⁵ We plaatsen de hierna te geven voorbeelden terwille van de duidelijkheid in het zinsverband: *we gane te koppiesen* “we gaan een kopje koffie of thee drinken” (La. 96, 641) *waai deeje vroeger altoid halfzessiese* “wij aten vroeger altijd om half zes (in de middag) een boter-

13. Vgl. voor het ndl. De Vries, 181.

14. Mogelijk is dit de reden dat in wfri. geschriften de -s-formaties slechts sporadisch gebezigd worden.

15. Zie hfdst. 5, 5.1.3.

ham en dronken een kop koffie"; *berriese* "per berrie vervoeren" (N. Tg. 47, 258); *die lui zitte alle eivende te tillevisiesen* "naar de televisie te kijken"; *doen maar effies mooi plassiese, me knecht* "een plasje plegen, beste jongen".

Dikwijls wordt als spontane reactie op een voorstel of mededeling een -s-formatie gebezigd, veelal in combinatie met een negatie; vgl. de volgende lett. genoteerde dialogen:

"Ik wou 'm 'n kedoôtje geve".

"Niks te kedoôtjesen, je kenne die knul net 'n paar weke".

"We moste in de kamer 'n bougie messele leite" (boogie laten metselen)

"Oh nei, niks te bougiesen".

"Oume Dirk het 'n groentekassie kocht".

"Dat nou ken ie alle dage kassiese" (dus nu kan hij alle dagen in zijn kasje werken)

Opm. 1 De herkomst van het vero. *arootjese* "schuilhoekje spelen" (De Vr. 61) is niet duidelijk. Misschien mag men de basis als een ontlening aan het eng. zien en uitgaan van eng. *aroint thee* "begone".¹⁶

Vgl. in dit verband het ndl. aftelversje eindigend met de uitroep: wie niet weg is, is gezien.

Opm. 2 De Vries, 181-183, wijst nog op expliciete transposities met suffigering en prefigering. We kunnen voor het wfri. opmerken dat deze vormingen beslist improductief zijn en dat de door De Vries genoemde ndl. voorbeelden in het wfri. hoogstens incidenteel als ontlening aan het ndl. worden gebezigd, b.v. *beduimele* "beduimelen", *beledige* "beledigen".

5.3. Verschillen binnen het Noordhollands

We kunnen slechts opmerken, dat het wfri. in één opzicht systematisch afwijkt van de andere nholl. dialecten: impliciete transpositie van een diminutivum pluralis, zoals wfri. *pakkieste* "pakjes maken maken (met sinterklaas)"; *klussieste* "allerlei klusjes opknappen", en expliciete transpositie via het suffix -s van een substantivum (doorgaans een diminutivum) uitgaande op ə of -ie hebben we niet in het materiaal van de andere nholl. dialecten aangetroffen.

5.4. Gemeenschappelijk Noordhollandse verschillen t.o.v. het Nederlands

We kunnen niet wijzen op verschil(len) in systeem, wel op verschillen in productiviteit.

Bepaalde transpositietypen die in het ndl. productief of althans enigermate productief zijn, blijken – voor zover we dat uit het materiaal van de andere nholl. dialecten konden opmaken – in het nholl. improductief of

16. Zie Skeat, Walter W., *A concise Etymological Dictionary of the English Language* (1972), 25.

vrijwel improductief te zijn. Het betreft hier de volgende typen:

impliciete transpositie van *adjectiva* (wfri. type: *drouge* “drogen”)

expliciete transpositie van *substantiva* of *adjectiva* als deel van een samenstelling (wfri. typen: *aneerde* “aanaarden”; *opgnappe* “opknappen”);

expliciete transpositie met het prefix *be-* en met het betekenismoment “de door de basis genoemde kwaliteit op een object richten” (wfri. type: *beboere* “een stuk grond als boer exploiteren) of met het betekenismoment “een subject of object krijgt (in meerdere mate) de door de basis genoemde eigenschap” (wfri. type: *beharde* “hard worden / maken”);

expliciete transpositie met het prefix *ont-* (wfri. type: *ontsmette* “ontsmetten”);

expliciete transpositie met het prefix *ver-* (wfri. typen: *verkavele* “verkavelen”; *verhuize* “verhuizen”; *verzachte* “verachten”; *verarme* “verarmen”);

expliciete transpositie met het suffix *-ig* (wfri. type: *huldige* “huldigen”).

PRODUCTIEVE VORMINGEN

We geven in deze paragraaf een overzicht van vormen die in het hedendaags wfri. productief zijn, waarbij we ons beperken tot afleidingen en transposities. Aan het einde geven we een samenvatting van onze bevindingen in de vorm van een diagram.

We hebben — gelet op het resultaat van de expliciete afleiding of van de impliciete of expliciete transpositie — voor de volgende indeling van onze stof gekozen:

6.1. suffixen die zowel abstracta als concreta vormen

6.1.1. *-(d)er*; 6.1.2. *-(er)d*; 6.1.3. *-(d)eraai*; 6.1.4. *-hoid*

6.2. suffix dat zowel substantiva als adjectiva vormt *-(d)er / -n(d)er*

6.3. affixen die abstracta vormen

6.3.1. *ge-*; 6.3.2. *-te*

6.4. suffixen die concreta vormen

6.4.1. *-aar*; 6.4.2. *-er*; 6.4.3. *-erd*; 6.4.4. *-ster*

6.5. suffix dat adjectiva vormt

-ig / -(d)erig

6.6. verba vormende affixen

6.6.1. *ver-*; 6.6.2. *be-*; 6.6.3. *-s*

6.7. impliciet afgeleide verba met als basis een substantivum of substantive-ring

6.8. het adverbia vormende suffixoïde *-vort*

6.9. diminutiva vormende suffixen

6.9.1. *-tje / -je / -ie / -kie / -pie*; 6.9.2. *-tjes / -jes / -ies / -pies*

ad 6.1.1.

a) het type: *teugendaaier* “tegenvaller”; *teugenopziender* “werk waar met tegen opziet”

b) het type: *flopper* “klapzoen”; *swuper* “zwieper”

c) het type: *prieker* “mörser”; *peëuwer* “huilebalk; zeurpiet”

d) het type: *röder* “rooier”; *thuishaalder* “pleegkind”.

Afgeleid van een verbum hebben type a en b het moment “aanduiding van een momentaan gebeuren” gemeen. Hun onderscheid kunnen we als volgt aangeven: type a duidt op een niet hoor- of zichtbaar gebeuren, type b op een hoor-en/of zichtbaar gebeuren; type a kent zowel een actief als passief verbaal moment, maar mist een emfatisch correlaat op *-(er)d*, type b komt

uitsluitend voor met een actief verbaal moment en kent daarnaast een emfatisch correlaat op *-(er)d*.

Het eveneens van een verbum afgeleide type c is – in afwijking van de typen a en b – een nomen agentis; bovendien kent het – zoals het type b – naast zich een emfatisch correlaat op *-(er)d*. Tenslotte onderscheidt het van een verbum afgeleide type d zich van type a door zijn concreet moment, en van de typen b en c, doordat het ook nomina patientis noemt en naast zich geen correlaten kent met een emfatisch moment.

ad 6.1.2.

a) het type: *flopperd* “klapzoen”; *swuperd* “zwieper”.

b) het type: *priekerd* “morser”; *peëuwerd* “huilebalk; zeurpiet.

Beide typen hebben een emfatisch moment en kennen daarnaast een niet-emfatisch correlaat. Type a duidt op een momentaan gebeuren, type b is een nomen agentis.

ad 6.1.3.

a) het type: *priekeraai* “gemors”; *bouweraai* “het verbouwen (van producten); *voe(t)balderaai* “het voetballen; voetbalsport”

b) het type: *priekeraai* “gemorste substantie”; *bakkerai* “bedrijfsgebouw of -ruimte van een bakker”.

Type a duidt op een niet momentaan gebeuren of handelen of noemt een sector van bedrijf of recreatie; type b duidt op een onbepaalde substantie of noemt een bedrijfsgebouw of -ruimte.

ad 6.1.4.

a) het type: *louvighoid* “vermoeidheid”; *anhaalderighoid* “aanhalerigheid”

b) het type: *prutt(er)ighoid* “modderigheid” *swelderighoid* “zweren, zweertjes”

Type a duidt op een affectieve en al dan niet sterk relativiserende wijze op een toestand of eigenschap; type b duidt op een betrekkelijk bepaalde of onbepaalde substantie.

ad 6.2. type a) *Obdammer, Winkelder, Venhuizen(d)er* “inwoner van resp. Obdam, Winkel, Venhuizen”

type b) *Obdammer, Winkelder, Venhuizen(d)er kermis* “resp. Obdamse, Winkelse, Venhuizer of Venhuizense kermis”

Type a noemt de bewoner / bewoonster van of noemt degene die / datgene wat afkomstig is van het door de basis genoemde toponiem; type b is een adjectivum dat kan worden omschreven als “behorende bij of afkomstig van het door de basis genoemde toponiem”.

ad 6.3.1. type: *gepriek* “gemors”; *gefluit* “gefluit”

Dit type duidt op een al dan niet peioratieve wijze op een niet momentaan gebeuren of handelen.

Vergelijken we dit type met het onder 6.1.3. genoemde type a, dan blijkt dat *ge-* en *-(d)eraai* slechts in één opzicht niet concurrent zijn: alleen via *-(d)eraai* worden afleidingen gevormd met het moment “sector van bedrijf

of recreatie". Voorts merken we nog het volgende op: *ge-* formaties duiden vaker dan *-(d)eraai-* formaties een niet per se als hinderlijk ervaren geluid of beweging aan. Sommige *-(d)eraai-* formaties hebben een concreet correlaat, een mogelijkheid die bij *ge-* formaties beslist niet productief is. Van typische gelegenheidsformaties als: *skaai nou maarders uit met je getantesjaan; jij altoid met je ge-ja-maar*, ontbreken concurrerende vormen op *-(d)eraai*. Geprefigeerde verba en veelal ook verbale koppelingen zijn een formele belemmering voor de productiviteit van *ge-* formaties.

In deze gevallen neemt *-(d)eraai* de taak van *ge-* over, b.v. *berekenderaai* "berekenarij"; *uitzoekeraai* "uitzoekwerk"; *gekkebekketrekkeeraai*.

Het WNT IV, 360, merkt voor het ndl. op, dat ook sterke verba met *ge-* geprefigeerd worden. Het geeft echter slechts een negental voorbeelden, t.w. *geblaas, gefluit, gegrijn, gekijk, gelach, geloop, gerij, geroep* en *gespin*. Dat in het ndl. (en zeker in het gesproken ndl.) deze groep veel productiever is dan het WNT suggereert, blijkt uit Van Dale met voorbeelden als *gescheld, geschrijf, geschiet, geschuif, gezuig, gezuip* enz. Ook in het wfri. is het aantal *ge-* afleidingen van (ongelede) sterke verba zeer groot. Wij wijzen o.a. op formaties als: *je worre zô louf van dat geklim, gesprong, gewroif, gestroik, gevlieg; skaai nou maarders uit met dat gebid, gesnuit, gelieg*.

ad. 6.3.2. het type: *loufte* "vermoeidheid"

Dit van een adjectivum afgeleid type geeft – op neutrale wijze – een toestand of eigenschap aan. Het mist dus het relativiserend karakter van het onder 6.1.4. genoemde *louvighoid* (type a). Een formele begrenzing voor de productiviteit van *-te-* formaties vormt in de regel een basis op *-s*, vandaar géén afleidingen als **lakste, *manste*. In ons materiaal ontbreken *-te-* formaties met een basis op een vocaal. Wel kent het wfri. *te-* formaties met een basis op [j], b.v. *mooite* "mooiheid".

ad 6.4.1. het type: *koetelaar* "onhandig persoon".

Dit type noemt uitsluitend een nomen agentis, waardoor het zich onderscheidt van de onder 6.1.1. genoemde formaties op *-(d)er* (type a en d) die zowel nomina agentis als nomina patientis noemen. Het onderscheidt zich voorts van de onder 6.1.1. genoemde typen b en c door het ontbreken van een emfatisch correlaat.

ad. 6.4.2. het type: *V. V. W. -er* "voetballer of supporter van V. V. W."; *havo-er* "havo-scholier".

Dit type, afgeleid van een substantivum in de vorm van een afkorting of letterwoord, noemt – op neutrale wijze – een aanhanger, lid of representant van de door de basis genoemde partij, vereniging, instelling e.d.

Morfologisch onderscheidt het zich van het onder 6.2. genoemde type a doordat het uitsluitend productief is met de suffixvorm *-er* en doordat het geen gelijkvormig adjectivisch correlaat kent. Een formele begrenzing voor de productiviteit van het hier bedoelde type en van de onder 6.2. ge-

noemde typen a en b vormt het uitgaan van een basis op *-(d)er*; vandaar geen afleidingen als **Helderder*; **P.P.R.-(d)er*.

ad 6.4.3. het type: *grôterd* "groot mens, dier of ding"; *viezerd* "vies mens, dier of ding".

Dit van een adjectivum afgeleide type duidt – op enigszins subjectief waarderende wijze – op personen en als individu voor te stellen niet-persoonen, waarbij het basiswoord een al dan niet peioratief moment kan hebben. Het onderscheidt zich van formaties op *-(er)d* (zie 6.1.2., typen a en b) door het ontbreken van een emfatisch moment en van een substantivisch correlaat op *-er*. Een formele begrenzing voor de productiviteit van dit type vormt het uitgaan van een basis op *-d* of *-(e)r*; vandaar geen afleidingen als **harderd*; **donker(d)erd*.

ad. 6.4.4. het type: *pelster* "(bollen)pelster".

Dit type onderscheidt zich van alle andere nomina agentis door zijn typisch vrouwelijk moment. Het is in het wfri. alleen productief met als basis een verbaalstam (en niet met een basis op *-aar*) en ter aanduiding van een beroep of concrete bezigheid. We merken tenslotte nog op, dat *-ster*-formaties uitsluitend gangbaar zijn met een actief verbaal moment.

ad. 6.5. In vele gevallen kunnen gelijkvormige formaties op *-ig* of *-(d)erig* verschillende semantische momenten hebben. Deze verschillen moeten blijken uit kontekst of situatie. Niet gelijkvormige formaties op *-ig* of *-(d)erig* kunnen hetzelfde semantische moment hebben, mits hun basis dezelfde woordklasse vertegenwoordigt. We hebben terwille van de duidelijkheid de hierna te onderscheiden typen binnen een bepaalde kontekst geplaatst.

6.5.1. met een substantivische basis

- het type: *deuze grond is puur klaai(er)ig* "deze grond bevat (tamelijk) veel klei".
- het type: *'t is van dat stroup(er)ig spul* het is min of meer op stroop lijkend spul"
- het type: *zuks is armelui(er)ig* "zoiets is min of meer typerend voor armelui".
- het type: *'n moidig knapie* "een knaapje dat erg op meisjes gesteld is"; *ik ben niet zô stroup(er)ig* "ik houd niet zo (erg) van stroop".

6.5.2. met een adjectivische basis

het type: *'t benne 'n beetje ouwerwiss(er)ige mense* "het zijn min of meer ouderwetse mensen".

6.5.3. met een verbale basis

- het type: *'t is hier 'n beetje trekkerig* "het is hier een beetje tochtig".
- het type: *ik ben niet zô braaierig* "ik houd niet zo van breien".
- het type: *ik ben niet zô masseerderig* "ik houd er niet zo van gemasseerd te worden".

We merken allereerst op dat in gevallen waar naast een *-ig* formatie een *-(d)erig*-formatie voorkomt, deze laatste veelal een sterker subjectief relati-

verend en een sterker betoond affectief moment heeft.

Bezien we de semantische verhouding tussen 6.5.1., 6.5.2. en 6.5.3., dan blijkt dat formaties met een substantivische basis de meeste semantische schakeringen tonen. Tenslotte wijzen we erop, dat formaties met een verbale basis alleen productief zijn met de suffixvorm *-(d)erig* en dat formaties op *-erig* soms concurreren met formaties op *-ig* na een basis op *-ig*; vgl. *armoederig - armoedig; natterig - nattig*.

Een formele begrenzing voor de productiviteit van *-(d)erig*-formaties vormt een basis op *-er*; vandaar géén afleidingen als **donker(d)erig; *helder(d)erig*. Wél kunnen ook in dergelijke gevallen het sterk betoonde affectieve en het sterk subjectief relativerende moment worden aangegeven, d.m.v. het type *donkererig; helderig*.

ad 6.6.6.6.1. Verba vormende affixen

a) het type: *verskrouke* "verschroeien"

b) het type: *z'n oigen verslokke* "zich verslikken".

Hoewel beide typen zijn afgeleid van een verbum, representeren ze verschillende betekenismomenten.

Het moment van type a kunnen we als volgt omschrijven: "de door de basis genoemde handeling of werking heeft tot gevolg, dat een subject of object geheel of gedeeltelijk vernietigd, beschadigd of verspild wordt".

Het moment van type b kunnen we omschrijven als "de door de basis genoemde handeling of werking geschiedt verkeerd of op ongewenste wijze of heeft een verkeerde of ongewenst gevolg voor een subject of object".

We tekenen hier nog bij aan dat dit type alleen productief is in combinatie met een pronomen reflexivum.

6.6.2. a) het type: *beëte* "(helemaal) opeten"

b) het type: *besuikere* "van suiker voorzien".

Type a, expliciet afgeleid van een verbum, heeft het betekenismoment "de door de basis genoemde handeling op een bepaalde zaak richten, dikwijls met een perfectiverend moment". Type b, een expliciet getransponeerd substantivum naar de woordklasse van het verbum via het prefix *be-*, heeft het moment "voorzien van het door de basis genoemde".

6.6.3. het type: *peerdjese* "paardje spelen"; *berriese* "per berrie vervoeren".

Dit type, een naar de woordklasse van het verbum via het suffix *-s* expliciet getransponeerd substantivum op *ie* of *-ə*, hebben we alleen in het wfri. aangetroffen. Voor zijn betekenismomenten verwijzen we naar hoofdstuk 5, § 5.2.4.2. We merken nog op dat dit type alleen productief is als infinitief.

ad 6.7. Impliciet afgeleide verba met als basis een substantivum of substantivering.

a) type: *kloete* "per kloet of vaarboom voortduwen"; *ja-mare* "steeds "ja maar" zeggen".

b) type: *kantjese* "kantjes knippen"; *pakkiese* "pakjes maken (met St. Nicolaas)".

Beide typen zijn impliciet getransponeerde substantiva naar de woordklasse van het verbum. Type b onderscheidt zich van type a doordat de basis een diminutief pluralis is en doordat het alleen productief is als infinitief. Voor de betekenismomenten van a en b verwijzen we naar hoofdstuk 5, § 5.1.1.

ad 6.8. Het adverbia vormende suffixoïde *-vort*.

Van een participium¹ worden via het suffixoïde *-vort* adverbia gevormd met het moment "op de wijze van of gedurende de door de basis genoemde handeling", b.v. *speulendevort* "spelenderwijs"; *sleependevort* "al slapende".

ad 6.9. diminutiva vormende suffixen

6.9.1. Bij het diminutiva vormende suffix *-tje* / *-je* / *-ie* / *-kie* / *-pie* onderscheiden we

a) het type: *zontje* "zonnetje"; *skoðlmeistertje* "schoolmeestertje"; *goitje* "geitje"; *jassie* "jasje"; *dinkie* "dingetje"; *oumpie* "oompje"

b) het type: *duntje* "dun persoontje of als individu voor te stellen niet persoontje"; *swartje* "zwart persoontje of als individu voor te stellen niet persoontje"; *peersie* "paars dingetje"; *sloumpie* "sloom persoontje of diertje".

We merken allereerst op, dat alleen type b (met een adjectivische basis) als zodanig een individualiserend moment heeft. Representanten van type a met een niet als zodanig peioratieve basis kunnen d.m.v. het diminutiefsuffix tevens een peioratief ("kleinerend") moment krijgen (b.v. *skoðlmeistertje*), dit i.t.t. representanten van type b, waar een eventueel aanvullend peioratief moment wel door de basis, echter niet door het suffix wordt uitgedrukt. Van het type b hebben we geen voorbeelden aangetroffen met de suffixvariant *-kie*.

6.9.2. Het suffix *-tjes* / *-jes* / *-ies* / *-pies* vormt eveneens diminutiva, b.v.

stiltjes "stilletjes"; *zoetjes(an)* "zoetjes (aan)"; *gnappies*

"knapjes, netjes"; *saampies* "saampjes". Deze formaties onderscheiden zich van de onder 6.1.7.1. genoemde door hun adverbiaal karakter en van de onder 6.1.6. genoemde adverbia door hun diminuerend moment.

Thans volgt hier het overzicht van de in het wfri. productieve afleidings- en transpositie-procédés. We tekenen bij dit schema het volgende aan: hoewel het diminutiefsuffix *-tje* en zijn varianten zowel abstracta als concreta vormt, hebben we het ter vergelijking met het adverbia vormende diminutiefsuffix *-tjes* en zijn varianten een afzonderlijke plaats gegeven.

Het suffix *-hoid*, dat zowel abstracta als concreta vormt, hebben we in één kader geplaatst, evenals de suffixen *-er*, *-der* en *-n(d)er* die zowel concreta als adjectiva vormen.

abstracta vormend	afgeleid van een verbum	ter aanduiding van een momentaan gebeuren	hoorbaar en/of zichtbaar	emfatisch		-erd	flopp-erd swup-erd	
				affectief			flopp-er swup-er	
				al dan niet affectief				-er/-der
		ter aanduiding van een niet momentaan gebeuren of handelen	frequentatief	al dan niet peioratief	ge-	ge-priek ge-fluit		
						priek-eraai bouw-eraai voe(t)bal-deraai		
		ter aanduiding van een sector van be- drijf of recreatie	niet frequentatief	neutraal	-(d)eraai	bouw-eraai voe(t)bal-deraai		
afgeleid van een adjectivum (op -ig of -(d)erig)	ter aanduiding van een toestand of eigenschap	neutraal		-te	louf-te mooi-te			
		affectief en al dan niet sterk relativerend			louvig-hoid astranterig-hoid anhaalderig-hoid			
concreta vormend	niet individualiserend	afgeleid van een adjectivum op -ig of (d)erig	ter aanduiding van een betrekkelijk bepaalde of onbepaalde substantie			-hoid	prutt(er)ig-hoid natt(er)ig-hoid swelderig-hoid	
		afgeleid van een verbum	ter aanduiding van een bedrijfsgebouw/ -ruimte of van een onbepaalde substantie			-(d)eraai	bakk-eraai priek-eraai swel-deraai	
	individualiserend	afgeleid van een adjectivum	enigszins subjectief waarderend	persoon of als individu voor te stellen niet -persoon		-erd	lang-erd sloum-erd	
		afgeleid van een verbum	niet als zodanig peioratief	nomen agentis	vrouw (die be- paald werk verricht)	-ster	pel-ster huishou(d)-ster	
				nomen agen- tis of nomen patientis	man of vrouw of als individu voor te stel- len niet-persoon	-aar/-er/-der	koetel-aar priek-er thuishaal-ster	
			emfatisch	nomen agentis	man of vrouw of dier	-erd	priek-erd peeuw-erd	
	niet als zodanig individualiserend	afgeleid van een sub- stantivum in de vorm van een letter- woord of afkorting	neutraal	man of vrouw als aanhanger van of lid van of represen- tant(e) van		-er	havo-er V.V.W.-er	
		afgeleid van een toponiem	neutraal	bewoner/bewoonster van of degene die/datgene wat afkomstig is van		-er/-der/-n(d)er	Obdamm-er Winkel-der Venhuize-n(d)er Opperdoez-er(s)	
	adjectiva vormend	afgeleid van een toponiem		behorende bij of afkomstig van			-er/-der/-n(d)er	Obdamm-er kermis Winkel-der kermis Venhuize-n(d)er kermis
		min of meer bezittende of zijnde of doende of geneigd tot of houdende van of lijkende op of typerende voor	niet heel sterk subjectief relativerend niet heel sterk affectief			-ig	prutt-ig natt-ig anhaal-ig	
heel sterk subjectief relativerend heel sterk affectief			-(d)erig	prutt-erig natt-erig anhaal-derig				
verba vormend	niet transponerend	afgeleid van een verbum	alleen productief met de momenten omschreven onder 4.3.12.6.1. en 4.3.12.6.2		ver-	ver-skrouke z'n oigen ver-slokke		
			alleen productief met het moment omschreven onder 5.2.3.1.1			be-ete be-fietse		
	expliciet transpone- rend	afgeleid van een substantivum	alleen productief met het moment omschreven onder 5.2.3.1.1		be-	be-suikere be-plante		
		afgeleid van een sub- stantivum op -ie of ə (doorgaans een diminutief)	zie voor de betekenismomenten onder 5.2.4.2.			-s alleen productief als infinitief	berrie-se skoøltje-se	
	impliciet transponerend	afgeleid van een substantivum	zie voor de betekenismomenten onder 5.1.4		productief met alle vervoegingsmorfemen	sunterklaze iere stale kloete		
		afgeleid van een diminutief pluralis	zie voor de betekenismomenten onder 5.1.1		alleen productief als infinitief	pakkiese kantjese		
	adverbia vormend	afgeleid van een participium I op -ə	niet affectief	geschiedende tijdens of geschiedende op de wijze van		-vort	gaande-vort werkende-vort	
diminutiva vormend	afgeleid van een adjectivum of adverbium	affectief niet als zodanig peioratief	geschiedende op de wijze van		-tjes/-jes/-ies/-pies	stil-tjes zoet-jes pass-ies stiekem-pies		
	afgeleid van een substantivum	affectief al dan niet peioratief	niet als zodanig individualiserend			bien-tje kloet-je kass-ie din(g)-kie oum-pie		
	afgeleid van een adjectivum	affectief niet als zodanig peioratief	individualiserend		-tje/-je/-ie/-kie/-pie	dun-tje swart-je peers-ie sloum-pie		

SLOTBESCHOUWING

7.1. Verhouding Westfries-Nederlands

Alvorens een samenvattend overzicht te geven van de verschillen tussen het wfri. woordvormingssysteem en het ndl., willen we bedoelde verschillen nader classificeren waarbij we komen tot de volgende indeling:

A bij samenstellingen en -koppelingen hebben de verschillen betrekking op:

- de wijze waarop samenstellende delen worden verbonden
- de formele structuur van het 1e lid of het 2e lid van de totale formatie
- de semantische momenten
- de productiviteit

B bij expliciete afleidingen en transposities hebben de verschillen betrekking op:

- de (fonetisch geconditioneerde) klankvorm van het affix en de keuze van het affix
- de formele structuur
- de semantische momenten
- de productiviteit

C bij impliciete transposities hebben de verschillen betrekking op:

- de formele structuur
- de semantische momenten
- de productiviteit.

Tevens dienen we ons steeds af te vragen welke verschillen als incidenteel en welke als systematisch zijn te beschouwen.

ad A Samenstellingen en -koppelingen

A 1) Verschillen in "incidence"

Hoewel wfri. en ndl. beide het type kennen "substantivum + e + substantivum", merken we op, dat — mogelijk als gevolg van de "lijzigheid" van het wfri. — in talrijke samenstellingen een verbindings -e gerealiseerd wordt, waar deze in het ndl. achterwege blijft, b.v. *nageleskeertje* "nagelschaartje"; *neutemeskaat* "nootmuskaat" (zie 2.1.1.5., opm. 1).

In een aantal gevallen hebben formaties in het wfri. een verbindings -s waar deze in het ndl. ontbreekt, b.v. *erfsgenaam* "erfgenaam"; *goôtsgat* "gootgat"; *keêlsgat* "keelgat" (zie 2.1.1.5., opm. 3).

In afwijking van het ndl. ontbreekt een verbindings -e in *pankoek* “pannekoek” (zie 2.1.1.5. opm. 2).

Een enkele wfri. formatie heeft als 1e lid een diminutivum + s, waar het ndl. een niet-gediminueerde vorm bezigt, t.w. *stroôtfjesbokkem* “strobbokking” (zie 2.1.1.5., opm. 4).

Sommige scheidbaar samengestelde verba met als 1e lid een adverbium hebben in het wfri. een betekenismoment dat niet gangbaar is in het ndl., b.v. *ofmake* “afmaken; ook: voortmaken”; *opzoeke* “opzoeken; ook: oprapen” (zie 2.5.4.1.).

A 2) Verschillen in morfologisch systeem

Waar het ndl. als 1e lid consequent een substantivum op -er bezigt (type: *kinder-wagen*), heeft het wfri. vrijwel consequent een substantivum op -ere, b.v. *kinderewagen*; *aaieredop* “eierdop” (zie 2.1.1.4., opm.).

In afwijking van het ndl. krijgen sommige formaties van het type “verbaalstam + substantivum” in het wfri. een verbindings -e, b.v. *naaiering* “naaiering, vingerhoed”; *skommeleskuit* “schommelschuit” (zie 2.1.5., opm.).

In afwijking van het ndl. hebben sommige formaties als 1e lid een met -el verzwaarde verbaalstam, b.v. *skoidelsloôt* “scheisloot”; *krakelbien* “kraakbeen” (zie 2.1.6.).

In afwijking van het ndl. hebben talrijke wfri. samenstellingen een 1e lid op -(d)ers, al dan niet voorafgegaan door een substantivum + e, b.v. *pankoekerspan* “pannekoekspan” (zie 2.1.1.5.); *kaartersrondje* “kaart-rondje”; *skômmakerstoid* “schoonmaaktijd”; *handewasserkompie* “handwaskommetje” (zie 2.1.7.); *teugenopzienderswerk* “werk waar men tegen opziet” (zie 2.1.7.); *opperstoid* “tijd van opstaan” (zie 2.1.8., opm. 2).

Daar het participium² in het wfri. het prefix *ge-* mist, is het niet verwonderlijk dat in formaties waarvan het 1e lid of 2e lid een participium 2 is, dit *ge-* soms ook ontbreekt, b.v. *breidenmig* “klein, onooglijk persoonkje; lett. gebraden mug” (zie 2.1.2., opm.); *maaiereed* “gereed om gemaaid te worden” (zie 2.4.3.1.); *stoifstreken* “stijf gestreken (zie 2.4.2.).

In enkele gevallen kent het wfri. scheidbaar samengestelde verba met als 1e lid een adverbium dat niet in het ndl. gangbaar is, t.w. *vort* “weg”, o.a. in *vortsture* “wegsturen” en *omwoïd* “uiteen, wijd uitgespreid” o.a. in *omwoïdgooie* “uiteengooien of -slaan” (zie 2.5.4.2.). We willen er in dit verband nog op wijzen, dat verbale ndl. samenstellingen met als 1e lid “samen” of “tezamen” of met als 1e lid “ineen, uiteen, dooreen, opeen” enz. in het wfri. consequent vervangen worden door “voorzetsel + mekaar”, b.v. *bai mekaar komme* “samen- of tezamenkomen”; *in mekaar slaan* “ineenslaan”; *uit mekaar hale* “uiteenhalen”; *deur mekaar*

skudde “dooreen schudden”; *op mekaar stapete* “opeenstapelen”, enz. Verbale ndl. koppelingen met omhoog en omlaag worden in het wfri. dikwijls vervangen door verba met de bepalingen *om de hougte* of *om (nei) de leigte*, b.v. *om de hougte tille*, *om (nei) de leigte hale*.

Enkele wfri. formaties tonen een formele structuur die we niet in het ndl. hebben aangetroffen, t.w. het type: *ge-loos participium 2 + adverbium*, b.v. *'n dein-of* “een afgedane zaak; lett. een gedaan-af”; *stroken-of* “afgestreken (vol)” (zie 2.2.5.2., opm.). Hoewel we ons bij de beschrijving van samenstellingen en -koppelingen niet hebben bezig gehouden met de vraag in hoeverre bepaalde formaties productief zijn, willen we er op deze plaats enkele opmerkingen aan wijden. Daar het wfri. in de eerste plaats de spreektaal is van de “gewone” man of vrouw, is het niet verwonderlijk dat het weinig of geen formaties kent met een typisch literair en/of vaktechnisch karakter. Zonder naar volledigheid te streven kunnen we constateren dat o.a. de volgende ndl. typen samenstellingen en -koppelingen in het wfri. niet of nauwelijks gangbaar zijn: het type: *lijdensweg*, *slapenstijd* enz. (met als 1e lid een infinitivus + s); het type: *onderwatercamera* (met als 1e lid een voorzetsel + substantivum); het type: *luchtgekoeld*, *zongerijpt*, *gehoorgestoord* (substantivum + participium2); het type: *breedgerand*, *hooggehakt* (adverbium + “pseudo”-participium2); *hart-long-machine*; *oost-west-verbinding* (met als 1e lid een kopulatieve samenstelling zonder verbindingswoord); *kabinet- Van Agt*, *methode-Bouwman* (met een bepaling in postpositie).

ad B Expliciete afleidingen en transposities

B 1) Verschillen in “incidence”

In een aantal wfri. afleidingen treffen we een ander affix dan in de gelijkbetekende ndl. formaties; in enkele gevallen heeft de wfri. formatie een suffix waar dit in de gelijkbetekende ndl. formatie ontbreekt; vgl. *verkouwenis* “verkoudheid”; *groetenis* “groeten” (zie 4.1.14.); *anwenst* “aanwensel”; *bedingst* “beding”; *teëlst* “teelt”; *verlangst* “verlangen” (zie 4.1.18.); *glanseeën* “glacé”; *mesisteren* “manchester”; *pilose* “pilo” (zie 4.2.4., opm.); *vergetelek* “vergeetachtig” *goedelek* “goedig, goedaardig”; *ouwelek* “tamelijk oud”; *akelek* “akelig”; *gebrekelek* “gebrekig” (zie 4.2.7.1. en 4.2.7.2.); *bewarme* “verwarmen”, *beharde* “verharden”, *bekorte* “verkorten” (zie 5.2.3.2.).

In afwijking van het ndl. worden enkele onscheidbare verba in het wfri. soms als scheidbare behandeld, b.v. *hai ree 'm temet over* “hij overreed hem bijna”, *zuks komt je zômaar over* “zoiets overkomt je zo maar” (zie 4.3.2.6. opm.).

B 2 Systematische verschillen

B 2.1. Klankvorm en keuze van affixen

We kunnen in het algemeen stellen dat na een basis op [l] of [n] het

wfri. — in afwijking van het ndl.¹ — vrijwel consequent suffixvormen met d-epenthesis bezigt, t.w. *-derai*, *-der*, *-(e)nder*, *-derig* en (in enkele gevallen) *-delek*. Dit betekent echter niet dat het ndl. in dergelijke gevallen altijd de d-loze suffixvormen heeft, vandaar dat we voor elk der genoemde suffixen afzonderlijk de verhouding wfri. -ndl. beschrijven.

-derai komt voor na een basis op [l] of [n] voorafgegaan door een vocaal of door [ə]; het ndl. bezigt in deze gevallen *-arij* of *-erij*, ofwel een afgeleide vorm via *ge-*, *via-ing* of via het niet gebonden morfeem *-werk*; vgl. *bedel-derai* "bedel-arij", *voe(t)bal-derai* "voetball-erij"; *dikdoen-derai* "dikdoen-erij"; *lul-derai* "gelul"; *skarrel-derai* "gescharrel"; *stotter-derai* "ge-stotter"; *da's 'n hële bereken-derai* "dat is een hele bereken-arij, 'n hële reken-derai" "heel wat rekenwerk" (vgl. na een basis op [r]; *ik houw niet van al die leer-derai* "van al dat leerwerk") (zie 3.1.1.)

-der (na een niet-toponymische basis) komt voor na een op [l] of [n] uitgaande syllabe met hoofd- of bijaccent; het ndl. heeft in deze gevallen de suffixvorm *-er*; vgl. *pel-der* "pell-er"; *driewiel-der* "driewiel-er"; *weldoen-der* "weldoen-er" (zie 3.1.2.)

-der komt eveneens voor na een toponymische basis op [(ə)l] of [ər]² of na een toponymische basis op [n], voorafgegaan door een vocaal; het ndl. bezigt in deze gevallen de suffixvormen *-aar* of *-er*; vgl. *Dikstaal-der* "Dikstal-er"; *Winkel-der* "Winkel-aar"; *Blokker-der* "Blokker-aar"; *Wessaan-der* "Westzan-er".

-(e)ner of *-(e)nder* komt voor na een toponymische basis op [ə] (veelal officieel als *-en* gespeld); het ndl. heeft in dit geval de suffixvorm *-(e)* naar (wanneer een eventuele finale *-n* van de basis niet gerealiseerd wordt) of *-aar* (wanneer een eventuele finale *-n* van de basis wél gerealiseerd wordt); vgl. *Warmehuize-ner*, *Warmehuize-nder* "Warmehuize-naar of Warmehuizen-aar"; *Weere-ner*, *Weere-nder* "Weere-naar" (zie 3.1.3.). In het wfri. heeft het adjectivische correlaat dezelfde vorm als de substantivische formatie (zie 4.2.5.); voor het ndl. geldt het volgende: substantiva op *-aar*/*-(e)naar* hebben als adjectivisch correlaat vormen op *-er* of *-se*, b.v. *Maastrichtenaar* – *Maastrichtse*; *Weespenaar* – *Weesper*. Substantiva op *-er* hebben als adjectivisch correlaat vormen op *-se*, b.v. *Obdammer* – *Obdamse*. Alleen in bepaalde vaste verbindingen kent ook

1. Na een basis op [r] hebben zowel wfri. als ndl. een suffixvorm met d-epenthesis; een uitzondering vormt een toponymische basis op [ər]: in het wfri. wordt na een dergelijke basis de suffixvorm *-der*, in het ndl. de suffixvorm *-aar* gebezigd; vgl. *Blokker-der* "Blokker-aar".

2. Zie noot 1.

het ndl. adjectivische afleidingen die dezelfde vorm hebben als het substantivische correlaat (b.v. Haarlemmer olie.)

-derig komt voor na een basis op [l] of [n]; het ndl. heeft in deze gevallen de suffixvorm *-erig*; vgl. *ril-derig* "rill-erig"; *anhaal-derig* "aanhale-erig"; *zoen-derig* "zoenerig". (zie 3.1.16.).

-delek komt in enkele gevallen voor na een op [n] uitgaande syllabe met hoofddaccent; het ndl. heeft hier *-lijk* of het suffix *-zaam*, vgl. *fesoen-delek* "fatsoen-lijk"; *ien-delek* "een-zaam" (zie 3.1.21.).

Ndl. formaties op *-aard* worden in het wfri. vrijwel consequent vervangen door formaties op *-erd*, b.v. *gierig-erd*, *roik-erd*, *slecht-erd* (zie 3.1.4.).

De volgende (vero.) wfri. suffixen of suffix-alternanten zijn niet (meer) gangbaar in het ndl.;

-eles (metathesisvorm van *-sel*) in een formatie als *stremm-eles* "stremsel" (zie 3.1.31.);

-d, in een formatie als *driewiel-d* "driewiel-ig" (zie 3.1.7.);

-sk, in een formatie als *broe(d)-sk* "broed-s" (zie 3.1.27).

Formaties van het type: participium1 + het suffixoïde *-vort* zijn in het ndl. niet gangbaar; vgl. *loupende-vort* "al lopende"; *speulende-vort* "spelende, spelenderwijs". (zie 3.1.40).³

Het suffix *-se* (na een toponymische basis ter aanduiding van een Nederlandse plaats, streek, provincie e.d.) is in het wfri. vrijwel improductief. Doorgaans wordt ook ter aanduiding van een vrouw de mannelijke vorm gebezigd; vgl. *ze is 'n Amsterdammer*, *'n Ursemmer*, *'n Groninger*, "ze is 'n Amsterdamse, Ursemse, Groningse".

Wanneer de vorm van de basis geen afleiding op *-(d)er* verdraagt, is *-se* het normale suffix; in afwijking van het ndl. echter kan dan met een *-se*-formatie ook een man worden aangeduid, b.v. *Helderse* "man of vrouw uit Den Helder"; *Polderse* "man of vrouw uit de polder, i.c. Anna-Paulowna(polder)". (zie 3.1.30. en 4.1.15.).

Formaties van het ndl. type dominee-se, kastelein-se, worden in het wfri. vervangen door een samenstelling met *-vrouw* of *-juffrouw*, dus: *domeniesjuffrouw*, *kastelainsvrouw*. (zie 3.1.30.).

In vele gevallen wijken de wfri. vormen van diminutiefsuffixen systematisch af van de ndl. vormen. Wij volstaan hier met het vermelden van de afwijkende suffixvormen en verwijzen voor een uitvoerige beschrijving naar de paragrafen 3.1.38. en 3.1.39.

- a) diminutiva met substantivisch karakter; vgl. wfri. *-tje* / ndl. *-etje*, b.v. *penduul-tje* / *pendule-tje*; *medèl-tje* / *modell-etje*; *karton-tje* / *kartonn-etje*; *zon-tje* / *zonn-etje*; *bal-tje* / *ball-etje*; *kar-tje* / *karr-etje*.
wfri. *-je* / ndl. *-etje*, b.v. *man-je* / *mann-etje*; *ton-je* / *tonn-etje*.

3. Ndl. gaandeweg (met geïsoleerde betekenis) luidt in het wfri. *gaandevort*.

wfri. *-ie* / ndl. *-je*, b.v. *brief-ie* / briefje; *lach-ie* / lach-je; *dagg-ie* / dag-je; *koek-ie* / koekje; *kopp-ie* / kopje; *luch-ie* / luch(t)-je.

wfri. *-kie* / ndl. *kje* of *-etje*, b.v. *palin-kie* / palin-kje; *din-kie* / ding-etje.

wfri. *-pie* / ndl. *-pje* of *-etje*, b.v. *raam-pie* / raam-pje; *kom-pie* / kommetje.

(vero.) wfri. *-ke* / ndl. *-tje*, etje, *-je* of *pje*, b.v. *kooi-ke* / kooi-tje; *pop-ke* / pop-je, popp-etje; *poip-ke* / pijp-je; *duim-ke* / duim-pje.

b) diminutiva met adverbiaal karakter; vgl.

wfri. *-tjes* / ndl. *-etjes*, b.v. *stil-tjes* / still-etjes.

wfri. *-ies* / ndl. *-jes*, b.v. *loss-ies* / los-jes; *zach-ies* / zach(t)-jes.

wfri. *-pies* / ndl. *-pjes*, b.v. *saam-pies* / saam-pjes. (vero.) wfri. *-kes* / ndl. *-etjes*, b.v. *stil-kes* / still-etjes.

In afwijking van het ndl. kunnen in het wfri. substantiva uitgaande op [i] en [ə] (veelal diminutiva) via het suffix *-s* getransponeerd worden naar de woordklasse van het verbum, b.v. *berrie-se* "per berrie vervoe-ren"; *skuilhonkie-se* "schuilhoekje spelen"; *peerdje-se* "paardje spelen"; *skoòltje-se* "schooltje spelen" (zie 3.1.29. en 5.2.4.2.).

In het ndl. kennen we verbale *be-* en *ge-* formaties (met een vormelijk moment) met naast zich een prefixloos correlaat zonder vormelijk moment. In het wfri. worden echter uitsluitend de prefixloze verba gebezigd, b.v. *hoeve*, *hore*, *merke* (zie 4.3.3.1. opm.); *douge* "gedogen"; *daaie* "gedijen", *rake*, *voele*, *lukke*, *loike* (zie 4.3.3.3.).

In het ndl. kennen we adjectivische *ge-* formaties (met een vormelijk moment) naast *ge-* loze correlaten (zonder vormelijk moment). In het wfri. worden uitsluitend de *ge-loze* adjectiva gebezigd, b.v. *streng* "(ge)streng", *trouw* "(ge)trouw", *heél* "(ge)heel" (zie 4.2.11.).

B 2.2. Formele structuur

ndl. *heid-* afleidingen met éénsyllabige adjectivische basis of met een meersyllabige (niet via *-achtig*, *-lek*, *-loôs* of *-zaam* gesuffigeerde) adjectivische basis worden in het wfri. vrijwel consequent vervangen door het type: adjectivum + *ig* + *hoid*, b.v. *douvighoid* "dooftheid"; *mooiighoid* "mooiheid"; *speulsighoid* "speelsheid"; *onwoizighoid* "onwijsheid"; *benauwdighoid* "benauwdheid"; (zie 4.1.9. en 4.1.9.1.2.).

Bezien we de formele structuur van wfri. expliciete afleidingen en transposities, dan hebben we sterk de indruk dat in het wfri. een veel grotere variatie van basisstructuren gangbaar is dan in het ndl. We geven hieronder een overzicht van dié typen waarbij we systematisch basisstructuren aantreffen die in het ndl. niet gebruikelijk of hoogst ongewoon zijn. Het betreft resp. substantiva op *-(d)eraai*, *-erd* en *-hoid*; substantiva met een verbale basis en met het prefix *ge-*; adjectiva op *-ig* / *-(d)erig*; niet in het ndl. gangbare transposities van substantiva naar de woordklasse van het verbum via het suffix *-s*.

- a) formaties op *-(d)eraai*. in vele gevallen is de basis een verbale koppeling of groep, b.v.
geleerdoenderaai, *boekelezeraai*, *voor-de-gek-houweraai*, *gekkebek-ketrekkeeraai* enz. (zie 4.1.1.3.). We wezen hiervoor (zie 2.1.) reeds op de niet in het ndl. gangbare typen *stotterderaai* en *berekenderaai*.
- b) formaties op *-erd* in vele gevallen is de basis een samengesteld of afgeleid adjectivum, b.v.
skoinhoulikerd, *uthouingerd*, *onwoizerd*, *groòskerd*, *kinderachtigerd*, *kepottigerd*, *voorlekerd*, *langzamerd* (zie 4.1.4. opm. 1).
- c) formaties op *-hoid*: doordat adjectiva op *-ig* of *-(d)erig* in het wfri. dikwijls een basisstructuur hebben die in het ndl. niet gangbaar of hoogst ongewoon is, geldt vaak hetzelfde voor *-hoid*-formaties met een basis op *-ig* of *-(d)erig*, b.v. *benauwd(er)ighoid*, *verveulendighoid*, *musselekighoid*, *groòskerighoid*, *sweertilderighoid* enz. (zie 4.1.9.).
- d) formaties met *ge-* in vele gevallen is de basis een geleed verbum, b.v. *ge-onweer*, *ge-verander*, *geskoònspring*, *gehardloup* enz. (zie 4.1.23.3. opm.); voorts worden in het wfri. ook afleidingen gebezigd als *gezing* en *gedring* (naast *gezing* en *gedrang*) (zie 4.1.23.3. opm.) en tenslotte merken we op dat in het wfri. (evenals in het gesproken ndl.) het aantal *ge*-formaties met als basis een sterk verbum zeer groot is, b.v. *geklum*, *gestroik*, *gevlieg*, *gebid*, *gesmout* enz. (zie 6.1.2.).
- e) formaties op *-ig* of *-(d)erig*: het wfri. toont een merkwaardig grote verscheidenheid van structuren die als basis kunnen dienen voor een afleiding op *-ig* of *-(d)erig*. Als basis treden allerlei samengestelde of afgeleide substantiva en allerlei eigennamen op, b.v. *armeluikerig*, *olie-kachelig*, *bolleskuurdeng*, *onwerig*, *lerarig*, *beskuijtesig*, *koekiesig*, *Andoikerig*, *Dirk Appelig* enz., voorts allerlei samengestelde of afgeleide adjectiva en verbale koppelingen en groepen, b.v. *vruchtbarig*, *armoedig*, *moeielekig*, *groò(t)sk(er)ig*, *gnappiesig*, *nuwbakkenig*, *geleerdig*, *ondiepig*, *gastvraaig*, *lichtgroenig*, *de kat-uit-de-boum-koikerig*, *gauw-'t-veld-uitstuurdeng*, *klokkoikerig* enz. (zie 4.2.6.).
- f) verbale formaties met een substantivum op [i] of [ə] en met het suffix *-s*. dit niet in het ndl. gangbare type is in het wfri. zeer productief; we wijzen o.a. op *berriese*, *domeniese*, *skulhunkiese*, *peerdjese*, *schoòltjese*, *vader- en- moedertjese* enz. (zie 5.2.4.2.).

B 2.3. Semantische momenten

Schultink, 83 (noot 21) merkt m.b.t. het ndl. op, dat hij correlaten op *-erig* met de lexicaal waarde "gesteld op" alleen kent van substantivische formaties, b.v. *Ik ben niet zo appelmoezerig*. Op blz. 282 (noot 1) merkt hij op, dat hij van *-erig*-formaties met het betekenismoment "houdend van" de voorbeelden *appelmoezerig* en *Huetterig* vond en dat

hij als taalgebruiker een *-ig*-formatie als *vissig* met het moment "van vis houdend" bestaanbaar acht. Intussen menen wij dat ook voor het ndl. — althans voor het "substandaard" ndl. — de groep *-ig* en *-(d)erig*-formaties met het moment "gesteld op of houdend van het door het basissubstantivum genoemde" veel groter is dan men op grond van de paar voorbeelden die Schultink noemt, zou concluderen.

Ditzelfde geldt o.i. voor van verba afgeleide formaties op *-erig*: ook het ndl. kent immers afleidingen als *zoenerig* "graag zoenend" en *snoeperig* "snoeplustig". (zie Van Dale). In elk geval geldt voor het wfri. dat de hier bedoelde lexicale typen buitensporig productief zijn. We volstaan hier met te verwijzen naar onze uitvoerige beschrijving onder 4.2.6.1.3. en 4.2.6.5. Wel willen we er nog nadrukkelijk op wijzen, dat we *-ig*-of *-(d)erig*-formaties met een passief verbaal moment, zoals wfri. *masseerderig*, *heerknipperig*; 'n *eterig appel* enz. (zie 4.2.6.5.) nooit in het ndl. hebben horen (of zien) bezigen.

Onder 4.1.15. wezen we op formaties als 'n *Amsterdammer*, 'n *Houkarspelder*, 'n *buitelander* enz., die in het wfri. ook ter aanduiding van een vrouw worden aangewend. Voorts op de formaties *Helderse*, *Polderse*, die in het wfri. ook ter aanduiding van een man gebruikelijk zijn.

We hebben de indruk dat diminutiva met het moment "zoon(tje) of dochter(tje) of (jonge) representant(e) van de door de basis genoemde familie", b.v. *ze is vast 'n De Witje*; *hai is trouwd an 'n Van Diepentje* (zie 4.1.2.2., e) in het wfri. gebruikelijker zijn dan in het A.B.N.

Evenals in het gesproken ndl. zijn van verba afgeleide substantivische *-ge*-formaties die het voortduren van een positie of toestand aanduiden, in het wfri. zeer gebruikelijk, b.v. *je worre zô louf van dat gehang, gezit, gesleip, geleun* "je wordt zo moe van dat hangen, zitten, slapen, leunen".

B 2.4. Productiviteit

Bij de in hoofdstuk 4 en 5 beschreven formaties hebben we consequent aangetekend welke vormen in het hedendaags wfri. productief, improductief of vrijwel improductief zijn. Vergelijken we dit aspect van de woordvorming met de situatie in het ndl., dan blijkt dat het wfri. zeer weinig productieve affixen heeft. Overigens is dit niet zo verwonderlijk als we bedenken dat we hier een (gesproken) volkstaal, i.c. het wfri., plaatsen tegenover een (gesproken en geschreven) cultuurtaal, i.c. het ndl. Dat het wfri. zijn volkse karakter niet verloochent, blijkt o.a. uit het feit dat typisch abstracta vormende suffixen als *-dom*, *-schap* en zelfs *-ing* in dit dialect improductief of vrijwel improductief zijn. Daar tegenover staat dat het suffix *-(d)eraai* (in het type: *priekeraai*, *stotterderaaai*) in het wfri. zeer productief is, echter niet alleen ter vorming van abstracta, maar ook van concreta. Opmerkelijk is dat in het wfri. — in afwijking van het ndl. (zie Schultink, 181) — het suffix *-te* productief

is, zij het, dat men vooral oudere dialectsprekers nog allerlei — niet in het ndl. gangbare — formaties hoort bezigen als *mooite*, *zuinigte*, *lek-kerte*, *oudte* enz. Tenslotte wijzen we nogmaals op de in het wfri. zeer productieve formaties op *-ig(hoid)* of *-(d)erig(hoid)*.

ad C Impliciete transposities

Voor het wfri. kunnen we opmerken dat — in afwijking van het ndl. — impliciete transposities van adjectiva vrijwel improductief zijn.

Wél productief zijn — zoals in het ndl. — impliciete transposities van substantiva. Hierbij toont het wfri. echter de volgende merkwaardigheid: in afwijking van het ndl. worden ook diminutiva in de pluralis-vorm getransponeerd naar de woordklasse van het verbum, b.v. *pakkiese* “pakjes maken (met Sint Nicolaas)”; *klussiese* “allerlei klusjes opknappen”; *kantjese* “kantjes knippen (van een gazon)”.

Aan het eind van ons vergelijkend overzicht zullen we trachten de meest markante trekken van het wfri. woordvormingssysteem aan te geven, al is deze beschouwing misschien enigszins subjectief. Het opvallendst is wellicht het voorkomen van *-ig* na een basis op *-ig* (b.v. *armoedigig*), dat in strijd schijnt met het hele A.B.N.

Merkwaardig zijn ook de van diminutiva afgeleide adjectiva van het type *beskuitjesig*, *koekiesig*; expliciete transposities van substantiva (meestal diminutiva) op [i] of [ə] via het suffix *-s*, zoals *berriese*, *peerdjese*, en impliciete transposities van diminutiva op [is] of [əs], zoals *pakkiese*, *kantjese* en adverbia op *-vort*, zoals *loupende-vort*. Van al deze typisch dialectische vormen kunnen we bovendien zeggen dat ze productief zijn.

Opmerkelijk achten we ook, dat in het wfri. het suffix *-achtig* vrijwel consequent wordt vervangen door *-ig* of *-(d)erig*, dat het suffix *-ig* na vrijwel elke gelede en ongelede basis kan voorkomen, dat *-hoid*-formaties vrijwel consequent een basis hebben uitgaande op *-ig* of *-(d)erig*, en dat via *-(d)erig* afleidingen kunnen worden gevormd met een passief verbaal moment, b.v. *ik ben niet zô masseerderig* “ik ben er niet zo op gesteld gemasseerd te worden”. Bij het vormen van determinatieve samenstellingen met substantivisch karakter onderscheidt het wfri. zich door het type waarvan het eerste lid — in afwijking van het ndl. — uitgaat op *-(d)ers*, zoals *pankoekerspan*; *kaartersrondje* “kaartrondje”; *teugenopzienderswerk* “werk waar men tegen opziet”.

Taalpsychologisch onderscheidt het wfri. zich door een zekere lijsigheid in de uitspraak, het duidelijkst uitkomend in de talrijke samenstellingen met een verbindings *-e*, zeer speciaal na *-er-*, zoals in *nageleskeertje*; *kinderewagen*. Daarnaast valt de welhaast overdreven neiging op om alles te relativeren, gezien de geweldige frequentie van formaties op *-ig* of *-(d)erig*. Onder 2.4. wezen we reeds op enkele verschijnselen die het volkse karakter van het wfri. illustreren. Dat het wfri. een echte volks-

taal is blijkt mede uit de volgende bijzonderheden: de grote variatie van basisstructuren, de grote productiviteit van impliciete transposities, waarbij zelfs hele zinnen getransponeerd worden, b.v. *mens-erger-je-niete*, de gewoonte om toponymische afleidingen op *-(d)er* of *-(e)n(d)er* ook ter aanduiding van een vrouw te bezigen,⁴ het (vrijwel) improductief zijn van typische abstract vormende suffixen als *-dom*, *-schap* en *-ing*, en van "vormelijke" prefixen als *her-*, *mis-* en *wan-*

7.2. Afwijkingen van het Nederlands die zowel Westfries als Fries zijn

Uit de tot nu toe verschenen artikelen over de verhouding Hollands – Fries en Noordhollands – Fries⁵ blijkt, dat er inzake deze materie duidelijk verschil van inzicht bestaat. De taalkundigen hebben zich voor hun conclusie vooral laten leiden door klankverschijnselen en idiomatische gegevens.

Er is echter – voor zover ons bekend – bij het vergelijkend onderzoek nog nauwelijks aandacht besteed aan woordvormingsaspecten. Vandaar dat we getracht hebben in het hierna te geven overzicht op een aantal merkwaardigheden te wijzen die het wfri. en fri. incidenteel, maar vooral systematisch, en wel afwijkend van het A.B.N., gemeenschappelijk hebben.

We herhalen echter wat we reeds in onze inleiding opmerkten: we hopen slechts dat ons materiaal op bescheiden wijze bijdraagt om het vraagstuk over de verhouding (Noord) Hollands – Fries wat dichter bij een oplossing te brengen.

Zelf wagen we nog geen eindconclusie te geven.

1. Incidentele afwijkingen

In een aantal overeenkomstige gevallen hebben wfri. en fri. samenstellingen en verbindings-s waar deze in het ndl. ontbreekt; vgl.

wfri	fri.	ndl.
<i>be(d)splank</i>	<i>bedsplanke</i>	<i>beddeplank</i>
<i>brandewoinskom</i>	<i>brandewijnskom</i>	<i>brandewijnkom</i>

4. Vgl. de wfri. gewoonte vrouwelijke dieren met 'n mannelijk pronomen aan te duiden, zo zegt men b.v. van een koe *hai moet kalve, ik hew 'm pas molken, hai het z'n poôt broken*.

5. Zie over de oorsprong van het fri. en over de verhouding (n)holl.-fri. o.a. Haerinen, C.B. van, *Friese elementen in het Hollands*, N Tg. 17, 1 v.v., *Sporen van Fries buiten Friesland*, Ts. 40, 269 v.v., Heeroma, K., *De herkomst van het Fries*, De Vrije Fries 36, *Hollands en Fries*, Westfriesch Jaarboek, 1e serie, deel 9, 10 v.v., Karsten, G., *Sporen van Fries buiten Friesland*, It Beaken (1940); Gosses, G., *De herkomst van het Fries*, De Vrije Fries (1950), Daan, J.C., *Betrekkingen tussen Fries en het Noordhollands*, It Beaken 19, 197 v.v., *Onze Friese familie*, W O.N.23, 107 v.v., Weijnen, A., *Nederlandse Dialectkunde* 2, § 155, Miedema, H T.J., *Vroegoudfriese relictten met a voor oergermaans ai in Holland en Zeeland*, Ts. N 2, 1 v.v.; Rentenaar, R., *Mad en Made in de toponymie van Westnederland*, Ts. N 4, 284 v v

<i>goô(t)sgat</i>	<i>goatsgat</i>	<i>gootgat</i>
<i>keêlsgat</i>	<i>kielsgat</i>	<i>keelgat</i>
<i>sloô(t)swater</i>	<i>sleatswetter</i>	<i>slootwater</i>

De ndl. formatie *pannekoek* luidt zowel in het wfri. als fri.: *pankoek*.

In een aantal overeenkomstige gevallen wordt in het wfri. en fri. een afgeleide vorm gebezigd die in het ndl. niet (meer) gangbaar is; vgl.

wfri.	fri.	ndl.
<i>groetenis</i>	<i>groet(e)nis</i>	<i>groet(en)</i>
<i>anwenst</i>	<i>oanwenst</i>	<i>aanwensel</i>
<i>bedingst</i>	<i>bitingst</i>	<i>beding, voorwaarde</i>
<i>verlangst</i>	<i>forlangst</i>	<i>verlangen</i>
<i>betrouwd</i>	<i>bitroud</i>	<i>betrouwbaar (van b.v. ijs)</i>
<i>akelek</i>	<i>aeklik, akelik</i>	<i>akelig</i>
<i>gebrekkelek</i>	<i>(ge)breklik</i>	<i>gebrekkig</i>
<i>goedelek</i>	<i>guodlik</i>	<i>goedaardig</i>
<i>ien(d)elek</i>	<i>ienlik</i>	<i>eenzaam, afgelegen</i>
<i>vergetelek</i>	<i>forjitlik</i>	<i>vergeetachtig</i>
<i>oisbaarlek</i> (Bol, Sch. 14)	<i>ysbaerlik</i>	<i>ijselijk, verschrikkelijk</i>
<i>allien(d)jig</i>	<i>allinnich</i>	<i>alleen</i>

In een aantal gevallen hebben het wfri. en fri. dezelfde, niet in het ndl. gangbare frequentatieven, vgl.

wfri.	fri.	ndl.
<i>knauwele</i>	<i>knauwelje</i>	<i>aanhoudend knauwen</i>
<i>kuchele</i>	<i>kochelje</i>	<i>geregeld (licht) kuchen</i>
<i>lingere</i>	<i>longerje</i>	<i>hunkeren</i>
<i>stroffele</i>	<i>stroffelje</i>	<i>struikelen</i>
<i>wukele</i>	<i>wjukkelle</i>	<i>de armen als molenwieken gebruiken, b.v. bij lopen of schaatsen</i>

2. Systematische afwijkingen

Zowel het wfri. als het fri. vormt — in afwijking van het ndl. — systematisch samenstellingen met een 1e lid op -ers; we noteren ter illustratie de volgende overeenkomstige gevallen; vgl.

wfri.	fri.	ndl.
<i>eterstoid</i>	<i>iterstiid</i>	<i>etenstijd</i>
<i>broôdeterstoid</i>	<i>brea-iterstiid</i>	<i>tijd voor het brood eten</i>
<i>melkerstoid</i>	<i>melkerstiid</i>	<i>melktijd</i>
<i>hooiersweer</i>	<i>haeijerswaer</i>	<i>hooiweer</i>
<i>huishouwersgeld</i>	<i>hûshaldersjild</i>	<i>huishoudgeld</i>
<i>waskersdag</i>	<i>waskersdei</i>	<i>wasdag</i>

Evenals in het wfri. komt in het fri. — in afwijking van het ndl. — systematisch d-epenthesis voor na een basis op -(e)l / of -(e)n; vgl.

wfri	fri	ndl.
<i>betaalder</i>	<i>bitelder</i>	betaler
<i>weldoender</i>	<i>woldwaender</i>	weldoener
<i>sukkelderaai</i>	<i>sukkelderij</i>	gesukkel
<i>rekenderaai</i>	<i>rekenderij</i>	gereken
<i>huichelderaai</i>	<i>húchelderij</i>	huichelarij
<i>trilderig</i>	<i>trilderich</i>	trillerig

Uit de voorbeelden blijkt, dat waar het ndl. een afleiding via ge- vormt (voor een basis op -el of -en), zowel het wfri. als het fri. een afleiding via -deraai/-derij bezigt of kan bezigen.

De ndl. suffixvorm -aard wordt zowel in het wfri. als fri. consequent vervangen door [ərt] ; vgl.

wfri	fri.	ndl.
<i>gierigerd</i>	<i>giirgert</i>	gierigaard
<i>valserd</i>	<i>falskert</i>	valsaard
<i>roikerd</i>	<i>rikert</i>	rijkaard

Het in het ndl. niet gangbare diminutiefsuffix -ke, dat in het fri. productief is, treffen we ook aan in (veelal vero.) wfri. formaties; vgl.

wfri.	fri.	ndl.
<i>kooike</i>	<i>koaïke</i>	kooitje
<i>deurke</i>	<i>doarke</i>	deurtje
<i>popke</i>	<i>popke</i>	popje, baby'tje
<i>liejke</i>	<i>leafke</i>	liefje
<i>woifke</i>	<i>wyfke</i>	wijfje

Naast de wfri. suffixvorm -skap komt o.a. in de volgende gevallen nog de fri. vorm -skip voor; vgl.

wfri.	fri.	ndl.
<i>(ge)zelskip</i>	<i>selskip</i>	gezelschap
<i>geree(d)skip</i>	<i>ridskip</i>	gereedschap
<i>heerskip</i>	<i>hearskip</i>	heerschapp, pachtbaas
<i>buurskip</i>	<i>buorskip</i>	buurschap
<i>boô(d)skip</i>	<i>boadskip</i>	boodschap
<i>bloi(d)skip</i>	<i>blydskip</i>	blijdschap

Naast de wfri. suffixvorm -s komt o.a. in de volgende gevallen nog de fri. vorm -sk voor; vgl.

wfri.	fri.	ndl.
<i>broe(d)-sk</i>	<i>brod-sk</i>	broed-s

groô(t)-sk

great-sk

groot-s, verwaand

ou(d)-sk

âld-sk

oudbakken; muf

We kunnen m.b.t. toponymische afleidingen op het volgende wijzen: in een aantal gevallen komen wfri. en fri. vormingen overeen, met name waar het gaat om afleidingen op *-(d)er*, die zowel substantivisch als adjectivisch worden aangewend. Voor het fri. wijzen we op: *Raerd-er*, *Wonz-er*, *Doanjum-er*; *Grins-der*, *Eastermar-der* (zie Sipma, Ta it Frysk, 2, blz. 66).

Het incidenteel in het wfri. voorkomende type op *-(e)mer*, t.w. *Pettemer* (*Petten*), *Zantemer* ('t Zand), *Veltemer* ('t Veld) vinden we met *-mer* of *-emer* in vele fri. afleidingen.

Sipma, blz. 66, noemt *Sleattemer* en *Bûtenpostmer*. In de Dialect-atlas van Friesland (deel 15, 1955) komen afleidingen voor als *Geestemers*, *Westergeestmers* (vgl. de historische, wfri. naam: *Geestmerambacht*).

Over de formele structuur van expliciete afleidingen en transposities merken we het volgende op:

afgaande op het Frysk Wurdboek constateren we, dat in het fri. talrijke abstracta worden gevormd via het suffix *-ens*, waar het ndl. afleidt via *-heid*, het wfri. via *-ighoid*. Daarnaast kent het fri. echter ook formaties op *-heit*, waarbij opvalt dat in het fri. — zoals in het wfri. — systematisch een afleiding van het ndl. type “niet gesuffigeerd adjectivum + heid” wordt vervangen door het type “niet gesuffigeerd adjectivum + *ich* + *heit*”; vgl.

wfri.	fri.	ndl.
<i>lompighoid</i>	<i>lompichheit</i>	lompheid
<i>mooiighoid</i>	<i>moaijichheit</i>	mooiheid
<i>vreemdighoid</i>	<i>frjemdichheit</i>	vreemdheid
<i>luiighoid</i>	<i>loaijichheit</i>	luiheid
<i>gemenighoid</i>	<i>gemienichheit</i>	gemeenheid
<i>benauwdighoid</i>	<i>binaudichheit</i>	benauwdheid

Evenals in het wfri. tonen bepaalde typen fri. afleidingen systematisch een veel grotere variatie van basisstructuren dan in het ndl. gebruikelijk is. We volstaan hier met het geven van de volgende fri. voorbeelden:

- formaties op *-(d)erij*: *gekoanstekkerij* “spotternij, spottende uitlating of bejegening; lett. *gekaanstekkerij”; *fuormanderij* “bedrijf van de voerman”; *leech-bi-de-groun-fretterij* “schertsformatie voor het picknicken; lett. laag-bij-de-grond-vreterij”.⁶
- formaties op *-(er)ich*: *mynhearich* “heerachtig”; *wynhounich* als een windhond”; *motreinich* “motregenachtig”; *grimmankerich* (*grimmank* “mengelmoes”) “doorengemengd”; *grypstekkerich* “beschadigd door steken van de greep (van veldvruchten)”.
- formaties met *ge-*: *in hiel geûtsyk* “een hele uitzoekerij”; *gehounemelk*

6. Zie Boersma en Van der Woude, *Spraeklear*, II, 140.

“getreuzel; lett.* gehondemelk”; *geharsenskra(e)b* hoofdbreken, geharrewar; lett. *gehersenskrab”; *gehol(le)brek* “hoofdbreken; lett. *gehoofdbreek”.

Voor het wfri. geldt dat sommige adjectiva en verba die in het ndl. mét of zonder *ge-*, of uitsluitend met *ge-* voorkomen, vrijwel systematisch het prefix missen. Dit ontbreken van *ge-* heeft een klankhistorische oorzaak (zie Schönfeld, § 136). Het fri. laat in bedoelde gevallen consequent *ge-* weg; vgl.

wfri.	fri.	ndl.
<i>heël</i>	<i>hiel</i>	(ge)heel
<i>trouw</i>	<i>trou</i>	(ge)trouw
<i>streng</i>	<i>strang</i>	(ge)streng
<i>(ge)bruike</i>	<i>brûke</i>	gebruiken
<i>(ge)louve</i>	<i>leauwe</i>	geloven
<i>beure</i>	<i>barre</i>	gebeuren
<i>daaie</i>	<i>(bi)dije</i>	(ge)dijen
<i>loike</i>	<i>lykje, likenje</i>	(ge)lijken
<i>lukke</i>	<i>lokke</i>	(ge)lukken
<i>rake</i>	<i>reitsje</i>	(ge)raken
<i>voele</i>	<i>fiele</i>	(ge)voelen
<i>wenne</i>	<i>(bi)wenne</i>	(ge)wennen

Voor het fri. geldt, dat het — zij het wellicht niet zo consequent als het wfri. — i.p.v. ndl. *-achtig* veelal het suffix *-ich* bezigt, b.v. *grienich* “groenachtig”, *nijich* “nieuwachtig”, *mynhearich* “heerachtig”, *reinich* “regenachtig” (wfri.: *groenig*, *nuwig*, *menerig* of *herig*, *regenig*). Bovendien hebben — zoals in het wfri. — talrijke fri. *-ich-* formaties met een substantivum als basis het betekenismoment “(veel) houdend van het door de basis genoemde”. We geven voor het fri. de volgende voorbeelden: *bernich* “veel van kinderen houdend”; *fammich* “van meisjes houdend”; *feintich* “van jongens houdend”; *appelich* “van appels houdend”. Het fri. kent — evenals het wfri. — afleidingen op *-ich* met een passief verbaal moment, b.v. *mefrouwich* (*mefrouje* “met “mevrouw” aanspreken”) “er op gesteld als mevrouw te worden aangesproken”. Constataert Schultink, 181, m.b.t. het ndl. dat — *te-* formaties feitelijk improductief zijn, voor het wfri. en fri. geldt, dat *-te* nog een zekere productiviteit bezit ter vorming van abstracta. We illustreren dit voor het fri. met de volgende — niet in het ndl. gangbare — afleidingen. *hurdte* “hardheid” (van grond); *myldte* “mildheid (van weer)”; *moaite* “mooiheid”; *glêdte* “gladheid”; *bangte* “bangheid”.

In het fri. worden — zoals in het wfri. — toponymische afleidingen ter aanduiding van een man eveneens gebezigd ter aanduiding van een vrouw. Tamminga, *Op 'e taelhelling II*, (Boalsert, 1973) geeft op blz. 56 de volgende voorbeelden: *myn frou is in Lemster*, *Ljouwerter*, *Gaestmarder*, *Grinslanner*, *Drint*. *Is mefrou ek in Fries?*

Bezien we het totaalbeeld van de hiervoor vermelde (incidenteel of systematisch optredende) gemeenschappelijk wfri. — fri. afwijkingen t.o.v. het ndl., dan komen we tot de conclusie dat ons onderzoek enkele, doch slechts weinig exclusieve overeenkomsten tussen het wfri. en fri. woordvormingssysteem aan het licht heeft gebracht. We zijn ons ervan bewust dat een aantal van de genoemde overeenkomsten wellicht eerder thuishoort in een vergelijkend onderzoek van de wfri. en fri. woordenschat. Het is ons trouwens opgevallen, dat we talrijke wfri. en fri. formaties aantreffen met een zelfde structuur en betekenis, b.v. *antrekkelek/oaantreklik* "zich de dingen aantrekkend, gevoelig"; *soortig/soortich* "van goede soort of kwaliteit"; *stukkig/stukkich* "flink, mooi van stuk"; *begrôtelek/bigreatlek* "jammer, spijtig"; *beharde/bihurdzje* "verharden"; *baispul/byspul* "toespijs"; *dougeniet/dogeneat*, *dogeniet* "deugniet"; *verrimmetieke/forrimmetykje* "door reumatiek totaal verzwakken"; *verstelle/forstelle* "uitstellen"; *ofvalder/ôffaller* "tegenvaller", *oppakke/oppakke* "opruimen"; *sunterklaze/sinteklaezje* "voor sinterklaas spelen; sinterklaasinkopen doen; sinterklaasfeest vieren".

We kunnen echter op grond van het materiaal dat in de eerste plaats een inzicht geeft in het woordvormingsproces, slechts opmerken, dat er niet is uit te komen of de genoemde overeenkomsten tussen wfri. en fri. zijn toe te schrijven aan ontlening of aan oerverwantschap. We blijven, o.a. gezien de geografische scheiding, voorlopig sterker geloven aan oerverwantschap dan aan fri. relicten. De resultaten van ons onderzoek zijn echter onvoldoende voor een beslissing in de vraag of het wfri. al dan niet te beschouwen is als een geleidelijk gefrankiseerd dialect. Hoogstens hebben we kunnen constateren, dat de overeenkomst tussen het wfri. en fri. groter is dan die tussen het ndl. en fri.

7.3. Chronologische differentiaties in het hedendaagse wfri.

We hebben in ons onderzoek geattendeerd op een aantal verouderde of verouderende woordvormen. Duidelijk is, dat alle elementen uit een oudere laag improductief zijn, t.w. samenstellingen van het type *krakelbien* "kraakbeen" en van het type *vasteldag* "vastendag"; het suffix *-t* in een afleiding als *teêlt* en het suffix *-d* in een samenstellende afleiding als *driewiel-d*; de suffixvorm *-eles* in een formatie als *stremm-eles*⁷ en de suffixvorm *-sk* in een formatie als *broe(d)-sk*; de vocaal van het suffix *-skip*. Daarnaast kunnen we soms ook op linguïstische gronden een gelaagdheid aanbrengen, b.v. bij de verschillende vormen van het diminutiefsuffix; vgl. a) de wsch. oudste vorm *-ke*⁸, o.a. in *woifke*, *popke*, *deurke*.

7. Alleen *witteles* "witsel, witkalk" is nog algemeen gebruikelijk, mogelijk o.i.v. het eveneens nog gangbare verbum *wittele* "witten".

8. Zie Schonfeld, § 186

- b) een waarschijnlijk daarop volgende ontwikkeling die het type: *waltje* "walletje", *zontje* "zonnetje", *kartje* "karretje" deed ontstaan.
- c) mogelijk ontstond uit het type *mantje*⁹ "mannetje", *tontje* "tonnetje", het type *manje*, *tonje*.
- d) een jongere, voornamelijk wel zuidholl., fonetische ontwikkeling van *je* → *ie*,¹⁰ b.v. *koppie*, *woifie*, *rinkie* "ringetje", *kompie* "kommetje".
- e) de jongste aanpassing aan het ndl. met vormen op -*etje*: *walletje*, *zonnetje*, *karretje*, *mannetje*, *tonnetje*, *ringetje*, *kommetje*.

Hoewel ook in het wfri. van jongeren het predicatief gebruikte participium² nog consequent het prefix *ge-* mist (b.v. *ik hew 'm zien*, *sproken*, *opbeld* enz.); constateren we dat het prefix *ge-* vrijwel consequent gebruikt wordt in attributief toegepaste participia². Tegenover de oudere vormen als *glad-skuurde* "gladgeschuurde", *stoif-streken* "stijf gestreken", waarin *ge-* op fonetische wijze verdwenen was, staan de jongere vormen *gladgeskuurde*, *stoifgestreken*. Tegenover de oudere vormen *bruike* en *louve* zijn de vormen *gebruike* en *gelouve* nu de "normale". Alleen *beure* "gebeuren" weet zich nog prefixloos te handhaven.

Het behoeft geen betoog dat we vooral in het taalgebruik van de jongere dialectsprekers steeds meer aanpassingen aan het ndl. constateren, aanpassingen die weer betrekking hebben op de formele structuur van samenstellingen en -koppelingen, de klankvorm en de keuze van affixen, de formele structuur en semantische momenten van expliciete afleidingen en transposities. Wat voor vele volwassen dialectsprekers nog "gewoon" is, wordt door vele jongeren als "ongewoon" of "ouderwets" ervaren. We wezen reeds op vero. samenstellingen als *krakelbien* en *vasteldag*, en op adjectivische koppelingen met een *ge-* loos participium² als 2e lid, zoals *glad-skuurde*. Voor de jongere generatie doen ook vele formaties van het type *verskoondersgoed*, *huishouwersgeld*, *pankoekerspan* enz. "ouderwets" aan. We signaleerden m.b.t. expliciete afleidingen reeds de vero. suffixvormen *-eles*, *-sk* en *-skip*, die vervangen worden door resp. *-sel*, *-s* en *-skap*. Diminutiva op *-ke* zijn verouderd en diminutiva van het type *waltje*, *zontje*, *kartje*, *manje*, *tonje*, *penje*, *kompie* en *rinkie* worden "vernederlandst" tot resp. *walletje*, *zonnetjee*, *karretje*, *mannetje*, *tonnetje*, *pennetje*, *kommetje* en *ringetje*.

Suffixvormen met *-d-* epenthesis na een basis op *-(e)l* of *-(e)n* worden veelal vervangen door *-d-* loze vormen; vgl. *speulder* → *speuler*; *weldoender* → *weldoener*; *Winkelder* → *Winkeler*; *Warmehuizender* → *Warmehuizener*; *voebalderai* → *voeballeraai*; *dikdoenderai* → *dikdoeneraai*; *anhaalderig* →

9. Zie Péc, *Dialectgeografie der Nederlandsche Diminutiva*, II, waar voor de Zijpe (blz. 45) en Hoogwoud (blz. 49) de vorm *man-tje* zijn opgegeven.

10. Schönfeld, § 186, merkt op: "Naast *-je* komt (sedert de 17e eeuw) een jonger *-ie* voor". . .

anhalerig; zoenderig → *zoenerig*. Het type *stotterderaaï, sukkelderaaï, rekenderaaï* maakt plaats voor resp. *gestotter, gesukkel, gereken*. De in de taal van oudere dialectsprekers nog zeer productieve categorie *-ig/- (d)erig*-formaties met een gelede basis, zoals *armoedig, misselekig, langzamig, nuwbakkenig* enz., wordt in de taal van jongeren drastisch uitgedund. Voorts constateren we, dat allerlei incidenteel optredende afwijkingen m.b.t. de keuze van het affix vermeden worden. We wijzen in dit verband op formaties als *groetenis, verlangst, gebrekelek, ien(d)elek*, enz.

Samenvattend kunnen we opmerken dat in het taalgebruik van jongeren vrijwel alle typisch dialectische trekken verdwijnen of reeds verdwenen zijn. Slechts de volgende merkwaardigheden vangen we doorgaans ook nog van jongeren op:

samenstellingen met een verbindings *-e* waar deze in het ndl. ontbreekt, zoals: *schoenesmeer* "schoensmeer", *kinderewagen* "kinderwagen"; van het officieel ndl. afwijkende substantivische en adjectivische formaties met een toponymisch moment, zoals:

Winkeler, Blokkerder, Warmehuizener; het gebruik van *-ig* of *-erig*, i.p.v. *-achtig* en van *-ighoid* of *-erighoid* na een ongelede basis; het gebruik van de diminutiefsuffixen *-ie, -kie* en *-pie*, zoals in *pakkie, kettinkie, boumpie*.

Summary

In studies of Dutch dialects relatively little attention has been paid to word formation. This is not so surprising since the dialects generally appear to be considered to have the same system of word formation as Dutch. The same goes for Westfries, the dialect which forms the principal subject of our investigation. In order to give more perspective to our findings with respect to Westfries, we have also introduced into our investigation a few other dialects of North Holland which are related to Westfries, namely Zaans, Waterlands, Wierings and Tessels. We have made the necessary reservations whilst formulating our conclusions with respect to these other dialects of North Holland, since our conclusions are based purely on grammatical descriptions and/or extensive word lists. For Westfries we have relied largely on the spoken dialect. In addition we have used, as supporting material, constructions taken from numerous written sources, where we felt that those constructions give a correct picture of earlier or later (spoken) Westfries.

For the sake of consistency we have mentioned at the end of each of the chapters 2, 3, 4 and 5, "incidentally" or systematically occurring differences between the various dialects of North Holland (including Westfries), and thereafter the differences which all dialects of North Holland have in common with respect to Dutch.

In summary we can observe that the peculiarities mentioned for Westfries are almost always at the same time common to all dialects of North Holland. The following are the only types of word construction which we have found in Westfries but not in the material relating to the other dialects of North Holland:

Implicit transposition of diminutive plurals, such as *pakkiëse* "to make parcels"; *kantjese* "to trim the edges"; Explicit transposition of nouns (usually diminutive) ending in [i] or [ə] by use of the suffix -s, for example *berrie-se* "to carry (cheese) on a raft"; *peerdje-se* "to play at horses".

We have consciously imposed the following limitations on our investigation: in the case of determinative compounds and couplings in noun form, we have only described their formal structure. The relationship of meaning between the component parts of such compounds forms a study area of almost unlimited scope which — at least as far as Dutch is concerned — has scarcely been opened up at all. Furthermore we have paid no attention to "conversion" and "implicit derivation", since these phenomena still require more detailed investigation. The same holds true for implicit transpositions of the

non-verb type. Neither have we described historical word formation processes – in view of the synchronous nature of our study. We have also ignored formations using so-called hybrid affixes, since they are definitely unproductive in Westfries and are only used incidentally in borrowings from Dutch. Since we subscribe to the traditional view which separates flexion from derivation, we have likewise not taken into consideration constructions using flexion morphemes. In describing explicit derivations, and implicit and explicit transpositions in verb form we have tried to indicate consistently whether a particular type of word construction is productive or (practically) unproductive.

In chapter 6 we have given a comparative review of those derivations and transpositions which are productive in present day Westfries. We have also attempted to clarify the word formation structure by the use of a diagram. In chapter 3 we describe, in alphabetic order, the various sounds of the affixes current in Westfries, and here we only differentiate homophonous affixes in cases where we were able to determine a clear difference in morphological valency.

In our concluding observations (chapter 7) we have given a summary of incidental and systematic differences between Westfries and Dutch word formations, after which we were able to differentiate the following, most salient features of the Westfries system of word formation:

- the occurrence of *-ig* after a base word finishing in *-ig*, e.g. *armoedig-ig* “rather poor”.
- the occurrence of *-ig* after a plural form diminutive, e.g. *ik ben niet zô beskuitjesig, zô koekiesig* “I’m not so fond of rusks, biscuits”.
- the occurrence of *-ig* after all manner of other base words, e.g. *voorlek-ig* “rather forward”; *roekelôz-ig* “rather reckless”; *speuls-ig* “rather playful”; *langzam-ig* “rather slow”; *verveulend-ig* “rather boring”; *geleerd-ig* “rather scholarly”; *gastvraai-ig* “rather hospitable”; *lichtgroen-ig* “more or less light green”.
- the replacement of Dutch *-achtig* by *-ig* of *-erig*, e.g. *regen-ig* “rainy”; *armelui-erig* “like paupers”.
- the replacement of Dutch *-heid* by *-ighoid*, e.g. *douvighoid* “deafness”; *benauwdighoid* “sultriness”.
- the occurrence of *-(d)erig* formations with the effect of a passive verb, e.g. *ik ben niet zô heerknipperig* “I’m not too fond of having my hair cut”; *ik ben niet zô masseerderig* “I’m not too fond of being massaged”.
- implicit transposition of a plural diminutive to the part of speech of the verb, e.g. *pakkiese* “to make parcels”; *kantjese* “to trim the edges”.
- explicit transposition of a noun (usually a diminutive noun) finishing in [i] or [ə] to the part of speech of the verb by use of the suffix *-s*, e.g. *berrie-se* “to carry (cheese) on a raft”; *skuilhonkie-se* “to play hide and seek”; *peerdje-se* “to play at horses”; *skoôltje-se* “to play at schools”.

- determinative compounds (in noun form) of which the first part (unlike Dutch) finishes in -(d)ers, e.g. *kaarters-rondje* “a hand of cards”; *teugenopzienderswerk* “work which one is reluctant to do”; *pankoekerspan* “pancake-pan”.
- determinative compounds (in noun form) which (unlike Dutch) take a linking -e, e.g. *skoenesmeer* “shoe polish”; *kinderewagen* “pram”.

When looking at the language from a psychological viewpoint Westfries distinguishes itself by a certain drawl in pronunciation. Amongst other things this comes out clearly in the above-mentioned compounds with a linking -e. Another point in which is noticeable is the almost exaggerated inclination to relativise everything, as evidenced by the enormous frequency of constructions ending in -ig of -(d)erig and therefore also of constructions ending in -ighoid or -(d)erighoid.

Evidence of the popular nature of Westfries includes the following phenomena:

- the substantial productivity of implicit transpositions, in which even complete sentences can serve as a base, e.g. *mens-erger-je niete* “to play “ludo” (literally to play “don’t get angry”).
- the custom of also using toponymic derivatives ending in -(d)er or -n(d)er to denote women, e.g. *ze is ’n Obdammer*, *’n Hougkarspelder*, *’n Warmehuizen(d)er* “she is an inhabitant of Obdam, from Hoogkarspel, from Warmenhuizen”.
- the improductivity or practical improductivity of certain affixes which typically form abstract nouns or which are typically formal, such as the Dutch -dom, -schap, -ing (after verbs); her-; mis-; wan-.

In our concluding observations we have also mentioned, albeit briefly, the relationship between Westfries and Fries, and have attempted to give a review of the incidentally or systematically occurring differences which both Westfries and Fries show with respect to Dutch. In doing this we came to the conclusion that our investigation has brought to light a few, but only a few, features common only to both the Westfries and Fries word formation systems. The following common features are the only ones which we found:

- the (for Westfries obsolete or obsolescent) sound of the suffixes -sk and -skip; cf. Westfries *broe(d)-sk* / Fries *brod-sk* “broody”; Westfries *boô(d)-skip* / Fries *boad-skip* “message, errand”.
- the (for Westfries obsolete or obsolescent) diminutive suffix -ke; cf. Westfries *kooi-ke* / Fries *koai-ke* “little cage”.
- compounds which – unlike Dutch – have a first part ending in -ers; cf. Westfries *huishouwersgeld* / Fries *hûshaldersjild* “house-keeping money”.
- past participle without *ge-*, though a form such as *gladskuurde* “scraped smooth” which is used adjectivally, is obsolescent in Westfries.
- the substantial productivity of constructions ending in -ig / -ich.

At the end of our concluding observations we have indicated a few chronolog-

ical differentiations in present day Westfries. It is clear that all elements stemming from the earlier strata are unproductive, namely compounds such as *krakelbien* "cartilage" and *vasteldag* "fasting day"; the suffix *-t* in a derivative such as *teël-t* "cultivation"; the suffix *-d* in a construction such as *driewiel-d* "three-wheeled"; the form of suffix *-eles* in a construction such as *stremm-eles* "rennet"; the form of suffix *-sk* in a construction such as *broe(d)-sk* "broody"; the vowel in the suffix *-skip*. Partly by the use of linguistic techniques we can give the following stratification to the various forms of the diminutive suffix:

- a) probably the oldest form *-ke*, e.g. in *kooi-ke* "little cage".
- b) the development which probably followed on from this and which gave rise to a form which differs from Dutch, namely *waltje* "little quayside", *zontje* "little sun", *kartje* "little cart".
- c) it is possible that the form *man-je* "little man", which differs from Dutch, was preceded by the form *man-tje*.
- d) a more recent development *-je* → *-ie* in construction such as *popp-ie* "little doll"; *woif-ie* "little wife or woman"; *rin(g)-kie* "little ring"; *komp-ie* "little bowl".
- e) the most recent adaptation to Dutch in forms ending in *-etje*, e.g. *popp-etje*, *ring-etje*, *komm-etje*.

With respect to the youngest generation of dialect speakers we can observe that their use of the language including word formation shows all manner of adaptations towards Dutch. In summary we can state that practically all typically dialectic features are disappearing or have already disappeared. Only the following peculiarities can usually still be found in young people's speech:

- the use of compounds which, unlike Dutch, take a linking *-e*, such as: *skoenesmeer* "shoe polish"; *kinderewagen* "pram".
- the use of the diminutive suffixes *-ie*, *-kie* and *-pie*, as in *kopp-ie* "little cup"; *kettin(g)-kie* "little chain"; *boum-pie* "little tree".
- the use of *-ig* in the place of *-achtig*, e.g. *stroup-ig* "like syrup".
- the use of *-ighoid* after a non-composite base word, e.g. *douvigheid* "deafness".
- the use of substantive and adjectival constructions with a toponymic meaning which, unlike Dutch, finish in *-(d)er* or *-ner*, e.g. *Winkel-er* "an inhabitant of Winkel"; *Winkel-er kermis* "a Winkel fair"; *Blokker-der* "an inhabitant of Blokker"; *Blokker-der kermis* "a Blokker fair"; *Warmehuize-ner* "an inhabitant of Warmenhuizen"; *Warmehuize-ner kermis* "a Warmenhuizen fair".

- Adams Valerie, An introduction to Modern English word-formation, English Language series 7
- Berg, B. van den, Beknopte Nederlandse Spraakkunst (1964)
- De accentuering van Nederlandse samenstellingen en afleidingen, N. Tg. 46, 254 v.v.
 - Het dialect van Zandvoort en zijn plaats in de Hollandse dialecten (1959)
- Bezoen, H.L., Slachtrijp en stootvast, N. Tg. 43,49 v.v.
- Blok, D.P., Voorschoten (1971), 13. v.v.
- Bloomfield, Leonard, Language, Britse editie (1970).
- Boekenooogen, G.J., De Zaaansche Volkstaal, I-II, met aanvullingen door Boekenooogen, G.J. en Woudt, K. (1971)
- Boersma, J., Woude, G. van der, Spraakleer, I-II (1972-1975)
- Bouman, J., De volkstaal in Noord-Holland (1871)
- Buwalda, H.S., Meerburg, G., Poortinga, Y., Frysk Wurdboek, I-II (1971)
- Cohen, A., Het Nederlands diminutiefsuffix: een morfonologische proeve, N. Tg. 51, 40 v.v.
- Daan, J.C., Wieringer land en leven in de taal (1950)
- Betrekkingen tussen het Fries en het Noordhollands, It Beaken 19, 197 v.v.
 - Onze Friese familie, W.O.N. 23, 107 v.v.
 - Wierings, Westfries en Fries, W.O.N. 29, 60 v.v.
- Dale, Van, Groot woordenboek der Nederlandse taal, I-II (1970)
- Dialect-atlas van Friesland, deel 15 (1955)
- Dik, S.C., Kooij, J.G., Beginselen van de algemene taalwetenschap (1972)
- Encyclopedie van Friesland (1972)
- Endt Enno, Een taal van horen zeggen, Bargoens en andere ongeschreven sterke taal (1969)
- Erftemeyer, A.G.I., Stijloefeningen op de Middelbare School (1958)
- Fleischer Wolfgang, Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache (1971)
- Zur Typologie der deutschen Wortbildung in Sprachsystem und Sprachverwendung (in stencilvorm; voordracht te Wenen, 1977)
- Franck – Van Wijk – Van Haeringen, Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal (1949)
- Gauger, H.M., Untersuchungen zur spanischen und französischen Wortbildung (1971)

- Ginneken, Jac. van, Drie Waterlandse dialecten, I-II (1954)
- Gosses, G., De herkomst van het Fries, De Vrije Fries (1950)
- Groot, A.W. de, Inleiding tot de algemene taalwetenschap (1968)
- Haeringen, C.B. van, Sporen van Fries buiten Friesland, Ts. 40, 269 v.v.
- Friese elementen in het Hollands, N. Tg. 17, 1 v.v.
 - Ingekorte samenstellingen, N. Tg. 41, 220 v.v.: N. Tg. 43, 316
 - Participia praeverbalia, N. Tg. 42, 187 v.v.
 - Concentratie door diminuering, N. Tg. 45, 194 v.v.
 - -Aar of -Er, N. Tg. 44, 260 v.v.
 - Bij en om het prefix her-, N. Tg. 55, 313 v.v.
 - Afleidingen en samenstellingen van doen, gaan, slaan, staan en zien, Ts. 63, 215 v.v.
 - Zichtbaar, Ts. 63, 223
- Heeroma, K., De herkomst van het Fries, De Vrije Fries 36, 79 v.v.
- Hollands en Fries, Westfriesch Jaarboek, 1e serie, deel 9, 10 v.v.
 - Hollandse dialectstudies (1935)
- Hertog, C.H. den, De Nederlandsche taal, practische spraakkunst van het hedendaagsche Nederlandsch, II (1905)
- Hesseling, D.C., De woorden op loos, N. Tg. 2, 249 v.v.
- Holmberg, Märta Åsdahl, Studien zu den niederdeutschen Handwerksbezeichnungen des Mittelalters (1950)
- Jonker, J., jr., Zaans voor beginners (1976)
- Karcevski, S., Système du verbe russe, essai de linguistique synchronique (Prague, 1927)
- Autour d'un problème de morphologie, Annales Academiae Scientiarum Fennicae Serie B. Tom XXVII (Helsinki, 1932), blz. 84-91
- Karsten, G., Het dialect van Drechterland, I-II (1931-1934)
- Noordhollandse Plaatsnamen (1951)
 - Sporen van het Fries buiten Friesland, It Beaken (1940)
- Keyser, S., Het Tessels (1951)
- Kluyver, A., De analogie als taalscheppende macht, N. Tg. 1, 145 v.v.
- Kooiman, K., Enige phonemen in Holland en in het Nederlands, N. Tg. 48, 177 v.v.
- Opmerkingen over de h en uitweidingen over het suffix -heid, T.e.T. 8, 150 v.v.
 - Nogmaals het suffix -heid, N. Tg. 49, 112-113
- Kostelijk, C., Het suffix -heid in het Noordhollands, N. Tg. 48, 337-338
- Het suffix -heid in het Noordhollands, II, N. Tg. 49, 198-199
- Kühnhold, Ingeburg; Wellmann, Hans, Das Verb. Deutsche Wortbildung Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache, I (1973)
- Kuiper, K., Schets van het Westfriesche dialect (1952)
- Laan, K. ter, Woordkoppelingen, N. Tg. 40, 57 v.v.

- Lafeber, A.P.M., Het dialect van Gouda (1967)
- Langedijk, H., Hé, is dat Westfries? (1971)
- Lees, R.B., Nominalizations in English (1961)
- Leitner, Gerhard, Denominale Verbalisierung im Englischen (1974)
- Lessen, J.H. van, Samengestelde naamwoorden in het Nederlandsch (1928)
- Bestaan er "participia praeverbalia"? N. Tg. 43, 153 v.v.
- Loey, A. van, Schönfeld's Historische Grammatica van het Nederlands (1970)
- Mak, J.J., Letterwoord en/of verkorting (afkorting), N. Tg. 59, 313-314.
- Marchand, H., The categories and types of present-day English word-formation, a synchronic-diachronic approach (1960)
- Michels, H., Woordwording van affixen, N. Tg. 50, 79 v.v.
- Het woord Koningin als structureel probleem, N. Tg. 55, 251 v.v.
- Miedema, H.T.J., Vroegoudfriese relictten met a voor oergermaans ai in Holland en Zeeland, Ts. N. 2, 1 v.v.
- Molemans, J., Adjectivische -er- afleidingen bij toponiemen, Ts. N. 5, 134 v.v.
- Nieuwborg, E.R., Retrograde Woordenboek van de Nederlandse Taal (1969)
- Overdiep, G.S., De volkstaal van Katwijk aan Zee (1940)
- Pée, Willem, Dialectgeographie der Nederlandsche Diminutiva (1936)
- Reinsma, R., Signalement van nieuwe woorden (1975)
- Rentenaar, R., Mad en Made in de toponymie van Westnederland, Ts. N. 4, 284 v.v.
- Rijpma, E., Schuringa, F.G., Nederlandse Spraakkunst, bewerkt door Jan van Bakel (1968)
- Robins, R. H., Algemene Linguïstiek (Nederlandse uitgave, 1969)
- Royen, G., -aar / -enaar / -elaar en -ier / -enier, T. en L. 5, 50
- Schaar, J. van der, Woordenboek van voornamen. Inventarisatie van doop- en roepnamen met hun etymologie (1970)
- Schultink, Hendrik, De morfologische valentie van het ongelede adjectief in modern Nederlands (1962)
- Schuringa, F.G., Het dialect van de Veenkoloniën (1923)
- Sipma, P., Ta it Frysk, I-II-III (1948-1949)
- Skeat, Walter W., A concise Etymological Dictionary of the English Language (1972)
- Smedts, Willy, Etnica en adjectiva bij toponiemen, Ts. N. 5, 168 v.v.
- Supplement op het retrograde woordenboek van de Nederlandse Taal (1974)
- Toorn, M.C. van den, Nederlandse Grammatica (1974)
- Verdam, J., Middelnederlandsch Woordenboek
- Verdenius, Composita bestaande uit eigennamen en waarderingsselement N. Tg. 34, 167 v.v.
- Vooy's, N.C.G. de, Nederlandse spraakkunst, bezorgd door M. Schönfeld (1957)
- Vries, Jan de, Nederlands etymologisch woordenboek (1971)

Vries, J.A. de, Westfriesche woorden (1910)

Vries, J.W. de, Lexicale morfologie van het werkwoord in modern Nederlands (1975)

Vries, J. de, Iets over woordvorming, verhandeling behoorende bij het programma van het gymnasium der gemeente Groningen voor het jaar 1920-1921

- Invloed van neiging tot beknoptheid op vorming en betekenis van verba, N. Tg. 19, 82 v.v.

Weijnen, A. Nederlandse Dialectkunde (1966)

- Zeventiende-eeuwse Taal (derde druk)

Wellmann, Hans, Das Substantiv, Deutsche Wortbildung Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache II (1975)

Wijk, N. van, Schothorst, W. van, De Nederlandsche taal, handboek voor gymnasia en hogere burgerscholen (1924)

WNT, Woordenboek der Nederlandsche Taal.

Lijst van voor het Westfries opgegeven woorden. Hierin zijn ook woorden opgenomen die beschouwd kunnen worden als ontleningen aan het Nederlands. De nummering verwijst naar de pagina('s) waar het woord vermeld wordt.

aaieredop 16, 28, 122

aaiererekkie 28

Aaltjebuor 19

aars 99

achies 71

achteling 65

achteranskoite 23

achterend 17

achterlek 87

achtermiddegs 98

achteroffig 86

ach(t)ste 43, 100

akelek 86, 123, 131

akelig 86

alebes 17

Alkmaarder 33, 78

Alkmaarse 78

allermachies 48

alliendig 36, 86, 131

ambtenaar 31, 57

a(m)parteling 38, 64

Amsterdammer 42, 67, 125, 128

Amsterdamse 42, 67

anbidde 93

aneerde 109, 114

anhaalderig 82, 84, 125, 136

anhaalderighoid 36, 63, 116

anhalerig 137

anhalighoid 62

ankornd 85

ankommend 85

Andoik(er)ig 79, 80, 127

annemeling 7, 38, 65

ansasse 23

ansterke 110

antiek(er)ig 82

antrekkelek 87, 135

anwenst 43, 54, 69, 70, 104, 123, 131

armeluierig 36, 75, 79, 118, 127

armoederig 119

armoedig 4, 83, 101, 119, 127, 129, 137

armzalig 76

arootjese 113

arrebaaierig 75, 79

askighoid 62

astrant(er)ig 82

autôloôds 40

autô'tje 44

baantje 44, 53

baasbloive 22

baas-speulderig 84

baispul 17, 135

baitoi(d)s 99

bakkerai 56, 116

bakkie 53

balletje 45

baltje 44, 125

bangelek 39

Bangerter 33

Barregorreder 33

batteraar 7

bebloed 50

beboere 110, 114

bedankie 71

bedelderaai 31, 124

bediening 66

beding 69
 bedingst 43, 54, 69, 70, 123, 131
 bedoike 110
 bedritte 110
 be(d)splank 17, 130
 beduimele 113
 beerdjese 112
 Beerepoôtje 72
 beëte 95, 119
 befietse 95
 begaanbaar 76
 begintje 44
 beglouwe 48, 95
 begrafenis 67
 begriete 110
 begrôtelek 39, 87, 135
 behappe 95
 beharde 111, 114, 123, 135
 beheerd 91
 behoefte 71
 bejaard 50, 91
 bekeerling 38
 bekenne 95
 bekleiding 66
 bekorte 123
 bekroônder 58
 beledige 113
 beleve 95
 bemoedere 110
 bemost 50, 91
 benauwd(er)ighoid 127
 benauwdig 62, 83
 benauwdighoid 62, 126, 133
 beplante 110
 beradde 111
 berduurderig 84
 berekenderaai 117, 124, 127
 bergachtig 75
 Bergenaar 32
 Bergenees 32
 berin 64
 beroertje 70

berriese 3, 8, 41, 113, 119, 126, 127,
 129
 beskuitjesig 80, 127, 129
 besluiteloôs 88
 Besselinkie 72
 bessie 46
 besterd 59
 bestraalderig 5
 bestuddere 48, 95
 bestvat 17
 besuikere 110, 119
 besweiten 50
 betaalder 132
 betere 109
 beterskap 43, 69
 betrouwbaar 76
 betrouwd 76, 131
 beure 95, 134, 136
 bevattelek 87
 bevelanders 60
 bewarme 48, 123
 bezàrtje 44
 bezempie 46
 Biemster 33, 78
 Biemstenaar 34
 Biemsterling 34
 bienerekke 22
 biertje 44
 bieteprak 16
 binnevetter 57
 bisdom 60
 bladere 75
 blauwbekke 24
 blauwgroizig 83
 blauwig 82
 bleike 109
 blikkere 92
 blikmanes 107
 blikmanese 41, 107
 blindelings 40, 98
 blindemannetjese 112
 blindhoid 61

- bloedduur 21
 bloeibaar 76
 bloempiesig 37
 bloi(d)skip 43, 69, 132
 Blokkerder 6, 7, 33, 34, 59, 77, 124, 137
 bobberd 58
 bochthippe 22
 boekelezeraai 57
 boeles 107
 boelese 41, 107
 boere 107
 boerig 36, 79
 boerin 37, 64
 boer rolle 22
 boetje 45
 boevezoôtte 75
 bokkem 37
 bollebouwer 16, 19
 bolleskuurderig 79, 127
 bon(g)sem 37, 64
 bonhek 16
 bonnetje 45
 bonseling 37, 64
 bonsing 37, 64
 boô(d)skip 43, 54, 69, 132
 boôntje 44
 bosse 107
 Botmannig 79
 bougiese 113
 boumke 47
 boumpie 47, 137
 bouweraai 56, 116
 bouwer rolle 22
 bouwersspul 18
 braaiëntje 71
 braaierig 84, 118
 brandenekel 17, 28
 brandewoinskome 17, 130
 Breezanter 33
 breidenmig 17, 122
 breidenvlais 17
 briebeke 47
 briefie 46, 126
 broed 73
 broe(d)s 8
 broe(d)sk 8, 41, 125, 132, 135
 Broekerhaven(d)er 7, 33, 59
 broekpakkerig 80
 broertje 72
 brommerd 32, 58
 broôdeterstoid 18, 131
 bruid- en bruigemsweer 19
 bruigemspoip 16
 bruike 48, 95, 134, 136
 bubbere 84
 bubbereg 84
 buigzaam 90
 Buismannig 80
 buiteboordmoter 19
 buitendoiks 89
 buitelande 42, 59, 67, 128
 buitelan(d)se 42, 67, 78
 buitenomme 108
 buiteshuis 41
 buitje 44
 buls 88
 bure 73
 burgeraai 30
 buurskip 43, 69, 132
 daags 98
 daaie 96, 126, 134
 dageleks 98
 daggie 45, 126
 daggies 47
 dalek 39
 dankbaar 34, 76
 datje 71
 Deen 68
 Deense 7, 67, 68
 deftigig 4, 83
 dein-of 20, 26, 123
 denkeleks 40, 98
 dertigste 43
 dessel 42, 68

- deugdzaam 89
- deurbarrele 23
- deur-de-weeks 88
- deurke 47, 132, 135
- deurlicherig 85
- deurnat 21
- deurstaan 93
- deurtje 44, 53
- De Witje 72, 128
- De Wittig 79
- diefie 72
- dielder 31
- dienaar 31
- diepspitte 23
- dikdoenderaai 124, 136
- dikdoenderig 84
- dikdoeneraai 136
- dikpoiper 57
- diknek 20
- dikstaal 20
- Dikstaalder 33, 34, 124
- dinkie 46, 120, 126
- Dirk Appelig 80, 127
- Dirkie 72
- Dirks(h)orrender 33
- Dirks(h)orrener 33
- Dirk Skipperig 79
- dochttertje 72
- doelloôs 40
- doenig 84
- doenlek 87
- doen-'t-zelverig
- domeniese 41, 84, 112, 127
- domeniesig 84
- domeniesjuffrouw 42, 68, 125
- donderderaai 56
- donkerig 82
- donkerigig 119
- dooieling 64
- dooierd 34
- doôddondere 23
- doôdgoed 21
- doôsie 46
- doôsiere 39, 108
- doôske 47
- dopke 47
- doufhoid 62
- douge 96, 126
- doug(e)niet 20, 28, 135
- doupeling 65
- douvig 62, 81, 82
- douvighoid 62, 126
- douw-in 20
- draaihartig 81
- dranze 58
- dranzerd 58
- dreidje 45
- dreidloôs 40
- dreumesie 46
- driebiend 77
- drieboomd 77
- driedik 22
- driedreids 89
- driehoekt 34, 77
- dreiling 7, 38, 65
- driepoôt 20
- driespeend 77
- drietand 77, 85
- drietje 44
- drie-uurd 77
- driewield 54, 81, 85, 104, 125, 135
- driewielder 31, 57, 124
- driewielig 81
- drit 110
- droifdeurnat 21
- drokte 43
- dronkaard 34, 59
- dronkelap 59
- drougbroôdswerk 19
- drouge 109, 114
- drougrôde 23
- duimke 47, 126
- duimpie 46
- duisternis 67
- Duitse 67
- Duitser 67

du(i)zen(d)ste 43
 dunnetjes 48
 duntje 44, 71, 120
 dutje 71
 Duwke 47

 edammer 60
 eer(d)appelebak 17
 eer(d)appelemessie 19
 eer(d)ebaai 16
 eerlek 39
 eerste 43
 eerstedeuntje 17
 eerstedeuntjese 112
 eersteklasser 60
 eersteling 65
 eet- en drinkerstoid 24
 ekehouten 77
 Engelse 67
 Engelsman 68
 enkeld 82
 enkel(d)e 65
 enkel(d)ig 82
 Enkhuizender 34
 epper 47
 epperke 47
 effe 99
 effetjes 99
 effies 48, 99
 efkes 47, 48, 99
 erfenis 41
 erfsgenaam 3, 17, 121
 ergere 109
 erkenne 95
 ervare 48, 95
 et(er)ig 85, 128
 eterighoid
 esterstoid 18, 131

 fesoendelek 39, 125
 feugelke 47
 feugeltje 47
 fieterdefointjes 24, 25

flau(w)sie 46, 52, 72
 fleske 47
 floppe 31, 58
 flopper 58, 115
 flopperd 31, 58, 116
 foeilillek 22
 fortuinig 78
 Fries 41
 Friezin 64
 frikbille 24

 gaaiing 66
 gaandevort 48, 52
 gastereerderaaï 56
 gastvraaiig 83, 127
 gauw-'t veld-uitstuurderig 84, 127
 gauwig 82
 gebak 73
 gebekt 50, 92
 gebid 117, 127
 gebiente 51, 75
 geborst 51
 gebouw 73
 gebrekkelek 86, 123, 131, 137
 gebrekkig 86
 gebroeders 48, 73
 gebruike 48, 49, 95, 136
 gedrang 73, 127
 gedriekoning 74
 gedring 74, 127
 geduld 73
 gefluit 116
 geglouw 73
 gehang 73, 128
 gehardloup 74, 127
 gehoorzaam 48
 gehoorzaamhoid 61
 ge-ja-maar 117
 geips 41, 88
 gekhoid 61
 gekkebekketrekkeeraai 57, 117, 127
 gekked 36, 61
 gekladdebutter 73

- gekliem 73
- geklim 117, 127
- gekneert 73
- geleerddoenderaai 57, 127
- geleerdig 83, 127
- gêlegou(d)sies 46, 52, 72
- gêlig 76
- geleun 73, 128
- gelieg 117
- geloue 95, 136
- gemeentelek 86
- gemenerik 61
- gemenighoid 133
- gemoeielek 90
- genaake 95
- geneze 95
- ge-onweer 74, 127
- geprik 48, 49, 73, 116
- geraamte 51, 75
- geree(d)skip 43, 69, 132
- gereken 137
- geruisloôs 40, 87
- geskiedenis 41, 66, 67
- geskinster 73
- geskoônspring 74, 127
- gesleip 73, 128
- gesmoit 127
- gesnuit 117
- gespied 92
- gespikkeld 77
- gespring 117
- gestofzuig 74
- gestotter 137
- gestroik 117, 127
- gesukkel 137
- getand 92
- ge-tante-sjaan 117
- ge-tante-truus 73
- ge-toe-nou 73
- getrapt 50, 91
- getuige 95
- gevaarlek 39
- gevangen is 67
- gevangenskap 69
- ge-verander 74, 127
- gevlieg 117, 127
- gevoelloôs 40
- gevoe(t)bal 74
- gewillig 48, 49
- gewroif 117
- gezag 73, 127
- (ge)zelskip 43, 68, 132
- gezing 74, 127
- gezit 73, 128
- gezusters 73
- gierigerd 34, 59, 125, 132
- gimpies 20, 71
- ginning 66
- gladjes 48
- gladskuurd 136
- glanseeën 35, 77, 123
- glanseeëns 77
- glazenig 37, 51
- gloik 49
- gloue 49, 95
- glouwe 31, 57, 73
- glouwer 8, 31, 57
- gluupzak 21
- gnap 99, 109
- gnappies 48, 99, 120
- gnappieser 99
- gnappiesig 83, 127
- gniepig 49
- goddeloôs 40
- godvêre 108
- goedelek 86, 123, 131
- goe(d)geefs 89
- goe(d)skiks 99
- goeielek 39, 86
- goeierd 34
- goitje 120
- Goorenaar 32
- Goorender 32
- goorwit 21
- goô(t)sgat 121, 131
- gort- en gortdroug 21

gouwen 35, 77
 Gouwenaar 32
 Gouwer 32
 graasde 77
 grasse 107
 grauwte 70
 griet 110
 groeizaam 90
 groenig 76, 134
 groenighoid 62
 Groenvelter 33
 groete 67
 groetenis 41, 67, 123, 131, 137
 grofzoël 20
 Gröninger 125
 Groôtebroek(er)ig 79
 groô(t)sk 41, 54, 59, 63, 89, 132
 groô(t)skerd 59, 127
 groô(t)skerighoid 63, 127
 Groôtskerme(r)der 33
 groôte 43
 grôterd 59, 118
 gumpie 46

Hagenaar 59
 hakentje 71
 hakkepiele 25
 hakkere 35, 92
 halfzessiesse 112
 hamstere 107
 handewasserskompie 18, 122
 hangerig 87
 hangoor 20
 hangsel 42
 hannese 41
 happie 53
 happige 85
 hardhandig 89
 hardhan(d)s 89
 hardhorig 84
 hardhorighoid 62
 hardig 82
 hardleers 89

hartelek 86
 havo-er 60, 117
 heël 90, 126, 134
 heëlstiens 89
 heen- en weertje 71
 heerknipperig 5, 85, 128
 heerskip 43, 68, 132
 helderigig 119
 Helders 41
 Helderse 42, 68, 78, 88, 125, 128
 helling 66
 hemelsvaartdag 17
 hempie 46
 henje 45
 herbouw 74
 hereksamen 2, 49, 74
 herig 79, 134
 hering 37, 64
 herinnere 2, 49, 96
 herketek 25
 herketekke 25
 herres(t)dags 98
 hertrouwe 49, 96
 heugenskip 43, 69
 heupig 78
 heuvelig 78
 hieling 7, 37, 64
 hielsleertje 3, 17
 hilkendal 25
 hillegaar 25
 hindernis 40, 67
 hippedrip(pie) 25
 hoedjesig 37
 hoe'ntje 71
 hoesteproeste 25
 hoeve 95, 126
 Hoiloër 32
 hoining 66
 hokkiesig 80
 hommer 57
 honderd(en)dertigste 43
 honderd(en)voif 25
 honderd(en)voifde 100

- honder(d)ste 43, 100
 hondje 45
 hondsbrutaal 21
 hooide 77
 hooiersweer 18, 131
 hooireed 22
 Hoorenaar 32
 Hoorinees 32
 Hoornse 78, 88
 hore 95, 126
 houdbaar 76
 houfdenend 17
 houfie 46, 53
 hougbejaard 91
 hougepieterig 80
 Hougkarspelder 33, 59, 67, 77, 128
 Hougwouder 33
 houwelek 87
 huichelderaai 31, 51, 132
 huiselek 86
 huishou(d)ster 43, 70
 huishouwersgeld 131, 136
 huisie 47, 72
 huiske 47
 huisuitdoenderstoid 18
 huldige 112, 114
 hulleplooiersmessie 18
 ideeetje 44
 iemker 38, 66
 ienblader 57
 ien(d)elek 39, 87, 125, 131, 137
 ienenvoiftig 25
 ienhan(d)s 89
 ienhoid 61
 ienkend 76, 85
 ienkennig 85
 ienling 38
 ienoord 34, 77
 ienzaam 89
 iepkes 47
 iere 107, 108
 lersk 88
 in- en verkoupe 50
 inglouwe 23
 inhaalderig 36, 84
 inhaalderighoid 63
 inhalighoid 62
 inienen 99
 iniens 99
 inpandig 81
 inpoldere 109
 inslecht 21
 invange 97
 inzeipe 109
 jaarleks 39, 98
 ja-mare 108, 119
 Ján de Boer 19
 Janje 47
 Jannig 79, 80
 Jantje 47
 jassie 120
 jije 108
 Jisper 32
 jongeklant 17
 joôn 45
 joô(n)je 45
 joô(n)zig 79
 jouwe 108
 kaarterig 84
 kaartersrondje 18, 26, 122, 129
 kalfie 72
 kalig 76
 kalmpies 48, 99
 kalvereliefde 28
 kammetje 46
 kampie 46
 kanje 45
 kant 90
 kanter 60
 kantjese 3, 105, 108, 119, 129
 kantvol 21
 karretje 136
 karsie 47

- karske 47
 kartje 44, 125, 136
 kartontje 44, 125
 kassie 53
 kassiese 113
 kasteloinies 61
 kasteloinsvrouw 42, 68, 125
 kat-uit de boum-koikerig 84, 127
 Katwouer 33
 keëlsgat 3, 17, 121, 131
 keêltje 44
 keerske 47
 keize 108
 kenner 31
 kennes 40, 67
 kepot 37, 103
 kepottend 37, 103
 kepottendig 37, 103
 kepottenig 37, 103
 kepottigerd 59, 100, 127
 ketoenen 77
 ketrielese 112
 kettinkie 46, 53, 137
 keutje 44
 kieltje 44, 53
 kinderachtig 34, 75
 kinderachtigerd 59, 127
 kinderachtighoid 61
 kinderachtigig 82
 kinderewagen 17, 28, 122, 129, 132
 kinderewerk 28
 kinderstoel 16
 kin(d)sig 83
 kinje 45
 kinnetje 45
 klaai(er)ig 118
 klaarzoeken 23
 Klaaske 72
 kladdebuttere 73
 kladdigerd 59
 klappertande 24
 klaverjasserig 84
 klieme 73
 kloet 107
 kloete 107, 119
 kloetje 112
 kloetjese 112
 klokkoikerig 84, 127
 Klorrender 33, 34
 klussiese 108, 113, 129
 knarselbien 18
 knauwele 92, 131
 knechte 107
 kneerte 73, 84
 kneerterig 84
 knetter 22
 knoeper 7
 knoeperd 7, 32, 59
 knurref(t) 8
 koegang 16
 koek(er)ig 80
 koekie 46, 126
 koekiesig 80, 127, 129
 koetelaar 7, 31, 57, 117
 koetele 57
 koetje 44
 koffiedikkoikeraai 57
 koffiesig 37, 51
 kombakkie 24
 kom-en-bakkie 24
 kommenisterig 80
 kommetje 136
 kompie 46, 52, 53, 126, 136
 kōningin 64
 kōninklek 39
 kooike 47, 126, 132
 kooiker 38, 66
 kooitje 53, 71
 koëlboet 16
 kop-en-bakkie 24
 koppie 46, 71, 126, 136
 koppiese 41, 84, 112
 kortaams 89
 kortasemig 81
 kortig 82
 kortwuke 24

- kostbaar 76
 kostelek 76
 kotsmisselek 22
 koudhoid 62
 kouksie 46, 52, 72
 koupie 71
 kouwerd 34
 kouwigh 62
 kouwighoid 62
 krabbetje 45
 krakelbien 18, 122, 135, 136
 krakelkoek 18
 krenkie 46
 kreupel 107
 kreupele 107
 kribbetje 45
 kringetje 45, 46
 krippie 45, 46
 krokke 92
 krokkele 92
 Krommenieër 32
 kruip-in 20
 kruisekettinkie 24
 kruisige 112
 kuchele 35, 92, 131
 kuiter 57
 kunst 43
 kunstenaar 31, 57
 kwalek 39
 kweik 107
 kweike 107

 laaielek 87
 laaite 70
 lachie 46, 126
 lading 66
 lafaard 7, 34, 59
 lafbek 59
 lake(n)se 88
 lakshoid 62
 laksig 62
 laksighoid 62
 lammeling 64
 lammeresteertje 28
 lammetje 46
 lampie 46
 landskap 69
 lange 109
 langerd 59
 langig 82
 langzamerd 59, 100, 127
 langzamig 83, 137
 latig 82
 laveloôs 88
 ledeloôs 88
 leerder 31
 leerderaaï 124
 leerlingetje 46
 leëuwin 37, 64
 lekkers 31
 lekkerte 129
 lepelaar 57
 leraar 6, 31
 lerares 6, 36, 61
 lerarig 80, 127
 lessie 72
 lessiesdag 16
 leukerd 59
 leukig 82
 le(u)ning 66
 leverbaar 34, 76
 lezerig 84
 lichie 53
 lichtgroenig 83, 127
 liddere 92
 liefde 44, 70
 liefie 53
 liefke 47, 132
 lienegies 99
 lillekig 83
 lillekte 70
 Limmenaar 32
 Limmenees 32
 Limmer 32
 lingere 92, 131
 loeierd 59

- loeiere 59
 loide(n)sweg 16
 loike 96, 126, 134
 lolletje 45
 lompighoid 133
 looien 35
 losbinde 97
 lossies 48, 126
 louf 10
 loupdevort 48, 101, 125, 129
 loufte 43, 70, 117
 louve 49, 95, 134, 136
 louvig 10, 36, 82
 louvighoid 36, 116, 117
 luchie 46, 126
 luiighoid 133
 lulbroer 21
 lulderaai 30, 124
 lukke 96, 126, 134

 maaier 31
 maaireed 22, 122
 maandeleks 40, 98
 magerig 82
 magertjes 48
 maiske 47
 makelaraai 31
 makelderaai 31
 makkelek 90
 mamme 58
 mammer 57
 manje 45, 47, 53, 125, 136
 mannelek 39, 86
 mannetje 45, 136
 mannig 79
 mans 88
 mantje 136
 Marker 7, 33
 markte 107
 masseerderig 85, 118, 128, 129
 meddelaar 31, 57
 medderderaai 30
 meddere 30, 31, 57

 medelek 87
 medeltje 44, 125
 medernig 82
 meêlzacht 21
 meemake 95
 meeneme 23
 meêuwsk 88
 melkerstoid 18, 131
 mensdom 60
 mens-erger-je-niete 108, 130
 menerig 134
 menshoid 61
 merke 95, 126
 merkelek 39, 87
 mesisteren 35, 77, 123
 mesisters 35, 88
 Midwouder 33
 miers(k) 10, 41
 mieske 32, 58
 mieskerd 31, 58
 miljoenste 43
 minnetjes 48
 misbruike 93
 misdaad 74
 misgroipe 49
 misgunne 49
 mishandele 93
 mismedèl 49, 74
 misstaan 49, 93
 misstap 74
 miszègge 49, 93
 misselek 39
 misselekig 137
 misselekighoid 62, 127
 missie 71
 moederlôds 87
 moeielek 39
 moeielekig 83, 127
 moeke 47
 moetje 71
 mogelekhoid 36, 61
 moidig 75, 79, 80, 118
 moidjesig 5, 37, 79, 80

moiske 47
 môlenaarsvrouw 70
 moltje 44
 mondeling 40, 98
 mondgauw 21
 mooighoid 62, 126, 133
 mooike 47
 mooite 43, 70, 117, 129
 moske 47
 motte 92
 mottere 92
 mouwloës 40

 naaiering 17, 28, 122
 naakie 46
 naampie 53
 nachiesig 37
 nachtponje 45
 nageleskeertje 17, 121, 129
 nageltje 53
 natt(er)ig 82, 119
 natterighoid 63
 nattighoid 62
 nattig 4, 119
 nauwte 70
 neerzet 19
 neerzetvoiling 17
 negerin 64
 neidig 78
 netjeser 99
 netjesig 83
 neuske 47, 72
 neutemeskaat 17, 121
 nikse 108
 nikserig 85
 Noor(d)skarwouer 33
 Noorse 88
 nôse 87
 nôselek 87
 nuw 86
 nuwbakken 83, 86
 nuwbakkenig 83, 127, 137
 nuwelek 39, 86

nuwerwis 89
 nuwerwiserighoid 36, 63
 nuwig 134
 nuwke 47

 Obdammer 6, 7, 8, 32, 34, 77, 116
 ochendig 79
 oerverveulend 21
 offisjêlig 84
 ofkomme 23
 oflandig 81
 oflasse 96
 ofmake 23, 122
 ofmortele 109
 ofreide 97
 ofslaander 58
 ofslanke 110
 oftig 86
 ofvalder 135
 oigehoimers 60
 oigendom 35, 60
 oige(n)lek 39
 oigentlek 39
 oisbere 107
 oizeren 35
 oliekachelig 80, 127
 omguns 99
 omgunsies 99
 omhelpe 23
 omknelle 94
 omwoid 23, 99, 122
 omwoidgooie 23, 122
 omzoile 94
 onbehakt 90
 onbillek 49
 ondankbaar 49
 onderhouwe 94
 onderling 40, 98
 ondermaa(t)s 89
 onderonsie 72
 onderskoite 23
 ondervinde 94, 95
 onderwoizeres 36, 61

- ondiepig 83, 127
- ondoenlek 39
- onecht 49
- onfortuinig 90
- onfris 49
- ongaans 90
- ongans 90
- ongehoorzamid 83
- ongekamd 91
- ongeneselek 87
- ongeskild 91
- ongeskoren 90, 91
- onguur 49
- onhartelek 49
- onherroepelek 87
- onjuist 49
- onkant 90
- onkoste 74
- onkwalek 49, 90
- onlogies 49
- onmakkelek 90
- onmiddelek 39
- onmogelek 49
- onpertaaidig 49
- onruim 44
- onruimt 44, 70
- onruimte 44, 70
- onrust 74
- onrustig 49
- onsnokker 90
- onsterk 49
- ontbrande 50
- ontdekke 50, 96
- ontgaan 49, 96
- ontgnoffele 97
- ontkenne 50
- ontkrombiene 97
- ontleite 96
- ontoigene 49
- ontploffe 50, 96
- ontskiete 49
- ontsmette 111, 114
- ontstaaie 96
- onttrekke 50
- ontrouw 49
- ontvlekke 111
- ontwerpe 49
- onvast 49
- onverdoch(t)s 99
- onverskillig 91
- onwaar 91
- onweer 74
- onwerig 79, 127
- onwetend 90
- onwois 49
- onwoizerd 59, 100, 127
- onwoizig 62, 83
- onwoizighoid 62, 126
- onzin 49
- onzoet 90
- oorspronkelek 39
- oortje 44
- oôstopper 59
- Oôstwouder 33
- opa'tje 44
- opgnappe 18, 109, 114
- opgnapperspak 18
- ophanger 58
- opiens 8, 99
- opkreuke 23
- Opmeerder 33
- opperdoezers 60
- opperstoid 17, 18, 122
- opskoôndere 109
- opslanke 110
- opsmere 30, 31, 57
- opsmeerder 31, 57
- opsmeerdereaai 30
- opsmeerderig 36
- opsnökkere 110
- opstelling 66
- opsterke 110
- opstieme 66
- opstieming 66
- opwier(ing)e 109
- opzoeke 23, 122

- oranjig 36
 overaltje 44
 overbezurd 21
 overbrieve 109
 overdroive 94
 overhoid 61
 overkomme 94
 overmelker 58
 overraaie 94
 overspruite 23, 87
 overspruitelek 87
 overzien 94
 ouderdom 35
 ou(d)s 8
 ou(d)sk 8, 41, 89, 132
 ou(d)skig 83
 oudte 43, 70, 129
 ounpie 120
 ouwehoerderai 30
 ouwekennisship 43, 69
 ouwelek 39, 86, 123
 ouwelekig 82
 ouweluierseivend 16
 ouwerwis 89
 ouwerwiss(er)ig 82, 83, 118
 ouwewoive 107
 ouwewoiv(er)ig 79
- paaltje 44
 padje 47
 pake 47
 pakkerd 59
 pakkie 137
 pakkiese 3, 39, 41, 105, 108, 113, 119
 129
 palinkie 46, 126
 panje 45
 pankoek 17, 27, 122
 pankoekerspan 16, 18, 26, 122, 129,
 136
 parelde 77
 pareplu'tje 44
 passies 48, 99
- peerdekar 24
 peerdewagen 24
 peerdje 45
 peerdiese 3, 8, 41, 52, 112, 119, 126,
 127, 129
 peersie 71, 120
 peettante 19
 peëuwe 31, 58, 84
 peëuwer 115
 peëuwerd 31, 58, 116
 peëuwerig 84
 pelder 31
 pelster 43, 70, 118
 penduultje 44, 125
 penje 136
 pennetjie 136
 persoönlek 39
 pertaaidig 36
 pertaailoës 40
 Pettemer 33
 petrum 45
 petrumsteltje 45
 Pietje 72
 pilose 88, 123
 pittigie 71, 72
 plankie 46, 72
 plannetjie 45
 plantaardig 81
 plassiese 113
 platboomd 77
 plusse 42, 68
 plusse 42, 68
 pluzerighoid 63
 poepiese 41
 poeske 47
 poinloës 40
 poipekneël 16
 poipke 47, 126
 pokkebaan 21
 pokkeweer 21
 Polderse 42, 68, 125, 128
 pon 20
 popke 47, 72, 126, 132, 135

poppie 53
 pôter 58
 potershut 16, 18
 potje 71
 prat(er)ig 76
 preduktskap 69
 priek 30, 31, 56, 57, 73
 prieker 31, 57, 115
 priekeraai 30, 56, 116, 128
 priekerd 116
 priesterskap 68
 prinses 36, 61
 prôtellant(er)ig 82
 prutterig 36, 78, 79, 82
 prutterighoid 63, 116
 pruttig 36, 62, 78
 pruttighoid 36, 62, 116
 p.t.t.-er 60
 puppie 72
 purig 82

 raaiendevort 101
 raampie 46
 radje 47
 rage 108
 rake 96, 126, 134
 rakelings 40, 98
 rechtuiters 58
 rechtvaardig 76
 rechtveerdig 76
 reddeloôs 88
 redelek 39
 regenig 36, 37, 134
 reid 90
 reide 42
 reisel 42, 68
 rejalig 83
 rekenderaai 30, 124, 132, 137
 rekeninkie 46
 rekentje 71
 resteranterighoid 63
 reuring 8
 reusachtig 34

riedele 92
 rilderig 36, 125
 rimmetiekerig 36, 78
 ringetje 136
 rinkie 45, 46, 52, 53, 136
 rôde 31
 rôder 31, 115
 rôdersskoppie 18
 roekelôzig 83
 roesterighoid 63
 roestighoid 62
 roezeboeze 25
 roikerd 34, 59, 125, 132
 roisbaar 76
 rondjese 84, 112
 rondjesig 84
 roomserighoid 63
 roukenig 37
 roukerig 37
 rouvertjese 112
 ruggig 78
 ruigbeheerd 91
 rulderighoid 63
 runderlap 16

 saampies 48, 99, 120, 126
 segaartje 72
 segarepenje 45
 sentje 72
 serretje 44
 sienezerig 80
 Sinte Maartender 34
 sjouwerig 36, 85
 skaaimarkt 17
 skaamte 70
 skadelek 87
 Skagenaar 32
 Skagenees 32
 skakelaar 58
 skappelek 39
 skarrelderaai 30, 56, 124
 skaseraaiierig 84
 skatje 72

- skeeft 8, 44, 70
 skeefte 8, 44, 70
 skeipeprol 19
 skêlig 76
 skelling 64
 skepsel 68
 Skermenaar 32
 Skermer 78
 Skerme(r)der 32
 skilderachtig 75
 skinstere 73
 skoenesmeer 137
 skoidelsloôt 17, 122
 skoidelstik 17
 skoidelvet 17
 skoinhoiligerd 59, 127
 skoitzindelek 22
 skømmakerig 84
 skømmakerstoid 18, 122
 skommeleskuit 17, 28, 122
 skoôlmeistertje 72, 120
 skoôltje 72
 skoôltjese 41, 112, 126, 127
 skoônhandig 81
 skoônhan(d)s 81
 Skoorelder 33
 skosseloupe 22
 skraaltjes 48
 skreëuwer 7
 skreëuwerd 7
 skriffie 46
 skrikk(er)ig 76
 skroifster 70
 skubbig 92
 skuddele 92
 skuilhonkie 72
 skuilhonkiese 3, 42, 112, 126, 127
 skuilhonkiest 42
 skuldenaar 57
 skutting 66
 slaanderig 84
 slabbetje 45
 slagroumig 80
 slapbandig 81
 slappie 45, 46
 slappies 99
 slechterd 34, 125
 sleipendevort 48, 99, 120
 slikbekke 24
 slikvingere 24
 sloô(t)swater 131
 slotje 47
 sloumpie 120
 ('s)maandegs 98
 smakelôzig 83
 snaaiings 66
 snertkirrel 21
 snertweer 21
 snoeperighoid 63
 snoetere 93
 snokker 90, 110
 snorrele 17
 snorrelwind 17
 snortje 44
 ('s)oches 98
 soepbaltje 45
 soeperig 75, 80
 soepig 80
 soldaatjese 112
 soortig 78, 135
 sôsiaalderig 83
 sôze 107
 spaaie 42, 68
 spaaisel 42, 68
 spaarderig 36, 84
 spelletje 45
 speulder 136
 speulendevort 48, 100, 101, 120, 125
 speuler 136
 speuls 89
 speulsig 62, 83
 speulsighoid 62, 126
 spikkelazig 80
 spikkeld 77
 sprekerd 58
 sproôsk 41

- spruite 107, 108
 staan 93
 staanplaa(t)s 18
 stale 107
 staltje 72
 stammers 60
 stakkerd
 statte 107
 statter 59, 78
 steerte 107
 steertje 45
 stekelepikke 22
 stelletje 45
 steltje 45
 stenvol 22
 stiekempies 48, 99
 stik 37, 83
 stikhelpe 23
 stikkend 37, 83
 stikkendig 37, 83, 103
 stikkenig 37, 83, 103
 stikrake 23
 stilkes 47, 48, 126
 stilletjes 48, 99
 stiltjes 48, 99, 120, 126
 stilzitterig 84
 stinkenig 37
 stinkerig 37
 stinkerighoid 63
 stoeltjese 112
 stoeis 41, 89
 stoifstreken 21, 122, 136
 stoisel 42, 68
 stoiselig 75, 80
 stoivigig 4
 stokkers 60
 stommeling 7, 64
 stommerd 7
 stommerik 7, 35, 61
 stommetje 45
 stotterderaai 30, 51, 124, 127, 128,
 137
 strakkies 48, 99
 streken-of 20, 26, 123
 strekerig 80
 stremmeles 42, 68, 125, 135
 stremsel 42, 68
 streng 90, 126, 134
 stroë 106, 107
 stroffele 92, 131
 strontdeurnat 21
 strontoigenwois 21
 stroëtjesbokkem 17, 122
 strouperig 5, 80, 118
 troupig 80
 strune 30
 struunderaai 30
 stukkig 78, 135
 stumper 7
 stumperd 7, 59
 suikerpesjënt 19
 sukkelderaai 132, 137
 sunterklaze 106, 107, 108, 135
 swartje 120
 sweertilderig 84
 sweertilderighoid 63, 127
 swel 73
 swelderaai 56
 swelderighoid 116
 swelle 56
 swikswak 25
 swupe 58
 swuper 6, 58, 115
 swuperd 116
 swuuphard 21
 tachtiger 57
 taielek 86
 tandetrekkerig 85
 tantesjane 108
 tantetruse 73
 teëlst 69, 70, 123
 teëlt 8, 43, 69, 70, 135
 te(i)kenaar 7, 31, 57
 tennisbaltje 45
 te(n)toönstelling 66

- Tesselaar 6, 32, 59
 Tesselder 32
 Tesselse 7
 teugendaaie 23, 58
 teugendaaier 58, 115
 teugenopziender 31, 58, 115
 teugenopzienderig 84, 85
 teugenopzienderswerk 18, 122, 129
 teugenskeeft(e) 17, 70
 teuterig 76
 thuishaalder 6, 58, 115
 tillevisiese 113
 titte 8, 42
 tittere 8, 92
 toe-noue 73
 toetje 71
 toffels 20
 toinvat 19
 tokke 35
 tokkere 35
 tonje 45, 125, 136
 tonnetje 136
 tontje 136
 toónling 7, 38, 64
 tortje 52, 53
 touvenaar 31
 touwtje 44, 53
 trapvast 22
 treender 31
 trekkerig 118
 trekking 66
 triesterighoid 63
 trilderig 36, 132
 Trosserig 80
 trouw 90, 126, 134
 trouwbaar 34, 76
 trouweloôs 40
 trouwerspak 18
 tuintje 44
 tulen 35, 77
 twaalfde 35
 tweibiend 34, 77
 tweidammig 81
 tweede 35, 100
 tweedehan(d)s 88
 tweihan(d)s 89
 tweikes 47
 tweiling 37, 65
 twei-oord 77
 tweitand 35, 77
 Twisker 32, 59
 uitdouwing 66
 uite 84, 108
 uiteremuit(er)ig 24
 uiterig 24
 uitgaanderig 36, 84
 uitgaandersweer 18
 uitheems 89
 uithoinig 81
 uithoinigerd 59, 127
 uithuiz(er)ig 81
 uitig 84
 uitje 71
 uitkoppiest 41
 uitkure 109
 uitloere 23
 uitvuisie 71
 uitzieke 110
 uitzoekeraai 30, 56
 Ursemmer 125
 vaart 43, 70
 vader-en moedere 108
 vader-en moedertjese 112, 127
 valserd 59, 132
 Van Diepentje 72, 128
 vange 97
 vasteldag 18, 135, 136
 vasteleivend 18
 veldersboet 16
 veldje 45
 veld-uite 108
 Veltemer 33
 Venhuizen(d)er 33, 34, 52, 116
 verarne 111, 114

- verbeld 51, 92
- verbeurte 111
- verboefd 51, 92
- verboeese 50
- verbrande 97
- verdampe 111
- verdikking 66
- verdoen 98
- verdommeling 65
- verdonderjage 97
- verdraaie 97
- verdwale 97
- vereize 5, 97
- verga(de)ring 66
- vergeetachtig 75
- vergetelek 75, 86, 123
- vergooie 97
- verhuize 111, 114
- verkavele 111, 114
- verkaveling 66
- verkeerdjes 71
- verkikkerd 51
- verkoike 97
- verkôle 111
- verkoudhoid 67
- verkouper 6
- verkoupster 6, 70
- verkouwenis 40, 41, 67, 123
- verlangst 43, 54, 69, 70, 123, 131, 137
- verlêgge 98
- verliefderighoid 63
- verlummele 97
- verplante 110
- verpleegster 70
- verrekkeling 38, 65
- verrimmetieke 135
- verrinnewére 97
- verroere 50
- verruttele 97
- verskoondersgoed 18, 136
- verskrouke 50, 97, 119
- verslaanbaar 76
- verslechtere 111
- verslokke 97, 119
- versmakke 97
- versneuvele 97
- versnobbe 97
- verstaanbaar 76
- verstelle 98, 135
- versterking 66
- vervelle 111
- verveulendig 83
- verveulendighoid 127
- verzachte 111, 114
- verzinsel 68
- verzitte 98
- verzoigseltjes 68
- verzôle 111
- verzwakking 66
- Vestdoik(er)jig 75, 80
- vettig 4
- veugeleverskrikker 17
- veugels 75
- veulig 85
- vierenveertige 108
- vierkant 20
- viezerd 118
- viezerik 35, 61
- viezerikkie 46
- viezighoid 62
- visseraai 56
- visserig 75, 80
- vissig 75, 80
- vlaggie 53
- vlareboum 19
- vluggig 82
- voe(d)ster 43, 70
- voedzaam 48, 90
- voele 96, 126
- voert 43, 70
- voe(t)balderaai 56, 116, 124, 136
- voe(t)balleraai 136
- voeting 37
- voifentwintig 71
- voifie 72
- voifling 38, 65

- voifraaier 57
- voiftien 25
- voiftiende 35, 100
- voiftigste 100
- volgeling 65
- voljêrtje 44
- Vollendammerig 79, 80
- volmaakt 93
- volslagen 93
- volwassen 93
- vondst 69
- voor-de-gek-houweraai 56, 57, 127
- voorjaars 41, 98
- voorkomme 94
- voorlek 87
- voorlekerd 59, 100, 127
- voorspelle 94
- voors 99
- vorig 85
- vort 122
- vortsture 122
- vossig 79
- vougdaai 30
- vraaireed 22
- vreedzaam 89
- vreemdeling 64
- vreemdigheid 133
- vreempie 46
- vreugde 44
- vri(e)ndelek 86
- vriendin 37, 64
- vriendinje 45
- vriendinnetje 45
- vriendskap 43, 68
- vroegig 82
- vroegopper 58
- vroegopperstoid 17, 26
- vroegopstaanderig 84
- vroegroip 21
- vrouwelek 86
- vrouwspersoën 2
- vruchtbaar 76
- vruchtbarig 83, 127
- vulles 40, 67.
- V.V.D.-er 60
- V.W.W.-er 60, 117
- waardeloôs 40, 87
- waared 36, 61
- waarhoid 36, 61
- waarskoinlek 87
- Wadwaaier 32
- Wagemakerig 79
- Wagemakertje 72
- walletje 136
- walling 37, 64
- waltje 53, 136
- wanbeloid 50
- wangehavend
- wangunst 50, 75
- wanhavend 50, 83, 91
- wanhavendig 83, 91
- wanhavenig 50, 83, 91
- wanhavig 83, 91
- wanhoup 50, 75
- wanklank 50, 75
- wanorde 50
- wanprodukt 50
- wantje 45
- wantrouwe 50
- wanverhouding 50
- wapeling 64
- Wardenaar 34
- Wardenees 34
- Wardenier 34
- Warmehuizender 6, 33, 77, 124, 136
- Warmehuizener 7, 34, 77, 124, 136
- Warmehuizer 77
- warskip 69
- wasdom 35, 60
- waskersdag 18, 131
- waterskap 69
- weddeskap 43, 69
- weddingskap 69
- weduwenaar 31, 57
- weduwvrouw 19

- weelde 44, 70
 weelderig 36
 weerbaar 34, 76
 weerbarig 83
 Weerenaar 32, 59
 Weerender 32, 33, 59, 124
 Weerener 33, 124
 Weerense 32, 59
 weerloôs 40, 88
 weertje 72
 wegvluchte 97
 wekeleks 40, 98
 weldoender 31, 58, 124, 136
 weldoener 136
 wenne 96, 134
 werachies 48
 werachtig 34
 werkeloôshoid 36, 61
 werkendevort 100
 werkerig 84
 werkster 43, 70
 werkzaam 90
 Wessaander 33, 124
 Westfries 67
 Westfrieze 42, 67
 westopper 59
 wetenskap 69
 wezel 64
 wezeling 64
 wezie 71
 (wiel)renner 31
 wier(ing) 109
 Wieringer 33
 wildernis 67
 Winkelder 6, 7, 33, 34, 116, 124, 136
 Winkeler 7, 136, 137
 winder 31
 winnaar 31
 winner 31
 winst 43, 69
 winterdags 41, 98
 wissie 71
 witte 35, 42
 witteles 42, 68
 woidopenig 83, 104
 woifie 136
 woifke 132, 135
 woinsk 41
 Worme(r)veerder 33
 worsie 46
 worst(er)ig 80
 wukele 35, 92, 131
 wumpelke 47
 wupsteert 20
 wup-wap 25
 wurmpie 46
 wurmstekelig 37, 51
 Wurveso(u)ver 32
 zaagsel 42, 68
 zaailing 37, 65
 zachies 48, 99, 126
 zachieser 99
 zageles 42, 68, 104
 Zantemer 33, 34
 zeerte 70
 zekerhoid 36, 61
 zelfdekker 58
 zels 88
 zenewachtig 34, 75
 zessies 71
 zet-in-de-weg 20
 zettelbord 18
 zeumerdags 98
 zeumerveugels 16
 zeuntje 72
 zeuvende 35
 zeuvenuursgoed 19
 ziekelek 86
 ziekies 99
 zielig 4
 zindelek 39
 zingendevort 100
 zitting 66
 zoenderig 36, 84, 125, 136
 zoetjes 48, 99, 120

zoik 22
zoik-en zoiknat 22
zoiper 33
zondaar 31
zonnetje 136
zontje 44, 53, 120, 125, 136
zô'ntje 71
zouterig 4
zuieleke 109
zuinigies 48
zuinigig 4,101
zuinigte 129
zulveren 35, 77
zundesse 88
zuurwaaien 77
zuurwaaienpent 77
zuurwaaienwup 77
zuurwaaienzuipen 77
Zweed 68
Zweedse 68

Curriculum Vitae

Schrijver dezes werd geboren te Alkmaar op 1 april 1925. Na zijn onderwijzersopleiding aan de Bisschoppelijke Kweekschool te Beverwijk was hij van 1945-1955 — met een onderbreking van ruim drie jaar voor het vervullen van zijn militaire dienstplicht — werkzaam bij het lager onderwijs te Hoogkarspel en Lutjebroek.

Hij studeerde Nederlands aan de Vrije Leergangen te Amsterdam, behaalde in 1953 de akte M.O.-A, in 1958 de akte M.O.-B.

In 1973 deed hij met goed gevolg kandidaatsexamen Nederlandse taal- en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam, in 1974 te Nijmegen doctoraal examen Nederlandse taal- en letterkunde met als hoofdrichting Dialectologie, als bijvak Vergelijkende Indo-Europese taalwetenschap. Hij is sinds 1955 als leraar Nederlands werkzaam bij het middelbaar onderwijs, successievelijk aan de Rijks H.B.S. te Alkmaar 1955-1959, en vanaf 1959 tot heden aan het Petrus Canisius College te Alkmaar.

STELLINGEN

I

De opmerking van Karsten dat het suffix -ig een enkele maal de betekenis heeft van "houdende van", is niet in overeenstemming met de taalfeiten. (G. Karsten, *Het dialect van Drechterland I*, blz. 60).

II

De door Karsten geformuleerde regels m.b.t. de vormen van het diminutief-suffix zijn niet voldoende genuanceerd. (G. Karsten, *Het dialect van Drechterland I*, blz. 79-81).

III

In vrij veel gevallen zijn de opgaven van of de commentaren bij Waterlandse formaties onnauwkeurig of onjuist. (Jac. van Ginneken, *Drie Waterlandse dialecten I*, hfdst. X).

IV

Het ontstaan van Westfrieze formaties als *kaartersrondje* "kaartrondje", *trouwerspak* "trouwpak", *pankoekerspan* "pannekoekspan", dient anders geïnterpreteerd te worden dan het ontstaan van formaties met r-epenthesis zoals *arjuin* "ajuin", *karstanje* "kastanje", *kernijn* "konijn".

V

Het verdient aanbeveling formaties als buitenboordmotor, onderzeeboot, onderwatercamera te betitelen als "samenkoppelende samenstellingen".

VI

Op grond van hun andere morfologische valentie dient men de formaties wreedaard en boosaard niet op één lijn te stellen met formaties als gierigaard, luiaard, zoals Schultink doet. (Hendrik Schultink, *De morfologische valentie van het ongelede adjectief in modern Nederlands*, blz. 203-204).

VII

Van Haeringen spreekt m.b.t. formaties als herbebossing, herontginning, herstemming, van "-ing-derivaten". Men kan deze formaties echter met hetzelfde of meer recht "her-derivaten" noemen. (C.B. van Haeringen, *Bij en om het prefix her-*, N. Tg. 55, blz. 316-317).

VIII

De bewering van Van den Berg "Tengevolge van de degradatie van het morpheem loos tot suffix-morpheem komt thans de accentuatie fortis-infortis-semifortis verreweg het meeste voor: (eerloos) – harteloos – moedeloos – troosteloos, enz." wordt niet bevestigd door de taalfeiten. (B. van den Berg, *De accentuatie van Nederlandse samenstellingen en afleidingen*, N. Tg. 46, blz. 259).

IX

Blijkens de -enik-formatie wijkt de woordvorming van het Bargoens structuur af van die van het Nederlands

X

Het boerendialect in de Camera Obscura is inconsequent weergegeven

XI

In het Westfries kan in de verbinding van *gaan* + *te* + gerundium dit laatste niet alleen actieve maar ook passieve betekenis hebben

XIII

De door Noordeloos voorgestelde verklaring van de plaatsnaam *Niedorp* als "aan de (of 'n) Nie gelegen dorp", waarin *Nie* door n- prothesis zou zijn ontstaan uit *le* = water, verdient de voorkeur boven Karstens opvatting, dat *Niedorp* "(het) Nieuwe Dorp" zou betekenen

(P Noordeloos, *West-Frieslands Oud en Nieuw*, 23, blz 37, G Karsten, *Noordhollandse Plaatsnamen*, blz 67)

XIII

Karstens bewering dat in het dialect van Drechterland de genitiefvorm van persoonsnamen en pronomina alleen predicatief voorkomt, is niet in overeenstemming met de taalfeiten

(G Karsten, *Het dialect van Drechterland*, I, blz 76)

XIV

Dat in "Karel ende Elegast" de zuster van Karel tot bloedens toe wordt geslagen, is niet zo zeer een bewijs van de ondergeschikte positie van de (adelijke) vrouw, dan wel van Eggherics schurkachtigheid

XV

Dat de overlevering van (volks)wijsheid aan belang heeft ingeboet, blijkt o m uit het feit, dat spreekwoorden geen gemeengoed meer zijn en dat het spreekwoordenbestand niet of nauwelijks nog wordt uitgebreid

XVI

Dat v w o — eindexamenkandidaten bij herkansing een vak kunnen kiezen waarvoor zij reeds een voldoende hebben gescoord, is een onbevredigende situatie

XVII

Westfriesse deelsom

al deël je 'n hêle houp deur puur zô 'n beetje,
den hou je evegoed nag 'n pittig zoôtje over

